

LEMAÂT

Mistik, Sufistikisme ve Ahlak

Abdullah Avni

BEDÜZZAMAN
Said NURSI



LEMAÂT
ÇEKİRDEKLERİN ÇİÇEKLERİ

LEMAÂT
ÇEKİRDEKLERİN ÇİÇEKLERİ

Abdullah Aymaz



LEMAÂT

Copyright © Şahdamar Yayınları, 2005

Bu kitaptaki metin ve resimlerin, tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayımlayan şirketin önceden yazılı izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır.

Editör

Seyit N. ERKAL

Görsel Yönetmen

Engin ÇİFTÇİ

Kapak

İhsan DEMİRHAN

Mizanpaj

Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN

975-9090-34-1

Yayın Numarası

30

Basım Yeri ve Yılı

Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Eylül 2005

Genel Dağıtım

Gökkuşuğu Pazarlama ve Dağıtım

Alayköşkü Cad. No: 12 Çağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Şahdamar Yayınları

Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5

34676 Üsküdar/İSTANBUL

Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20

www.sahdamaryayinlari.com

İÇİNDEKİLER

LEMAÂT'A GİRİŞ.....	9
LEMAÂT (Çekirdeklerin Çiçekleri).....	15
Tevhidin İki Bürhan-ı Muazzamı	15
İkinci Burhanı Muazzam Kur'ân-ı Hakîm	16
Sebeb Sırf Zahiridir.....	26
Vücut, Âlem-i Cismanîde Münhasır Değildir	27
Kâlem-i Kudrette İttihad, Tevhidi İlân Eder	28
Bir Şey, Her Şeysiz Olmaz	28
Güneşin Hareketi Câzibe İçindir; Câzibe İstikrar-ı Manzumesi İçindir	29
Küçük Şeyler Büyük Şeylerle Merbuttur	30
Kâinatın Nazmında Büyük Bir İ'câz Var.....	31
Kudrete Nisbet Herşey Müsavidir.....	31
Kâinatı Elinde Tutamayan, Zerreyi Halk Edemez	32
İhyâ-ı Nev', İhyâ-ı Ferd Gibidir.....	32
Tabiat, Bir San'at-ı İlâhiyedir	34
Vicdan, Cezbesi ile Allah'ı Tanır	36
Fıtratın Şehâdeti, Sâdıkadır	37
Nübüvvet Beşerde Zaruridir.....	38
Meleklerde Mi'râc, İnsanlarda Şakk-ı Kamer Gibidir.....	39
Kelime-i Şehadetin Bürhanı İçindedir	40

Hayat Bir Çeşit Tecelli-i Vahdettir	40
Ruh, Vücut-u Harici Giydirilmiş Bir Kanundur.....	41
Hayatsız Vücut, Adem Gibidir	42
Hayat Sebebiyle Karınca Küreden Büyük Olur	43
Nasrâniyet İslâmîyet'e Teslim Olacak	43
Tebâi Nazar, Muhâli Mümkün Görür.....	44
Kur'ân Ayna İster Vekil İstemez	46
Mübtil, Bâtılı Hak Nazarıyla Alır	47
Kudretin Âyineleri Çoğtur	47
Temessülün Aksamı Muhtelifedir	48
Müstaid, Müçtehid Olabilir; Müşerri' Olamaz	49
Nur-u Akıl, Kalbden Gelir	50
Dimağda Meratib-i İlim Muhtelifedir, Mültebise	51
Hazmolmayan İlim Telkin Edilmemeli.....	52
Tahrip Esheldir; Zaif Tahripçi Olur	53
Kuvvet Hakk'a Hizmetkâr Olmalı	53
Bazan Zıd, Zıddını Tazammun Eder.....	54
Menfaati Esas Tutan Siyaset Canavardır	54
Kuva-i İnsaniye Tahdid Edilmediğinden Cinâyeti Büyük Olur	55
Bazen Hayır Şerre Vasıta Olur	56
Gaye-i Hayal Olmazsa, Enaniyet Kuvvetleşir.....	57
Hayat-ı İhtilâl, Mevt-i Zekât, Hayat-ı Ribâdan Çıkılmış	58
Beşer, Hayatını İsterse Envâ-i Ribâyı Öldürmeli.....	58
Beşer Esirliği Parçaladığı Gibi Ecirliği de Parçalayacaktır.....	59
Gayr-i Meşru Tarîk, Zıdd-ı Maksuda Gider.....	60
Cebir ve İ'tizâlde Birer Dâne-i Hakikat Bulunur	61
Acz ile Ceza' Bîcârelerin Kârıdır	62
Bazen Küçük Bir Şey Büyük Bir İş Yapar.....	63
Bazılara Bir An Bir Senedir	63
Yalan Bir Lâfz-ı Kâfirdir	64
Bir Meclis-i Misâlîde, Şeriatle Medeniyet-i Hazıra, Dehâ-i Fenni İle Hüdâ-i Şer'î Muvazeneleri	65
Cehil, Mecazı Eline Alsa Hakikat Yapar.....	82
Mübalâğa Zemm-i Zimnîdir.....	84

Şöhret Zalimdir	84
Din ile Hayatın Kabil-i Tefrik Olduğunu Zannedenler Felâkete Sebeptirler	86
Mevt, Tevehhüm Edildiği Gibi Dehşetli Değil	87
Siyaset, Efkârın Âleminde Bir Şeytandır; İstiaze Edilmeli!.....	89
Zaaf Hasımı Teşci' Eder; Allah, Abdini Tecrübe Eder, Abd Allah'ını Tecrübe Edemez.....	90
Beğendiğin Şeyde İfrat Etme	91
İnadın Gözü, Meleği Şeytan Görür	92
Hakkı Bulduktan Sonra Ehakk İçin İhtilaf Çıkarma.....	92
İslâmiyet, Silm ve Masâlemettir; Dahilde Niza ve Husumet İstemez.....	92
İcad ve Cem-i Ezdadda Büyük Bir Hikmet Var; Kudret Elinde Şems ve Zerre Birdir.....	95
Meziyetin Varsa Hafa Tûrabında Kalsın; Ta Neşvünema Bulsun.....	98
Allah'ın Rahmet ve Gazabından Fazla Tahassüs Hatadır	101
İsraf Sefahatin, Sefahet Sefaletin Kapısıdır	101
Zâika Telgrafçısıdır; Telzîz ile Baştan Çıkarma.....	103
Niyet Gibi, Tarz-ı Nazar Dahi Âdeti İbadete Çevirir	105
Böyle Zamanda Tereffühte İzn-i Şer'î Bizi Muhtar Bırakmaz	107
Zaman Olur ki, Adem-i Nimet, Nimettir.....	108
Her Musibette Bir Cihet-i Nimet Var	108
Büyük Görünme, Küçülürsün	110
Hasletlerin Yerleri Değişse, Mahiyetleri Değişir	111
بِذَاتِ الْحَقِّ يُعْلَوُ Bizzat, Hem Âkıbet Muraddır	113
Bir Kısım Desatir-i İctimaiye.....	116
Kadınlar Yuvalarından Çıkıp Beşeri Yoldan Çıkarmış; Yuvalarına Dönmeli.....	118
Tasarruf-u Kudretin Vüs'ati, Vesâit ve Muinleri Reddeder	119
Melâike Bir Ümmettir; Şeriat-i Fitriye ile Memurdur.....	122
Madde Rikkat Peydâ Ettikçe Hayat Şiddet Peydâ Eder.....	123
Maddîyyunluk Bir Tâun-u Mânevidir	123
Vücutta Atâlet Yok; İşsiz Adam, Vücutta Adem Hesabına İşler	124
Ribâ İslâm'a Zarar-ı Mutlaktır	125
Kur'ân, Kendi Kendini Himaye Edip Hâkimiyetini İdame Eder	125
Talim-i Nazariyattan Ziyade Tezkir-i Müsellemeta İhtiyaç Vardır.....	129
Hadis Der Âyete "Sana Yetişmek Muhâl"	129

Îcaz İle Beyan İ'câz-ı Kur'ân	130
Ulaşmaz Dest-i Edeb-i Garb-ı Hevesbâr-ı Hevakâr-ı Dehâdâr De'b-i Edeb-i Ebed Müddet Kur'ân-ı Ziyâbâr-ı Şifâkâr-ı Hüdâdâr.....	136
Dallar, Semerati, Rahmet Nâmına Takdim Ediyor	141
Fatiha'nın Âhinde İşaret Olunan Üç Yolun Beyanı	141
Hakikî Bütün Elem Dalâlette, Bütün Lezzet İmandadır (Hayal Libasını Giymiş Muazzam Bir Hakikat).....	147
Anglikan Kilisesine Cevap	158

LEMAÂT'A GİRİŞ

L 337 (1919)'de yazılan Lemaât isimli eserin kapağında [مِنْ
بَيْنِ هِلَالِ الصَّوْمِ وَهِلَالِ الْعِيدِ (Yani Ramazan Hilali ve Bayram
Hilali arasından...) ÇEKİRDEKLER ÇİÇEKLERİ Müellifi
Bediüzzaman Said Nursî...] yazılıdır.

Daha sonra muhtemelen Kastamonu Hayatı sırasında, başına Mustafa Sungur, Mehmed Feyzi Pamukçu ve Husrev Altınbaşak tarafından bir “Tenbih” yazılarak Sözler’in sonuna ilave edilmiştir. O zaman ÇEKİRDEKLER ÇİÇEKLERİ yazısının altına “Risale-i Nur Şâkirdlerine küçük bir mesnevî ve imanî bir divandır.” cümlesi ilave edilmiştir.

“Tenbih” başlığının altında da şöyle denilmiştir:

Bu LEMAÂT namındaki eserin, sâir divanlar gibi bir tarzda bir iki mevzu ile gitmeyişinin sebebi: Eski eserlerinden “Hakikat Çekirdekleri” namındaki, kısacık vecizeleri bir derece izah etmek için, hem nesir tarzında yazılmış, hem de sâir divanlar gibi hayâlâtâ, mizansız hissiyata girilmemiş olmasıdır. Baştan aşağıya mantık ile hakâik-i Kur’aniye ve imaniye olarak, yanında bulunan birâderzâdesi gibi bazı talebelerine bir ders-i ilmîdir, belki bir ders-i imanî ve Kur’anîdir. Üstadımızın baştaki ifadesinde dediği gibi, biz de anlamışızdır ki, nazma ve şiire hiç meyli ve onlarla iştigali de yoktur. “Biz ona şiir öğretmedik, o zaten ona yaraşmaz.” (Yâsîn, 36/69) sırrının bir numûnesini gösteriyor.

Bu eser, birçok meşguliyetler ve Dârül-Hikmet'teki vazife içinde, yirmi gün Ramazan'da, günde iki veya iki buçuk saat çalışmak suretiyle manzum gibi yazılmıştır. Bu kısa zamanda ve manzum bir sayfa on sayfa kadar müşkül olduğu cihetle, birden, dikkatsiz, tashihsiz böyle söylenmiş, tab' edilmiştir. Bizce Risale-i Nur hesabına bir hârikadır. Hiçbir nazımlı divan bunun gibi tekellüfsüz, nesren okunabilir görülüyor. İnşallah bu eser bir zaman Risale-i Nur Şâkirdlerine bir nevi Mesnevî olacak. Hem bu eser, kendisinden on sene sonra çıkan ve yirmi üç senede tamamlanan Risale-i Nur'un mühim eczâlarına bir işâret-i gaybiye nevinden müjdeli bir fihrist hükmündedir. (Risale-i Nur Şâkirtlerinden Sungur, Mehmed Fevzi, Hüsrev)

Üstad Bediüzzaman Hazretleri “İhtar” başlığı altında şunları ihtar ediyordu:

اَلْمَرْءُ عَدُوٌّ لِمَا جَهَلَ: Kişi, bilmediğinin düşmanıdır, kaidesiyle, ben dahi nazım ve kafiye bilmediğimden ona kıymet vermezdim. Sâfiyeyi kâfiyeye fedâ etmek tarzında, hakikatin sûretini nazmın keyfine göre tağyir etmek hiç istemezdim. Şu kâfiyesiz, nazımsız kitapta en âli hakikatlere, en müşevveş bir libas giydirdim. Evvelâ, daha iyisini bilmezdim; yalnız mânâyı düşünüyordum. Sâniyen, cesedi libasa göre yontmakla rendelenen şuarâya tenkidimi göstermek istedim. Sâlisen, Ramazan'da kalp ile beraber nefsi dahi hakikatlerle meşgul etmek için, böyle çocukça bir üslup ihtiyar edildi. Fakat, ey kâri! Ben hatâ ettim; itiraf ettim. Sakın sen hatâ etme; yirtık üslûba bakıp o âli hakikatlere karşı dikkatsizlik ile hürmetsizlik etme.

İhtarda geçen “Sâfiyeyi, kafiye feda etmek tarzı” ifadesi, yani sözüün sâfiyetinin ve saf güzelliğinin, kafiye denkle getirilim diye uygun olmayan kelimelerin getirilmesiyle bozulmasını ifade ediyor. Ayrıca şöyle bir hikâye de anlatılıyor: Şâirin birisi, bir türlü kafiye denkle getiremiyormuş. Fakat aklına sadece “Tallaktü Sâfiye” geliyormuş ve böylece iyi bir kafiye uyumu oluyormuş. Ama böyle söyleyince de “Karım Sâfiye'yi boşadım.” demiş olduğundan dolayı, hanımı kendisinden boş düşüyormuş. Başka da birşey bulamayınca şiirin kafiyesi hatırına hanımı Sâfiye'yi feda etmiş... İşte bunun gibi çok kıymetli bir yakını ve varlığını yok edercesine, mânâ güzelliklerini kafiye hatırına bozanlar için bu ifade kullanılır.

Ayrıca burada bazı şâirleri “Cesedi libasa göre yontmakla rendelenen.” ifadesiyle tenkit ediyor. Elbise vücudumuzdan hiçbir zaman daha değerli olamayacağına göre, vücut ölçülerimize göre kesilip biçilmelidir. Hiçbir zaman için “Bu elbise esastır buna uymayan insan vücudunun kolu kanadı budandır veya fazla gelen yerleri yontulup rendelenir.” denilemez. Aynı şekilde “Vezin ve kafiye esastır; mâna pek mühim değildir. Vezin ve kafiyeeye uygun gelmeyen kelimeler mânaya zarar verse de kesilip çıkarılır.” denilemez. Ama maalesef, çoğu zaman bunun tersi oluyor.

“İhtar”dan sonra “İfade-i Meram” başlığı altında Bediüzzaman Hazretleri şunları yazmaktadır:

Ey kâri! Peşinen bunu itiraf ederim ki: San’at-ı hat ve nazımda istidadımdan çok müştekiyim. Hatta, şimdi ismimi de düzgün yazamıyorum. Nazım, vezin ise: ömrümde bir fıkra yapamamıştım. Birden bire zihnime, nazma musırrâne bir arzu geldi. Sahabelerin gazevâtına dâir

Kürtçe قَوْلٌ نَوَالٍ سَيْبَانٍ nâmında bir destan vardı. Onun ilâhî tarzındaki tabiî nazmına ruhum hoşlanıyordu. Ben de kendime mahsus onun tarz-ı nazmını ihtiyar ettim, nazma benzer bir nesir yazdım. Fakat, vezin için kâfiyen tekellüf yapmadım. İsteyen adam, nazmı hatıra getirmeden, zahmet-siz, nesren okuyabilir. Hem, nesren olarak bakmalı; tâ mânâ anlaşılınsın.

Her kıt’ada ittisâl-i mânâ vardır. Kâfiyede tevakkuf edilmesin. Külâh püskülsüz olur, vezin de kafiyesiz olur, nazım da kaidesiz olur. Zannımca lâfız ve nazım, sanatça câzibedâr olsa, nazarı kendiyile meşgul eder. Nazarı mânâdan çevirmemek için perişan olması daha iyidir.

Şu eserimde üstadım, Kur’an’dır. Kitabım, hayattır. Muhatabım, yine benim. Sen ise ey kâri (okuyucu) müstemisin (dinleyicisin.) Müstemi’in tenkide hakkı yoktur; beğendiğini alır, beğenmediğine ilişmez. Şu eserim, bu mübarek Ramazanın feyzi olduğundan, ümid ederim ki, inşaallah din kardeşimin kalbine tesir eder de lisânı bana bir dua-yı mağfîret bahşeder veya bir Fâtîha okur.

“Kavl-i Nevâlâ Sisebân” isimli destan, dört yüz beyitlik uzun bir kasidedir. Sahâbe-i Kiram’ın kahramanlıklarından bahsetmektedir. Yaşadığı dönemde zühd ve takvasıyla tanınmış olan Molla Ağa ez-Zîbarî tarafından Kürtçe’nin Kuzey Kırmanci şivesiyle kaleme alınmıştır.

Dip notundan “Hatta tarihi ‘Necmü edebilen vülide li-hilâley Ramazan’ çıkmış. Yani: ‘Ramazan’ın iki hilâlinden doğmuş bir edep yıldızıdır.’ (H. 1337 eder. M. 1919)”

Bu bölümden sonra da kendi imzası mâhiyetinde “ED-DÂÎ” başlıklı bir kıta yazmıştır:

Yıkılmış bir mezarım ki, yığılmıştır içinde
 Said’den yetmiş dokuz emvât bâ âsâm âlâma
 Sekseninci olmuştur mezara bir mezar taş,
 Beraber ağlıyor hüsrân-ı İslâma.
 Mezar taşıyla pür emvât enîndar o mezârımla
 Revânım sâha-i ukbâ-i ferdâma
 Yakînim var ki, istikbâl semâvâtı, zemin-i Asya
 Bâhem olur teslim yed-i beyzâ-i İslâma
 Zîra yemîn-i yümn-i îmandır,
 Verir emn ü emân ile enâma...

Birinci beytte Bediüzzaman Hazretleri vücudunu yığılmış bir mezara benzetiyor. Bu yığılmış mezarın içinde de yetmiş dokuz ölü var, diyor. Çünkü dipnotta ifade ettiği gibi “Her senede iki defa cisim tazelendiği için, (bir senede) iki Said ölmüş demektir. Hem, bu sene Said yetmiş dokuz senesinde. (Demek ki, bu Ed-Dâî kıtasının yazıldığında yaşı 39 idi. Ayrıca burada toplam ömrü hakkında da gaybî bir ihbarda bulunarak imâlî bir şekilde diyor ki:) Herbir senede bir Said ölmüş demektir ki, bu tarihe kadar (Yani H. 1379, M. 1960) Said yaşayacak.” Gerçekten de Bediüzzaman Said Nursî Hazretleri H. 1379, M. 1960 senesine kadar yaşayıp vefat etmiştir.

Sekseninci olmuştur mezara bir mezar taş,
 Beraber ağlıyor hüsrân-ı İslama

Beyti de H. 1380 yılında mezarının yıkılıp, mübarek nâşının oradan kaldırılacağına işaret etmektedir. Çünkü maalesef bazı resmîler tarafından uçakla Halilurrahman’daki türbesinden alınıp Isparta mezarlığına götürülmüştür. Gerçi oradan tekrar kaldırılıp sadece yeminli bazı kişilerin bildiği emin bir yere defnedildiğini de biliyoruz. Ayrıca son

mısrada “hüsran-ı İslâma ağlama” tabirinden büyük bir ihtimalle 1960’taki 27 Mayıs İhtilaline bir işaret vardır.

Bir sonraki beytte zaten gömüldüğü yerden kaldırılacağını haber veriyor:

Mezar taşım la pür emvât enîndar o mezârımla
Revânım sâha-i ukbâ-i ferdâma.

Yani, ağlayan mezartaşım, ölülerle dolu inleyen o mezarım la böyle bir halde iken ben, yakın gelecekteki ukbâ yurduma doğru gidiyorum, diyerek, daha sonra cenazesinin başına gelecekleri de bir nevi haber veriyor.

Dördüncü beytte ise müthiş müjdelere veriyor:

Yakînım var ki: istikbâl semâvâtı, zemin-i Asyâ
Bâhem olur teslim, yed-i beyzâ-yı İslâma.

Merhum Ahmet Feyzi Kul, bu beyti şöyle okurdu:

Yakînım var ki: istikbâl semâvâtı, zemin-i âsiyâbâ
Hem olur teslim yed-i beyzâ-yı İslama.

Birinci okuyuşa göre: “Tahmine değil, yakînî bir bilgiye dayanarak diyorum ki; geleceğin gökleri ve Asya’nın zemini beraberce, İslamın parlak eline teslim olacaktır.” demek olur.

Üstadın talebesi Ahmet Feyzi Kul’un okuyuşuna göre: “Yakînen inanıyorum ki, geleceğin gökleri ve kurulu düzen olarak yeryüzü, beraberce İslamiyet’in yed-i beyzâsına teslim olacaktır.” demek olur. Yed-i beyzâ mucizesine mazhar olan Musa Aleyhisselamın elinde nasıl ki, mübarek Asâ-yı Musa, pekçok mucizeye mazhar olmuştu. Aynı şekilde İslamiyet’in yed-i beyzâsına teslim olan dünya da gelecekte pek çok hârikaya mazhar olacaktır, demektir.

Âsiyâbâ, değirmen ve kurulu düzen mânâlarıdır.

Merhum Hacı Kemal Erimez ağabey, cimri zenginler için:

Suyu kesilmiş âsiyâbın bendi nedir, çarkı ne?

Sahâvetsiz ağınyanın çingeneden farkı ne? derdi...

Ayrıca bu beytte geçen “İstikbal semâvâtı” ifadesinden geleceğe hâkim olacak olanların göklere, hava güçlerine de sahip olmaları gerektiğini anlıyoruz.

Son beyt ise bir önceki beytin devam ve izahıdır:

Zira, yemin-i yümn-i imandır

Verir emn ü emân ile enâma.

Yani İslamın sağ eli diyebileceğimiz yed-i beyzâsı, imanın bereketi-
ne sahiptir ve halk ve bütün mahlukata emniyet ve huzur verir.

LEMAÂT (ÇEKİRDEKLER ÇİÇEKLERİ)

Tevhidin İki Bürhan-ı Muazzamı

Şu kâinat tamamıyla bir bürhân-ı muazzamdır. Lisân-ı gayb, şehâdetle müsebbihtir, muvahhiddir. Evet tevhid-i Rahman'la, büyük bir sesle zâkirdir ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Nokta Risalesi'nde, Bediüzzaman Hazretleri, Cenâb-ı Hakk'ın varlığının delillerinin sonsuz olduğunu, bunların dört tanesinin en küllî en büyük delilleri olduğunu ifade ettikten sonra, bunların: 1. Hz. Muhammed Aleyhisselâm, 2. Kâinat, 3. Kur'ân-ı Kerim, 4. Vicdan olduklarını söylemektedir. Burada ise ikisinden bahsetmektedir: Kâinat ve Kur'ân-ı Kerim. Önce ele aldığı kâinatın muazzam bir burhan yani kesin delil olduğunu, gayb âleminin, şehadet âlemi ile teşbih edip tevhid getirdiğini ifade ederek, Kâinat'ın Rahman olan Allah'ın birliğini büyük bir sesle "Lâ ilâhe illâllah" diye zikrettiğini söylemektedir.

Bütün zerrât hüceyrâtı, bütün erkân ve âzâsı birer lisân-ı zâkirdir; o büyük sesle beraber der ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Kâinatın bütün zerrelere ve hücreleri, bütün ana bölümleri ve organları, zikreden birer dildir ve bu parçalar kâinatla beraber 'Lâ ilâhe illâ hû' derler. Bediüzzaman Hazretleri Katre Risalesi'nde; "Bu kâinat, ihtiva ettiği bütün envai ile Lâ ilâhe illâllâh ve o âlemlerin erkânıyla Lâ Hâlîka illâ Hû ve o erkânın âzâsıyla Lâ Sânia illâ Hû ve o azanın eczasıyla Lâ Müdebbire illâ Hû ve o ezanın cüzîyatıyla Lâ Mürebbiye illâ Hû ve o cüzîyatın hüceyratıyla Lâ Mütessarrîfa illâ Hû ve hüceyratın zerrâtıyla Lâ Hâlîka illâ Hû ve o zerrâtın tarlası olan esîriyle ellibeş lisanla Cenâb-ı Hakk'ın varlığına ve birliğine şehadet ve delâlet eder." demektedir.

O dillerde tenevvü' var, o seslerde merâtib var. Fakat bir noktada toplar, onun zikri, onun savtı ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Zikreden diller çok çeşitli. Elbette bir atom zerresinin, hatta bir elektronun tesbihi ile bir yıldız veya bir galaksinin tesbihi bir olmadığı gibi seslerin çok tiz, çok yüksek olanları ile daha hafif olanları da birbirinden farklıdır. Ama kâinatın büyük zikri, öbürlerinin hepsini de toplayıp toptan Lâ ilâhe illâ Hû diye tek ses hâline getirir.

Bu bir insan-ı ekberdir, büyük sesle eder zikri; bütün eczası, zerrâtı, küçücük sesleriyle, o bülemlerle beraber der ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Kâinat büyük bir dil olduğu için zikrini büyük bir sesle eda eder. Kâinatın parçaları, zerrelere de o büyük ve o yüce sesle beraber küçücük sesleriyle Lâ ilâhe illâ Hû derler. Üstad Bediüzzaman Lemaat'ın bir başka yerinde; "Güya bütün kâinat ulvî bir musikîdir; iman nuru iştirik ezkâr ve tesbihleri." diyor.

İkinci Burhanı Muazzam Kur'ân-ı Hakîm

Şu âlem halka-yi zikri içinde okuyor aşrı, şu Kur'ân maşrık-ı nuru. Bütün zîruh eder fikri ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Şu âlem bir zikir hâlkası şeklindedir. Nuru parıldatıp yayan Kur'ân-ı Hakîm de bu hâlkâ içinde bir aşır okuyor. Ruh ve şuur sahibi varlıklar da Kur'ân'ın feyiz ve nurlarından Lâ ilâhe illâ Hû düşüncesini alıyorlar. Çünkü Kur'ân'ın bütün meseleleri, tevhid hakikatına bağlıdır. İctimaî, ticarî veya insanlar arasındaki hak ve hûkukla ilgili bir mesele bile olsa mutlaka Kur'ân'da ele alındığı şekliyle herşeyi yaratmış olan ve her an herşeyi görüp gözeterek kontrolünde tutan Cenâb-ı Hakk'ın nighanlığında meseleye bir şekil verilir. Hattâ, İşarat'ül-İ'caz tefsirinde beyan edildiği gibi, herbir âyette, mutlaka tevhid, nübüvvet, haşir ve adalet esaslarına birer işaret vardır.

Bu Furkan-ı Celilü'ş-Şân, o tevhide nâtık bürhân, bütün âyât sâdik li-sân. Şuaât bârika-yi îmân. Beraber der ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Şanı yüce Kur'ân-ı Kerim, Allah'ın birliğine dair, konuşan, kesin bir delil. Bütün âyetleri de dosdoğru bir dil. Şua ve ışınları da iman parıltıdır. Böylece hepsi beraber Lâ ilâhe illâ Hû, derler. Manasını bilmeden Kur'ân okuyanlarda bile, kalp ve gönül dünyalarının zenginleşip, irfan pınarları

gibi feyiz saçar hâle gelenler, hattâ Müslüman olmayanlardan sadece Kur'ân'ı, ihlaslı hafızlardan dinleyerek Lâ ilâhe illâllâh, diyenler var!..

Kulağı ger yapıştırırsan, şu Furkan'ın sînesine, derinden tâ derine, sarîhan işitirsin semâvî bir sadâ der ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Çünkü eğer mümkün olsa da Kur'ân'ın sinesine kulağımızı yapıştırıp, bazı büyüklerin anladığı derinlikte onu dinleyip anlayabilsek, açıkça derinden derine, semâvî bir sesin Lâ ilâhe illâ Hû dediğini iştebiliriz. Öyle, ruhanî, nuranî ve şeffaf hâle gelebilmemiz lâzım.

O sestir gayeten ulvî, nihayet derece ciddî, hakikî pek samimî, hem nihayet mûnis ve muknî ve bürhânla mücehhezdir. Mükerrer der ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Kur'ân sinesinden yansıyan o semâvî ses, son derece ciddî, gerçekten de çok samimidir. Ayrıca son derece cana yakın ve fitrata uygun olmakla beraber aynı zamanda o kadar da ikna gücüne sahip ve kesin delillerle de donatılmış vaziyettedir. Tekrar tekrar 'Lâ ilâhe illâ hû' deyip durur. Gerçekten Kur'ân'ın tevhid gerçeğini isbat tarzı, dolambaçlı felsefî anlayışlardan çok sade ve her ruha hoş gelecek ve herkesin anlayacağı bir güzelliكتedir. Bu hûsusta Bediüzzaman Hazretleri'nin 25. Söz'de verdiği bir misali aktarmaya çalışalım: "Meselâ: 'İnsan yediklerine bir baksın. Biz suyu bol bol indirdik. Toprağı yarıdıkça yarıdık. Ondan daneler, üzümler, sebzeler, zeytinlikler, hürmalıklar, bol ağaçlı bahçeler, çeşit çeşit meyveler ve otlar bitirdik. Size ve hayvanlarınıza rızık olsun, diye.' (Abese, 80/24-32) İşte şu âyetler, İlâhî Kudret'in mucizelerini hikmetli bir tertiple zikrederek sebepleri neticelere bağlayıp, en sonunda 'Size ve hayvanlarınıza rızık olsun diye' ifadesiyle bir gâyeyi gösterirler ki, o gâye bütün sebepler ve neticeler zinciri içinde, o gâyeyi gören ve takip eden gizli bir mutasarrıf bulunduğunu ve sebeplerin ise O'nun perdesi olduğunu ispat eder. Evet; 'Size ve hayvanlarınıza rızık olsun diye' tâbiriyle, bütün sebepleri, yaratma kabiliyetinden azl eder. Manen der: 'Size ve hayvanlarınıza rızık yetiştirmek için su semâdan geliyor. O suda, size ve hayvanatınıza acıyıp şefkat edip rızık yetiştirmek kabiliyeti olmadığından, su gelmiyor; gönderiliyor, demektir. Hem toprak nebatatı ile açılıp rızıkınız oradan geliyor. Hissiz, şuursuz toprak sizin rızıkınızı düşünüp şefkat etmek kabiliyetinden pek uzak olduğundan, toprak kendi kendine açılmıyor. Birisi, o kapıyı açıyor, nimetleri ellerinize veriyor. Hem otlar, ağaçlar sizin rızıkınızı düşünüp merhameten size meyveleri, hûbubatı yetiştirmekten pek çok uzak olduğundan, âyet gösteriyor ki, onlar hikmet

ve rahmet sahibi bir Zat'ın perde arkasından uzattığı ipler ve şeritlerdir ki, nimetleri onlara takmış, canlılara uzatıyor.”

Şu bürhân-ı münevverde, cihât-ı sittesi şeffaf ki, üstünde münakkaştır müzehher sikke-i i'câz. İçinde parlayan nur-i hidâyet der ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Nurlu ve kesin delil olan Kur'ân-ı Hakîm'in altı tarafı da şeffaftır. Bu altı yönünden üst tarafına bakacak olursa, mucizelik mühür ve damgası ile nakışlanarak, çiçeklendirip taçlandırılmış olduğunu görürüz. Günümüze kadar Kur'ân-ı Hakîm'in ayrı ayrı mucizelik yönlerinden yedi vechi üzerine çeşitli alimler tarafından çalışma ve isbatlar yapılmıştır. Bediüzzaman Hazretleri ise, 25. Söz'de 40 cihetten Kur'ânın mucize olduğunu ortaya koymuştur. Mektubat isimli eserinde ise 'Kur'ân'ı Muciz'ül-Beyan'ın iki yüz aksam-ı i'caziyesinden yani 200 çeşit mucizelik kısmından nakşî bir kısmını gösterecek bir tarzda.' şeklinde ifade etmektedir. (Mektubat, 29. Mektup, 2. Risale, 2. Kısım) Bunların bir kısmı herkese isbat edilebilse bile pek çoğu hûsusî zevk ve hissiyatla anlaşılıp tadılan bir güzellik olduğu için elbette herkese isbat edilemeyecektir.

Evet, altında nescolmuş mühefhef mantık ve bürhân, sağında aklı istintak; mürefref her taraf, ezhân “Sadakte” der ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Kur'ân-ı Hakîmin alt yapısında ince, narin ve nazik bir mantık ve delil örgüsü vardır. Çok dikkat edilirse bu mantıkî bağ fark edilir. Bizzat Bediüzzaman Hazretleri, İşarat'ül-İ'caz tefsirinde 'vech-i irtibat, vech-i nazım ve cihet-i münasebet' tâbirleriyle sureler, âyetler, cümleler, hattâ kelimeler arasında çok gizli fakat muazzam bir mantıkî bağın var olduğunu göstermiştir. Meselâ Besmeledeki Lâfza-i Celâl olan Allah isminden sonra niçin Er-Rahman ve ondan sonra da Er-Rahîm gelmiştir, diye düşünecek olursak, şöyle bir münasebet görürüz: “Allah lâfza-i celâli bütün kemâl sıfatları ihtiva eder. Çünkü bu isim Cenâb-ı Hakk'ın Zat-ı Akdesi'ne delâlet eder. Onun Zatı da bütün kemâl sıfatları gerektirir. Allah lâfzı, Cenâb-ı Hakk'ın aynî sıfatlarına işaret eder. Er-Rahîm fiili olan sıfat-ı gayriyeye îma eder. Er-Rahman ise, ne ayn ve ne de gayr olan yedi sıfata remz eder. Onun için böyle mantıkî bir sıralama ile birbirine bağlanmışlardır. Evet, Allah isminden zâtî sıfatlar olan (Vücut, Kıdem, Bekâ, Vahdaniyet, Muhâlefetün li'l-havadis, Kıyam bi nefsihi) ortaya çıkar. Rahman ismi Rezzak mânâsından bekâya sebeptir. Bekâ vücudun

tekerrüründen ibarettir. Vücut, ilim, irade, kudret sıfatlarını gerektirir. Bekâ da rızkın meyvesi olduğu için basar, sem', kelâm sıfatlarını icap ettirir. Bu altı sıfat da hayatı iktiza eder. Bunlar ise subutî sıfatlardır. Rahîm ise fiili sıfatlara bakar. Bu sebeple hiçbir sebeple işlerimizi Besmelesiz bırakmamamız lâzımdır. Elhamdülillâhi Rabbil âleminden' sonra 'Rahman' ve 'Rahim' isimlerinin art arda gelmesinin münasebeti ise: Biri menfaatleri celbetmek diğeri zararları gidermek üzere Rabb kelimesinden çıkan terbiyenin iki esası vardır. Rezzak mânâsına olan Er-Rahman birinci esasa, Gaffar mânâsını ifade eden Er-Rahîm de ikinci esasa işaret ettikleri için birbirleriyle bağlanmıştır." (İşârâtü'l-İcâz)

Yemîn olan şimâlinde, eder vicdanı istişhad. Emâmında hüsn-i hayırdır, hedefinde saadettir. Onun miftahıdır her dem ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Solunda dememek için, "Sağ olan solunda vicdanı şahit tutar. Önünde güzellik ve hayır; hedefinde saâdet vardır. Onun anahtarı da her zaman Lâ ilâhe illâ hu'dur" diyor. Kur'ân âyetleri başlarında ve sonlarında insanları akla havale eder, "Aklına bak." der. "Fikrine, kalbine müracaat et, meşveret et." der. "Aranızda istişare ederek hareket ediniz ki, hakikati bulup, isabetli yolda yürüyesiniz." der. Pek çok yerde şu ifadelere rastlanır: "Neden bakmıyorsunuz? İbret almıyorsunuz? Bakınız ki hakikati bilesiniz, insanlar acaba neden bilemiyor, cehl-i mürekkebe düşüyorlar. Akıllarını niçin çalıştırıp kullanmıyorlar ve divaneliğe düşüyorlar? Neden bakmıyorlar ve hakkı görmeye kör olmuşlar? Neden insanlar başlarından geçen hâdiseler üzerinde düşünüp istikameti bulmaya çalışmıyorlar? Neden, tefekkür etmiyorlar, işlerin önünü sonunu düşünmüyor ve neden aklen muhakeme yoluna gitmiyor da dalâlâte düşüyorlar? Ey insanlar ibret alın. Geçmiş çağlardan ibret alıp gelecek manevî belâlardan kurtulmaya çalışınız." İşte bu çeşit ifadelerle çok âyetlerde Kur'ân insanları, akla fikre, meşverete havale etmektedir. Çok defa vicdanı harekete getirip, yanlıştan döndürmeye çalışmaktadır.

Emâm olan verâsında ona mesned semâvîdir ki, vahy-i mahz-ı Rab-bânî. Bu şeş cihet ziyâdârdır; bürûcunda tecellidâr ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Ön tarafı sayılan arkasında da onun dayanağı semâvî ve ilâhi vahiydir. Bu altı cihet aydınlıktır. Burçlarında Lâ ilâhe illâ Hû. Tecelli etmektedir. Bu altı doğru ve kesin bilgi olan vahiy. Allah'ın sonsuz ilminden gelmekte-

dir. Onun için sağı, solu, önü, arkası, üstü, altı, içi, dışı böyle muhkem ve muhteşem bir kale gibi anlamaktadır. Bu kalenin burçlarında tevhid bayrağı dalgalanmaktadır.

Evet vesvese-i sârik, bâvehim şüphe-i târik, ne haddi var ki o mârik, girebilsin bu bârik kasra. Hem şârik ki, sur sûreler şâhik, her kelime bir melek-i nâtık ki: Lâ ilâhe illâ Hû.

Bu kadar sağlam, parlak bir kaleye, hırsız vesvesenin, karanlık düşüncelerden gelen vehimli şüphenin, evet o dinsizin ne haddi var ki, girebilsin? Aydınlık saçan bu kalenin sureleri sur gibi zirvelerde. Her kelimesi de konuşan bir melek olarak Lâ ilâhe illâ hû, demekte. Burada dikkatimizi çeken ifade Kur'ân-ı Hakim'in her kelimesi bir melek-i Nâtık, yani konuşan melek. Bir âyetin bir kelimesi bazen sayfalar dolduracak harika mesajlar fısıldar. Bilhassa takva sahipleri için o mukaddes kelimeler, engin ve rengin birer hidâyet rehberi ve gönüller ve gözler sürürü feyiz kaynağı hâline geliverirler.

Şimdi Kur'ân âyetlerinin muhatabını bulunca nasıl bir melek-i Nâtık gibi konuştuğuna bir misal olarak 23. Söz'den bir misal arz edelim. Bediüzzaman Hazretleri İkinci Nokta'da diyor ki:

"İman nasıl ki bir nurdur, insanı ışıklandırıyor, üstünde yazılan bütün İllâhî mektupları okutturuyor. Öyle de, kâinatı dahi ışıklandırıyor. Geçmiş ve gelecek zamanı, karanlıklardan kurtarıyor. Şu sırrı, bir vakiada "Allah, iman edenlerin velisi (dostu, kayırcısı)dır, onları karanlıklardan nura çıkarır." (Bakara, 2/257) âyet-i kerimesinin bir sırrına dair gördüğüm bir temsil ile beyan ederiz.

Şöyle ki, hayalî bir vakiada gördüm ki; iki yüksek dağ var birbirine mukabil... Üstünde dehşetli bir köprü kurulmuş... Köprüünün altında pek derin bir dere... Ben o köprüünün üstünde bulunuyorum. Dünyayı da, her tarafı karanlık, kesif bir zulûmat istila etmişti. Ben sağ tarafıma baktım; nihâyet-siz bir zulûmat içinde büyük bir mezar gördüm, yani hayalime öyle geldi. Sol tarafıma baktım; müthiş karanlıkların dalgaları içinde büyük fırtınalar, dağdağalar, dehşetler hazırlandığını görüyör gibi oldum. Köprüünün altına baktım; gâyet derin bir uçurum görüyörüm zannettim. Bu müthiş zulûmata karşı sönük bir cep fenerim vardı. Onu kullandım. Yarım yamalak ışığıyla baktım. Pek müthiş bir vaziyet bana göründü. Hattâ, önümdeki köprüünün başında ve etrafımda öyle müthiş ejderhâlar, arslanlar, canavarlar göründü

ki; keşke bu cep fenerim olmasa idi, bu dehşetleri görmese idim, dedim. O feneri hangi tarafa çevirdim ise, öyle dehşetler aldım. "Eyvah! Şu fener, başıma belâdır." dedim. Ondan kızdım; o cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güya onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük elektrik lambasının düğmesine dokundum gibi birden o karanlıklar boşandı. Her taraf o lambanın nuru ile doldu. Herşeyin hakikatini gösterdi.

Baktım ki: O gördüğüm köprü, gâyet muntazam yerde, ova içinde bir caddedir. Ve sağ tarafımda gördüğüm mezar-ı ekber; baştanbaşa güzel, yeşil bahçelerle nuranî insanların reisliği altında ibadet ve hizmet ve sohbet ve zikir meclisleri olduğunu farkettim. Ve sol tarafında, fırtınalı, dağ-dağalı zannettiğim uçurumlar, şâhikalar ise; süslü, sevimli câzibedar olan dağların arkalarında muazzam bir ziyafet yeri, güzel bir seyran mahâlli ve yüksek bir gezinti alanı bulunduğunu hayal-meyal gördüm. Ve o müthiş canavarlar, ejderhâlar zannettiğim mahluklar ise, munîs deve, öküz, koyun, keçi gibi ehli hayvanlar olduğunu gördüm. "Elhamdülillâhi ala nur-il iman" diyerek "Allah, iman edenlerin velisidir, onları karanlıklardan nura çıkarır." âyet-i kerimesini okudum, o vâkıadan ayrıldım.

İşte o iki dağ; hayatın başlangıcı, hayatın sonu... yani dünya âlemi ile berzah (kabir) âlemidir. O köprü ise, hayat yoludur. O sağ taraf ise, geçmiş zamandır. Sol taraf ise, gelecektir. O cep feneri ise, bencil ve bildiğine itimat eden ve semâvî vahyi dinlemeyen insan enaniyetidir. O canavarlar zannolunan şeyler ise âlemin hâdiseleri ve acib mahlukâtıdır. İşte enaniyetine itimad eden, gaflet zulûmatına düşen, dalâlet karanlığına mübtela olan adam; o vâkıada evvelki hâlime benzer ki: O cep feneri hükmünde nâkis (eksik) ve dalâlet-âlûd (yanlış ve sapıklıkla karışık) mâlumat ile geçmiş zamanı, büyük bir mezar suretinde ve adem-alud (yokluğa bulaşmış) bir karanlık içinde görüyor. Geleceği, gâyet fırtınalı ve tesadüfe bağlı bir vahşet yeri görüyor. Hem her birisi, bir hikmetle iş yapan merhametli bir Zât'ın emre âmâde memuru olan hâdiseleri ve varlıkları zararlı birer canavar hükmünde görüyor. "Allah'ı inkâr edenlerin velisi (dostu, yönlendiricisi) tağutlar (doğru yoldan çeviren azgınlardır. Onları nurdan (doğru yoldan) karanlıklara çekerler." (Bakara, 2/257) âyetinin hükmüne tâbi olurlar. Eğer ilâhî hidâyet yetişse, iman kalbine girse, nefsin firavunluğu kırılrsa, Allah'ın kitabını dinlese; o vâkıada, ikinci hâlime benzeyecek. O vakit birden kâinat bir gündüz rengini alır, ilâhî bir nur ile dolar. Alem "Allah, göklerin ve yerin nurudur." (Nur, 24/35) âyetini okur. O vakit geçmiş zaman, büyük bir mezar değil, belki her bir asrı bir nebinin veya

evliyanın reisliği altında kulluk vazifesini yerine getiren safî, temiz ruhların cemaatlerinin hayat vazifelerini bitirmekle "Allahü Ekber" diyerek yüce makamlara uçmalarını ve gelecek tarafına geçmelerini kalb gözü ile görür. Sol tarafına bakar ki; dağlar gibi bazı uhrevî inkılabların arkalarında Cennet'in bağlarındaki saadet saraylarında kurulmuş Rahmanî bir ziyafeti, o iman nuru ile uzaktan uzağa fark eder. Ve fırtına ve zelzele, tâun (veba) gibi hâdiseleri, birer musahhar memur bilir. Bahar fırtınası ve yağmur gibi hâdisatı; sureten haşin, mânen çok latif hikmetlere medar görüyor. Hattâ ölümü, ebedî hayatın başlangıcı ve kabri, ebedî saadetin kapısı görüyor. Daha sâir cihetleri sen kıyas eyle. Hakikati, temsile tatbik et..."

Şimdi burada âyetin sadece mealine bakacak olursak, bu temsilden bir tek kelime bile bulamayız ama, Bediüzzaman Hazretleri'nin aynı âyetten hissettiği hattâ fiilen yaşayarak "hayalî bir vâkıa" diyerek anlattığı temsilde hiç şüphe yok ki, bir Melek-i Nâtık gibi âyet-i kerimeden fısıldandı.

Aynı şekilde "Kardeşlerim, 'Lâ ilâhe illâ hû' ve 'Kul huvallah'da ki 'Hu' lâfzında, yalnız maddî cihette, hayalî ve fikrî bir seyahattâ hava sayfasının mütâlaasıyla anî bir surette görünen zarif bir tevhid nüktesinde, iman mesleğinin hadsiz derece kolay ve vücub derecesinde suhûleti bulunduğunu; şirk ve dalâletin mesleğinde hadsiz derecede müşkilatlı, mümteni binler muhâl (imkânsızlık) bulunduğunu müşahede ettim." ifadelerinde de "Hüve Nüktesi"nde anlatılanların, bir Melek-i Nâtık gibi gerçekleri Bediüzzaman'ın şuhûd ve keşfine seren "Hu" ve "Hüve" kelimelerine ait olduğunu anlıyoruz. Yani Kur'ânî bir ifade, onun ufkunu, keşfini ve müşahedesini açıp gerçekleri, gözlerinin önüne seriyor.

Evet, Emirdağ Lâhikası'nda da bu hüsusta şöyle demektedir:

"Her bir zerre ve her bir parça lisan-ı hâl ile Lâ ilâhe illâ hû ve Kul hüvallahü Ehad dediklerini bildim. Ve bu Hüve anahtarı ile havanın maddî cihetindeki bu acaibi gördüğüm gibi, hava unsuru da bir Hû olarak, âlem-i misal ve âlem-i mânâ'ya bir anahtar oldu.(...) Gördüm ki, âlem-i misal, nihâyetsiz fotoğraflar ve her bir fotoğraf, hadsiz dünyevî hâdiseleri aynı zamanda hiç karıştırmayarak alıyor. Binler dünya kadar büyük ve geniş bir uhrevî sinema ve fânîyatın fanî ve geçici hâllerini ve vaziyetlerini ve geçici hayatlarının meyvelerini ebedî temaşağâhlarda ve Cennette ebedî saadete mazhar olmuş bahtiyarlara da dünya maceralarını ve eski hatıralarını levhâlarıyla gözlerine göstermek için pek büyük bir fotoğraf makinası olarak bildim. Hem Levh-i Mahfuz'un, hem Âlem-i Misalin

iki ciheti ve iki küçücük numunesi ve iki noktası, insanın başında olan kuvve-i hafıza ve kuvve-i hayaliye, mercimek küçüklüğünde iken, bir büyük kütüphane kadar hiç karıştırmayarak kemâl-i intizamla içlerinde yazılması kat'i isbat eder ki, o iki kuvvenin en büyük ve en muazzam numuneleri olan Alem-i Misal, hava ve su unsurlarının, bilhassa nutfelerin suyu ve toprak unsurunun pek fevkinde, daha ziyade hikmet, irade ile ve Kader ve Kudret Kalemi ile yazıldıklarını ve hiçbir cihetle tesadüf ve kör kuvvetin ve sağır tabiatın ve camid, hedefsiz sebeplerin karışması yüz derece imkânsız olduğunu ve hiçbir vecihle mümkün olmadığını, Hakîm-i Zülcelâl (olan Cenâb-ı Hakk'ın) Kader ve Hikmet Kaleminin sayfası olduğunu ilme'l yakin ile kat'i olarak bildim."

Bu enteresan ve derin keşiflerin, Kur'ânî bir ifade olan yani bir Melek-i Natik gibi gerçekleri, gerçek muhataplarına üfleyen "Hû" kelimesinden müşahade edildiğinden hiç şüphe yoktur.

Bediüzzaman, Kevser suresi ile ilgili bir eserinde şöyle demektedir: "Ben de bu meseleyi Kur'ân'dan sordum. Kur'ân beni en kısa suresi olan sure-i Kevser'e havale etti. Ben o sureden sordum. Şu sure dahi beni ahirki âyete havale etti. Ben ona müracaat ettim. Dedi; 'Benim harflerimi say!' Saydım!"

O Kur'ân-ı Azîmüşşân nasıl bir bahr-i tevhiddir. Bir tek katre, misâl için bir tek Sûre-i İhlâs.. fakat kısa bir tek remzi, nihayetsiz rumûzundan. Bütün envâ-yi şirki reddeder, hem de yedi envâ-yi tevhidi eder isbat; üçü menfi, üçü müsbet şu altı cümlede birden:

Kur'ân-ı Hakîm'in nasıl bir tevhid denizi olduğunu anlamak için, hadsiz rumuzlarından misâl olarak sadece bir damlacık gibi İhlas Suresinin tekbir remzi üzerinde duracak olursak, bu surenin üçü müsbet üç menfi olan altı cümlesinin, ne kadar şirk çeşidi varsa hepsini reddettiğini ve yedi çeşid tevhid hakikatini da isbat ettiğini görürüz.

Birinci cümle: هُوَ قُلُّ karinesiz işaretidir. Demek, itlakla tâyindir. O tâyinde taayyün var. Ey, Lâ hüve illâ hû. Şu tevhid-i şuhûda bir işaretidir. Hakikat-bin nazar tevhide müstağrak olursa der ki: Lâ meşhude illâ Hû.

İhlas suresinin birinci cümlesi "De ki, O Yani Allah, de" Hüve zamiri. Üçüncü tekil şahıs olarak O demektir. Ama, gerçek varlık Allah olduğu için "Hüve" yani "O" deyince; "Allah" akla gelir. Hiçbir karine, işaret,

emare ve delile ihtiyaç olmadan, "Hû"dan Cenâb-ı Hak anlaşılır. Onun için Hüve (Hû) Esmâ-i Hüsnadan yani Cenâb-ı Hakk'ın güzel isimlerindendir. Zikir makamında "Allah" ismi yerine "Hu" da çekilmektedir. Zaten kâinat yuvarlak şekliyle ve gök cisimleri de kürevî biçimleri ile birer "Hû" gibi, O'ndan birer tecelli ve işaret olduklarını ifade etmektedirler. Hattâ her canlı teneffüs ederken, "Hû" demek mecburiyetindedir. Demek ki, "Hû" yani "Allah" demeyen yaşama imkânından mahrum kalmış olacaktır. "Lâ hüve illâ hû" yani O'ndan başka yok, ancak O var. İmâm-ı Rabbani Hazretleri'nin Vahdet-i Şuhûd anlayışı içinde Lâ meşhûde illâ hû... Bu cümlede tevhid-i şuhûd işareti bulunmaktadır.

İkinci cümle: **اللَّهُ أَحَدٌ** dir ki, tevhid-i ulûhiyet'e tasrihtir. Hakikat, hak lisânı der ki: Lâ mâbûde illâ Hû.

Allah ahaddir birdir, cümlesi ise, Cenâb-ı Hakk'ın tek ilâh olduğunu açıkça ilân etmektedir. Aynı zamanda Allah'tan başka mabud olmadığını ifade eden bu cümle tevhid-i uluhiyete işaret etmektedir.

Üçüncü cümle: **اللَّهُ الصَّمَدُ** 'dir. İki cevher-i tevhide sadettir. Birinci dürrü: Tevhid-i rubûbiyet. Evet nizam-ı kevn lisânı der ki: Lâ hâlîka illâ hû. İkinci dürrü: Tevhid-i Kayyûmiyet. Evet serâser kâinatta, vücûd ve hem bekada, müessire ihtiyaç lisânı der ki: Lâ kayyûme illâ Hû.

Allah sameddir, yani her şey ona muhtaçtır ama o hiçbirşeye muhtaç değildir. Bu cümlelerin içinde iki tane tevhid incisi vardır, incilerden birisi tevhid-i rububiyettir. Allah'tan başka yokluktan varlığa çıkarıp bu âlemi yaratacak bir Rab yoktur. Kâinattaki nizamın dili bu gerçeği, Lâ hâlîka illâ Hû diye ifade etmektedir. Samed sadefinden çıkan ikinci inci ise tevhid-i kayyumiyettir. Çünkü varlıklar yaratıldıktan sonra da varlıklarını devam ettirme gücüne sahip olmadıkları için, yine onları ayakta tutacak bir kayyuma muhtaçtırlar. İşte baştan başa kâinatta, hem varlıktan yokluğa geçişte hem de devam ve bekâ için bir Samed'e ihtiyaç olduğundan dolayı bu cümlede iki tane tevhid hakikati bulunmaktadır: tevhid-i rububiyet ve tevhid-i kayyumiyet. Böylece, üçüncü ve dördüncü tevhid hakikatları da bu cümlede bulunmuş olmaktadır.

Dördüncüsü: **لَمْ يَلِدْ** dir. Bir tevhid-i celâlî müstetirdir; envâ-yi şirki reddeder, küfrü keser bîştibah. Yâni tegayyür, ya tenasül, ya tecezzi eden elbet; ne Hâlîk'tır, ne Kayyûm'dur, ne İlâh... Veled fikri, tevellüd küfrünü reddeder, birden keser atar. Şu şirktedir ki, olmuştur beşer ekse-

risi gümrâh... Ki Îsâ (aleyhisselâm), ya Üzeyr'in, ya melâik, ya ukûlün tevellüd şirki meydan alıyor nev-i beşerde gâh bâ-gâh...

'Doğurmadı' mânâsına gelen dördüncü cümlede bir tevhid-i celâli gizlidir. Çeşit çeşit şirkleri reddeden ve küfrü şüphe bırakmayacak şekilde keser. Yani değişen, doğan, doğuran, bölünen elbette yaratıcı, kayyum ve ilâh olamaz. Böyle oğlu, kız vs. şirk fikri yüzünden insanların çoğu sapmıştır. Allah'a oğlu ve kız isnadına misaller İsa (a.s.) veya Üzeyr yahût meleklerdi ki, Hıristiyanların ve Yahûdilerin bir kısmı bunu söylerken müşrik putperestler de meleklerin Allah'ın kızları olduğunu söylemekteydiler. Felsefecilerin bir kısmı yani sudûr anlayışını kabul edenlerde; "Birden sadece bir sudûr eder, başkaları ise başkaları vasıtasıyla ortaya çıkar. Allah'tan ilk defa akl-ı evvel sudûr etmiştir. Ondandır da akl-ı sanî. Böylece ukul-u aşere yani on akıl sudur etmiştir." diye felsefi bir şirki ileri sürmüşlerdir. İşte lem yelid, bütün bunlara gerçek cevabı vererek, böyle bir şeyin aslâ söz konusu olamayacağını ifade etmektedir. Beşinci tevhid, tevhid-i celâlîdir.

Beşincisi: **وَلَمْ يُؤَلِّدْ** Bir tevhid-i sermedî işareti şöyledir: Vâcib, Kadîm, Ezelî olmazsa, olmaz İlâh... Yâni: Ya müddeten hâdis ise, ya maddeden tevellüd, ya bir asıldan münfasıl olsa, elbette olmaz şu kâinata penah... Esbab-perestî, nücûm-perestlik, sanem-perestî, tabiat-perestlik. şirkin birer nev'idir; dalâlette birer çâh...

Ve lem yüled yani "doğmadı" cümlesinde bir tevhid-i sermedî işareti verilerek, ezeli olmayanın ilâh olamayacağı anlatılmıştır. Dolayısıyla, zaman içinde meydana gelmiş, bir asıldan ayrılmış varlıklar şu kâinatın sığınak ve dayanağı olamaz. Onun için sebeplere, yıldızlara, putlara, tabiata tapmak birer şirktir ve delâlet ve sapıklıkta birer çukurdur. Bu cümleden de altıncı bir tevhid ortaya çıktı ki tevhid-i celâlîdir.

Altıncı: **وَلَمْ يَكُنْ** Bir tevhid-i câmi'dir. Ne zâtında nazîri, ne ef'âlinde şeriki, ne sıfâtında şebihî **لَمْ** lâfzına nazargâh... Şu altı cümle mânâden birbirine netice, hem birbirinin bürhânı, müselseldir berâhin, mürettedir netâic şu sûrede karargâh... Demek şu Sûre-i İhlâs'ta, kendi mikdar-ı kametinde müselsel, hem müretteb otuz sûre münderiç; bu bunlara sehergâh... **لَا يَعْزُبُ الْعَيْبُ إِلَّا اللَّهُ**

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ Velem yekun le hû küfüven ehad. Yani Onun bir dengi, bir benzeri, bir şeriki yoktur cümlesinde de bir tevhid-i câmi vardır.

Böylece bu altıncı cümlede bulunan tevhid-î câmi ile beraber İhlas suresinin içinde bulunan yedi tane tevhid hakikati keşfedilmiş oldu. Belki de bu tevhidî hakikatlarının ehemmiyeti cihetindeydi ki, üç ihlas okumak bir hatim indirmek gibi kabul edilmiştir. Yani üçyüzbin altıyüzyirmi harfi bulunan Kur'ân harfleri ile İhlâs'ın Besmele ile beraber altmış dokuz harf olan durumu nazara alınırsa İhlâs suresinin her bir harfinin yaklaşık bin beş yüz sevabı ve hasenesi olduğu anlaşılır.

Şu altı cümle mânen birbirine netice, hem birbirinin burhânı, müselseldir berâhin, mürettebtir netaic şu surede karargâh. Demek şu Sure-i İhlâs'ta, kendi miktar-ı kametinde müselsel, hem mürettep otuz sûre münderiç; bu bunlara sehergah. لا يَعْلَمُ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

İhlâs suresinin altı cümlesinin herbiri diğerlerine hem netice, hem birbirlerinin delilleridir. Böylece birbiriyle dayanışan, birbirini isbatlayan çok muhkem cümlelerden mürekkep güçlü bir şube karşımıza çıkmaktadır. Meselâ: لَمْ يَلِدْ Doğurmamıştır. Çünkü: وَلَمْ يُولَدْ Doğmamıştır da. Çünkü: لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ Onun hiçbir dengi de yoktur. Çünkü: هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ O, Allah'tır, tektir. Çünkü: اللَّهُ الصَّمَدُ Herşey O'na muhtaç o ise hiçbirşeye muhtaç değildir. Öyleyse doğurmamıştır.

Meselâ: لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ Çünkü: لَمْ يَلِدْ, çünkü ve وَلَمْ يُولَدْ, çünkü, اللَّهُ الصَّمَدُ Çünkü: هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ, çünkü, كُفُوًا أَحَدٌ. Öyleyse اللَّهُ الصَّمَدُ'dir. Dikkat edilirse her bir cümle diğer beş cümle ile takviye edilip ispatlanıyor. Böylece altı cümle beş ile çarpılırsa otuz olur ve İhlâs suresinde otuz surenin yerleştirildiği de görülmüş olur.

Sebeb Sırf Zahiridir

İzzet ve azamet ister ki; esbab-ı tabiî, perdedâr-ı dest-i kudret ola aklın nazarında. Tevhid ve celâl ister ki; esbab-ı tabiî, dâmenkeş-i tesir-i hakikî ola kudret eserinde.

İmtihan meydanı olan şu dünyada Cenâb-ı Hak sebepleri sırf zahiri bir perde olarak yaratmıştır. Çünkü ahirette sebepler ortadan kaldırılacak, herkes, herşeyin doğrudan doğruya hiç vasıtasız Allah tarafından yaratıldığını yakînen bilecektir. Bu dünyada Allah-u Taâla izzet ve azametinin gereği, akla göre sebepleri kudretinin bir perdesi olarak var etmiştir. Ama

tevhid hakikatı ve İlâhî Celâl de, Allah'ın kudretinin ortaya koyduğu eserde hakikî tesirden el ve eteklerini çekmelerini isterler. Çünkü İslâmî tevhid gerçeği; sadece 'Allah vardır ve birdir.' demekten ibaret değildir. Evet, Allah vardır ve birdir; her varlıktan daha kesin bir gerçek olarak vardır ve birdir. Hem de, Allah herşeyi yaratan ve her yarattığını her an görüp gözeten ve kontrol eden; her lahza aynı varlığı binlerce defa yaratıp yok etmeye gücü yeten bir zâttır. Bazı yanlış anlayışların zannettiği gibi asla kâinatı, yaratıp kendi hâline bırakmış veya saat gibi kurup işleyişini kendisine havale etmiş değildir. Müessir-i hakikî Allah'tır. Sebeplerin şu imtihan dünyasında aklın nazarında zahiri ve arızî bir tesirleri vardır. İmtihan bitince, ahirette tamamen sebepler kalkacaktır. İşte sebeplerin bu perdedarlık vazifesini müminlerin çok iyi bilmesi gerekmektedir.

Vücut, Âlem-i Cismanîde Münhasır Değildir

Vücutun hasra gelmez muhtelif envânı, münhasır olmaz, sıkışmaz şu şehâdet âleminde. Âlem-i cismânî bir tenteneli perde gibi, şu'le-feşân gaybî avâlim üzerinde.

Vücut yani varlık, sadece cismânî ve maddî âleme münhasır değildir. Bilâkis, şu şehadet âleminde, varlık çeşitleri o kadar çoktur ki, onu sadece madde ve cismanî şeylere hasretmek, dar bir alana sıkıştırmak demektir. Aslında cismanî âlem, ışık saçan gaybî âlemler üzerinde sanki tenteneli bir perde gibidir. Gözleri manevîyata açık olanlar o tenteneli maddî perdenin arkasındaki gaybî ve manevî âlemleri seyrederek. Bizler dikkat edersek, tarihî maddeci olan inkârcıların şöyle bir aldatmacasını fark edebiliriz. Onlar, yokluğun karşısına maddeyi koyarlar. Halbuki, yokluğun karşısında varlık vardır. Varlığın da çeşitleri vardır. Madde ise varlıklardan sadece bir tanesidir. Ruh da bir varlıktır ama madde değildir. Şimdi, varlık olarak sadece maddeyi kabul edip sırf onu yokluğun karşısına dikerseniz, o zaman şöyle bir yanlış kabul etmek zorunda kalırsınız. Bir şey madde değilse o takdirde yok demektir. Yani onların tezgahladığı bu aldatmaca karşısında melek, ruh gibi maddî varlıkları yok saymak gerekir. Ama biz baştan; "Varlıklar sadece maddeden ibaret değildir. Maddî olmayan varlıklar da vardır." diyerek meselenin üzerine gidersek, onların oyunları boşa çıkar. Tabii o zaman da maddî olmayan varlıkların ilmî, mantıkî, akli ispatlarını yapmamız gerekir.

Kâlem-i Kudrette İttihad, Tevhidi İlân Eder

Eser-i itkan-ı san'at, fitratın her köşesinde bilbedâhe reddeder esbabının îcadını. Nakş-ı killî ayn-ı kudret; hilkatın her noktasında bizzarûre reddeder vesâitin vücûdunu.

Nasıl ki, aynı kâlemlerle, aynı tarzda harfleri yazılmış bir mektup bir kitap görsek bunu yazan tek kişi, deriz. Aynı şekilde şu kâinatta, kudrette kalemle bütün yaratılmışlar yazılıp var edilmiş. Hepsinin üstünde de aynı kalemin çizgileri görülmektedir. Evet, sanat eserlerindeki muhkemlik, mükemmellik, her köşede kendisini göstererek, akılsız, şuarsuz sebeplerin ve tesadüflerin böyle bir şeyi yapamayacağını ilân etmektedir. Aynı kudretin kalem nakışları hükmündeki harika sanat şaheserleri, yaratılışın her noktasında, karmakarışık ve cahil vasıtaların bu işleri yapamayacağını açıkça göstermektedir. Bu kâinatın tek kaleminden çıktığını şuradan anlıyoruz ki, atomun yapısı ile güneş sistemlerinin yapısı yani en küçük sistemle en büyük sistemlerin yapılışı aynı... Bitkilerin ve hayvanların terbiye ve idarelerinde büyük bir lütuf, geniş bir rahmet ve müthiş benzerlikler bulunmaktadır.

Bir Şey, Her Şeysiz Olmaz

Kâinatta serbeser sırr-ı tesanüd müstetir, hem münteşir. Hem cevânibde tecâvüb, hem teâvün gösterir. Ki yalnız bir kudret-i âlem-şümuldür yaptırır, zerreyi her nisbetiyle halkedip yerleştirir. Kitab-ı âlemin her satırıyla her harfi hayy.. ihtiyaç sevk ediyor, tanıştırır. Her nereden gelirse gelsin nidâ-yi hâcete lebbeyk zendir, sırr-ı tevhid nâmına etrafı görüştürür. Zihayat her harfî, her bir cümleye müteveccih birer yüzü, hem de nâzır birer gözü baktırır.

Yaratılanlara dikkat ettiğimiz zaman hiçbir şeyin tek başına olamayacağını, çünkü bütün diğer varlıklarla münasebetlerinin bulunduğunu görmekteyiz. Meselâ, bir elmanın olması için uygun toprağın, havanın, ışığın, sıcaklığın olması gerekmektedir. Bunun için de dünyanın ve güneşin olması, ayrıca mevsimlerin meydana gelebilmesi için dünyanın ekseninin belli bir eğiklikte ayarlanması gerekmektedir. Bunların hepsine sahip ve hâkim olmayan bu ayarlamayı yapamaz. Bu dediklerimizin olduğunu,

kâinata baştan başa bir dayanışmanın yaygın hâlde bulunduğunu, her tarafta kâinatı meydana getiren küçük büyük her şeyin birbiriyle yardımlaş-tığını, birbirinin isteğine cevap verdiğini görmekteyiz. Bu gerçek, bize cihanı kuşatan bir kudretin her zerreyi yaratıp, istediği yere yerleştirdiğini ispatlamaktadır. Evet, kâinat kitabının her satırı ile her harfi, canlıları ihtiyaçlarına sevkedip, onları birbiriyle tanıştırmaktadır. Zerreden kâinata herşey bir tek Zâtın olduğu için tevhid namına onları sanki birbiriyle her an görüştürmektedir. Kâinat kitabının canlı olan her harfi için sanki her bir cümleye bakar birer gözü ve birer yüzü vardır. Çünkü hepsi de çok mükemmel ve muhteşem bir ahenk içindedirler.

Güneşin Hareketi Câzibe İçindir; Câzibe İstikrar-ı Manzumesi İçindir

Güneş bir meyvedârdır, silkinir tâ düşmesin müncezib seyyar olan yemişleri. Ger sükûtuyla sükûnet eylese, cezbe kaçır, ağlar fezâda muntazam meczupları.

Güneşin hareketi çekim gücü elde etmek içindir. Çünkü hareket harareti, hararet kuvveti, kuvvet cazibeyi yani çekimi zahiren doğuran İlâhî bir kanundur. Çekim gücü de güneş sisteminin istikrarını sağlar. Güneş sanki meyveli bir ağaca benzer. Ağaçlar silkelenirse meyveleri düşer ama güneş ağaçların tersine meyveleri olan gezegenlerini yerlerinde tutabilmek için silkinmek mecburiyetindedir. Eğer güneş hareket etmezse, hararet oluşmaz. Hararet olmayınca kuvvet olmaz. Kuvvet olmayınca da çekim gücü kalmaz. O zaman da güneşin etrafında muntazam şekilde dizilmiş hareket eden ve sanki birer cezbeli meczub hâlinde durmadan dönüp duran o gezegenler ipi kopmuş tesbih tanesi gibi göklerde ağlayıp dağılacaklardır. Dikkat edilirse Üstad burada 'silkinme' tâbirini kullanmış hattâ Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı İşarat'ül-İcaz tefsirinin bir haşiyesinde şunları yazmıştır: 'Hasta hâlinde, uyku ile uyanıklık arasında ihtar edilen bir nüktedir. Güneşin yerinde mevlevî gibi yaptığı semâ hareketi, çekim gücünü doğurmak içindir, çekim gücü de Güneş sistemi diye anılan güneşe bağlı yıldızları düşme tehlikesinden kurtarmak içindir. Demek, güneşin ekseninde dairevî cereyan ve hareketi olmasa yıldızlar düşerler.' Şahsen bir keşif olarak değerlendirdiğim bu meselede geçen (85 sene önce yapılan) 'silkinme olayı'nın ve 'hareketten, hararet; harareten kuvvet;

kuvvetten çekim gücü' doğması tesbitinin ilim ehline araştırılıp, yeniden değerlendirilmesini arzu etmekteyim.

Küçük Şeyler Büyük Şeylerle Merbuttur

Sivrisinek gözünü halkeyleyendir mutlaka, Güneş'i hem kehkeşi halkeylemiştir. Pirenin midesini tanzim edendir mutlaka, manzume-i şemsiye'yi naz meylemiştir. Gözde ru'yet, midede hem ihtiyacı dercedendir mutlaka, semâ gözüne ziyâ sürmesi çekmiş, zemin yüzüne gıda sofrası sermiştir.

Küçük şeyler büyük şeylerle bağlıdır. Bu bakımdan bu gerçek hem tevhidi isbat eder, hem de Mutezile Mezhebi'nin "Allah'ın ilmi, cüzîyata taalluk etmez." şeklindeki yanlışını reddedip çürütmektedir. Evet, sivrisineğin gözünü kim yaratmışsa, güneşi de kehkeşanı da yaratanın O olması gerekmektedir. Çünkü sineğe görme duygusu olarak göz verildi, fakat ne güneş, ne de samanyolu hiçbirşey yaratılmadı ise, o göz görmek için ışığı nereden bulacak? Yani küçük sinek gözü ile güneş ve samanyolu arasında bir âlaka vardır. Ayrıca, sineğin gözünün özelliği ile yukarıdan gelecek ışığın durumu konusunda en ince hesaplarına kadar bilinmesi gerekir. Çünkü ışığa göre göz veya göze göre ışık ayarlanmazsa; ya yetersiz ışıktan dolayı göz göremez veya yoğun ışıktan dolayı kamaşıp kalır ve gereği gibi istifade edemez. Bu yüzden yaratanının da bir olması gerekir. Ayrıca pirenin midesi ile güneş sistemi arasında ince bir münasebet vardır. Çünkü pıreye mide verilse bile ışığı, toprağı, ot bitirecek imkânları olmayan bir ortamda o midenin pıreye ne faydası olur? Ayrıca pirenin vücudunu, ihtiyacını, sindirim sistemini yaratan ve bilen zâtın, o mideye uygun gıdayı da yaratması gerekmektedir. Bütün bunlar hep birbiriyle bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'de "Ektiğınızı gördünüz mü? Siz mi onu bitiriyorsunuz, yoksa bitiren Biz miyiz? dileseydik, onu kuru bir çöp yapardık." (Vakıa, 56/65) buyuruluyor. Onun için vecizenin sonunda: "Gözde görmeyi, midede ihtiyacı yerleştirendir mutlaka, semâ gözüne ziyâ sürmesi çekmiş, yeryüzüne de gıda sofrası sermiştir." denilerek, göz ve mide ile gökler ve yer arasındaki bağ belirtilmiş, hepsinin sahip ve yaratanının da tek olduğu anlatılmıştır.

Kâinatın Nazmında Büyük Bir İ'câz Var

Kâinatın gör ki te'lifinde bir i'câz var. Ger bütün esbab-ı tabiiye bi'l-farz-ı'l-muhâl. Ola her biri muktedir bir Fâil-i Muhtar. O i'câza karşı nihayet acz ile bi'l-imtisâl ederek secde ki قُدْرَةَ فِينَا رَبَّنَا أَنْتَ الْقَدِيرُ الْأَزَلِيُّ ذُو الْجَلَالِ

Kâinatın bir şiir gibi nazmedilip yazılmasında bir mucizelik var. Kur'ân-ı Kerim nasıl ki, mucizedir, hiç kimse onun benzerinde bir kitap yazıp ortaya koyamaz. Aynı şekilde kâinat kitabının yaratılması da öyle mucizedir yani bütün maddî sebep ve güçleri âciz bırakır. Muhâl farz, eğer maddî ve tâbii sebepler güç sahibi ve iradeli birer fâil olsalar yine de yaratılıştaki o mucizelik karşısında son derece âciz olduklarını görerek Allah karşısında secde edip şöyle diyeceklerdi: “Seni her türlü noksan sıfattan tenzih ederiz, ey Rabbimiz! Sen Ezelî Kadirsin ve Celâl Sahibisin...” Evet, bunun aksi imkânsızdır. O takdirde herbir zerrenin canlı vücutlarda yaptıkları işleri başarması için biyoloji, kimya, fizik ve diğer ilimlerde tesbit edilen bütün bilgileri hattâ henüz bilinmeyenleri de bilmesi lâzım gelir. Yani bunun için Allah'ın ilmi kadar herbirinin ilmi olması gerekir. Aslında bu da yetmez. Diğer zerrelere istediği zaman sözünün geçirmesi, gereğinde de onlara son derece itaatli olması icap eder. Bunlar mümkün değildir. Yine de hepsinin üzerinde her an sonsuz gücü ile bir zâtın hakim olması lâzımdır. Hiçbir kumandan tayin etmeden yirmi yaşına gelmiş gençleri toplayıp, “Askerlik vazifelerini, aranızda anlaşış yapınız.” diye bırakırsak, bu işi beceremezler. Belki ‘cahil ve eğitimsiz oldukları için’, diyenler olabilir. Subayların rütbelerini kaldırıp hiçbir alt üst yok. “Bu işi siz yürütün.” desek, bütün eğitim ve askerlik bilgilerine rağmen, sözünü dinleyecekleri bir makam olmadığı müddetçe başarımları çok zordur. Bunlar insan, ama öbürleri akılsız, şuursuz atom zerrelere. Ayrıca canlı vücut teşkilatları yanında askerin teşkilatları çok hafif kalır.

Kudrete Nisbet Herşey Müsavidir

مَا خَلَقَكُمْ وَلَا بَعَثَكُمْ إِلَّا كَفْسٌ وَاحِدَةٌ Bir kudret-i zâtiyedir, hem ezeli; acz tehallül edemez. Onda merâtib olmayıp, mevâni' tedâhül edemez. İsterse küll, isterse cüz' nisbet tefavüt eylemez. Çünkü her şey bağlıdır her şey ile. Her şeyi yapamayan bir şeyi de yapamaz.

Allah'ın kudretine göre az çok, büyük küçük hiçbir şey fark etmez, herşeye gücü yeter. Âyet-i Kerimede 'Sizin yaratılmanız da, diriltiğiniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltiilmesi gibidir.' (Lokman, 31/28) Çünkü Allah'ın kudreti, zâti ve ezeldir, onun için ona acizlik müdahâle ve hûlul edemez. Onun için o kudrette mertebeler olmaz. Yani şunu yaratır da bunu yaratamaz (haşa) diye bir şey sözkonusu olamaz. İsterse küll, isterse cüz olsun, hiçbirşey değişmez. Herşeyi yaratma gücüne sahiptir. Zaten yarattıkları ile gerçekte bu ortadadır. Zaten herşey, herşeyle bağlıdır. Herşeyi yapamayan, bir şeyi de yapamaz. 32. Söz'ün Birinci Mevkif'inde bir atom zerresinden, alyuvardan, hücreden, insan vücudundan, bütün insanlıktan, yeryüzünden, güneşten, bütün yıldızlara kadar bütün mahlûkatın Allah'ın birliğini, kendi aralarındaki derin münasebetleri lisan-ı hâl ile göstererek dile getirdikleri anlatılmaktadır.

Kâinatı Elinde Tutamayan, Zerreyi Halk Edemez

Tesbih gibi nazm eyleyip kaldıracak; Arz'ımızı, şümûsu, nücûmu, hasra gelmez. Şu fezânın başına hem sînesine takacak öyle kuvvetli ele bir kimse mâlik olmaz. Dünyada hiçbir şeyde dâvâ-yi halk edip, iddia-yi îcad edemez...

Her şey birbiriyle bağlı olduğu için kâinatı elinde tutamayan, zerreyi yaratamaz. Dünyayı, güneşleri ve sayısız yıldızları tesbih taneleri gibi dizip kaldırarak şu fezanın başına ve sinesine takacak kadar öyle güçlü bir ele mâlik olmayan, dünyada hiçbir şey hakkında yaratma tavrı takınarak yoktan var etme iddiasında bulunamaz.

İhyâ-ı Nev', İhyâ-ı Ferd Gibidir

Mevt-âltûd bir nevm ile kışta uyuşmuş bir sinek, nasıl onun ihyâsı kudrete ağır gelmez. Şu Dünya'nın mevti de, ihyâsı da öyledir. Bütün zîruh ihyâsı onda fazla nazlanmaz.

Allah-u Teâla'nın kudreti için bir türü yaratmak, o tür içindeki bir ferdi yaratmak gibidir. Şu imtihan dünyasında kudret tecellisinden daha çok sebepler perdesini gerektiren hikmet tecellisi hâkim olduğundan, imtihan gereği herşey akıl ile fark edilsin diye bir derece örtülü geçmektedir. Ölüme benzeyen kış uykusuna yatmış bir hayvanın veya meyvelerinden ve

yapraklarından soyunmuş bir ağacın baharda yeniden uyanıp canlanması, nasıl, Allah'ın kudretine ağır gelmiyorsa, tamamen imtihan perdelerinin kaldırılıp ilâhî kudretin kendisini açıkça göstereceği haşır meydanında da bütün ruh sahibi canlıların tekrar ihya edilmesi de ağır gelmez. Ayrıca “Kudret-i İlâhîye'nin nisbeti kanunidir. Yani, çoğa aza, büyüğe küçüğe bir bakar. Şu derin meseleyi, birkaç temsil ile zihne yaklaştıralım.

İşte kâinatta, şeffaflık, mukabele, muvazene, intizam, tecerrüd, itaat birer iştir ki, çoğu aza, büyüğü küçüğe eşit hâle getirirler. Birinci temsil: Şeffaflık sırrını gösterir. Meselâ, güneşin tecelli feyzinden olan timsali ve aksi, denizin yüzünde ve denizin herbir damlasında aynı hüviyeti gösterir. Eğer, küre-i arz, perdesiz güneşe karşı muhtelif cam parçalarından mürekkep olsa, güneşin aksi herbir parçada ve bütün yeryüzünde sıkıntısız, bölünüp parçalanmadan, hiç eksilmeden bir olur. Eğer, faraza güneş irade sahibi bir fail olsa idi ve ziyasının feyzini yansımalarının timsalini iradesiyle verseydi, bütün yeryüzüne verdiği feyzi, bir zerreye verdiği feyizden daha ağır olamazdı.

İkinci temsil: Mukabele sırrıdır. Meselâ insanlardan meydana gelen büyük bir dairenin merkez noktasındaki ferdin elinde bir mum ve dairenin çevresindeki ferdlerin ellerinde de birer ayna farz edilse, merkez noktanın çevredeki aynalara verdiği feyiz ve yansıma tecellisinin, sıkışmadan, bölünüp parçalanmadan, hiç eksilmeden nisbeti birdir.

Üçüncü temsil: Muvazene sırrıdır. Meselâ, hakikî, hassas ve çok büyük bir terazi bulunsa, iki gözünde iki güneş veya iki yıldız veya iki dağ veya iki yumurta veya iki zerre, herhangi bulunursa bulunsun, sarf olunacak aynı kuvvet ile o hassas büyük terazinin bir gözü göğe, bir gözü yere inebilir. Şimdi bu temsilden hakikate dönecek olursak: Biz varlıkları üç şekilde düşündüğümüzü ifade etmiştik. a) Vacibü'l Vücut yani varlığı zaruri olan Cenâb-ı Hakk, b) İmtina-ul vücut yani yokluğu zaruri olan, birden fazla ilâhın mümkün olmaması, c) İmkan-ul Vücut yani varlığı da yokluğu da mümkün olan. Bütün yaratılmış olan mevcudat ve mah-lûkat... Demek ki, yaratılmış varlıkların ne varlığı zaruri ne de yokluğu zaruri. Varlık ve yoklukları, aynı ağırlığı taşıyan terazinin kefelere gibi eşittir. O'nun için imkân-ül vücut yaratıklar kendiliklerinden ne var olabilirler, ne de kendiliklerinden yok olabilir. Ancak tercih edici bir kudret var veya yok edebilir. Evet, onları ancak Vacib-ul Vücut (varlığı zaruri olan) Allah-u Teâla tercih edip yok edebilir. Onun için bu hususta tercih

sahibi için az çok, büyük küçük fark etmez. Hassas ve büyük terazinin kefelindeki dengeleri bozmak için yapılan tercihe göre, o kefelerdeki büyük küçük veya az çok olmalarının hiçbir önemi olmadığı gibi...

Dördüncü temsil: İntizam sırrıdır. Meselâ, en büyük bir gemi, en küçük bir oyuncak gibi çevrilebilir.

Beşinci temsil: Tecerrüd sırrıdır. Meselâ, iğne gibi bir balık, balina balığı gibi, o mücerred mahiyete maliktir; bir mikrop, bir gergedan gibi, canlılık mahiyetini taşıyor.

Altıncı temsil: İtaat sırrını gösterir. Meselâ, bir kumandan “Arş” emri ile bir neferi tahrik ettiği gibi, aynı emir ile bir orduyu tahrik eder...

Tabiat, Bir San’at-ı İllâhiyedir

Değil tâbi’ tabiat, belki matba’. Değil nakkaş, o belki bir nakıştıdır. Değil fâil, o kâbilidir. Değil masdar, o mistardır... Değil nâzım, o nizamdır... Değil kudret, o kanundur... İrâdî bir şeriattır, değil haric hakikatdâr.

Tabiat, ilâhi bir sanattır; Allah’ın bir imzası, bir mührüdür. Tabiat bir tab edici değil belki bir matbaadır. Bir nakkaş değil, o bir nakıştıdır. O bir fail değil, o bir kâbilidir. Yani sadece üzerinde yapıları kabul edicidir. O bir kudret kaynağı değil, bir ölçüdür. O nizam koyucu değil, sadece bir nizamdır. O bir kudret değil, sadece iradi bir kanundur. Kanun olduğu için de zihnin dışında bir hakikati yoktur. Onun için bir kanun koyucu ve şuurlu bir tatbikçi olmadan bu mümkün değildir. Güçlü bir hâkim olmadan kanunlar yürütülemez. Ayrıca kanunların neticelerine dikkat edecek olursak, merhametli, şefkatli ve hikmetli bir güzellikle bizi yüz yüze getirmektedir. Yani kanunlar gelişi güzel konulmamıştır. Meselâ madenler belli bir ısının üstüne çıktıkları zaman genişlerler. Onun için trenlerin raylarında yaz aylarında uzama, kış aylarında da kısalma olur. Halbuki bu prensip suya gelince değişir. Çünkü suda, ısı sıfırın altına düşüp donma olayı gerçekleştiği zaman genişleme olur.

Peki, neden böyle olur? Eğer su da madenlerin bağlı olduğu kanuna bağlı olsaydı, o zaman tam tersine kış soğukunda su donup küçülecekti. Hacminin küçülmesi suyun özgül ağırlığının artmasına vesile olacağı için sudan ağır olan buzlar dibe çökeceklerdi. Bu çöküşler neticesinde deniz

ve göllerde canlıların yaşaması imkânsız hâle gelecekti. Yazları diplerdeki buzlar kolay kolay çözülemeyeceğinden dolayı da şu anda istifade ettiğimiz pek çok nimetten mahrum kalacaktık. Halbuki, tam tersine kışın sular donunca, madenlerin aksine genişmektedir. Özgül ağırlıkları hafif olan buzlar da suların üzerinde kaldığından, buzlar altında canlılar yaşama imkânı bulabilmektedir. Aynı şekilde madenlerin demirin sıcakta genişmesinden istifadesiyle, insanlar o sert demirden tel, zırh, kılıç, araba, tren, uçak vs yapabilmektedir. Aslında daha da derine inecek olursak, hidrojen ve oksijen atomları yaratılırken, bunların bileşip su maddesini meydana getirecekleri, elbette sonsuz ilim sahibi Yaratan tarafından bilinmekteydi.

Yerçekimi kanununu ele alalım. Böyle bir kanun olmasaydı, biz yeryüzünde nasıl yaşardık? Fakat bunun tam tersine neşv-ü nema (büyüyüp gelişme) kanunu da bulunmaktadır. Eğer bu kanun olmasaydı, sadece yerçekimi olsaydı, çekirdek ve tohumların ruşeym ve fidanları yukarıya doğru değil, arzın merkezi olan aşağıya doğru gitmeleri gerekirdi. Bu ise yeryüzünün bitkilerden mahrumiyeti demek olurdu. Halbuki, yerçekimine zıt biçimde neşv-ü nema kanunu hükmünü icra etmektedir. Bu durum ise bütün canlıların faydasıdır. Meselâ kılcallık olayında da yine sıvıların müsait ortamlarda kolayca yayılması, yüksek ağaçların en üst noktalara kadar suyun ve diğer gıdaların ulaşması gibi hikmetler vardır. Niye ‘kalıncalık’ değil de ‘kılcallık’ olduğunu düşünüp ibret almak gerekir.

Karşı taraf “Civciv ilk günlerini sert yumurta kabuğunun içinde geçirir. Büyüyünce kabuk kırılır ve dışarıya çıkar. Müminler civcivi kabuğundan çıkaranın Allah olduğuna inanırlar. Fakat modern ilim açısından, bugün mikroskopla baktığımızda 21. gün civcivin gagasında küçük bir sertlik meydana geldiğini görmekteyiz. Civciv, boynuz şeklindeki bu küçük sert kırdağı kabuğu kırmada kullanmakta ve böylece dışarı çıkmaktadır. Birkaç gün sonra da sert tabaka kendiliğinden kaybolmaktadır.” diyorlar. Bunlara vereceğimiz cevaba gelince: Modern ilim, hâdiseleri birbir anlatmakta ama onun ötesindeki gerçekleri izah edememektedir. İlim ancak “Bu nedir?” sorusuna cevap verebilir. Ama “Niçin?” sorusuna cevap bulamaz.

Meselâ burada “Civcivi yumurtadan çıkaran Allah’tır.” şeklindeki gerçeğe, getirdikleri izah ile çürüttüklerini zannetmektedirler. Çünkü “21 günlük bir kanunun bu işi başardığını gözlerimizle gördük.” diyorlar. Şu bir gerçektir ki, yeni gözlemler bize hâdiseler dizisinin bir yeni halkasından başka bir şey getirmemektedir. Hakiki sebebi de izah edememektedir. Fakat günümüzde durum tamamen değişmiştir. Sorular, yumurtanın kırılışından

değil, civcivin gagasında peydahlanan sert tabakadan ileri gelmektedir. Bu boynuz şeklindeki sertliğin çıkış sebebini araştırdığımız zaman, harika sebep gözlerimizin önünde aydınlanacaktır. Çünkü civciv yumurtadan çıkabilmek için bu sert tabakaya muhtaçtır. Bu ihtiyacı kim bilmiştir? Elementler mi? Yumurta mı? Civciv mi? Yoksa merhametli Yaradan mı? Şu hâlde biz mikroskopta müşahede ettiğimiz son durumu ancak geniş çapta realitenin gözlenmesi diye kabul edebiliriz. Yoksa realitenin açıklanması veya izahı olarak değil. (Vahiddüddin Han, İlmin Işığında İslâm)

Kur'ân-ı Kerim'in bu meseleye tuttuğu ışığa gelince: Kur'ân-ı Kerim'in âyetleri, bazen, göz önünde görülen sebeplerin yaratma kabiliyetinden uzak olduklarını aklın gözüne sokmak için, işin neticesindeki gâye ve meyveleri gösterir. Bunu yapmakla da sebeplerin sadece zahiri birer perde olduklarını ortaya koyar. Çünkü gayet hikmetli gayeleri ve mühim neticeli meyveleri bilerek planlayıp gerçekleştirmek ancak ilim ve hikmet sahibi bir zâtın işi olabilir. Yoksa şuarsuz sebeplerin ve kör tesadüflerin işi olamaz.

Allah'ı inkâr edip tabiatı yaratıcı kabul edenlerin hâli, tıpkı Tac Mahâl'in 17. asırda inşa edilip, ezeli olmadığını bildiği hâlde, mimar, mühendis ve ustalar olmadan, tatbik edilmeyen plân ve kanunun bir varlığı varmış gibi, binada uygulanan plân kanun ve prensipler tarafından ortaya dikiliverdiğini iddia eden kimseye benzer. Hâlbuki Tac Mahâl'den hadsiz derecede mü-kemmel ve her tarafı mucizeli sanatlarla donatılmış olan şu kâinat sarayına giren insanların onun sanatkar ve Yaradan'ını inkâr etmeleri ise hiç mümkün değildir. Çünkü inkâr ve gerekçeleri asla akla yatkın değildir.

Vicdan, Cezbesi ile Allah'ı Tanır

Vicdanda mündemiçtir, bir incizâb ve cezbe. Bir câzibin cezbiyle daim olur incizâb. Cezbe düşer zîşuur, ger Zülcemâl görünse. Etse tecelli daim pür-şâşaa bîhicâb. Bir Vâcibü'l-Vücûd'a, Sahib-i Celâl ve Cemâl; şu fitrat-ı zîşuur kat'î şehâdet-meab. Bir şâhidi o cezbe, hem diğeri incizâb.

Vicdan, cezbesi ile Allah'ı tanır. Vicdana, incizap ve cezbe yerleştirilmiştir. Bu incizap o cazibeyi yaratan birisinin cezbiyle olmaktadır. Eğer cemal sahibi bu Zât, tam şaşaa bir şekilde perdesiz tecelli edip görünse şuurlu varlıklar cezbe düşer. Varlığı zarurî olan, celâl ve cemâl sahibi Zât'ın varlı-

ğna cezbe ve incizab kesin iki delildir. Bediüzzaman Hazretleri “Nokta” isimli risalesinde Allah-u Teâla’nın varlığının en büyük delillerinin dört tane olduğunu, bunların dördüncüsünün ise vicdan olduğunu söylemektedir: “Dördüncü bürhan: Gayb ve şahadet âleminin kavuşma noktası, berzahı ve iki âlemden gelen seyyarelerin kavşağı, vicdan denilen şuurlu fitrattır. Evet, fitrat ve vicdan akla bir penceredir, tevhidin şuâmı neşrederler(...) Şu bürhanda, dört noktayı nazar-ı dikkate al. Birincisi: Fitrat yalan söylemez. Meselâ, bir çekirdekteki gelişip büyüme meyli der ki: ‘Sümbülleneceğim, meyve vereceğim.’ Doğru söyler. Meselâ, yumurtada bir hayat meylanı var, o meyille ‘Piliç olacağım.’ der. Allah’ın izniyle olur, doğru söyler. Meselâ, bir avuç suyun donması sırasında genişleme meyli, ‘Fazla yer tutacağım.’ der. Metin demir onu yalan çıkaramaz; sözünün doğruluğu demiri parçalar. İkincisi: İnsanın zahiri ve batınî beş duyusundan başka gayp âlemine karşı açılan pek çok pencereleri var, bilinmedik pek çok hisleri var. İşitme, görme ve tad alma hisleri olduğu gibi; altıncı, doğru bir his olan saika hissi vardır. Hem de parlak ve yedinci bir his olan şaika (şevk) hissi var. O şevk ve sevk hisleri yalan söylemez; yanlış gidemez. Üçüncüsü: Hayali bir şey zihnin dışında bir hakikate temel teşkil etmez. Fitrat ve vicdandaki dayanma noktası ile medet isteme noktası, zarurî iki hakikattir. Yaradılışın sâfiyeti ve en şerefli olan insan ruhû, o iki nokta olmazsa, en aşağı, en berbat bir mahluk olur. Halbuki, kâinattaki hikmet, nizam ve kemâl, bu ihtimali reddeder. Dördüncüsü: Akıl işleri bıraksa da, nazarını ihmal etse, vicdan Yaradan’ı unutamaz, kendisini inkâr etse de, O’nu görür. O’nu düşünür, O’na yönelir. Hads yani sür’at-i intikal, daima onu tahrik eder. Hadsin katmerlisi olan ilham, onu daima tenvir edip aydınlatır. Meyelanın katmerlisi olan arzu ve onun katmerlisi olan iştiyak ve onun da katmerlisi olan İlâhî aşk, onu daima marifetullaha, Allah hakkında derin bilgiye sevk eder. Şu fitrattaki incizap ve cezbe, cezbeden bir hakikatin cezbiyledir.”

Fitratın Şehâdeti, Sâdıkadır

Fitratıta yalan yoktur; ne dediyse doğrudur. Çekirdeğin lisânı, meyl-i nümüv der: “Ben, sümbüllenip meyvedâr...” Doğru çıkar beyânı. Yumurtanın içinde, derin derin söyler hayatın meyelânı ki: “Ben piliç olurum, izn-i ilâhî ola.” Sâdık olur lisânı. Bir avuç su, bir demir gülle içinde eğer niyet etse incimâd. Bürûdetin zamanı içindeki

inbisât meyli der: “Genişlen, bana lâzım fazla yer.” Bir emr-i biemânî... Metin demir çalışır, onu yalan çıkarmaz. Belki onda doğruluk, hem de sıdk-ı cenânî o demiri parçalar. Şu meyelânlar bütün birer emr-i tekvînî, birer hükm-i Yezdânî, birer fitrî şeriat, birer cilve-i irâde. İrâde-i ilâhî, idare-i ekvanî emirleri şunlardır: Birer birer meyelân, birer birer imtisâl, evâmîr-i Rabbânî. Vicdandaki tecelli aynen böyle cilvedir; ki incizâb ve cezbe iki musaffâ cânı. İki mücellâ camdır, akseder içinde Cemâl-i lâ-yezâlî, hem de nur-i îmânî.

Fıtratın şahitliği doğru. Fıtratta yalan yoktur; ne dediyse doğrudur. Çekirdek gelişip büyüme diliyle der ki: “Ben sümbüllenip meyve veren bir ağaç olacağım.” Bu sözü doğru çıkar. Yumurthanın içindeki hayat meyli derin derin der ki: “Allah’ın izni olursa, ben piliç olurum.” Bu dilin söylediği doğru olur. Bir avuç su, demir bir güllenin içinde soğukluk zamanı eğer donmaya niyet ederse, içindeki genişleme meyli “Bana geniş yer lâzım, genişlen.” der. Bu aman dinlemez bir emirdir. Metin demir çalışır, onu yalancı çıkarmaz. Belki ondaki doğruluk, hem de kalbi doğruluk, o demiri parçalar. Şu meyillerin hepsi de teker teker tekvînî birer emir, İlâhî birer hüküm, fitrî birer kanun, birer irade tecellisi, İlâhî irade, kâinatların idaresi... Emirleri ise, birer birer meyelân, birer birer Rabbani emirlere itaatle sınıksız sarılma... İşte vicdandaki tecelli de aynen böyledir. İncizap ve cezbe sâfilemiş iki can ve cilalanmış iki camdır ki, içinde Ebedî Cemal, hem de iman nuru akseder. (Not: Nokta Risalesi’ndeki izahat yukarıya alındığı için, bu kadarla iktifa ediyoruz.)

Nübüvvet Beşerde Zaruridir

Karıncaı emîrsiz, arıları ya’subsuz bırakmayan kudret-i ezeliye elbette beşeri de bırakmaz şeratsız, nebîsiz. Sırr-ı nizam-ı âlem, böyle ister elbette.

Peygamberlik, insanlar için zaruridir. Çünkü karıncaları kraliçesiz, arıları arıbeysiz bırakmayan Ezeli Kudret, elbette insanları da, kanunsuz ve peygambersiz bırakmaz. Elbette âlemdeki nizamın sırrı böyle ister. Cenâb-ı Hakk’ın kelâmı olan Kur’ân-ı Kerim’de nasıl ki bazı âyetler bazı âyetleri tefsir eder. Meselâ Fatıha suresinde geçen “kendilerine nimet verilenler” ifadesi var. Bunu yine Kur’ân-ı Kerim’de “Allah’ın nimet verdiği peygamberler, sıddıklar, şehidler ve salihler.” (Nisa, 4/69) sözleriyle izah edilmiştir.

Aynı şekilde Allah'ın kâinat kitabının âyetlerinin bir kısmı da diğerlerini tefsir eder. Nasıl ki, arıları, karıncaları Yaradan, rehbersiz bırakmıyorsa, onlardan çok üstün yarattığı ve ahsen-i takvim sırrına mazhar edip muhatap kıldığı insanları da peygambersiz bırakmayacaktır. Onun içinde 124 bin peygamber göndermiştir.

Meleklerde Mi'râc, İnsanlarda Şakk-ı Kamer Gibidir

Bir mi'râc-ı kerâmetle melekler, gördüler elhak ki müsellemler bir nübüvvetle muazzam bir velâyet var. O parlak Zât, Burak'a binmiş de berk olmuş. Kamer-vâri serâser, âlem-i nuru da görmüştür. Şu şehâdet âleminde münteşir insanlara hissî büyük bir mu'cize nasıl ki *أَنْشَقُّ الْقَمَرَ*'dir. Bu Mi'râc'dır, âlem-i ervâhtaki sâkinlere en büyük bir mu'cize ki, *سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى*'dir.

Melekler âleminde Mi'râc ne ise, Ayın ikiye bölünmesi mucizesi de insanlar için aynı mânâyâ gelir. Hz. Muhammed Aleyhisselâm Mi'râc'a yükselince, melekler O'nun kabul edilmiş Peygamberliğinde aynı zamanda muazzam bir velâyetin var olduğunu da gördüler. O parlak Zât (s.a.s.) Buraka binmiş bir şimşek olarak Ay gibi baştanbaşa nur âlemini de görmüştür. Şu yaşadığımız âlemin her tarafına yayılmış olan insanlara gözle görülen büyük bir mucize nasıl ki, "Ay ikiye bölündü." (Kamer, 54/1) âyeti ile ifade edilen şakk-ı kamer mucizesidir. Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın Mi'râca çıkması da, ruhlar, melekler ve diğer ruhanîlerin yaşamış oldukları âleme ait, en büyük bir mucizedir ki, bu gerçeği "Bir gece, kendisine bazı delillerimizi gösterelim diye kulu Muhammed'i, Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götürün Allah'ın şânı yücedir, bütün eksikliklerden uzaktır. (İsra, 17/1) ve Necm suresinin ilk baştaki âyetleri ifade etmektedir. Zaten teferruatı hadis-i şeriflerle anlatılmıştır.

Ayrıca "Ey Resulüm, Biz seni bütün insanlığa rahmetimizin müjdecisi, azabımızın uyarıcısı olarak gönderdik, lakin insanların ekserisi bunu bilmezler." (Sebe', 34/28) âyeti ile Hz. Muhammed Aleyhisselâm'ın bütün dünyaya raffeten bütün insanlığa peygamber olarak gönderildiği ifade edilmektedir. İşte Efendimiz'in (s.a.s.) bir parmağının işaretleriyle Ay'ın ikiye bölünmesi bütün insanlığa karşı bir mucizesidir. Öbür taraftan "İşte bunun içindir ki, ey Resulüm, Biz seni bütün âlemler için sırf bir rahmet vesilesi olman

için gönderdik.” (Enbiya, 21/107) âyeti de Hz. Muhammed Aleyhisselam’ın bütün kâinat için bir rahmet olarak gönderildiğini göstermektedir. Yani, melekler, ruhanîler ve âlem-i ervahta bulunan diğer varlıklar için de bir rahmettir. Zaten ilk yaratılan nur, nur-u Muhammedi Aleyhisselam’ın nurudur. Ayrıca getirdiği vahiy mesajı ile o, âlemleri de aydınlatmıştır. Onun Miraca çıkması ile o âlemlerde yaşayanlar, muazzam bir peygamberlik hakikatini görmüşlerdir. Meseleyi “Gökleri, yeri ve bunların içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da O’nun delillerindedir. O, dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir.” (Şura, 42/29) ayeti açısından bakacak olursak, dünyadan başka yerlerde de bizim gibi veya başka canlıların olabileceği anlaşılır. Ayrıca “Bunları bir araya toplamaya kadirdir.” ifadesinden de, buradakilerin oralara veya oradakilerin buralara gelmesi, gelebilmesi mümkündür. (M. Fethûllah Gülen, Kur’ân’dan İdrake Yansıyanlar) Bu durumda Efendimiz’in (s.a.s.) âlemlere rahmet olması açısından oralarda yaşayanlara İslâmî mesajı ulaştırarak da biz Müslümanlara bir vazife olmuş olur.

Kelime-i Şehadetin Bürhanı İçindedir

Kelime-i şehâdet vardır iki kelâmı. Birbirine şâhiddir, hem delil ve bürhândır. Birincisi, sâniye bir bürhân-ı limmîdir. İkincisi, evvele bir bürhân-ı innîdir.

Şehadet kelimesinin delili içindedir. Şehadet kelimesinin iki kelâmı vardır. Bunlar birbirlerine delil teşkil ederler. Birincisi yani Lâ ilâhe illallah, ikincisine yani Muhammed ûn Resulullah’a limmî bir delildir. Muhammed ûn Resulullah ise Lâ ilâhe illallah için innî bir delildir. Meselâ bir duman gördük, buna dayanarak bir ateşin varlığına hükmediyoruz. İşte eserden müessire gitmeye innî delil denir. Yani bir peygamber var, öyleyse onu gönderen bir ilâh yani Allah olacaktır. Ama ateş gördük, onun dumanı olacağına hükmediyoruz. Yani bu sefer müessirden esere gidiyoruz. Buna limmî delil denir. Yani Allah varsa, öyleyse, kendisini tanıtmak, emirlerini bildirmek için peygamber gönderecektir.

Hayat Bir Çeşit Tecelli-i Vahdettir

Hayat bir nur-i vahdettir. Şu kesrette eder tevhid tecelli. Evet, bir cilve-i vahdet eder kesretleri tevhid ve yektâ. Hayat bir şeyi her şeye eder mâlik. Hayatsız şey, ona nisbet ademdir cümle eşya.

Hayat bir çeşit birlik tecellisidir. Hayat bir birlik nurudur, şu kesrette yani çoklukta tevhid tecelli eder. Evet, bir birlik tecellisi çoklukları birleştirip tek şey hâline getirir. Hayat bir şeyi her şeye mâlik eder. Zaten hayatı olmayan bir şeye göre sanki bütün varlıklar yok gibidir. Gerçekten bir canlıdan ruh çıkıp canlılık kalmayınca, o vücut tek bir varlık gibi iken bir anda ipi çözülmüş tesbih taneleri gibi dağılıp gider; bir şey iken trilyonlarca parçaya ayrılır. Hem “Bak, hayatsız bir cisim, büyük bir dağ dahi olsa, yetimdir, gariptir yalnızdır. Münasebeti yalnız oturduğu mekan ile ve ona karışan şeyler ile vardır; başka, kâinatla ne varsa, o dağa nisbeten yok sayılır. Çünkü, ne hayatı var ki, hayat ile alakadar olsun; ne şuuru var ki, taalluk etsin. Şimdi, bak küçücük bir cisme, mesela balarisına. Hayat, ona girdiği anda, bütün kâinatla öyle münasebet kurar ki, bütün kâinatla, bilhassa yeryüzünün çiçekleriyle ve nebatları ile öyle bir ticaret akd eder ki; diyebilir: “Şu arz, benim bahçemdir, ticarethanemdir.” İşte, canlılardaki meşhûr zahiri ve batınî duygulardan başka, bilinmeyen saika ve şaika hisleriyle beraber, o arı, dünyanın pek çok neveleriyle ihtisas, ünsiyet, mübadele ve tasarrufa sahip olur.” (29. Söz, 1. Maksat)

Ruh, Vücut-u Harici Giydirilmiş Bir Kanundur

Ruh bir nurânî kanundur, vücûd-i haricî giymiş bir nâmustur; şuûru başına takmış. Bu mevcud ruh, şu mâkul kanuna olmuş iki kardeş, iki yoldaş. Sabit ve hem daim fitrî kanunlar gibi, ruh dahi hem âlem-i emir, hem irâde vâfindan gelir. Kudret vücûd-i hissî giydirir, şuûru başına takar, bir seyyâle-i latîfeyi o cevhere sadef eder. Eğer envâdaki kanunlara kudret-i Hâlık vücûd-i haricî giydirirse, her biri bir ruh olur. Ger vücûdu ruh çıkarsa, başından şuûru indirirse, yine lâyemut kanun olur.

Ruh, zihnin dışında da gerçek varlığı bulunan bir kanundur. Ruh, nurânî bir kanundur, zihnin dışında da bir varlığı vardır. Yani kanunlar gibi sadece ilmî ve zihnî varlığı olanlardan değildir. Aynı zamanda şuûru da vardır. Aslında gerçek varlığı olan ruh ile sadece aklî varlığı bulunan kanun, iki kardeş ve iki yoldaştır. Sabit ve daimi olan fitrî kanunlar gibi, ruh da emir âleminde, hem de Allah'ın irade sıfatından gelirler. Ruha kanundan farklı olarak, hissedilir bir vücut verilmiştir. Ayrıca başına bir şuur bahşedilmiştir. Ruh cevherinin üzerine bir de latif bir seyyal

kılf geçirilmiştir. Eğer nebati nev'ilerin kanunlarına Cenâb-ı Hakk, bir de gerçek varlık ihsan etseydi, o kanunların her biri birer ruh olurdu. Hem eğer ruh da, gerçek varlığını çıkarıp başından da şuûrunu indirse yine ölmez bir kanun olarak devam eder gider. Evet, kanunlar Allah'ın irade sıfatının tecellileridir. İrade, kudret olmadığı için kanunlara gerçek bir vücut veremez. Sadece kanunların ilmî, aklî ve zihnî varlıkları olur. Bunların dışında gerçek vücutları yoktur. Ruh da, Allah'ın irade sıfatının tecellisi ile emir âleminden gelir. Bu bakımdan aynen kanun gibidir. Onun için de ruh ve kanun, kardeş ve yoldaştır. Fakat ruhta fazladan kudret ve diğer sıfatların tecellisi vardır. Yani ilâhî kudret ruha bir de gerçek varlık vermiştir. İlim sıfatı, şuûr; hayat vasfı hayat bahşetmiştir. Meselâ bir ağacın çekirdeğini parçalayıp yaksanız, ondaki ukde-î hayatiye veya neşv û nemadan hiçbir şey kalmaz. Yani ondaki kanun da yok olmuştur. Hatta bir atomu parçalayarak enerjiye çevirirseniz, ondaki itme çekme gibi kanunlar da kalmaz. Ama bir insanı asitte eritseniz veya yaksanız bile ondaki ruh kendi varlığını devam ettirir. Çünkü ruh cesede bağlı izafi, nisbî bir varlık değil; müstakil bir varlıktır.

Hayatsız Vücut, Adem Gibidir

Ziyâ ile hayatın her biri, mevcudatın birer keşşafıdır. Bak nur-i hayat olmazsa, vücut, adem-âlûddur; belki adem gibidir. Evet garib, yetimdir; hayatsız ger Kamer'se...

Hayatı olmayan varlık yok gibidir. Ziya ile hayatın her biri varlıklar için bir keşşaftır, yani onları keşfedip ortaya çıkarırlar. Hayat nuru olmazsa bir varlıkta, o varlık yokluğa bulaşmıştır, belki yok gibidir. Evet, Ay bile olsa eğer hayatı yoksa garip bir yetimdir. Karanlıkta olan bir varlığı, ışık ortaya çıkardığı gibi hayat da varlıklara bir şahsiyet, bir bütünlük kazandırır. Onu, belirsiz parçalar olmaktan kurtarıp, suret ve şekli olan bir varlık olarak gösterir. Ayrıca hayat sahibi varlıklarda çeşitli duygular olduğu için hem kendisinin, hem de şuur ve duygularının münasebet kurduğu varlıkların farkındadır. Hâlbuki cansızlarda böyle bir şey olmaz. Kendisinin farkında olmayan, nasıl başkalarının farkında olacaktır. "Düşünüyorum, o hâlde varım." denmesi gibi, aslında her bir duygu için de, "Görüyorum, işitiyorum... o hâlde varım." demek mümkündür.

Hayat Sebebiyle Karınca Küreden Büyük Olur

Ger mîzân'ül-vücûdla karıncayı tartarsan, onda çıkan kâinat küremize sıkışmaz. Bence Küre hayevândır, başkaların zannınca meyyit olan Küre'yi ger getirip koyarsan karıncanın karşısına, o zîşuur başının nısfı bile olamaz...

Hayat vesilesiyle karınca küreden büyük olur. Eğer varlık terazisi ile karıncayı tartarsan, ondan çıkan kâinat küremize sığmaz. Benim kanaatime göre, canlılık eserleri gösterdiği için küre hayat sahibi bir canlıdır. Ama başkaları küreyi cansız bir ölü zannediyorlar. İşte onların ölü saydıkları küre ile, bir karıncayı mukayese edecek olursak, karıncanın bırakalım bütün vücudunu sadece kafasını bile ele alsak, o şuurlu kafa karşısında küre çok küçük kalır, hatta karıncanın kafasının yarısı bile olmaz. Meşhûr Yunus Emre: "Bir sineğin kanadını kırk kağına yüklettik, kırkı da kaldı şöyle yazılı." diyor. Kırk kağına bir sineğin kanadındaki hikmetlerin yazılı olduğu kitapları taşıyacak güç bulamayarak yerlere serilip kalacaktır. Bugün bütün siberetik, biyonik, biyoteknik ve benzeri ilimler tamamen canlı vücutları taklit ve kopya ile meşgul... Hiçbir uçak ve helikopter, sineğin yaptığı hareketleri tam olarak yapacak güçte değildir bugün. Burada bir not düşecek olursak, siberetik üzerine yazı yazan Toygar Akman gibi yazarlar, siberetik açıdan arzın, bazı canlılık özellikleri taşıdığını Bilim ve Teknik dergisinde yazmışlardır. Bizde canlıların kıllarına benzeyen üzerindeki bitkiler, kan damarlarına benzeyen içindeki su dolaşımı, hareketi, vücut sıcaklığı gibi içinde bir ateş taşıması, nefes almaya benzeyen hâlleri ile küreyi bir canlıya benzetebiliriz. Fakat 1970'li yıllarda yapılan tespitten çok önce 1920'nin başında keşfen bu gerçeğin Üstad tarafından söylenmiş olması, oldukça enteresan olsa gerek.

Nasrâniyet İslâmîyet'e Teslim Olacak

Nasrâniyet, ya intifa ya ıstıfa bulacak. İslâm'a karşı teslim olup terk-i silâh edecek. Mükerreren yırtıldı, purutluğa tâ geldi, purutlukta görmedi ona salâh verecek. Perde yine yırtıldı, mutlak dalâle düştü. Bir kısmı lâkin, bâzı yakınlaştı tevhide; onda felâh görecek. Hazırlanır şimdiden yırtılmaya başlıyor. Sönmezse safvet bulup İslâm'a mal ola-

cak. Bu bir sırr-ı azîmdir, ona remz u işaret; Fahr-i Rusûl demiştir: “İsâ, Şer’im ile amel edip ümmetinden olacak.”

Hıristiyanlık, İslâmîyet’e teslim olacak. Hıristiyanlık ya patlayıp sönecek veya (tasfiye makinesinden geçmiş su gibi) safılaşacak. (Elbette, menba suyu gibi tam bir berraklık beklenemez). İslâmîyet’e karşı teslim olup silâh bırakacak. Defalarca yırtılıp değişikliğe uğradı. Gelip Protestanlığa dayandı. (Çok daha önce de Ortodoksluk, Katoliklikten ayrılmıştı) Protestanlıkta da salâha kavuşma ümidi görmedi. Perde yine yırtıldı. Bu sefer, Hıristiyanlığı tanımak istemeyen tam dalâlete düşmüş düşünceler türedi. Fakat Hıristiyanların bir kısmı bu arada tevhid gerçeğine yakınlığı. Bunlar felâh bulacaklar. Tekrar şimdi bir daha yırtılmaya başlıyor, eğer sönmezse, hûrafe ve tahrifattan arınıp İslâmîyet’e mal olacak. Bu büyük bir sırdır. Bütün peygamberlerin iftihar tablosu olan Muhammed Aleyhisselam işte bu sırta rumuzla olarak “Hz. İsa, şeriatım ile amel edip, ümmetinden olacak.” diye işaret etmiştir. Evet, aleyhteki bütün menfi propagandalara ve terörizmle eşit tutulmasına rağmen, İslâmîyet bütün insanlık tarafından çok büyük merakla araştırılan tek din konumundadır. Bu arada hergün pek çok insanın da Müslüman olduğuna şahit olunmaktadır. Böylece ya bizzat Hz. İsa Aleyhisselam, bulunduğu semâ tabakasından inip gelerek veya Hıristiyan ruhanîler İseviyet ruh ve ruhanîyetini temsil ederek, İslâmî gerçeklerle bütünleşeceklerdir.

Tebâi Nazar, Muhâli Mümkün Görür

Meşhurdur ki: İyd’in hilâlîne bakardı cemaat-ı kesîre. Kimse bir şey görmedi. Zevâlî bir ihtiyar yemin etti ki: “Gördüm.” Halbuki gördüğü, kirpiğinin tekavvüs etmiş beyaz bir kılı idi. O kıl oldu onun hilâlî. O mukavves kıl nerede? Hilâl olmuş Kamer nerede? Ger anladın şu remzi: Zerrâtadaki harekât; kirpik-i aklın olmuş, birer kıl-ı zulmetdâr.. kör etmiş maddî gözü. Teşkil-i cümle envâ’ fâilini görmez, düşer başına dalâl. O hareket nerede? Nazzâm-ı kevn nerede! Onu ona vehmetmek, muhâl ender muhâl!..

Başkasına tâbi olan nazar, kasdî olmadığı için hiç olmayacak bir şeyi mümkün görür.

Meşhurdur ki, bayram hilaline büyük bir cemaat bakıyordu. Kimse bir şey görmedi. Çok ihtiyar bir kişi “Hilali gördüm.” diye yemin etti. Hâlbuki gördüğü kirpiğinin yay gibi kıvrılmış beyaz bir kılı idi. O kıl onun hilali oldu. O kavisli kıl nerede, hilal olmuş ay nerede? Eğer şu remzi anlamışsan bil ki; zerre hareketleri de akıl kirpiğinin birer karanlık kılı olmuş ve maddî gözü kör etmiş. Bütün nev’ilerin meydana getirilme olayının failini göremeyen bu anlayışın başına dalâlet düşer. O hareket nerede, kâinat nizamını kuran Yaratan nerede? Böyle bir şeyi tasavvur etmek imkânsızlık içinde imkânsız bir durumdur. Aslında buradaki yanlışlık işin başındadır. Çünkü şu kâinatta meydana gelen yaratma olaylarını ve sanatlı yaratılmış varlıkları, yine bu kâinat içindeki maddî sebeplerin veya yine kâinatta bulunan yaratıkların yoktan var ettiğini kabul ederek, bir araştırma yapılmaktadır. İşte bu temel anlayışta yanlışlık bulunmaktadır. Yaratanın, yaratık olmaması; yoktan var edenin, daha önce yok olup da sonradan birisi tarafından var edilmiş olmaması gerekmektedir.

Meselâ, bugünkü teknolojinin, medeni ve modern imkânların eserleriyle, boş bir sahrada mükemmelce yapıp, süslenerek, donatılmış bir saraya gayet vahşi bir adam girse, içine baksa, binlerce sanatlı eşyayla görse sonra da vahşiliğinin, cahilliğinin ve ahmaklığının neticesi, “Dışarıdan kimse müdahale etmeden, o saray içinde, o eşyadan birisi bu sarayı bütün müstemilatı ile beraber yapmıştır.” diyerek, bu temelden yanlış anlayışla araştırmaya başlasa, gerçeğe ulaşması mümkün olabilir mi? İşte onun da akli hiç birisini bu işi yapmaya uygun bulmadığı hâlde en sonunda, sarayın plan ve krokisinin, teşkilat programının, işleyiş sisteminin ve içeride bulunan eşya listesinin bulunduğu bir defterle karşılaşırsa, kendi kendisine “Gerçi, elsiz, gözsüz ve çekişsiz olan bu defterin de diğerleri gibi bu sarayı yapmaya hiçbir kabiliyeti yok, bu sanatları ve bu tezyinatı yapamaz ama diğerlerine göre hiç olmazsa bunun bazı münasebetleri olsa gerek, öyleyse işte bu sarayı bu defter yapmış, takmış ve yerleştirmiş demekten başka çarem yok.” dese elbette bu hüküm yanlış olacaktır. Bütün mesele daha temelde işin yanlış olmasıdır.

Allah’ın varlığını kabul etmeyenler, sebeplere, maddenin kendisine ve tabiata yaratıcılık vermeye kalkıştılar. Onun için bu mevzuda tabiat içinde kendilerine enteresan ve orijinal gelen zerre hareketleri, atom enerjisi vs. gibi keşif ve buluşlar onlara yeni heyecanlar vererek, canlı türlerinin yaratılmasını onlarla izaha kalkıştılar. Ama yaratan, yaratılanlar cinsinden olamaz gerçeğini esas alsalardı, bu yanlıştan kurtulacaklardı.

Kur'ân Ayna İster Vekil İstemez

Ümmetteki cumhûru, hem avâmın umumu; bürhândan ziyade me'hazdaki kudsiyet şevk-i itâat verir, sevk eder imtisâle. Şeriat yüzde doksanı; müsellemtât-ı şer'î, zarûriyât-ı dînî birer elmas sütundur. İctihâdî, hilâfî, fer'î olan mesâil; yüzde ancak on olur. Doksan elmas sütunu, on altının sahibi kesesine koyamaz, ona tâbi kılamaz. Elmasların mâdeni: Kur'ân ve hem hadîs'tir. O'nun malı.. oradan, her zaman istemeli. Kitaplar, içtihadlar Kur'ân'ın âyinesi, yahut dürbün olmalı. Gölge, vekil istemez o Şems-i Mu'ciz-Beyân.

Kur'ân-ı Kerim'i anlatmak, tanıtmak için parlak aynalara ihtiyaç var; yoksa Kur'ân yerine geçecek vekillere değil. Avam halk üzerinde, delillerin kesin olması değil, hükmün geldiği me'haz ve kaynak daha tesirlidir. Çünkü kudsî bir makamdan gelen emirler, onlara itaat şevki verir ve onları sınıksız sarılmaya sevk eder. İslâmî esasların, emir ve yasakların yüzde doksanı, ayet ve hadisle tespit edilip kabul edilmiş hûsus ve dinin zarurî hükümleridir ki, bu % 90 birer elmas sütun gibidir. Geriye kalan yüzde on kısmı ise, bunlar içtihadla elde edilen, âlimler arasında ihtilâfı, teferruat meselelerdir. Doksan elmas sütunu, on altının sahibi alıp da %90'ı, %10'a tâbi kılamaz. Elmasların madeni, Kur'ân ve hadistir; her zaman oradan istenmesi gerekmektedir.

Fıkıh kitapları ve içtihadlar, Kur'ân'ın aynası veyahut Kur'ân'a baktırmak için birer dürbün olmalıdır. Mucizeli bir beyan ve ifadeye sahip olan Kur'ân Güneşi, kendi yerine gölge ve vekil istemez. Maalesef dini hükümlere karşı Müslümanların ihmal ve gevşekliklerinin pek çok sebepleri vardır. Ama en mühim sebebi, bilhassa fıkıh kitaplarında İslâmî hükümlerin, beyan edilirken açıkça dayandığı âyet ve hadislerin ifade edilmeden sanki kitapta geçen meselelerin hepsi de bir mezhebin daha doğrusu mezhep imamlarının ve müctehidlerinin görüşü gibi verilmesidir. Bilhassa avam hâlk üzerinde, "Bu hüküm, Kur'ân-ı Kerim'in şu âyetinin veya şu sahih hadisin ifadesidir." demenin tesiri ile, "Falanca müctehid veya âlimin görüşüdür." demenin ve böyle anlamının tesiri başkadır. Çünkü müctehid ve âlim de olsa hata edebilir bir insanın ortaya koyduğu hükmü yaşamak için, içinde bir şevk bulmak pek kolay değildir.

Ama bu doğrudan Allah'ın emri veya Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hadisi olunca iş değişir. Hatta mezhepler konusunda şöyle yanlış bir telkin de

maalesef verilmiştir: “Mezhebim haktır ama hata olma ihtimali var. Başka mezhepler hatalıdır ama hak olma ihtimali var.” Bu söz şu bakımdan çok tehlikelidir. Zaten mezheplerin % 90 hüküm âyet ve hadis ifadesi olduğu için hiç hata ihtimali olamaz. Hata ihtimali sadece içtihad farklılıklarından olabilir ki, onlar da % 10’dur. Hem içtihadlarda hata olsa bile yine bir sevap vardır. Çünkü müçtehid, bütün gücünü kullanarak, Allah’ın rızasına uygun bir hüküm çıkarmaya çalışmıştır. Ama avam hâlk, mezhebin içinde içtihadı hükümlerle beraber bulunan Kur’ân ve hadislerin hükümlerini birbirinden ayıramayacağı için, çok büyük bir yanlışla itilmiş olur. Onun için, mutlaka kitaplarda içtihadî meselelerle, dinin temellerini ifade eden hükümlerin kaynağı olan âyet ve hadisler ayırt edilmeli ve açıkça gösterilmelidir.

Mübtil, Bâtılı Hak Nazarıyla Alır

İnsandaki fitratı mükerrerrem olduğundan, kasden hakkı arıyor. Bâzan gelir eline, bâtılı hak zanneder, koynunda saklıyor. Hakikati kazarken ihtiyarı olmadan dalâl düşer başına; hakikattır zanneder, kafasına geçirir.

Hakkı bâtil görenler, bâtılı hak nazarıyla yani hak zannederek alırlar. İnsan, yaratılıştan şerefli ve kerim bir fitrata sahip olduğu için bizzat hakkı arayıp bulmak ister. Bu arama sırasında eline batıl geçer maalesef onu hak zannederek koynunda saklar. Bazen de bir define gibi hakikati araştırıp bulmak isterken dalâlet başına düşer, o da onu hakikat zannederek başına geçirir. Onun için daha erken yaşlarda gerçeğin bulunmasında insanlığa yardımcı olmak gerekir. Ayrıca haktan uzak kalanlara da rehberlik yaparak, hiç dayatmaya ve propaganda havasına girmeden, akıl, vicdan ve kalpleri ile hakkı buluşturmaya gayret etmek icap etmektedir. İnsan kelimesinin üns ve ünsiyet mânâsı ile alakası vardır. Onun için ilk ünsiyet edip alıştığı şeylerden pek ayrılmak istemez; bâtıla ünsiyet etmeden önce hak ile ünsiyet peyda etmesini sağlamak lâzımdır.

Kudretin Âyineleri Çoktur

Kudret-i zülcelâl’in pek çoktur mir’atleri. Her biri ötekinden daha eşeff ve eltaf pencereler açıyor bir âlem-i misâle. Sudan havaya kadar, havadan tâ esîre, esîrden tâ misâle, misâlden tâ ervâha, ervâhtan tâ

zamana, zamandan tâ hayâle, hayâlden fikre kadar muhtelif âyineler, daima temsîl eder şuûnat-ı seyyâle. Kulağınla nazar et âyine-i havaya: Kelime-i vâhide, olur milyon kelimât! Acib istinsah eder o kudretin kalemi.. şu sırr-ı tenasülât..

Îlâhî kudretin tecellilerini gösteren aynalar çoktur ve çeşitlidir. Bu aynaların her biri misal âlemine birbirinden daha şeffâf ve daha latif pencereler açarlar. Su, hava, esir maddesi, misal âlemi, ruhlar âlemi, zaman, hayal ve fikir birer aynadır; içlerinde daima seyyal işler ve görüntüler meydana gelir. Hava aynasına bir kulak versen, havada bir kelimenin milyonlarca kelime olduğunu fark edersin. Îlâhî kudretin kalemi, şu tenasül (üreme) sırrı ile enteresan şekilde onları çoğaltır. Demek ki, zannedildiği aynalar sadece cam ve cilâdan olanlardan ibaret değildir. Bu aynalardan birisi havadır. Bir kelime söylenince bir anda hava aynasına aksedince binlerce çoğalır. Buna hava tarlası da diyebiliriz. Fakat toprak tarlasına ekilen bir tohum günler haftalar sonra fidan ve bitki olarak ortaya çıkar ama hava tarlasına ekilen bir kelime aynı anda hem de binlerce meyve vermiş olarak tezahür eder. Zaman da bir aynadır. Hareketin bir rengi olan zaman sanki bir ip; bu ipe, cereyan eden hâdiseler tablolar hâlinde asılıp, gösterilmektedir. Esir maddesi de aynalık durumu itibariyle kim bilir nasıl harikaları bağrında gizlemektedir..

Temessülün Aksamı Muhtelifedir

Âyinede temessül, münkasım dört sûrete: Ya yalnız hüviyet; ya beraber hâsiyet; ya hüviyet hem şu'le-i mahiyet; ya mahiyet, hüviyet. Eğer misâl istersen, işte insan ve hem Şems, melek ve hem kelime. Kesîfin timsalleri, âyinede oluyor birer müteharrik meyyit. Bir ruh-i nurânînin, kendi mir'atlerinde timsalleri oluyor birer hayy-ı murtabit; aynı olmazsa eğer, gayrı dahi olmayıp birer nur-i münbasit. Ger Şems hayevân olaydı; olur harareti hayatı, ziyâ onun şuûru.. şu havâssa mâliktir âyinede timsali. İşte budur şu esrârın miftahı: Cebrâil hem Sidre'de, hem sûret-i Dihye'de meclis-i nebevî'de, hem kim bilir kaç yerde!.. Azrâil'in bir anda Allah bilir kaç yerde, ruhları kabzediyor. Peygamber'in bir anda, hem keşf-i evliyâda, hem sâdik rü'yâlarda ümmetine görünür, hem haşirde umum ile şefaate görüşür. Velilerin abdâlî, çok yerlerde bir anda zuhur eder, görünür.

Temessül (görüntü) dört kısma ayrılır: 1) Aynada görüntü sadece hüviyet; 2) Güneşin şeffaf şeylerde görüntüsü gibi ya hüviyetle beraber hasiyet; 3) Meleklerin görüntüsü hem hüviyet hem de mahiyetinin şulesi; 4) Kelime gibi hem mahiyet hem hüviyet... Kesif maddelerin aynadaki timsalleri, birer hareketli ölü gibi oluyor. Nurani bir ruhûn kendine mahsus aynalarında görüntüleri hayatla irtibatlı birer varlık oluyor. Aynıysa olmasa bile, gayrısı (başkası) da olmayıp yaygın birer nur hâline geliyor. Eğer güneş hayat sahibi bir varlık olsaydı, harareti hayatı, ziyası da onun şuuru olurdu. Aynadaki görüntüleri şu hûsusiyetlere malik olurdu.

İşte budur, şu sırların anahtarı: Cebrail Aleyhisselam hem Sidre'de, hem de sahabilere Hz. Dıhye suretinde Peygamberimizin meclisinde, hem kim bilir kaç yerde bulunur. Azrail Aleyhisselam da Allah birkaç yerde ruhları kabzediyor? Peygamber Efendimiz (s.a.s.) de hem velilerin keşfinde, hem sadık rüyalarda ümmetine görünür, hem de mahşer gününde herkesle şefaât için görüşür. Ebdaliyet makamında bulunan veliler çok yerlerde bir anda zuhûr eder, görünür. Bu hususta Onaltıncı Söz'ün Birinci Şuaında, temessülün üç çeşidi ele alınmıştır. Birincisi, maddî varlıkların aynada temessülüdür. Aynalar karşısına geçen bir insan, bin insan olabilir. Ama canlı olan sadece kendisidir. Aynadaki görüntüleri canlı değildir. Sadece bir hüviyetten ibarettirler. İkincisi, maddî fakat nuranî olanlardır. Güneşin, parlak, şeffaf şeylerdeki temessülü gibidir. O görüntüler güneşin kendisi değil ama sıcaklık ve parlaklık gibi özelliklerinden az çok bir şeyler taşıyorlar. Üçüncüsü, maddî olmayan nuranî ruhların temessülüdür. Bu görüntüler, hem canlıdır, hem aynadır. Meleklerin temessülleri gibi. Fakat buldukları yerin durumuna göre göründükleri için kendilerinin asıl ve gerçek mahiyetlerini tamamen tutamaz. Meselâ "Biz de Ruhumuz (Cebrail'i) ona (Meryem'e) gönderdik. Ona düzgün bir insan şeklinde temessül etti (göründü)." (Meryem, 19/17) ayetinde beyan edildiği üzere, kendi melek şekliyle değil, o ortamda ulaştıracağı mesaja uygun şekilde temessül etmiştir. Lemaat'ın bu bölümünde, temessülün bir dördüncüsü de anlatılmıştır. O da havada kelimelerin temessülüdür.

Müstaid, Müçtehid Olabilir; Müşerri' Olamaz

İçtihadın şartını haiz olan her müstaid, ediyor nefsi için, nass olmayanda içtihad; ona lâzım, gayre ilzam edemez. Ümmeti dâvetle teşri' edemez. Fehmî, şeriatın olur; lâkin şeriat olamaz. Müçtehid olabilir,

fakat müşerri' olamaz. İcmâ ile cumhûrdur, sikke-i şer'i görür. Bir fikre dâvet etmek; zann-ı kabul-i cumhûr, şart-ı evvel oluyor. Yoksa dâvet bid'attır, reddedilir. Ağzına tıklır, onda daha çıkamaz...

İçtihad etme kabiliyeti olan bir kimse müçtehid olabilir ama şeriat kanununu meydana getiren kişi olamaz. İçtihad etmek için gerekli şartları hâiz olan her istidatlı kişi, kendisi için, hakkında âyet ve hadis cinsinden kesin hüküm bulunmayan meselelerde içtihad edebilir. İçtihad olarak ulaştığı hükümler kendisini bağlar. Yani kendisi onlarla amel edebilir. Ama onlarla başkalarının da amel etmesini isteyemez. Bütün Müslümanları davet ederek, "Bunlar şer'i hükümlerdir, uyunuz." diye bir teklifte bulunamaz. Anlayışı şeriatın olur, ama şeriatın kendisi olamaz. Müçtehid olabilir, fakat şer'i hüküm koyucu olamaz. Şeriatın damga ve mührü, cumhûr-u ulemanın icmâ'i ile, yani bir alanda yaşayan bütün âlimlerin ittifakla birleştikleri hükümle olur. Bir fikre davet edip teklifte bulunmak için, ilk şart bütün ulemanın kabul göstermesidir. Yoksa ulemanın kabul etmediği bir anlayış ve görüşe yapılan davet bid'attır, reddedilir. Söyleyenin anlayışına hapsedilip ayılmasına engel olunur. Bu mesele fikir anarşisini önlemek, bilhassa Müslümanların kafalarını karıştırmamak için çok mühimdir. Ferdin çiçek açması yönünde kabiliyetlilere kapılar açıktır. Ama bir tasdikten geçmeden onları topluma dayatmaya hem de dinin kendisi olarak telkin etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Bunun için İslâm âleminde dînen, ahlâken, ihlâsen ve îlmen seçilmiş âlimlerin meydana getirecekleri şû'raların hazır olması gerekir ki, bu şû'ralar ortaya çıkan anlayışları değerlendirip tavırlarını belirleyerek bilhassa âvam hâlka yardımcı olsunlar. Yoksa ne niyetle ve kimin hesabına çalıştığı belli olmayan korsan görüşler Müslümanların kafa ve kalplerini karıştırırlar.

Nur-u Akıl, Kalbden Gelir

Zulmetli münevverler bu sözü bilmeliler: Ziyâ-yi kalbsiz olmaz nur-i fikir münevver. O nur ile bu ziyâ mezc olmazsa zulmettir, zulüm ve cehli fişkırır. Nurun libasını giymiş bir zulmet-i münevver. Gözünde bir nehar var, lâkin ebyaz ve muzlim. İçinde bir sevad var ki, bir leyl-i münevver. O içinde bulunmazsa, o şahm-pâre göz olmaz; sen de bir şey göremez. Basîretsiz basar da para etmez. Ger fikret-i

beyzâda süveyda-yi kalb olmazsa, halîta-yi dimağî ilim ve basiret olmaz. Kalbsiz akıl olamaz.

Aklın nuru, kalbden gelir. Aydın geçinen karanlık düşünceliler bu sözü bilmeliler ki, kalbin ziyası olmadan fikir nuru aydın olmaz. O nur ile bu ziya kaynaşıp birleşmezse, karanlıktır; zülüm ve cahillik fişkıdır. Böylece nurun elbisesini giymiş yalancı parıltılı bir karanlık olur. Meselâ insanın gözünde gündüz gibi bir beyazlık var. Beyaz ama karanlık. İçinde bir siyahlık var ki, aydınlık bir gece gibidir. O siyah nokta gözün içinde bulunmazsa, o bir parça iç ya/na benzeyen göz, göz sayılmaz; bu yüzden sen de hiçbir şey göremezsin. İşte bunun gibi, basiretsiz göz de bir işe yaramaz. Eğer beyaz ve parlak fikirlerde kalbin ortasındaki o siyah basiret ve idrak noktası yoksa, o fikirlerin beyindeki karışımı ilim ve basiret olmaz. Kalbsiz akıl olamaz. Sırf maddî düşünce yapısına bağlı ırfân ve basiretten uzak anlayışlar; insanın kalb ve vicdanından beslenmediği için en azından eksiktir. Çoğu kere nefis ve şeytana açık yönleri itibariyle, ne kadar parlak ve şaşıalı görünseler de insanlık için zararlı olabilirler.

Dimagda Meratib-i İlim Muhtelifedir, Mültebise

Dimagda merâtib-i ilim muhtelifedir, mültebise dimagda merâtib var; birbiriyle mültebis, ahkâmları muhtelif. Evvel tahayyül olur, sonra tasavvur gelir, sonra gelir taakkul, sonra tasdik ediyor, sonra îz'an oluyor, sonra gelir iltizam, sonra îtikad gelir. İtikadın başkadır, iltizamın başkadır. Her birinden çıkar bir hâlet: Salâbet îtikaddan, taassub iltizamdan, imtisâl îz'andan, tasdikten iltizam, taakkulde bî- taraf, bîbehre tasavvurda. Tahayyülde safsata hâsıl olur, mezcine eğer olmaz muktedir. Bâtıl şeyleri güzel tasvir etmek, her demde sâfi olan zihinleri cerhdir, hem idlâli.

İnsan beyninde ilmin mertebeleri muhtelifdir, hem de birbiriyle karışık vaziyettedir. Beyninde, birbiriyle karışmış ve hükümleri değişik olan mertebeler vardır. Sıralamaya göre önce tahayyül gelir. Yani insan bir şeyi önce hayalinde canlandırır. Sonra tasavvur gelir. Aklen idrak ondan sonradır. Bir şeyi akılla kavradıktan sonra eğer doğru olduğuna kanaati varsa, tasdik eder. Sonra îz'an mertebesi gelir. Yani kalben kesin kanaata varır. Sonra iltizam gelir, yani bir şey kendi üzerine gerekli bulup ona

tarafarlık göstermektir. Sonra îtikad gelir. Salâbet yani dine sımsıkı sarılıp sağlamca ve metanetle dini yaşamak, îtikaddan ileri gelir. Taassup ise, tarafarlık duygusundan doğar. Sımsıkı sarılıp yaşamak îz'andandır. Tasdikten tarafarlık hissi doğar. Sadece aklen anlaşılmuş bir mesele ise henüz tasdik safhasına gelmemişse tarafsız bir hâl olur. Ama henüz tasavvur hâlinde ise, ondan nasibi de olmaz. Gerçekle mezcedilememiş bir tahayyülde ise safsata hâsıl olur. Buna rağmen, her zaman insanların sâfi zihinlerine bâtil veya şehevî şeyleri tasvir etmek, onları yaralar ve sapıklığa, dalâlete atar.

Dikkat edilecek olursa, burada ilim için yedi tane mertebe sayılmaktadır: 1. Tahayyül, 2. Tasavvur, 3. Taâkkul, 4. Tasdik, 5. İz'an, 6. İltizam, 7. İtikad. Herbir mertebeden bir netice çıkıyor. Meselâ siz, bir Budizm'i bir budisten daha iyi bilerseniz veya bir Hıristiyanlığı papazlardan daha iyi bilerseniz, tasdik ve İz'an etmeden ne Budist ne de Hıristiyan olursunuz. Hıristiyan Sava Paşa'nın yazmış olduğu usul-u fıkıh kitabını okumuş ve o ilmi derinliğince kavradığı için Müslüman olduğunu zannetmiştim, ama yine aynı kitapta Sava Paşa'nın Hıristiyanlığından hiçbir şeyi kaybetmemiş olduğunu ifade etmesi, öğrencilik yıllarında beni şaşırtmıştı. Aslında normaldi çünkü o henüz taâkkul safhasında idi. Bazan bazı âlim din adamlarından çok, avam hâltkân insanların dini ne pahasına olursa olsun en ağır şartlarda bile yaşamaları bana hayret veriyordu. Ama mevzu okuduktan sonra, biraz bu işin sırrına vakıf olduğumu söyleyebilirim. En azından hayretim gitti, tezadım kalktı. Çünkü âvam bile olsalar îtikad olarak mükemmeldirler.

Hazmolmayan İlim Telkin Edilmemeli

Hakikî mürşid-i âlim koyun olur, kuş olmaz. Hasbî verir ilmîni. Koyun verir kuzusuna hazmolmuş musaffâ sütünü. Kuş veriyor ferhîne lûab-âlûd kayyını.

Sindirilmemiş ilim telkin edilmemelidir. Hakiki mürşid bir ilim adamı anlayıp hazmettiği ilmîni hiçbir karşılık beklemeden koyunun kuzusuna tertemiz sütünü verdiği gibi vermelidir. Yoksa yavrusuna tükürük ve salya karışmış kusmuğunu veren kuş gibi olmamalıdır. Yani kendileri daha iyice kavramadıkları konuları talebelerine, hiç anlaşılır hâle getirmeden yediğini kusan bir kuş gibi, bilgi kusmuqları hâlinde takdim eden kimse-

lerin bilgin olmaları, rehberlik yapmaları yüce ve yeni ufuklar için irşadda bulunmaları mümkün değildir.

Tahrip Esheldir; Zaif Tahripçi Olur

Vücut-i cümle-ecza, şart-ı vücûd-i külldür. Adem ise, oluyor bir cüz'ün ademiyle; tahrip eshel oluyor. Bundandır ki: Âciz adam, sebab-i zuhur-i iktidar müsbebe hiç yanaşmaz. Menfice müteharrik, daim tahripkâr olur.

Tahrip etmek tamir etmekten çok daha kolaydır. Onun için zayıflar, kendilerini göstermek için tahripçi olurlar. Bir varlığın, vücudunun tamamı için gereken bütün parçalarının olması mecburiyeti vardır. Onun yok olması için ise, sadece bir parçasının bulunmaması yeterlidir. Tahrip çok kolaydır. Bundan dolayı, âciz kimseler, ortaya çıkma sebepleri olacak olan güçlerini müspet yönde göstermeye hiç yanaşmazlar. Menfi şekilde harekete geçerek hep tahripkâr bir tavır içine girerler. Meşhur bir sanat eserini yapanla, yıkan aynı şekilde meşhur olur. Ama yapmak için dünya kadar şart lâzımdır, yıkmak için ise çok az şey yeter. Meselâ Süleymaniye Camii'nin yapılması için, geniş bir arazi, mermerlerden camlara varıncaya kadar binlerce kıymetli malzeme, ona göre işçi ve usta, en mühim de bir Mimar Sinan lâzımdır. Yıkmak için sadece eline bomba verilecek bir deli lâzımdır. Tahrip için ne Mimar Sinan, ne de Kanuni Sultan Süleyman gereklidir.

Kuvvet Hakk'a Hizmetkâr Olmalı

Hikmetteki desâtir, hükûmette nevâmis, hakta olan kavânîn, kuvvetteki kavâid birbiriyle olmazsa müstenid ve müstemid: Cumhûr-i nâsta olmaz, ne müsmir ve müessir. Şeriatta şeâir; kalır mühmel, muattal. Umûr-i nâsta olmaz, müstenid ve mu'temid.

Kuvvet, Hakk'a hizmetkâr olmalı. Hikmet düsturları, hükümet kanunları hukukî prensipler, kuvvetin kaideleri birbirine dayanıp, birbirinden destek almazlarsa, insanların hepsi üzerinde meyveli ve tesirli olmaz. Şeriatta, İslâm'ın işaretleri olan ezan, oruç gibi şeâir ihmal edilmiş ataletle uğramış olur. İnsanların işlerinde dayanışma ve îtimad olmaz. Buradan şunu anlıyoruz ki, sadece hikmet düsturlarını telkin etmek bütün insanlık

için yeterli olmaz. Yani bazı insanlar meselenin hikmetini kavramakla güzel bir yaşayışa girseler bile büyük çoğunluk yani cumhûr-u nas için ayrıca kanunların gösterilmesi devlet gücünün hatırlatılması gerekirse bu kuvvetin işletilmesi gerekir. Bunların birbirinden ayrılmaması; yani bir yandan hikmet düsturları anlatılmalıdır ama bir yandan da gücün asayiş ve hûzur için hazırlıklı bulunulması lâzımdır.

Bazan Zıd, Zıddını Tazammun Eder

Zaman olur zıd, zıddını saklarmış. Lisân-ı siyasette lafız, mânânın zıddıdır. Adâlet külâhını zulüm başına geçirmiş. Hamiyet libasını, hıyânet ucuz giymiş. Cihad ve hem gazâyâ, bağı ismi takılmış. Esâret-i hayvanî, istibdâd-ı şeytanî; hürriyet nâm verilmiş. Zıdlarda emsâl olmuş, sûretlerde tebadül, isimlerde tekabül, makamlarda becayiş-i mekânî.

Bazen, zıd, zıddını içinde bulundurur. Zaman olur zıd, zıddını saklarmış. Adalet külâhını, zulüm başına geçirmiş. Hamiyet (yani mukaddesatı ve milletin haklarını, namus ve haysiyeti sorgulamak hususlarında gösterilen gayret ve ihtimam hasleti) elbisesini hıyanet ucuz giymiş. Din ve devlet için gösterilen gayret, cihat ve gazaya, isyan ismi verilmiş. Hayvanî esarete, şeytanın istibdadına hürriyet namı verilmiş. Zıdlar aynı şey olmuş, suret ve şekiller birbirinin yerine geçmiş, isimler karşı tarafa geçmiş, makamlar yer değiştirip becayiş yapmışlar. Siyasetçilerin bazıları seçim meydanlarında söyledikleri sözleri seçim sonrasında tam tersine yorumlayarak, hâlkın anladığı şeyi kasdetmediklerini söylüyorlar. Gerçekten vatan millet için kalbi çarpan ve her türlü fedakârlık ve cefakârlığı çeken hem de büyük iş başarılar zaman olur, vatan haini muamelesi görebilir. Devlet öz evladına bazen, üvey evlât hattâ düşman muamelesi yapabilir. Bunlar her zaman değil; bazen olur. Zaman gelir bunların hepsi tekrar düzelir.

Menfaati Esas Tutan Siyaset Canavardır

Menfaat üzere çarkı kurulmuş olan siyaset-i hâzıra; müfteristir, canavar. Aç olan canavara karşı tahabbüb etsen; merhametini değil, iştihasını açar. Sonra döner, geliyor; tırnağının, hem dişinin kirasını senden ister.

Menfaati esas tutan günümüz dünya siyaseti canavarlaşmıştır. Çarkı menfaat üzerine kurulmuş olan bugünkü siyaset, parçalayıcı bir canavardır. Aç olan canavara karşı sevgi gösterisinde bulunan, merhametini değil, iştihasını açar. Sonra döner gelir sende tırnağının hem dışının kirasını da ister. Birinci ve ikinci Dünya Savaşı, menfaati esas tutan bir anlayıştan doğmuş ve milyonlarca insan ölmüştür. Dünyayı menfaat için ateşe veren anlayış sömürgeleştirdiği ülkelerden ayrıca dış ve tırnağının da kirasını istemiştir. Dış kirası aslında bizim dünyamıza ait güzel bir tâbirdir. Eskiden hâli vakti yerinde olan Müslümanlar, fakirleri iftara ziyafete çağırır, bir de yemekten sonra evlerine dönerlerken ellerine içleri para dolu zarf veya kese verirler; “Bu da, zahmet edip geldiğiniz ve yemeklerimizi yediğiniz için dışınızın kirası.” diyerek bir ücret de verirlerdi. Ama bu sömürgeciler, her şeyi zorla gasbediyorlardı.

Kuva-i İnsaniye Tahdid Edilmediğinden Cinâyeti Büyük Olur

Hayvanın hilâfına, insandaki kuvveler, fitrî tahdid olmamış. Onda çıkan hayr u şer, lâ-yetenâhî gider. Onda olan hodgâmlık, bundan çıkan hodbinlik, gurur, inad birleşse; öyle günah oluyor ki beşer şimdiye kadar ona isim bulmamış. Cehennem’in lüzumuna delil olduğu gibi, cezası da yalnız Cehennem olabilir. Hem meselâ: Bir adam, tek yalancı sözünü doğru göstermek için, İslâm’ın felâketini kalben arzu eder. Şu zaman da gösterdi: Cehennem lüzumsuz olmaz, Cennet ucuz değildir.

İnsanın duygu ve kabiliyetleri sınırlandırılmadığı için, cinâyeti de çok büyük olur. Hayvanlardan farklı olarak, insanların güç ve istidatları bir noktada sınırlanmadığı için bu yüzden çıkar hayır ve şer sonsuza doğru gider. İnsandaki bencil ve egoist duygulardan çıkan kendini beğenme, gurur, inad birleşse, öyle günah oluyor ki, insanlık şimdiye kadar ona isim bulamıyor. Böyle bir cinâyet Cehennem’in lüzumlu olduğuna delil olduğu gibi, cezası da yalnız Cehennem olabilir. (Sınır tanımayan hissiyatın insana neler söyletebileceğinin bir delili olarak ifade ediyorum.)

Meselâ, bir adam tek yalancı sözünü doğru göstermek için, İslâm’ın felâketini bile kalben arzu eder. Şu zaman da gösterdi ki: Cehennem lüzumsuz olmaz, Cennet ucuz değildir. Birinci Dünya Savaşı’nın başlarında bazıları ülkemizin bu savaşa girmesini istemiyordu. “Eğer girerse, mağlup olup, parçalanıp perişan olur.” diyordu. Savaşa girince bu sefer

sözünün doğru çıkması için bizim mağlup olmamızı isteyebiliyordu. Keşke onun sözü yalan çıkıp ülkemiz paramparça olmasaydı.

Bazen Hayır Şerre Vasıta Olur

Havastaki meziyet filhakika sebebdir tevâzu', mahviyete. Olmuş maatteessüf sebab-i tahakküme, tekebbüre hem illet. Fakirlerdeki aczi, âmilerdeki fakrı filhakika sebebdir ihsan ve merhamete. Lâkin maatteessüf müncer olmuştur şimdi, zillet ve esârete. Bir şeyde hâsıl olan mehâsin ve şerefse; havas ve rüesaya o şey peşkeş edilir. O şeyden neş'et eden seyyiât ve şer ise; efrâd ve hem avâma taksim, tevzi' edilir. Aşiret-i galibte hâsıl olan şerefse: "Hasan Ağa, âferin!" Hâsıl olan şer ise, efrâda olur nefrin. Beşerde şerr-i hazîn!..

Bazen hayır bile şerre vasıta olabilir. Havas yani maddî ve manevî imkânlarla sahip olanların meziyetleri normalde onların mütevazı ve mahviyet sahibi şefkatli olmalarını gerektirir ama maalesef bazılarında, diğer insanlara kaşı tahakküme kibirlenmeye ve baskıya sebep olabilmektedir. Fakirlerdeki acizlik, âvam hâlttaki fakirlik gerçekte onlara karşı ihsan ve merhamete sebep olması gerekirken, ne yazık ki, onları zillete düşürmeye ve onların esir muamelesi görmesine vesile olmuştur. Herhangi bir işte iyilik ve şeref meydana gelmişse üst tabaka ve reislere mâl edilerek sanki onlar yapmış gibi onlara peşkeş çekilir. Âdeta onda büyük hissesi olan işçi, amele, fakir ve fukaranın hiçbir rolü olmamış gibi davranılır. Ama bir meseleden de bir kötülük, bir şer meydana gelmişse, esasen o üst tabakaların büyük rolü olduğu hâlde sanki onlar hiçbir şey yapmamış ve bu iş tamamen alt tabakanın hata ve kusuru imiş gibi onların üzerine yığılıp kötülük ve şer onlara taksim ve tevzi edilir.

Meselâ bir yarışta, bir aşiret galip gelse bundan hâsıl olan şerefi sadece reise verip "Hasan ağa aferin!" derler. Eğer bir mağlubiyet hâsıl olursa nefret tamamen aşiret halkına çevrilir. Bu durum insanlık için hazin bir şerdir. Halbuki normalde başarılar bütün fertlere taksim edilmeli, başarısızlıklar tamamen baştakilere verilmelidir. Çünkü taktik, strateji, idare ve yönlendirme avam halkın değil onlarındır. "Nasıl ki, bir cemaatin malı bir adama verilirse, zulüm olur. Veya cemaate ait vakıfları bir adam zaptetse zulmeder. Öyle de, cemaatin çalışmaları ile meydana gelen bir neticeyi veya cemaatin iyiliklerine bağlı bir şerefi, bir fazileti o cemaatin

reisine veya üstadına vermek, hem cemaate, hem de o üstat veya reise zulümdür. Çünkü enaniyeti okşar, gurura sevk eder. Kendini kapıcı iken padişah zannettirir. Hem kendi nefesine de zulmeder. Belki bir nevi gizli şirke yol açar. Evet, bir kaleyi fetheden bir taburun ganimetlerini, zafer ve şerefini binbaşısı alamaz.” (17. Lema, 5. Mesele)

Gaye-i Hayal Olmazsa, Enaniyet Kuvvetleşir

Bir gaye-i hayâl olmazsa, yahut nisyân basarsa, ya tenasi edilse; elbette zihinler enelere dönerler, etrafında gezerler. Ene kuvvetleşiyor, bâzan sinirleniyor. Delinmez, tâ “nahnü” olsun. Enesini sevenler, başkaları sevmezler.

Yapılan işlerde bir hedef belirlemesi olmazsa, enaniyet öne çıkıp benlik ve bencillik kuvvetleşir. Bir hedef olmazsa; hedef tesbiti olsa bile hedef unutulmuş olursa veyahût hedef unutulmuş gibi davranılırsa, elbette zihinler enaniyet ve bencillik kesilir sırf kendisine bakmaktan hedefe gidilemez ve hep hedefin etrafında dolaşılıp durulur. Kuvvetleşen enaniyet, bazen de sinirlenir. Enaniyetini aşıp “Ben! Ben!” demeyi bırakamayanlar “Biz” diyemezler. Kendi nefsaniliğini bırakamayan ve hep kendisine ait şeyleri sevenler, başkalarını sevmezler. Bir işte muvaffakiyetin olabilmesi için önce hedefin tesbiti gerekir. Sonra da o hedefin hiç unutulmaması icap eder.

Meselâ diyelim ki, karşımızda alevleri göklere yükselen bir yangın var içinde çok sevdiğiniz birisi yanıyor. Siz bunu görünce hedefiniz bellidir ve siz kilitlendiğiniz hedefinize doğru gidiyorsunuz. Arkadan birisi size lâf atsa, hatta en ağır küfürleri de savursa dönüp ona bakmaz ve asla cevap vermeyi düşünmezsiniz. Çünkü çok sevdiğiniz yanarken, ona ayıracağınız bir saniyelik bile zamanınız olamaz. Eğer böyle ciddi bir hedefiniz yoksa veya hedefinizi unutmuşsanız geriye döner size küfredenin haddini bildirmek için uğraşmaya başlarsınız. İşte bu noktada benlik hesabına enaniyetler savaşı kendisini gösterir. Evet, hidayet mesajını bütün dünyaya ulaştırmak üzere bir hedef belirlemiş olanlar, manevî bataklara ve ateşlere düşenleri kurtarmak için her türlü fedakârlık ve cefakârlığı yapacaklarına söz verenler artık kendilerini düşünmez ve şahıslarına gelen hücumlara da asla aldırılmazlar.

Hayat-ı İhtilâl, Mevt-i Zekât, Hayat-ı Ribâdan Çıkış

Bilcümle ihtilâlât, bütün herc ü fesâdât; hem asıl, hem mâdeni.. rezâil ve seyyiât, bütün fâsid hasletler, muharrik ve menbai iki kelimedir tek.. yahut iki kelâmdır. Birincisi şudur ki: “Ben tok olsam, başkalar acından ölse neme lâzım!..” İkincisi: “Rahatım için zahmet çek; sen çalış, ben yiyeyim. Benden yemek, senden emekler!” Birinci kelimedede olan semm-i kâtîli, hem kökünü kesecek, şâfi devâ olacak tek bir devâsı vardır. O da zekât-ı şer’î ki, bir rükn-i İslâm’dır. İkinci kelimedede, zakkum şecer münderic. Onun ırkını kesecek, ribânın hurmetidir. Beşer salâh isterse, hayatını severse; zekâtı vaz’ etmeli, ribâyı kaldırmalı.

İhtilalin hayat bulması, zekâtın ölmesi ve faizin yaşamasından ortaya çıkar. Bütün ihtilallerin, bütün kargaşaların, bütün fesatların, bütün rezil ve kötülüklerin, bütün fasit hasletlerin, aslı ve madeni, hareket merkezi ve kaynağı iki sözden ibarettir. Birincisi: “Ben tok olduktan sonra başkaları açlığından ölse bana ne?” İkincisi: “Rahatım için zahmet çek. Sen çalış, ben yiyeyim. Benden yemek, senden emek.” Birincide olan öldürücü zehrin hem kökünü kesip, hem de şifası ve devâsı olacak tek bir tek çare vardır. O da İslâmiyet’in emrettiği zekâtın hayata geçirilmesidir. İkincisindeki zakkumun ırkını yok edecek, faizin haram kılınıp ortadan kaldırılmasıdır. İnsanlık, salah, huzur ve rahat istiyorsa, zekâtı kanun olarak koymalı, faizi de kaldırmalı. Toplum hayatında zenginler ve fakirler denge içinde yaşayabilirler. O dengenin esası da, üst tabakada merhamet ve şefkat; aşağı tabakada hürmet ve itaattir. Şimdi birinci söz üst tabakayı zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevk etmiştir. İkincisi ise, avam halkı, kine, hasede, çarpışmaya sevk edip insanlığın rahatını birkaç asırdır giderdiği gibi son asırda da emeğin sermaye ile çatışmasının neticesi olarak herkesçe malum olan Avrupa’nın büyük hâdiseleri meydana geldi.

Beşer, Hayatını İsterse Envâ-i Ribâyı Öldürmeli

Tabaka-yi havâstan tabaka-yi avâma sıla-yi rahm kopmuştur. Aşağıdan fırlıyor. Sadâ-yi İhtilâlî, vaveylâ-yi intikamî, kin ü hased enîni... Yukarıdan iniyor zulüm ve tahkir ateşi, tekebbürün sıkleti, tahakküm sâikası... Aşağıdan çıkmalı tahabbüb ve itâat, hürmet ve hem imtisâl.

Fakat merhamet ve ihsan yukarıdan inmeli, hem şefkat ve terbiye... Beşer bunu isterse sarılmalı zekâta, ribâyı taretmeli. Kur'ân'ın adâleti bâb-ı âlemde durup ribâyâ der: "Yasaktır! Hakkın yoktur, dönmeli!" Dinlemedi bu emri, beşer yedi bir sille. Müdhişini yemeden bu emri dinlemeli.

İnsanlık, yaşamak istiyorsa, fâizin her çeşidini yok etmelidir. Üst tabakadan, alt tabakaya gidip gelme ve irtibat kopmuştur. Aşağıdan ihtilâl sadâları, intikam feryadı, kin ve haset inleyişi fırlıyor. Buna karşılık yukarıdan da zulüm ve tahkir ateşi tekebbürün ağırlığı ve tahakküm yıldırımını iniyor. Aslında aşağıdan, muhabbet ve itaat, hürmet ve imtisal çıkmalıdır. Fakat yukarıdan da merhamet ve ihsan, şefkat ve terbiye inmelidir. Eğer insanlık bunu isterse zekâta sarılmalı, faizi de bırakmalı. Kur'ân'ın adaleti âlemin kapısında durup, faize "Yasaktır; hakkın yok, geri dönmelisin." der. Bu emri dinlemeyen insanlık bir sille yedi, daha müdhişini de yemeden bu emri dinlemelidir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) "Zekât, İslâmîyet'in köprüsüdür." buyurmuştur. Yani Müslümanların birbirine yardımları ancak zekât köprüsünden geçmekle yapılır. Zira yardım vasıtası zekâttır. İnsanların sosyal hayatında intizam ve asayişini temin eden köprü, zekâttır.

Sosyal hayatın canlılığı yardımlaşmadan doğar. İnsanların engellemesine engel olan isyanlardan, ihtilallerden, ihtilaflardan meydana gelen felaketlerin ilacı yardımlaşmadır. Toplum hayatını koruyan intizamın en büyük şartı, insanların tabakaları arasında boşluk kalmamasıdır; zenginlerin, fakirlerden ulaşma ve görüşme hattını kesecek derecede uzaklaşmamaları lâzımdır. Bu tabakalar arasında buluşmayı sağlayan zekât ve yardımlaşmadır. Hâlbuki zekâtın farz ve fâizin haram olma esasına riâyet etmedikleri için, tabakalar arası gittikçe gerginleşir, buluşma hattı kesilir. Evet, tabakalar arasında barışın temini ve münasebetin tesisi, ancak ve ancak İslâmîyet'in rükünlerinden olan zekât ve zekâtın yavruları olan sadaka ve teberuların toplum tarafından yüksek bir düstur edinilmesiyle olur. (İ. Fcaz)

Beşer Esirliği Parçaladığı Gibi Ecîrlığı de Parçalayacaktır

Bir rü'yâda demiştim: Devletler, milletlerin hafif muharebesi; tabakat-ı beşerin şedid olan harbine terk-i mevki ediyor. Zira beşer, edvârda esirlik istemedi, kanıyla parçaladı. Şimdi ecîr olmuştur; onun yükünü

çeker, onu da parçalıyor. Beşerin başı ihtiyar; edvâr-ı hamsesi var. Vahşet ve bedeviyet, memlûkiyet, esâret, şimdi dahi ecîrdir, başlamıştır geçiyor.

İnsanlık esirliği parçaladığı gibi, ücretle çalışmayı da parçalayacaktır. Bir rüyada demiştim: Devletler ve milletler arasındaki hafif savaş, artık insan tabakaları arasındaki çok şiddetli bir savaşa yerini terk ediyor. Çünkü insanlık geçmiş devirlerde esirliği istemedi, kaniyla parçaladı. Şimdi ücretle çalışan bir işçi olmuştur; onu yükünü çekmektedir ama onu da parçalayacaktır. İnsanlığın başı ihtiyar; beş devri var: Vahşet, bedevilik, kölelik, esirlik. Şimdi ücretli işçidir ama geçmeye başlamıştır...

Bu meseleyi 28. Mektub'un 6. Meselesinde şöyle izah ediyordu: Vahşet devri, dinlerle, hükümetlerle değiştirilip yarı medeni bir devir açılmış. Fakat insanların zekileri ve kuvvetlileri, bir kısmını köle edinip hayvan derecesine indirmişler. Sonra bu köleler de uyanıp gayrete gelerek, o devri esir devrine çevirmişler. Yani kölelikten kurtulmuşlar ama "Hüküm galip olanın, gücünün lehinedir." zalim düsturu ile yine insanların kuvvetlerini zayıflarına esir muamelesi yapmışlar. Sonra 1789 Büyük Fransız ihtilali gibi çok inkılâplarla, o devir de ücretli işçi devrine inkılâp etmiş. Yani zenginler olan üst tabakası, avam halkı ve fakirleri ücret mukabilinde hizmetçi yaparak yani sermaye sahipleri çalışanları ve işçileri küçük bir ücrete karşılık çalıştırmışlardır. Bu devirde suistimaller o dereceye vardı ki, bir sermaye sahibi, kendi yerinde oturup bankalar vasıtasıyla bir günde bir milyon kazandığı hâlde, bir biçare amele, sabahtan akşama kadar, yeraltında madenlerde çalışıp, ölmeyecek derecede, on kuruşluk bir ücret kazanıyor. Şu hâl, müthiş bir kin, bir güvenme verdi ki, avam tabakası, üst tabakaya isyan ilan etti. Şu asrın tâbiriyle, sosyalistlik, bolşeviklik suretinde, önce Rusya'yı yerle bir edip geçen Birinci Dünya Savaşından istifade ederek, her yerde kök saldılar. Şu bolşevikliğin perdesi altındaki halk isyanı, üst tabakaya karşı bir kin ve bir tezyif fikrini verdiğinden, büyüklere ve üst tabakaya ait şerefe dair ne varsa, her şeyi kırmak için bir cesaret vermiş. İşte bu devirden sonra işçiler de yavaş yavaş işe ortaklık durumuna geçecekler.

Gayr-i Meşru Tarîk, Zıdd-ı Maksuda Gider

لَا يَرْثُ الْقَاتِلُ أَهْلَهُ بِنَدْبِهِ بِنَدْبِهِ بِنَدْبِهِ bir düstûr-i azîmdir: "Gayr-i meşrû tarîk ile bir maksada giden zât, galiben maksudunun zıddıyla görür mücâzat."

Avrupa muhabbeti, gayr-i meşrû muhabbet, hem taklid ve hem ülfet. Âkıbeti mükâfat: Mahbubun gaddarâne adâveti, cinâyât... Fâsık-ı mahrum bulmaz, ne lezzet ve ne necât...

Gayr-i meşrû yol, maksadın aksine gider. “Katil öldürdüğü kimsenin varisi olamaz.” büyük bir düsturdur. Gayr-i meşrû yolla bir maksada giden zât, çoğu kere maksadının zıddıyla ceza görür.” Avrupa muhabbeti, taklid ve ülfetiyle gayr-i meşrû muhabbettir. Netice itibariyle bu muhabbetin karşılığı da, sevgili olan Avrupa’nın gaddarca düşmanlığı ve cinayetleridir. Fasık, lezzet ve kurtuluştan mahrumdur. Lemaat’ın taş basması bir nüshasında şöyle diyor: “Eğer desen, ‘Nedendir, İslâmîyet pek garip düştü de zayıf oldu, izzeti kayboldu, saâdeti yok oldu. Talihle battık, yıldız doğmadı?’ Derim: Onun sebebi, Garba karşı beğenme ve muhabbetimiz oldu. Biz uğursuz bir muhabbetle Garb’a yöneldik İslâm Güneş’ini de batmaya yüz tutturduk. Garb’tan şiddetli bir nefretle ne vakit yüz çevirip Şark’a bir muhabbetle cidden yönelsek İslâm kudret ve haşmetinin de Hilali parlayacak, İslâm Güneşin nurunu alıp dağıtacak, Hilali yücelecektir. Aldandık hata ettik; muhabbeti hariçte, husumeti dâhilde sarf ettik, hem de düştük. Kalkmak için bunların yerini becayiş edip değiştirmek gerekir. Hata ettik de gördük.”

Cebir ve İtizâlde Birer Dâne-i Hakikat Bulunur

Ey tâlib-i hakikat! Mâziye, hem musibet; müstakbel ve ma’siyet ayrı görür şeriat. Mâziye, mesâibe nazar olur kadere. Söz olur Cebriye. Müstakbel ve ma’âsi nazar olur teklife, söz olur İtizâlde. İtizâl ile Cebir. Şurada barışırlar. Şu bâtil mezheplerde birer dâne-i hakikat mevcut münderiştir; mahsus mahalli vardır; bâtil olan ta’immdir.

Cebriye ve Mutezile mezheplerinde birer hakikat danesi bulunur. Ey hakikati arayan! Geçmişe ve musibetlere; gelecek ve günahlara ayrı ayrı bakar şeriat. Geçmiş ve musibetlerle ilgili hususlarda kadere nazar olur ve Cebriye mezhebine söz düşer. Gelecek ve günahlar mevzu bahis olunca da teklife nazar olur ve Mutezile mezhebine söz düşer. İşte burada Mutezile ve Cebriye mezhebi barışırlar. Şu batıl mezheplerde bir hakikat danesi mevcuttur ve içlerine yerleştirilmiştir. Bunların kullanıldığı özel yerleri vardır; batıl olan bunların umumileştirilmesidir. Aslında sebepler dairesi ile İtikad dairesi farklıdır. Bu dairelerin her birisi için ayrı ayrı makamlar, ayrı ayrı

hükümler vardır. Makamın gerektirdiği hükme göre hareket lâzımdır. Aksi takdirde, sebepler dairesinde iken tabiatıyla, vehmiyle, hayaliyle îtikad dairesine bakan Mutezile olur ki, tesiri sebeplere verir. Aynı şekilde îtikad dairesinde iken ruhû ile, imaniyla sebepler dairesine bakar ama sebeplere kıymet vermeyerek, Cebriye mezhebi gibi tembelcesine bir tevekkül ile âlemin nizamına muhâlefet eder.

Meselâ, îtikad dairesi içinde, “Her şeyi Allah yaratmıyor mu?” diye sorana “Evet” denilir. O eğer “Peki öyleyse, niçin tarlayı sürüyor, tohumu ekiyorum? “Sen bu sebepleri yerine getirme dense, îtikad dairesinde iken sebepler dairesine atlamış ve iki meseleyi karıştırmış olur. Eğer bunun aksine sebepler dairesinde “Tarlayı sürmeden, tohum atmadan istenilen ürün elde edilebilir mi?” diyene “Elde edilemez.” denilir. Ama bunun üzerine îtikad dairesine geçip, “Öyleyse niçin her şeyi Allah yarattı, diyorsunuz?” dense, o da sebepler dairesinden îtikad dairesine atlamış ve iki şeyi birbirine karıştırıp yanlış yapmış olur.

Acz ile Ceza’ Bîçârelerin Kârıdır

Ger istersen hayatı, çareleri bulunan şeyde acze yapışma. Ger istersen rahatı, çaresi bulunmayan şeyde ceza’ a sarılma.

Acze ve bağırıp çağırılmaya sarılmak çaresizlerin işidir. Eğer yaşamayı istersen, çareleri bulunan şeyde, acizlik gösterme. Eğer rahatı istersen çaresi bulunmayan şeyde feryat ve figan etme. Sünûhât isimli eserinde şöyle diyor: Zaruret yasakları mübah kıldığı gibi, zorlukları da kolaylaştırır. Korkaklıkta darb-ı mesel hükmünde olan tavuk, çocukları yanında iken şefkat-i cinsiyesi ile camusa (mandaya) saldırır. İşte dehşetli bir cesaret... Hem darb-ı mesel olmuş keçinin kurttan korkusu, zorda kaldığında mukavemetle döner; boynuzuyla kurdun karnını deldiği vâ’kidir. İşte harika bir şecaat... Fitri meyelan, mukavemetleri yıkar. Bir avuç su, kalın bir demir gülle içine atılsa, kışta soğuğa maruz bırakılsa, genişleme meyli demiri parçalar. Evet, şefkatli tavuk cesareti, hamiyetli keçinin zorda kalmadan doğan kahramanlığı gibi fitri bir heyecan, demir güllede su gibi zulmün soğuk ve kâfirce düşmanlığına mâruz kaldıkça her şeyi parçalar. Rus mojikleri buna şahittir.

Bazen Küçük Bir Şey Büyük Bir İş Yapar

Öyle şerait oluyor, tahtında az bir hareke, sahibini çıkarıyor tâ a'lâ-yi illiyyîn... Öyle hâlât oluyor ki; küçük bir hareket, kâsibini indiriyor tâ esfel-i sâfilîn...

Bazen küçük bir şey büyük bir iş yapar. Öyle şartlar oluyor ki, o şartlar altında az bir hareket, sahibini ta âlâ-yı illiyine (yüceler yücesine) çıkarıyor. Öyle hâller de oluyor ki, küçük bir hareket onu yapanı ta esfel-i safiline (aşağuların aşağısına) indiriyor. Sahabeyi büyük yapan, yaşadıkları çağın çok ağır şartları altında hayatları pahasına insanlığı aydınlatacak İlahî mesaja sahip çıkmaları idi. Hatta “Bakalım ne olacak?” diye bekleyenler sâbikûn-u evvelûn'a dâhil olamamışlardır. Bugün de çağımızı ve gelecek çağları aydınlatacak bir gerçeğe sahip çıkıp çıkmama meselesinde de insanlar aynı imtihanı vermektedirler. Öbür taraftan ufacak bir dünyalık için, bu gün için prim yapıyor diye bu gerçeğe karşı duranlar da ters bir yolda düşüşe geçmişlerdir. Medya ve siyasiler şu meselede en küçük bir hareketle aldıkları yere göre, ya göklere yükselmekte veya yerin dibine doğru yol almaktadırlar.

Bazılara Bir An Bir Senedir

Fitratların bir kısmı birden bire parlıyor. Bir kısmı tedricîdir, şey'en şey'en kalkıyor. Tabiat-ı insanî ikisine de benziyor. Şeraite bakıyor; ona göre değişir. Bâzan tedricî gider. Bâzan dahi oluyor barut gibi zulmanî, birden bire fişkırıyor. Nurânî bir nâr olur. Bâzı olur bir nazar, fahmi elmas ediyor. Bâzı olur bir temas, taş ıksır ediyor. Bir nazar-ı Peygamber, birden bire kalbeder; bir bedevi-i cahil, bir ârif-i münevver. Eğer mîzân istersen: İslâm'dan evvel Ömer, İslâm'dan sonra Ömer... Birbiriyle kıyası: Bir çekirdek, bir şecer... Defâten verdi semer, o nazar-ı Ahmedî, o himmet-i Peygamber... Cezîretü'l-Arab'da, fahm olmuş fitratları kalb etti elmaslara... Birdenbire serâser... Barut gibi ahlâkı parlattırdı, oldular birer nur-i münevver.

Bazıları bir anda bir senelik gelişme gösterebilirler. Fitratların bir kısmı yapıları itibariyle birden bire parlar. Bir kısmı da tabiatlarının gereği yavaş yavaş ayağa kalkar. İnsan tabiatı ikisine de benzer. Şartlara bakar, ona

göre değişim gösterir. Bazen yavaş yavaş ilerlerken, bazen de barut gibi simsiyah iken birden bire bembeyaz bir parlamayla ortaya çıkar ve nuranî bir ateş olur. Bazen ulu bir bakış, kömürü elmas hâline getirir. Bazen harika bir temas, taşı iksire çevirir. Hz. Peygamber Aleyhisselam'ın bir nazarı, bedevi bir cahili birden bire münevver (aydın) bir arif, bir ilim ve irfan sahibi hâline getirir. Eğer bir değerlendirme ölçüsü istersen, Müslüman olmadan önceki Hz. Ömer ile Müslüman olduktan sonraki Hz. Ömer'i göz önüne bir getiriver. Birbiriyle kıyası, önceki hâli bir çekirdek gibi idiyse, sonraki hâli de bir ağaca benziyor. Ama bir anda meyve veriyor. O Muhammedi nazar, o Peygamber himmeti Arap yarımadasında kömürleşmiş fitratları, birden bire, baştan başa elmaslara döndürdü. Barut gibi simsiyah ahlakları parlatarak aydınlanmış birer nur hâline getirdi.

Fitratların gelişmesinde önemli iki husus görüyoruz. Birincisi fitratlar, ikincisi ise içinde buldukları şartlar. Asr-ı Saadet insanlığın ruhûnu ve fitratında ekilen birer hazine değerindeki tohûm ve çekirdeklerini geliştirmek için en müsait zemine ve atmosfere sahipti. Elbette Hz. Ebu Bekir'in fitratı ile Ebu Cehil'in fitratı veya Hz. Ömer'in yapısı ile Ebu Leheb'in bir değildi ama, Asr-ı Saadet atmosferi olmasaydı Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer o derece inkişaf gösterebilir miydi? Evet, bir bedevi adam kızını sağ olarak toprağa gömüp öldürecek vahşi bir kalp katllığında bulunduğu hâlde Hz. Muhammed Aleyhisselam'ın yanına gelip bir saat sohbetiyle şereflenirdi, ondan sonra da artık karıncaya ayağını basamayacak derecede ince bir şefkat duygusunu kazanırdı. Hem cahil, hem vahşi bir adam Peygamberimiz'in (s.a.s.) bir gün sohbetine mazhar olur, sonra Çin ve Hind gibi memleketlere giderdi, o günün medeni olan kavimlerine hakikatlerin öğreticisi ve kemâlat rehberi olurdu.

Yalan Bir Lâfz-ı Kâfirdir

Bir dâne sıdk, yakar milyonla yalanı. Bir dâne-i hakikat, yıkar kasr-ı hayâlî. Sıdk büyük esastır, bir cevher-i ziyâlî. Yeri verir sükûta, eğer çıksa zararlı... Yalana yer hiç yoktur, çendan olsa faydalı. Her sözün doğru olsun, her hükmün hak olmalı. Lâkin hakkın olamaz, her doğruyu söz etmek. Bunu iyi bilmeli. *خُذْ مَا صَفَا وَدَعْ مَا كَدِرَ* kendine düstûr etmeli. Güzel gör, hem güzel bak. Tâ güzel düşünmeli. Güzel bil, hem güzel

düşün. Tâ leziz hayatı bulmalı. Hayat içinde hayattır, hüsn-i zanda emeli. Sû-i zanla yeistir: Saadet muharribi, hem de hayatın kâtili.

Yalan, bir kâfir sözüdür. Bir tane doğru, milyonla yalanı yakar. Bir hakikat danesi, bir hayal sarayını yıkar. Doğruluk, büyük esastır, ziya veren bir cevherdir. Eğer doğru söylemek zarar verecekse yerini sükûta verir. Faydalı bile olsa, yalana hiç yer yoktur. Her sözün doğru olsun, her hükmün hak olmalı. Ama her doğruyu söylemeye hakkın olamaz. Bunu iyi bilmeli. ‘Çirkin olanı ve keder vereni bırak, güzel olana ve hûzur verene bak.’ esasını insan kendine düstur edinmeli. Güzel gör, hem güzel bak ki, ta güzel düşünebilesin. Güzel bil, hem güzel düşün ki, ta leziz hayat bulabilesin. Hayat içinde hayattır, hüsn-ü zanda emeli. Su-i zanla ümitsizlik ise, saadetin tahripçisi ve hayatın kâtilidir. Allah’ın yokluğunu söylemek, binlerce, milyonlarca delile karşı büyük bir yalandır. Onun için en baştan yalan, söylenmemesi gereken bir sözdür. Yalanlar ne kadar büyük ve ne kadar gösterişli olursa olsun tek bir hakikat karşısında yıkılmaya mahkûmdur. Meselâ bir cinayeti saklamak için ne kadar müthiş ve büyük senaryolar üretilirse üretilsin, en ufak bir gerçek bir ipucu olarak her şeyi alt üst eder. Her sözün mutlaka doğru olması gerekir ama her doğruyu her yerde söylemek doğru değildir. Doğrunun hepsini de zamanı gelmeden söylemek doğru değildir. Prensip olarak her şeyi güzel tarafından ele almak gerekir. Çünkü güzel gören güzel düşünür, güzel düşünen güzel rüya görür. Güzel rüya gören hayatından lezzet alır. Su-i zan ise kanser gibi bir hastalıktır.

Bir Meclis-i Misâlîde, Şeriatle Medeniyet-i Hazıra, Dehâ-i Fenni İle Hüdâ-i Şer’î Muvazeneleri

(Birinci Harb’in) Mütâreke başında, bir Cuma gecesinde bir rü’yâ-yi sâdikada, misâlî âleminde, bir meclis-i azîmde, benden suâl ettiler:

“Mağlûbiyet sonunda İslâm’ın âleminde ne hâl peydâ olacak?”
Asr-ı hâzır, meb’usu sıfatıyla söyledim; onlar da dinlediler:

Eski zamandan beri istiklâl-i İslâm’ın bekası, hem Kelimetullah’ın îlâsı için, farz-ı kifâye-i cihadı; o lâzime-i diyanet

Deruhde ile, kendini yek vücûd-i vahdânî, İslâm’ın âlemine fedaya vazifedâr, hilâfete bayrakdâr görmüş olan bu devlet,

Şu millet-i İslâm'ın felâket-i mâzisi, getirecek de elbet İslâm'ın âlemine saadet ve hürriyet. Olur geçen musibet,

İstikbalde telâfi. Üçü veren, üç yüzü kazandırın, etmiyor elbette hiç hasâret. Hâlini istikbale tebdil eder, zâhîmet...

Zira ki şu musibet; hayatımız mâyesi olan şefkat, uhuvvet, tesanüd-i İslâmî hârikulâde etti, inkişâf-ı uhuvvet

Tesri'-i ihtizazı. Tahrib-i medeniyet, deniyet-i hâzıra sûreti değişecek, sistemi bozulacak; zuhur edecek o vakit,

İslâmî medeniyet. Müslümanlar bi'l-ihhtiyar elbet evvel girecek. Müvâzene istersen: Şer'in medeniyeti, şimdiki medeniyet

Esaslara dikkat et, âsârlara nazar et. Şimdiki medeniyet esâsâtı menfidir. Menfi olan beş esas ona temel, hem kıymet.

Onlarla çarh kurulur. İşte nokta-yi istinad: Hakka bedel kuvvettir.

Kuvvet ise, şe'nidir tecavüz ve teâruz; bundan çıkar hıyânet.

Hedef-i kasdı, fazilet bedeline hasis bir menfaattir. Menfaatin şe'nidir tezâhum ve tehâsum; bundan çıkar cinâyet.

Hayattaki kanunu, teâvün bedeline bir düstür-i cidâldir. Cidâlin şe'ni budur: Tenâzu' ve tedâfü'; bundan çıkar sefâlet..

Akvamların beyninde râbita-yi esası: Âharın zararına müntebih unsuriyet. Başkaları yutmakla beslenir, alır kuvvet.

Milliyet-i menfiye, unsuriyet, milliyet; şe'ni olur daima böyle müdhîş tesâdüm, böyle fecî telâtum, bundan çıkar helâket.

Beşincisi şudur ki: Câzibedâr hizmeti: Hevâ, hevesi teşci', teshil; hevesâti, arzuları tatmin; bundan çıkar sefâhet.

O hevâ, hem heves, şe'ni budur daima: İnsanı memsuh eder, sîreti değiştirir. Mânevî meshediyor, değiştir insâniyet.

Şu medenilerden çoğu, eğer içini dışına çevirsen, görürsün: Başta maymunla tilki, yılanla ayı, hınzır. Sîreti olur sûret.

Gelir hayâli karşına, postlarıyla tüyleri. İşte şununla görünür meydandaki âsârı. Zemindeki mevâzin mîzânıdır şeriat...

Şeriatteki rahmet, semâ-yi Kur'ân'dandır. Medeniyet-i Kur'ân esasları müsbettir. Beş müsbet esas üzere döner çarh-ı saadet.

♦ Nokta-yi istinadı; kuvvete bedel haktır. Hakkın daim şe'nidir adâlet ve tevazün. Bundan çıkar selâmet, zâil olur şekâvet.

♦ Hedefinde menfaat yerine fazilettir. Faziletin şe'nidir muhabbet ve tecâzüb. Bundan çıkar saadet, zâil olur adâvet.

♦ Hayattaki düstûru, cidâl kıtal yerine, düstûr-i teâvündür. O düstûrun şe'nidir ittihad ve tesanüd; hayatlanır cemaat.

♦ Sûret-i hizmetinde, hevâ heves yerine hüdâ-yi hidâyettir. O hüdânın şe'nidir: İnsana lâîk tarzda terakki ve refahet.

Ruha lâzım sûrette tenevvür ve tekâmül. Kitlelerin içinde cihetü'l-vahdeti de tardeder unsuriyet, hem de menfi milliyet.

♦ Hem onların yerine râbîta-yi dinîdir, nisbet-i vatanîdir, alâka-yi sınıfidir, uhuvvet-i îmânî. Şu râbîtanın şe'nidir; samimî bir uhuvvet,

Umumî bir selâmet. Haric etse tecavüz, o da eder tedâfû'. İşte şimdi anladın; sırrı nedir ki küsmüş, almadı medeniyet.

Şimdiye kadar İslâm'lar ihtiyarla girmemiş, şu medeniyet-i hâzıra.

Onlara yaramamış; hem de onlara vurmuş müdhiş kayd-ı esâret.

Belki nev'-i beşere tiryak iken zehir olmuş. Yüzde seksenini atmış meşakkat ve şekâvet. Yüzde onu çıkarmış müzahraf bir saadet!

Diğer onu bırakmış beyne beyne birahat! Zâlim ekallin olmuş gelen ribh-i ticaret. Lâkin saadet odur: Külle ola saadet.

Lâ-akall ekseriyete olsa medâr-ı necât. Nev'-i beşere rahmet nâzil olan şu Kur'ân, ancak kabul ediyor bir tarz-ı medeniyet;

Umuma, ya eksere verirse bir saadet. Şimdiki tarz-ı hazır, heves serbest olmuştur, hevâ da hür olmuştur, hayvanî bir hürriyet.

Heves tahakküm eder. Hevâ da müstebiddir, gayr-i zarûrî hâcâtı havaic-i zarûrî hükmüne geçirmiştir. İzâle etti rahat...

Bedavette bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç, fakir etmiştir. Sa'y-i helâl, masrafa etmemiştir kifâyet.

Onda hile, harama beşeri sevk etmiştir. Ahlâkın esasını şu noktadan bozmuştur. Cemaate hem nev'e vermiştir servet, haşmet.

Ferdî, şahsî ahlâksız, hem fakir eylemiştir. Bunun şâhidi çoktur.

Kurûn-ı ûlûdaki mecmu-i vahşet ve cinâyet, hem gadr ve hem hıyânet

Şu medeniyet-i habîse tek bir defada kustu. Midesi^(Haşiye 1) daha

Haşiye 1: Demek daha dehşetli kusacak. Evet, iki Harb-i Umumi ile öyle kustu ki, hava, deniz, kara yüzlerini bulandırdı, kanla lekeledi.

bulanır. Âlem-i İslâm'daki istinkâf-ı mânidâr hem de bir cây-ı dikkat.

Kabulde muztaribdir, soğuk da davranmıştır. Evet şeriat-ı garrâ'da olan nur-i ilâhî, hassa-yi mümtazıdır: İstiğna, istiklâliyet.

O hassadır bırakmaz ki o nur-i hidâyet, şu medeniyet ruhu olan Roma dehâsı ona tahakküm etsin. Onda olan hidâyet,

Bundaki felsefe ile mezcolmaz, hem aşılalmaz, hem de tâbi' olmaz. İslâmiyet ruhunda şefkat izzet-i îmân, beslediği şeriat Kur'ân-ı Mu'ciz-Beyân tutmuşved-i beyzâda hakâik-i şeriat.

O yemin-i beyzâda birer asâ-yi Mûsâ'dır. Sehâr medeniyet, istikbalde edecek ona secde-i hayret...

Şimdi buna dikkat et: Eski Roma, Yunan'ın iki dehâsı vardı; bir asıldan tev'emdi, biri hayâl-âlûddu, biri madde-perestti.

Su içinde yağ gibi imtizac olamadı. Mürûr-i zaman istedi, medeniyet çabaladı. Hıristiyanlık da çalıştı, temzicine muvaffak hiçbirini de olmadı.

Her biri istiklâlini filcümle hıfzyletti. Hattâ el'an âdeta o iki ruh, şimdi de cesedleri değışmiş, Alman, Fransız oldu.

Güya bir nevi tenasüh başlarından geçmişti. Ey birâder-i misâlî! Zaman böyle gösterdi. O ikiz iki dehâ, öküz gibi reddetti

Temzicin esbabını. Şimdi de barışmadı. Madem onlar tev'emdi, kardeş ve arkadaştı, terakkide yoldaştı; birbiriyle döğüşti.

Hiç de barışmadılar. Nasıl olur ki aslı, hem mâdeni, matlai başka çeşit olmuştu. Kur'ân'da olan nuru, şeriat hidâyeti

Şu medeniyetin ruhu olan Roma dehâsı, birbiriyle barışır hem mezc u ittihadı.

O dehâ ile bu hüdü menşe'leri ayırır: Hüdâ semâdan indi, dehâ zeminden çıktı. Hüdâ kalbde işliyor, dimağı da işletir.

Dehâ dimağda işler, kalbi de karıştırır. Hüdâ ruhu eder tenvir, taneleri sünbüllettirir. Karanlıklı tabiat onunla ışıklanır.

İstîdad-ı kemâlî birdenbire yol alır, nefsi-i cismânî yapar hizmetkâr-ı emirber. Melek-sîmâ ediyor insan-ı himmet-perver.

Dehâ ise: Evvelâ nefsi u cisme bakıyor, tabiata giriyor, nefsi tarla ediyor. İstîdad-ı nefsanî neşv ü nemâ buluyor.

Ruhu eder hizmetkâr, taneleri kuruyor. Şeytanın sîmâsını beşerde

gösteriyor. Hüdüâ, hayateyne saadet veriyor. Dâreyne ziyâ neşrediyor. İnsanı yükseltiyor.

Deccal-misâl^(Haşiye 2) dehâ-yi a'ver, bir dâr ile bir hayatı anlar; madde-perest olur ve dünya-perver. İnsanı ya-par birer canavar.

Evet dehâ, sağır tabiata tapar. Kôr kuvvete ferman-ber. Fakat hüdüâ, şuûrlu san'atı tanır, hikmetli kudrete bakar. Dehâ, zemine küfrân perdesi çeker. Hüdüâ, şükran nurunu serper.

Bu sırdandır: Dehâ, a'mâ vü asamm; hüdüâ, semî u basîr. Dehânın nazarında, zemindeki nimetler sahipsiz ganîmettir.

Minnetsiz gasb ve sirket, tabiattan koparmak canavarca his verir. Hüdüânın nazarında; zeminin sînesinde kâinatın yüzünde

Serpilmiş olan niam, rahmetin semerâtı. Her nimetin altında bir yed-i muhsin görür, şükran ile öptürür.

Bunu da inkâr etmem: Medeniyette vardır mehâsin-ikesîre.. lâkin onlar değildir ne Nasrâniyet malı, ne Avrupa îcadı,

Ne şu asrın san'atı.. Belki umum malıdır: Telâhuk-i efkârdan, semâvî şerâyi'den, hem hâcât-ı fitrîden, hususan şer'-i Ahmedî,

İslâmî inkılâbdan neş'et eden bir maldır. Kimse temellük etmez.

Misâlifiler meclisi, o meclisin reisi tekrar sordu; hem dedi: "Musibet olur her dem hiyânet neticesi, mükâfatın sebebi. Ey şu asrın adamı! Kader bir sille vurdu, kazaya da çarptırdı.

Hangi ef'âlinizle kazaya, hem kadere şöyle fetva verdiniz ki, kazayı ilâhî musibetle hükmetti, sizleri hırpaladı?

Hatâ-yi ekseriyet olur sebab daima musibet-i âmmeye." Dedim: Beşerin dalâlet-i fikrîsi, Nemrudâne inadı,

Firavunâne gururu şişti şişti zeminde, yetiştirdi semâvâta. Hem de dokundu hassas sırr-ı hilkate. Semâvâttan indirdi

Tufan, tâun misâli, şu harbin zelzelesi; gâvura yapıştırdı semâvî bir silleyi. Demek ki şu musibet, bütün beşer musibeti idi,

Nev'en umuma şâmil. Bir müşterek sebebi; maddiyûnluktan gelen dalâlet-i fikrîydi, hürriyet-i hayvanî, hevânın istibdâdı...

Hissemizin sebebi; erkân-ı İslâmî'de ihmal ve terkimizdi. Zira Hâlık Teâlâ yirmi dört saatten bir saati istedi,

Haşiye 2: Bunda da bir ince işaret var.

Beş vakit namaz için yalnız o saati, bizden yine bizim için emretti, hem istedi. Tenbellikle terk ettik, gafletle ihmal oldu.

Şöyle de ceza gördük: Beş senede, yirmi dört saatte daima tâlim ve meşakkatle tahrik ve koşturmakla bir nevi namaz kıldırdı.

Hem senede yalnız bir ay oruç için nefsimizden istedi. Nefsimize acıdık, kefareten beş sene cebren oruç tutturdu.

Kendi verdiği malından, kırkından ya onundan birini zekât istedi.

Buhl ile hem zulmettik, haramı karıştırdık, ihtiyarla vermedikti.

O da bizden aldırdı müterâkim zekâti, haramdan da kurtardı. Amel, cins-i cezadır. Ceza, cins-i ameldir. Sâlih amel ikiydi:

Biri müsbet ve ihtiyarî, biri menfî ıztırarî. Bütün âlâm, mesâib, a'mâl-i sâlihadır; lâkin menfidir, ıztırarî. Hadîs teselli verdi.

Bu millet-i günahkâr kaniyla abdest aldı. Fiilî bir tevbe etti. Mükâfat-ı âcili, şu milletin humsu dört milyonu çıkardı.

Derece-i velâyet, mertebe-i şehâdet ile gazilik verdi, günahı sildi. Bu meclis-i âlî-i misâli, bu sözü tahsin etti.

Ben de birden uyandım, belki yakaza ile yeni yattım. Bence yakaza rü'yâdır,

Rü'yâ bir nevi yakazadır. Orada asrın vekili, burada Said-i Nursî...

Misali Bir Mecliste Şeriatle, Bugünkü Medeniyetin,

Fenni Deha ile Şeriat Hidâyetinin Mukayeseleri...

Birinci Dünya Savaşı'nın mütarekesinin başında, bir Cuma gecesinde sadık bir rüyada, Misal Aleminde, büyük bir mecliste, benden sual ettiler: "Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti sonunda İslâm âleminde ne hâl peyda olacak?" Bu asrın mebusu sıfatıyla söyledim; onlar da dinlediler. (Önce Osmanlı Devleti'nin özelliklerini şöylece anlatarak cevabını veriyor). Eski zamandan beri İslâm istikalinin bekâsı, hem Allah kelimesinin yücelmesi için farz-ı kifaye olan cihadı, o diyanetin gereğini üzerine alarak, kendini tek ve yekvücut olan İslâm âlemine fedaya vazifedar, hilafete bayraktar görmüş olan bu devletin ve şu İslâm milletinin geçmişteki felaketi, İslâm âlemine elbette saadet ve hürriyet getirecek. Geçen musibet istikbalde telafi olur. Üçü veren, üç yüzü kazanan, elbette hiç zarar etmez. Himmət sahipleri buldukları zamanı, geleceğe çevirirler. Zira şu musibet, hayatımızın mayası olan şefkat, kardeşlik ve İslâmî dayanışmaya harikulade geliştirir, kardeşliği inkişaf ettirir, titreşimi hızlandırır, şu medeniyeti tahrip eder.

Evet, bu mimsiz, bu alçak medeniyetin sureti değişecek, sistemi bozulacak, o vakit İslâm medeniyeti zuhur edecek. Müslümanlar iradeleriyle elbette evvel girecek. Eğer İslâm medeniyeti ile şimdiki medeniyetin arasında bir mukayese istersen esaslara dikkat et, eserlere bir bakış at. Şimdiki medeniyetin esasları menfidir. Menfi olan beş esas ona temel teşkil eder ve zâten bu medeniyet o beş esasa kıymet verir. Bu medeniyetin çarkı onlarla kurulur. İşte dayanak noktası, hak olması gerekirken, kuvvettir. Hak'a dayanmayan kuvvetin tabiata da tecavüz ve taarruz etmektir. Bunda da hıyanet çıkar. Bu medeniyetin hedef ve kastı fazilet yerine değersiz bir menfaattir. Menfaat duygusu yapacağı da başkalarına sıkıntı vermek ve düşmanlıktır. Bundan cinâyet çıkar. Bu medeniyet hayatta kanun olarak karşılıklı yardımlaşma yerine karşılıklı mücadeleyi esas almıştır. Bu çeşit bir mücadele anlayışının tabiatında da kavga, çekişme, itişme ve kâkışma vardır. Bundan da sefalet çıkar. Topluları, milletleri birbirine bağlayan esas ise bu medeniyete göre, başkasının zararına uyanmış olan ırkçılıktır. Başkaları yutmakla beslenir ve böylece kuvvet kazanır. Menfi milliyetçilik ve ırkçılığın tabiatı da daima müthiş vuruşmalar ve feci çarpışmalardır. Bundan helaket çıkar.

Bu medeniyetin beşinci esası olarak en cazip hizmeti insandaki kötü istek ve arzuları kamçulamak, kolaylaştırmak, hevesatı tatmin etmektir. Bundan da haram zevklerin ve eğlencelerin düşkünlüğü çıkar. Gayri meşru arzuların, heva ve hevesin peşinde koşmak da daima insanı iç değişikliğine uğrattır. Sûreta şeklen insan olsa bile, sûreta, iç dünya itibarıyla başka bir şeydir. Manevi olarak meshediyor; insanıyet değişiyor. (Bazılarının maymun ve hınzır suretine veya siretine sokulduklarını Kur'ân'ın Maide suresi 60. Bakara 65 ve Araf 166. Ayetleri ifade ediyor.) Şu medenilerden çoğunun eğer içini dışına çevirsen, başka maymunla tilki, yılanla ayı ve hınzır suretinde görürsün. Artık içleri yani siretleri onlara birer şekil ve suret olmuştur. Hatta hayaline postlarıyla tüyleri bile gelip, karşına dikilirler. İşte meydandaki eserleri bunlarla görülmektedir.

Ama İslâm medeniyetine gelince, yeryüzündeki bütün ölçü ve dengeler, İslâmîyet'in de ölçüleridir. Yani esaslarını fitratın derinliklerinden ve özünden almıştır. İslâm'daki rahmet Kur'ân semâsından yağmaktadır. Kur'ân medeniyetinin esasları müsbettir. Saadet çarkı beş müsbet esas üzerine döner. Dayanma noktası, kuvvet değil, haktır. Hakka dayanan bir anlayış tabiatı itibarıyla daima adalet, denge ve ölçü üzerinde olacaktır.

Bundan da selâmet çıkar; kötülük ve bedbahtlık yok olur. İslâm medeniyetinin hedefinde menfaat yerine fazilet vardır. Faziletin tabiatında da muhabbet ve karşılıklı cazibe ve yakınlaşma vardır. Bundan saadet çıkar, düşmanlık da yok olur. İslâm medeniyeti hayatta düstur olarak, çarpışma ve dövüşme yerine karşılıklı yardımlaşmayı esas alır. Bu düsturun tabiatında da birleşme ve dayanışma olduğundan toplumlar hayatlanırlar. İslâm medeniyeti hizmet şekli olarak da heva ve heves yerine hidayet ve hak prensiplerini esas alır. Doğruluk ve hidayet yolunun tabiatında, insanın layık tarzda ilerleme ve refah vardır, ruha lâzım surette nurlanma ve gelişme vardır. Kitlelerin içindeki birlik ve birleştirici esası için de, ırkçılığı ve menfi milliyetçiliği reddeder. Onların yerine din, vatan ve sınıf bağı ve iman kardeşliği esasını kabul eder. Şu rabitanın tabiatında ise samimi bir kardeşlik ve Umumi bir selâmet vardır. Dışarıdan gelen tecavüze karşı müdafaada bulunur. İşte böylece İslâmiyet'in bu medeniyete niçin küsmüş olduğunun ve onu almayışının sırrı anlaşılır.

Şimdiye kadar Müslümanlar isteyerek bu medeniyete girmemişler ve şu medeniyet onlara yaramamış, hem de onlara müthiş bir esaret prangası vurmuş. İnsanlık için ilâç olması lâzım gelirken zehir olmuş. Bu medeniyet insanlığın yüzde seksenini meşakkate ve betbahtlığa atmış. Yüzde onuna yalnızlık ve yalancı bir saadet vermiş. Diğer kalan yüzde onunu da ikisinin arasında rahatsız bir vaziyette bırakmış. Ticaretin gelen kazancı, zalim azınlığın olmuş. Fakat saadet, herkese olan saadettir. En azından çoğunluk için kurtuluşa vesile olmalıdır. İnsanlığa rahmet olarak inen şu Kur'ân, ancak herkese veya büyük çoğunluğa saadet veren bir medeniyet tarzını kabul eder. Şimdiki tarzda ise, kötü arzular serbest olmuş, nefsanî düşkünlükler hür olmuştur; hayvanî bir hürriyet, kötü arzular tahakküm eder, nefsanîlikler de insanı istibdatları altına alırlar. Zarurî ihtiyaç olmayan şeyleri zarurî ihtiyaç hükmüne geçirmişler ve insanların rahatlarını gidermişler. Bedevilikte bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç ve fakir etmiştir. Helâl kazanç, masrafa kifâyet etmemiştir. Bu yüzden insanları hile ve harama sevk etmiştir. Ahlâkın esasını şu noktadan bozmuştur. Cemaate, insanlığa servet ve haşmet vermiştir ama şahsen ferdî hem ahlâksız, hem fakir hâle düşürmüştür. Bunun şahidi çoktur. İlk çağdaki bütün vahşet ve cinâyeti, gadr ve hıyaneti bu habis medeniyet tek bir defada kustu. Hâlâ midesi bulanmaktadır. (1920'de yazılan bu sözler, İkinci Dünya Savaşı'nda daha dehşetli kusacağını, hem de hava, deniz ve kara yüzlerini bulandırıp, kanla lekeleyeceğini haber vermektedir.)

İslâm âlemindeki manidar bir çekimserlik ve dikkat edilecek bir nokta vardır ki, bu medeniyeti kabul etmekte ızdırıp duymuş, soğuk da davranmıştır. Evet, İslâm'da olan İlâhî nurun, seçkin hassası, müstağni ve müstakil olmaktır. O özelliğe sahip olan hidâyet nuru, şu medeniyetin ruhû olan Roma dehasının kendisine tahakküm etmesine izin vermez. Ondandır hidâyet, bundaki felsefe ile mezc olmaz, hem aşılınmaz, hem de tâbi olamaz. İslâmîyet'in ruhündeki şefkati ve imanın izzetinin beslediği esasları, Kur'ân-ı Kerim, yed-i beyzasında dinî hakikatler olarak tutmaktadır. Onlar yemin-i beyza'da Musa Aleyhisselâm'ın birer Asa'sıdır. Bu sihirbaz medeniyet gelecekte onlara karşı hayret secdesine kapanacaktır. İslâmîyet'in bu medeniyete karşı niçin çekimser davranmış olduğunun bir sebebini izah etmesi için buna dikkat et: Eski Roma ve Yunan'ın iki dehası vardı; bunlar bir asıldan doğmuş ikizlerdi. Ama biri hayalci, biri de maddeperestti. Su ile yağın imtizac etmediği gibi bunlar arasında da bir imtizac olmadı. Uzun zamanın geçmesinin bu imtizaca bir faydası olmadığı gibi, medeniyet çabaladı Hıristiyanlık da çalıştı ama hiçbirisi bunları mezc etmeye muvaffak olmadı. Herbiri ekseriyetle bağımsızlığını korudu. Hatta şu anda bile o iki ruhun sanki cesetleri değişmiş gibi... Artık maddeperest eski Roma'yı, Almanlar, hayalci Yunan'ı da Fransızlar temsil etmekte... Güya başlarından bir nevi tenasüh geçmişe benziyor.

İşte ey kardeşim, zamanın gösterdiği gibi, o ikiz iki deha, imtizac sebeplerini böyle öküz gibi reddettiler, şimdi bile barışmadılar, madem onlar ikizdi, kardeş ve arkadaştı, ilerlemede yoldaştı buna rağmen birbiriyle döğüştiler, hiç de barışmadılar, bunlar böyle olursa, nasıl olur, aslı, mâdeni, kaynağı, doğuşu başka çeşit olan Kur'ân nuru ve İslâm hidayeti şu medeniyetin ruhu olan Roma dehasıyla barışabilsin, onunla mezc olup birleşbilsin; imkânı var mıdır? Aslında o deha ile bu hüda (hidâyetin) menşeleri ayrıdır. Hüda semadan indi, deha zeminden çıktı. Hüda kalpte işliyor; beyni de işletir.

Deha beyinde işler; kalbi de karıştırır. Hüda ruhu nurlandırır, ruha ekilmiş manevî tohumları ve kabiliyet çekirdeklerini sünbül verdirebilir. Karanlık olan tabiat onunla ışıklanır. Güzel kabiliyetler birden bire yol alır. Nefis ve cismani yönümüzü emre amâde bir hizmetkâr yapar. Himmethi kanatlanmış insanları da melek sîma ediyor. Deha ise, önce nefse ve cisme bakıyor, tabiata giriyor, nefsi tarla ediyor. Nefsanî istidatlar büyüyüp geliyor. Ruhû hizmetkâr eder, güzel kabiliyet taneleri kuruyor. Şeytanın

simasını insanda gösteriyor. Hüda, hayatına saadet veriyor, dünya ve ahirete ziya neşrediyor, insanı yükseltiyor. Deccal'e benzeyen şaşî deha, sadece dünya hayatını anlar, maddeperest olur ve dünyaperver. İnsanları birer canavar yapar. Evet, deha sağır tabiata tapar. Kôr kuvvete boyun eğer. Fakat hüda, şuurlu sanatı tanır, hikmetli kudrete bakar. Deha, yeryüzüne nankörlük perdesi çeker. Hüda, şükran nurunu serper. Bu sırdandır ki, deha kör sağır, hüda işitir görür. Dehanın nazarında, zemindeki nimetler sahipsiz ganimettir. Böyle olunca, canavarca ve minnetsizce çalmak ve tabiatan koparmak hissini verir. Hüdanın nazarında, zeminin sinesinde, kâinatın yüzünde serpilmiş olan nimetler, rahmetin meyveleridir. Her nimetin altında ihsan eden bir el görür, şükran ile öptürür. Medeniyette pek çok güzelliğinin varlığını da inkâr etmez. Fakat onlar, ne Hıristiyanlığın malı ne Avrupa'nın icadı ne de şu asrın sanatıdır. Belki umumun malıdır. Fikirlerin birbirine destek ve yardımından, semavî prensiplerden, hem fitrî ihtiyaçlardan bilhassa Muhammed Aleyhisselâmın dininden, İslâmî inkılabdan doğan bir maldır. Kimse sahip çıkamaz.

Misaliler meclisinde o meclisin reisi tekrar sordu ve "Musibet her zaman hıyanetin neticesidir ve mükâfatın da sebebidir. Ey şu asrın adamı, kader bir sille vurdu, kazaya da çarptırdı. Hangi filimizle kazaya, hem kadere böyle bir fetva verdirdiniz ki, İllâhî kaza, musibetle hükmedip sizleri hırpaladı? Çünkü umumî musibetlere daima ekseriyetin hatası sebep olur?" dedi.

Dedim: "İnsanların fikri dalâleti, Nemrutça inadı, Firavunca gururu, yerde şişe şişe, göklere yetiştî. Hem de yaratılışın hassas sırrına dokundu. Bunun üzerine, şu Birinci Dünya Savaşı'nın göklerden indirdiği tufan ve tauna benzeyen zelzelesi, gavura yapıştırdı semâvî bir sillesi. Demek ki, şu musibet, bütün insanlığın musibetiydi. Bu bütün insanlığa şâmil olan bu musibetin müşterek sebebi, maddecilikten gelen ve hayvanî hürriyet ve hevanın istibdadından doğan dalalet fikri idi. Hissemizin sebebi, İslâmîyet'in rükünlerindeki ihmal ve terkimizdi. Zira Cenâb-ı Hak, yirmi dört saatten bir saati beş vakit namaz için istedi, yalnız o saati, bizden yine bizim için emretti, hem istedi. Tembellikle terkettik. Gafletle ihmal oldu. Şöyle de ceza gördük: Beş senede, yirmidört saatte dâima tâlim ve meşakkatle tahrik ve koşturmakla bir nevi namaz kıldırıldı. Hem senede yalnız bir ayı, oruç için istedi. Nefsimize acıdık. Kefaret olarak, beş sene cebren oruç tutturdu. Kendi verdiği malından, kırkıdan veya onundan birini zekât istedi. Cimrilikle, zulmettik, haramı karıştırdık, isteyerek vermedik. O da bizden yığılmış zekâtı aldırdı. Haramdan da kurtardı. Amel,

ceza cinsindedir. Ceza, amel cinsindedir. Aslında salih amel iki çeşittir: Birisi, musbet ve irâdi. Diğeri, menfi ve mecburi... Bütün elemeler, musibetler, salih amellerdendir, fakat menfi ve mecburidir. Hadis teselli verdi. Bu günahkâr millet kanyla abdest aldı, fiili bir tövbe etti. Acil mükâfat olarak, şu milletin beşte biri olan dört milyonuna velâyet derecesi şehitlik mertebesi ile gazilik verdi. Günahı sildi. Bu Yüce Misali Meclis, bu sözü beğendi. Ben de birden uyandım. Belki uyanarak yeni yatmış oldum. Çünkü bence uyanıklık hâli rüyadır. Rüya ise bir nevi uyanıklıktır.

Orada asrın vekili. Burada Said Nursi...

Üstat Bediüzzaman Hazretleri “Sünuhat” isimli eserinde de “Rüyada Bir Hitabe” başlığı altında bu meseleyi anlatmıştır. “1335 senesi Eylül’ünde zamanın hâdiselerinin verdiği ümitsizlikle, şiddetle muzdariptim. (...) Biri geldi, dedi: ‘İslâm mukadderatı için teşekkül eden muhteşem bir meclis seni istiyor.’ Gittim, gördüm ki, münevver, emsalini dünyada görmediğim selef-i salihinden ve asırların mebuslarından her asrın mebusları içinde bulunan bir meclis gördüm (...) Dediler: ‘Evet ümitvar olunuz; şu istikbal inkılabı içinde en yüksek gür sada İslâmın sadası olacaktır!’ (...) Baktım, meclis beğendi. Heyecanımdan uyandım. Terli, elpençe yatakta oturmuş kendimi buldum. O gece böyle geçti.”

İslâm âleminin geleceği ile ilgili soruya verilen müjdeli haber, bütün gücüyle yolumuzu aydınlatıyor. Osmanlı’nın misyon ve konumu ancak bu kadar güzel ifade edilebilir: “Eski zamandan beri İslâm istikbalinin devamlılığı, hem Allah kelimesinin yücelmesi için farz-ı kifaye olan cihadı, o dini vecibeyi üzerine alarak, kendini yekvücut olan İslâm âleminin birliğine fedaya vazifedâr, hilâfete bayraktar görmüş olan bu devlet...”

Şu İslâm milletinin geçmişteki felaketi, elbette İslâm âlemine saadet ve hürriyet getirecek, müjdesi 1950 yıllarında yavaş yavaş tahakkuk etmiştir. Esaret altındaki pek çok İslâm ülkesi istiklâlini kazanmıştır. Bediüzzaman Hazretleri, Hutbe-i Şamiye isimli eserinde “1327’de o fecrin emare ve belirtileri göründü. 1371’de fecr-i kazib de olsa, otuz kırk sene sonra fecr-i sadık çıkacak.” Hicri 1371 ise 1951/1952 yıllarına tekabül etmektedir. İşte buna uygun olarak bakıyoruz ki, Aralık 1951’de Libya müstakil bir krallık olarak ortaya çıkmış, 1953 yılında İngiliz ordularının Mısır’dan çekilmesi 72 sene sürmüş olan bir işgale son vermiş, Sudan 1 Ocak 1956’da istiklâline kavuşmuş, Fas 2 Mart 1956’da istiklâlini ilân etmiş, Tunus Cumhûriyeti de Mayıs 1957’de ortaya çıkmış, 1 Ekim 1960 tarihinde Nijerya, 1 Temmuz 1961 tarihinde Somali istiklâllerine kavuşmuş,

şiddetli bir iç mücadele ile kanlarla bulanmış olan Cezayir 1 Temmuz 1962 tarihinde Fransa'dan ayrılarak müstakil bir devlet hâline gelmiştir.

“Üçü veren, üç yüzü kazanan etmiyor elbette hiç hasaret” ifadesini açmak için 1911’de neşredilen Münazarat isimli esere müracaat etmemiz gerekir. Rum ve Ermenilere hürriyet vermekle ilgili soruya cevap verilirken şöyle denilmektedir: “İçimizdeki Ermeniler üç milyon olmadığı gibi, gayr-i müslümler dahi on milyon yoktur. Halbuki bizim milletimiz ve ebedî kardeşlerimiz üçyüz milyondan ziyade... (...) İşte hürriyetimizin bir şubesi olan gayr-i müslimlerin hürriyeti, bizim umum milletimizin hürriyetinin rüşvetidir. (...) Elbette acilen üçü veren ve daha sonra üçyüzü kazanan, zarar etmiyor.”

“Şu musibet, hayatımızın mayası olan şefkat, uhûvvet, tesanüd-ü İslâmîyi harikulâde inkişaf ettirdi.” Bu ifadeden İslâm âleminin hayat mayasının, şefkat, uhûvvet ve tesanüd olduğunu anlamaktayız. Bu mayanın titreşime geçmesiyle de günümüzdeki gayr-i insanî medeniyetin tahribe uğrayıp suretinin değişip, sisteminin bozulacağını ifade etmekte; sonra da “Zuhûr edecek o vakit İslâmî medeniyet. Müslümanlar istekleriyle elbet evvel girecek.” demektedir. Bu müjdeyi verdikten sonra İslâm medeniyet esasları ile bugünkü medeniyetin mukayesesine geçilmektedir.

Şimdiki medeniyetin beş menfi esas üzerine durduğunu, çarkın onlarla kurulduğu söylenmekte; görünüşe, sahte yaradılışlarına hiç bakmadan, çark ve dinamiği çeviren esas ve prensiplere dikkat çekilmektedir. Meselâ dünya savaşları niçin çıkmış, bazı ülkeler niçin sömürülmüş, insanlığın büyük bir kesimi niçin açlık, kıtlık ve yokluk ile karşı karşıya sorularının cevabını almak için bu esaslara bakmak yetecektir.

Çünkü, bu medeniyetin dayandığı nokta, hak değil kuvvettir. Hakk’a dayanmayan bir kuvvet, her türlü taarruz, tecavüz ve ihaneti yapar. Hedef ve kastı çıkarıcılıktır. Hiçbir fazilet esasına bağlı olmayan böyle bir menfaat kavgasında elbette savaşlar, çatışmalar ve cinâyetler boy gösterecektir. Hayat kanunu olarak yardımlaşma yerine mücadeleyi esas alan bu medeniyetin insanları getireceği nokta sefalettir. Toplumları bağlayan rabitası ise, başka millet ve toplumlar aleyhine uyarılmış ırkçılıktır. Başkalarını yutarak beslenip kuvvetlenmesi esas olan böyle menfi anlayışın getireceği sadece helâkettir. Bu medeniyet anlayışının insanlığa verdiği ve vereceği cazibedar hizmete baktığımızda, nefsanî arzuların, kötü duyguların, şehvet ve iştihâlarının tatmininden ibaret olduğunu

anlıyoruz. Böyle bir bataklık ise, insanlığın yüce makamından, dört ayaklı emekleyenlerden daha aşağı bir konuma düşmesinin resminden ibarettir. Yani bakarsınız sureta insandır ama siretâ içyapısı itibariyle hayvandır. Hattâ daha da aşağı... Onun için bu hûsusu karikatürize ederken şöyle demiş: “Şu medenilerden çoğunun eğer içini dışına çevirirsen, görürsün. Başta maymunla tilki, yılanla ayı, hınzır; sireti olur suret. Gelir hayali karşına, postlarıyla tüyleri. İşte şununla görünür meydandaki eserler.”

İslâmîyete gelince “zemindeki mevazin, mizanıdır.” İnsan kâinat ağacının meyvesi hatta meyve içindeki çekirdeği olduğu için, kâinattan süzölmüş, sağılmış bir varlık olmuştur. Bu sebeple kâinatta geçerli kanunlar en ince ve harika şekilde insanda da geçerlidir. Yaratan yarattığını elbette en iyi bilendir. Kâinat ve insanda koyduğu kanunlara herkesin uyması gerekir. Meselâ suyun kaldırma kuvvetine uyulmadan yapılan bir gemi batmaya mahkûm olduğu gibi, insanın yapısına uymayan prensiplerle idare edilen toplumlar da batmaya mahkûmdur. Bu bütünlüğü anlatmak için Kur’ân-ı Kerim’in şu ayetlerine dikkat edelim: “Göğü bu ahenkle O yükseltti ve bu mizanı koydu ki, siz de ders alıp ölçü dışına taşmayasınız. Tartıyı adaletle yapın, sakın teraziyi eksik tartmayın.” (Rahman, 55/7-9) İşte göklerdeki mizan, ölçü ve ahengin, insanlar arasında da aynı şekilde olması istenmektedir. Demek ki, kâinat ile insan arasında çok sıkı bir irtibat vardır. Kâinat büyük insan; insan ise küçük bir kâinattır.

Kur’ân medeniyetinin esaslarının merhametli ve müspet olduğunu ifade eden sonra saadet çarkının beş müspet esas üzerine döndüğü ifade edilmektedir. İslâm medeniyetinde hak esastır. Kuvvet ise hakka hizmetkâr olabilir. Bir İslâm Halifesi olan Hz. Ömer, “Benim yanımda en kuvvetliniz, zalimden hakkı alınmamış mazlumdur. En zayıfınız da mazluma hakkını vermeyen zalimdir.” diyordu. Bir başkası da; “Ey cemaat ben hak yoldan eğri yollara saparsam ne yaparsınız?” diye sorunca hâlıkın içinden sıradan birisi kalkıp “O zaman seni bu eğri kılıçlarımızla düzeltiriz.” diyordu. İslâm medeniyetinin hedefinde fazilet vardır. Fazilet ise iyi davranışların alışkanlık hâline gelmesidir. Yani iyiliğin düşünülmeden yapılmasıdır. İşte İslâm medeniyetinde menfaat ve çıkarıcılık yerine fazilet esastır. Müslüman orduları İskenderiye’ye girmiş, duruma hâkim olmuşlardı. Fakat bir müddet sonra çok büyük düşman ordusu İskenderiye üzerine geliyordu. Müslümanların onlara karşı koyacak bir güçleri yoktu. Onun için İskenderiye’nin papazlarını ve ileri gelenlerini toplayıp onlardan aldıkları bütün vergileri iade ettikten sonra “Sizleri korumak ve şehrin

gerekli hizmetleri için vergi toplamıştık. Ama bu işleri yapamayacağımız için size geri veriyoruz.” dediler. Hayattaki düsturu, kavga, çatışma yerine yardımlaşma düsturudur. Çünkü Kur’ân-ı Kerim’de “Siz iyilik etmek, fenalıktan sakınmak hûsusunda birbirinizle yardımlaşın, günah işlemek ve başkasına saldırmak hûsusunda birbirinizi desteklemeyin.” (Maide, 5/2) buyurulmaktadır.

İnsanlık için, nefsânî ve kötü arzular yerine hidâyet prensiplerini, insaniyete lâyık gelişme ve refahı esas alır. Ruha uygun bir aydınlanma ve olgunlaşmayı prensip edinir. Sahabeler, veliler ve büyük müşidler gibi insanlığın yıldızları hep bu prensiplerle yetişmişlerdir. Adil hakimler, melek gibi melik ve hükümdarlar, cömertler ve keremnamdârlar da işte bu nurlu, bu güzel atmosfer ve iklimde yetişmiştir. Evet, hepsi de bu muhteşem medeniyet anlayışının eserleridir. Kitleler arasındaki birlik bağı olarak da ırkçılık yerine dinî, vatanî ve sınıflı bir rabıtayı kabul eder. Bunun içindir ki, İslâm medeniyetinin hakim olduğu yerlerde her dinden insan hûzur içinde yaşamıştır. El hamra Modeli veya Osmanlı Medeniyetini ele alıp inceleyen tarafsız her araştırmacı ve bilim adamları ayrı dinler ve ırklar için halen bunları model göstermektedir. (Misal olarak, “İslâm ve Avrupa” isimli kitabın yazarı Ingmar Karlsson Elhamra Modeli’ni teklif etmektedir.)

İşte medeniyet esaslarının farklılığından dolayı Müslümanlar bugünkü medeniyete karşı çekimser kalmışlardır. Bu gerçeği daha belirgin hâle getirmek için, Eski Roma ve Yunan’ın anlayışlarının bile kaynaşmamış olduğunu, çünkü Eski Roma’nın maddeperest, Yunan’ın ise hayalalud olduğunu söylerler. Bu iki anlayışın su içinde yağ gibi birbiri ile imtizac edemediğini ifade ettikten sonra, putperest ve dehaya bağlı bu iki ikiz anlayışın durumu böyle olursa, hiç semâdan gelmiş vahiy esaslı İslâmîyetin bunlarla anlaşmasının mümkün olamayacağını ifade ederler.

Roma dehası ile İslâm hidâyetinin kaynaklarının farklılığını anlatırken: Hüda ve hidâyetin semâdan indiğini, vahiyle Allah’tan geldiğini hâlbuki dehanın yerden çıktığını; ayrıca hüdanın kalpte işleyip beyni de işlettiğini, hâlbuki dehanın beyinde işleyip kalbi karıştırdığını ifade ettikten sonra hüdanın ruhû nurlandırdığını ve Cenâb-ı Hakk’ın çekirdek ve tohûmlar hâlinde yerleştirdiği istidat, kabiliyet ve ince duyguları sümbül sümbül geliştirip açtırdığını, karanlık tabiatın mumla ışıklandığını, istidat-ı kemâlinin birden bire yol aldığı, insanın nefis ve cismaniyet yönünü emre âmâde bir hizmetkâr yaptığını, himmetli insanları melek simasında gösterdiğini söylemektedir. Halbuki dehanın nefis ve cisme bakıp tabiata

girerek, nefsi tarla hâline getirerek nefsanî istidatları geliştirdiğini, ruha hizmetkâr ettiğini ve insanda ekilen ve insanı insan yapan belki de meleklerden üstün hâle getiren sır, hafi ve ahfa gibi letaif ve diğer güzel istidat çekirdeklerini kuruttuğunu, şeytanın simasını insanda gösterdiğini söylemektedir. Zaten İstiklâl Harbi'nden sonra Ankara'da yazdığı "Hubab" isimli eserinde, medenî mümin ile medenî kâfirin suret, siret, zahir ve batın farklarını gayet belîğ bir tarzda beyan ederek, neticede aralarındaki farkı körlere de göstermek için diyor ki: "Eğer istersen hayalinle Nurşin karyesindeki Seyda'nın meclisine git bak. Orada fukara kıyafetinde melekler, padişahlar ve insan elbisesinde melaikeleri bir sohbet-i kudsiyede göreceksin. Sonra Paris'e git ve en büyük localarına gir, göreceksin ki, akrepler insan libası giymişler ve ifritler adam suretini almışlar."

"Huda ve hidâyet dünya ve ahirette saadet verip iki cihana ışık saçıyor ve böylece insanı yükseltiyor." diyen Üstad, dehayı anlatırken onu deccala benzetmekte; onun hem şaşkınlığı olduğunu, hem de sadece dünya ve maddeyi gören tek gözü bulunduğunu söyledikten sonra, maddeperest ve dünyaperver olan bu anlayışın nasıl canavarlaştığını da izah etmektedir. Çünkü sağır tabiata tapıp kör kuvvetin fermanına tâbi olduğu için, nankörce Allah'ın yeryüzünde bütün insanlar hatta bütün canlılar için hazırladığı imkânları sahipsiz ganimet gibi gasb ederek, canavarca bir hisle tabiatı koparmaya çalıştığını ifade etmektedir. Bu saldırganlığın, nükleer atıklar, ozon tabakası tehlikesi ve çevre faciaları gibi felaketlerle insanlığı karşı karşıya getirdiğini çok iyi biliyoruz. Öldürülen canlılar, yok edilen ormanlar, çok büyük bir israfla sırf bazılarının zenginliklerine zenginlik katmak, para kazanma hırslarını tatmin etmek gibi bencilliklere hizmet için yapılmakta; sonuç olarak bu gidiş dünyanın sonunu da hazırlayıp kıyametin kopmasına davetiye çıkarmaktadır.

Halbuki Hüda şuurlu bir sanatı tanıdığı, hikmetli bir kudrete baktığı için önce âleme şükran nurunu serpmektedir. Evet, Hüdanın nazarında, zeminin sinesinde kâinatın yüzünde serpilmiş olan nimetler Allah'ın rahmetinin meyveleridir. Mümin, her nimetin altında ihsan eden eli görür ve şükürle öper. İlâhî nimetler, hesabı sorulacak ilâhî kıymetler olduğu için hidayete mazhar olanlar onu israf edemez. Sadece çıkar duygusu ve kazanç hırsıyla yok edilemez. Yani hidayete mazhariyette kendi iç problemlerini çözmüş olanlar çevre problemini çözmüş ve fitrattaki dengeyi de sağlamış olurlar.

Bugün modern medeniyetin fen, teknik ve teknoloji adına geldiği noktaya bakacak olursak elbette bazı güzellikleri de görürüz. Fakat onlar sadece ne Hıristiyanlığın malı, ne Avrupa'nın icadı, ne de şu asrın sanatıdır. Bilakis bütün insanlığın çalışma gayretiyle gelinen noktalardır. Semavî mesajların payı hiç unutulmamalıdır.

Misaliler Meclisi'nin, Birinci Dünya Savaşı ile başımıza gelen musibet ve felâketin hikmetini sorup kader sırrını araştırmasına karşılık verilen cevap çok enteresandır... Allah nimet verdikçe insanlığa düşen vazife bunlara karşı şükür ve hamd ile karşılık vermektir. Oysa insanlar bilhassa Cenâb-ı Hakk'ın fen, teknik ve teknoloji yoluyla yaptığı müthiş ihsanlara nankörce cevap verdiler. Aynen Kârûn'un "Ben bunları ilmimle elde ettim." (Kassas, 28/78) demesi gibi bir tavır aldılar. Bilhassa uçakların yapılması ile göklere çıktıkça Firavunluk ve Nemrudluk damarları kabarmaya başladı: "Beşerin dalâlet-i fikrisi, Nemrudâne inadı, Firavunâne gururu şişti şişti zeminde, yetiştirdi semâvata." Artık "Gökleri bir kâğıt gibi delegeğiz ve Tanrı'nın yokluğunu ispat edeceğiz!" demeye başladılar. Nitekim Firavun da veziri Hamânâ "Bana bir kule yap, bakalım Musa'nın iddia ettiği gibi göklerde bir ilâh var mı araştıralım?" (Gafir, 40/36) demişti. (Günümüzde Rus astronota Gagari'nin de benzer bir iddiasının olduğu söylenmişti.) Tabii bu sözler "Dokundu hassas sırr-ı hilkate."

Evet, insanın yaratılış hikmeti böyle bir nankörlük değildi. Onun için de "Semavattan indirdi tufan, taun misali, şu harbin zelzelesi, gavura yapıştırdı semâvî bir silleyi." Cenâb-ı Hak, insanlar azıp taşınca yerden gökten belâlarını yağdırır. Sodom ve Gomora'da, Lut kavmine ve diğer Ad ve Semud kavimlerine olduğu gibi... Ama bazen bunu teröristin elinde bombanın patlaması gibi, teknoloji ile küfrân-ı nimet edip şişinen insanların ellerinde aynı şeyleri patlatmakla veya ellerindeki gelişmiş silâhları birbirlerinin kafalarına vurdurmakla yapar. Ama bunu anlamayan zavallılar bunun İlâhî bir sille, unutulmaz bir ceza olduğunu bir türlü akıl edemezler. "Demek ki, şu musibet, bütün beşer musibetiydi. Nev'en umuma şâmil. Bir müşterek sebebi; maddîyunluktan gelen dalâlet fikriydi, hürriyet-i hayvani, hevanın istibdadı." Birinci ve İkinci Dünya Savaşı bütün insanlığı derinden sarsmıştı. Allah'ın medeniyetin imkânları ile bağışladığı (aslında ilhamen ikram ettiği) nimetlerin ve meyvelerin şükürü edâ edilmemiş olduğunu Cenâb-ı Hak Hz. Süleyman ile bir misal vermektedir:

“Daha sonra Süleyman onların (Saba Melikesi Belkis ve adamlarının) itaatlerini bildirmek üzere huzuruna geleceklerini öğrenince yanındaki danışmanlarına: ‘Değerli danışmanlarım, onların itaat içinde huzuruma gelmelerinden önce içinizden kim onun tahtını bana getirebilir?’ dedi. Cinlerden mağrur ve iddiacı bir ifrit: ‘Ben, dedi sen makamından kalkmadan, onu sana getirebilirim. Benim onu taşımaya gücüm yeter, hem de zâyi etmeden güvenilir tarzda getirecek emin bir kimseyim.’ dedi. Ama yanında kıptan ilim olan bir zât da: ‘Ben, sen göztünü açıp kapamadan onu getirebilirim.’ der demez, Süleyman Kraliçenin tahtının yanbaşıda durduğunu görür. Bunun üzerine şu ayeti okur: ‘Bu, Rabbimin lütuflarından, şükür mü edeceğim, yoksa nankörlerden mi olacağım diye beni sınamak içindir bu nimet. Şükreden sadece kendi lehine olarak şükreder, nankörlük eden ise bilmelidir ki, Rabbim onun şükründen müstağnidir, şükürüne ihtiyacı yoktur, ihsan ve keremi boldur.’” (Neml, 27/38-40)

Acaba bizim suçumuz neydi?

“Hissemizin sebebi, erkân-ı İslâm’da ihmal ve terkimizdi. Zira Hâlık-ı Teala yirmi dört saatten bir saati istedi. Beş vakit namaz için, yalnız o saati, bizden yine bizim için emretti, hem istedi. Tembellikle terk ettik, gafletle ihmal oldu. Şöyle de ceza gördük: Beş senede, yirmi dört saatte daima talim ve meşakkatle tahrik ve koşturmakla bir nevi namaz kıldırdı. Hem senede yalnız bir ay oruç için nefsimizden istedi. Nefsimize acıdık, kefâreten beş sene cebren oruç tutturdu. Kendi verdiği malından, kırkıncıdan, ya da onundan birini zekât istedi. Buhl ile, hem zulmettik, haramı karıştırdık, ihtiyarla vermedik. O da bizden aldırды müterakim zekâtı. Haramdan da kurtardı.”

Peki neden böyle bir ceza uygun bulundu?

“Amel, cins-i cezadır. Ceza, cins-i ameldir.”

Burada namaz, oruç ve zekât sayıldığı hâlde acaba niçin hacdan söz edilmedi?

Hac ile ilgili hûsusunu Sünuhât isimli eserinde açıklamaktadır:

“Rüya hacda sükut etti. Çünkü, haccın ve ondaki hikmetin ihmali, musibeti değil, gazap ve kahrı celbetti. Cezası da keffaretü’z zunub (günahlara kefare) değil, kessaretü’z zunub (günahları çoğaltma) oldu. Haccın bilhassa tanışmakla fikir birliğine ulaşmayı, yardımlaşma ile çalışmalarını

ortak hâle getirmeyi tazammun eden içindeki İslâm'ın yüce siyasetinin ve çok geniş içtimaî faydaların ihmalidir ki, düşmana milyonlarla İslâm'ı, İslâm aleyhinde kullanmaya zemin hazırladı. İşte Hind, düşman zannederek, hâlbuki pederini öldürmüş, başında oturmuş bağıyor. (İngilizler, Hindli Müslümanları, Halifenizle ittifak hâlindeyiz, savaşa katılın diye karşımıza çıkarmışlardı. Çoğunun akli başına ancak Çanakkale'de, İstanbul'da ezan seslerini duyunca geldi.)

İşte Tatar, Kafkas.. öldürülmesine yardım ettiği şahşın, biçare valideleri olduğunu, 'Basra harap olduktan sonra' anlıyor. Ayakucunda ağlıyorlar. (Onlar da Rusların benzer bir oyununa gelmişlerdi) İşte Arap, yanlışlıkla kahraman kardeşini öldürüp hayretinden ağlamayı da bilmiyor. (Meşhûr İngiliz casusu Lâvrens'in kışkırtmalarına katılıp ihanete ortak oldular.) İşte Afrika, biraderi tanımayarak öldürdü, şimdi vaveylâ (feryat) ediyor. İşte Âlem-i İslâm, bayraktar oğlunun (Osmanlı'nın) gafletle bilmeyerek öldürülmesine yardım etti. Valide gibi saçlarını çekip ah u fizar ediyor. Milyonlarla ehl-i İslâm, tamamen hayır olan hac seferi için yola koyulmak yerine, tamamen şer olan düşman bayrağı altında dünyada uzun seyahatler ettirildi. İbret alınız.”

Gazap ve kahr cezalarından farklı olarak musibetlerin hem kefaret olma, hem de sevaba vesile olma gibi bir özelliği var. Acaba bu meselede nasıl bir tecelli oldu?

“Bütün elemeler ve musibetler, salih amellerdir. (...) Bu günahkar millet (Birinci Dünya Savaşı'nda) kanyla abdest aldı, fiili bir tövbe etti. Acil olarak mükâfatı, şu milletin beşte biri olan dört milyonunu evliyalık derecesine, şehitlik mertebesine çıkararak gazilik verdi, günahı sildi.”

Cehil, Mecazi Eline Alsa Hakikat Yapar

İlmin elinden eğer cehlin eline düşse mecâz, eder inkılâb hakikata, hem açar hurâfâta kapılar.

Küçüklüğümde gördüm ki hasf olmuştu Kamer. Sordum ben vâlidemden. Dedi: “Yılan yutmuştur.” Dedim: “Neden görünür?”

Dedi: “Orada yılanlar böyle nîm-şeffaf olur.” İşte böyle bir mecâz hakikat zannedilmiş: Medâr-ı Şems ve Kamer

Tekatu' noktaları olan re's ve zenebde Arz'ın haylûletiyle bir emr-i ilâhî'yle münhasif olur Kamer.

İki kavs-i mevhûme tinnîneyn yâdedilmiş, hayâlî bir teşbih ile isim, müsemmâ olmuş. Tinnîn ise yilandır.

Cehil yani cahillik, mecaz sanatı yapılarak anlatılan bir ifadeyi eline alsa, onu hakikat yapar. İlimin elinden eğer cehlin eline düşse mecaz, hakikate inkılâp eder, hem hurafelere kapılar açar. Küçükluğümde gördüm ki, ay tutulmuştu. Annemden sordum. “Yılan yutmuştur.” dedi. Dedim: “Eğer şimdi Ay'ı yılan yutmuşsa, öyleyse hâla niye görünüyor?” Dedi: “Orada, yani göklerde yılanlar böyle yarı şeffaf olur.” İşte böyle bir mecaz, hakikat zannedilmiş. Güneş ve Ay'ın yörüngelerinin kesişme noktaları olan baş ve kuyrukta Arz'ın araya girmesiyle, ilâhî bir emirle Ay tutulmuş olur. İki mevhum (hayalî) yay, iki yılan diye adlandırılmış. Hayali bir teşbih ile isim, müsamma (isimlendirilen şeyin kendisi) olmuş.

Yani eskiler, yanlış olarak Ay tutulmasını şöyle izah ediyorlarmış: Güneş ve Ay, Dünya'nın etrafında birer daire çizerek dolaşırken, bu iki daire devamlı birbiriyle kesişip durmaktadır. Ama bazen tam bu kesişme noktalarının üst taraftan başına ve alt taraftaki kuyruğuna Güneş veya Ay denk gelip tam da Dünya bu içiçe olan iki dairenin ortasında bulunuyorsa, Dünya Güneş'in önüne geçip Ay'a ışık geçmesine engel olduğu için Ay tutulmuş olur. İşte bu olay olurken birbiriyle kesişen ve içiçe giren dairelerin şekli birer yılan benzemektedir. Çünkü kesişme noktalarındaki açılar beşer dereceliktir. İşte bunun için o zaman gök ilimleri ile uğraşanlar kendi aralarında kâğıt üzerinde çizerek ortaya koydukları bu hayalî şekle mecazen iki yılan demişler. Ay'ın baş tarafta veya alt tarafta iken bu olayın meydana gelmesine de Ay'ı yılan yuttu şeklinde yine mecazen bir tabirle ifade etmişler. Hâlbuki bu söz avam halkın arasında mecaz olmaktan çıkıp gerçek gökte yarı şeffaf iki yılan şekline girmiş ve Ay tutulmasını da Ay'ın gökteki yılan tarafından yutulması şeklinde anlaşılmıştır.

Halbuki gelişen gök ilimleriyle Ay tutulmasının da böyle olmadığını biliyoruz. Çünkü Dünya sabit değil ve Güneş Dünya etrafında değil, Dünya Güneş etrafında, Ay da yörüngesi bulunduğu Dünya etrafında dolayısıyla Dünya ile beraber Güneş etrafında dönmektedir.

Mübalâğa Zemm-i Zimnîdir

Hangi şeyi vafsetsen olduğu gibi vafset. Medhin mübalâğası bence zemm-i zimnîdir. İhsan-ı ilâhî'den fazla ihsan, ihsan değildir...

Mübalâğa, zımnem zemmetmektir. Yani bir şey abartılı biçimde övülüyorsa, aslında içinde bir kötüyemeyi barındırmaktadır. Allah'ın ihsan ettiğinden fazla bir şey ihsan etmek aslında ihsan değildir.

Üstad, Muhakemat isimli eserinde bu meseleyi şöylece açmaktadır. "Bir kulaç burun altından olsa ve yalnız ona dikkat edilse, güzel gören bulunabilir." Böyle bir burun normal bir insanın yüzünde ne kadar çirkin düşer mâlumdur. Çünkü normal bir vücuttaki organlar arasındaki ahenk ve dengeyi bozar. Onun için Muhakemat isimli eserinde: "Mübalâğa ihtilâlcidir. (...) Bu kötü seciye ile iyilik etmek fenalık etmek demektir. Bilmediği hâlde ziyadeleştirmesinden noksan, ıslahından fesad, medhinden zemm, güzel göstermesinden çirkinlik doğar. Zira muvazene ve tenasüpten meydana gelen güzelliği farkına varmadan ihlâl eder. Nasıl ki, bir ilâcı övüp beğendirip fazla kullanırmak devayı hastalığa çevirir." demektedir. İhsan etmek hakkında da Muhakemat'ta "İhsan-ı İlâhî ile tavsifte kanaat etmek farzdır. Cemiyete dâhil olan cemiyetin nizamını ihlâl etmemek gerektir. (...) Birinin malına başka mal, velev kıymetli de olsa karışırse malını kıymetsiz ettiği gibi haczedilmesine de sebep olur." demiştir.

Şöhret Zalimdir

Şöhret bir mütebidir, sahibine mal eder başkasının malını. Meşhur Hoca Nasreddin letâifi içinde, zekâtı asıl malı... Rüstem-i Sistanî onun hayâl-i şânı garet etti bir asır mefâhir-i İran'ı. Gasb u garetle şişti o nâmdâr hayâli.. Hurâfâta karıştı, attı nev'-i insanî..

Şöhret, zalimdir. Şöhret başkasının malını sahibine mal eden bir mütebidir. Meşhur Nasreddin Hoca'nın fıkralarının içinde kendine ait olan kısmı ancak onda biri kadardır. İranlıların dillere destan meşhur Sicistanlı Rüstemlerinin şânının hayali İran'ın bir asırlık iftihar tablolarını gasbedip sahiplendi. Başkalarına ait şeyleri soyarak yağmalayıp ününe ün kattı ve böylece namdar hayali şiştikçe şişti. İnsanlığı hurafelere sevketti.

Bu meseleyi Muhakemat'ta şöyle ele almaktadır: “Beşerin seciyelerindedir. Garip veya kıymettar bir şeyi asilzâde göstermek için, o kıymettar şeylerin cinsiyle meşhûr olmuş olan zâta nisbet ve nisbet etmektir. Yani, sözleri revaç bulmak ve tekzip olunmamak veyahût başka garazlar için, zalimane ve istibdadkârâne, bir milletin fikirlerinin neticelerinin veya tavırlarının neticelerini bir şahısta görüp ondan bilirler. Hâlbuki o adamın şanındandır, o müstebid hediye reddetmesi gerekir. Zira güzel bir sıfat veya ulvî bir sanatla meşhur olan bir adam, surî güzelliğin ötesini görmek şanından olan sanatperverâne nazarı haksız olarak ona isnat olunan şey arz edilip gösterilse; “Senin el yazındır.” denilirse, o şey sanatın tenasüp ve muvazenesinden doğan güzelliğini ihlal ettiği için, reddedip îraz ve teberrî edecektir. “Haşa ve kellâ” diyecektir. Bu seciye bina ile “Bir şey sabit olsa, levazımıyla sabit olur.” meşhur kaidesine istinaden insanlar o meşhur şahısta tahayyüllerine bir nizam verdirmek için, çok kuvvet, azamet ve zekâ gibi levazım-ı harikulâdeye isnat etmeye mecburdurlar. Ta ki, o şahsa nisbet edilen şeylere merci olması mümkün olabilsin. O hâlde, o adam bir ucube olarak zihinlerinde tecessüm eder.

Eğer istersen acem hayalleri içinde beslenen Zaloğlu Rüstem'in manevî timsaline bak, gör, ne ucubedir. Zira şecaatle meşhur olduğundan ve İranlıların tazyiklerinden hiç kurtulamayan istibdad sırıyla ve şöhet kuvvetiyle İranlıların iftihar vesilelerini gasbedip sahiplenerek büyüttü. Hayallerde büyüyüp şişti. Yalan, yalana mukaddeme olduğu için, şu harikulâde şecaat, harikulâde bir ömür ve dehşetli bir kâmet ve onların gerektirdiği pek çok şeyi toplayıp içinde o korkunç hayal, bir nara atarak ‘Ben şahsıma münhasır bir nev'im.’ dedi. Gulyabani gibi, hurafeleri arkasına takarak dillerin destanlarında döndü. Emsaline dahi meydan açtı.

Ey hakikat, çıplak görmek isteyen zât! (...) Eğer istersen meşhur Molla Nasreddin Efendiye sor: ‘Bu garip sözler umumen senin midir?’ Elbette sana diyecektir: ‘Şu sözler ciltleri dolduruyor. Epeyce ömür ister. Zira bütün sözlerim nadir söylenenler cinsinden değildir. Ben hocayım. Onların zekâtını da bana verseler razıyım ve kafidir. Fazlasını istemem. Zira zarafetimi tabîlikten çıkarıp tasannua kalbeder.’ Yahu, bu kökten, hurafeler ve mezvu (uydurma) şeyler biter ve doğru şeyin kuvvetini de bitirir.” demektedir.

Din ile Hayatın Kabil-i Tefrik Olduğunu Zannedenler Felâkete Sebeptirler

Şu Jön-Türk'ün hatâsı; bilmedi o bizdeki din hayatın esası. Millet ve İslâmiyet ayrı ayrı zannetti. Medeniyet müstemir, müstevli vehmeyledi. Saadet-i hayatı içinde görüyordu. Şimdi zaman gösterdi, bedeniyet sistemi bozuktu, hem muzırdı; tecrübe-i kat'iyye bize bunu gösterdi.

Din hayatın hayatı, hem nuru, hem esası. İhyâ-yi din ile olur şu milletin ihyâsı. İslâm bunu anladı... Başka dinin aksine, dinimize temessük derecesi nisbeten milletin terakkisi. İhmali nisbetinde idi milletin tedennisi. Tarihî bir hakikat, ondan olmuş tenâsi...

Din ile hayatın birbirinden ayrı tutulabileceğini zannedenler felâkete sebeptirler. Jön Türklerin hatası şu idi: Onlar bizdeki dini yaşayışın, normal hayatın esası olduğunu bilmediler. Millet ve İslâmiyet'i ayrı ayrı zannettiler. Medeniyeti devamlı ve istilâci olacak şekilde bir kuruntuda bulundular. Hayatın saadetini bu medeniyetin içinde görüyorlardı. Ama şimdi zaman gösterdi ki, medeniyetin sistemi bozuk, hem zararlı idi. Kati tecrübe bize bunu gösterdi.

Din hayatın hayatı, hem nuru hem esası. Şu milletin dirilişi dinin canlanıp yaşanır hâle gelmesiyle mümkün olur. İslâmiyet'e göre zaten bu böyledir. Başka dinlerin aksine bizim gelişme ve yükselmemiz, dinimize sarılma derecemize göredir. Dinimizi ihmal nisbetimizde de gerilememiz mukadderdir. Aslında bu tarihi bir hakikattir, her nedense unutulmuştur.

Maalesef dünyadaki milliyetçilik akımları ile İslâm ülkelerinde milletler, Müslümanlık öncesi yaşayışlarına yönlendirildi. Meselâ Mısırlılar Firavunlar devrine, bizler de Cengiz Han devrine. Öz köklerimize dönüyoruz diye İslâmiyet'ten sıyrılmaya çalışan bu İslâm milletlerini bir de birbirlerine düşman etmek için romanlar yazıldı. Meselâ bizdeki Gök Bayrak romanı sırf Arap düşmanlığı için yazılmıştır. Ben bu romanı ortaokul çağında okumuş, Araplara karşı bir yadırgama ve nefret hissini içimde hissetmiştim. Hâlbuki daha sonra aynı kalemin yakın akrabasının da Araplar için Türk düşmanlığı aşılayan bir roman yazdığını öğrendim. Bu bir tesadüf değildi... Jön Türklerin oltaya gelip

sahiplendiği bu kampanya sırasında yeni doğan çocuklara konan isimlere dikkat ettiğimizde yine aynı şeyleri görürüz...

Hâlbuki en az bin senelik İslâmî tarihimiz içinde pek çok örf ve âdetimizin İslâmîyet'le bütünleştiğini görüyoruz. Yaşayan kültürümüz içinde dikkat ettiğimiz her şeyde mutlaka İslâmîyetin izini ve eserini görmemiz mümkün. Fitrî esasları ile İslâmîyet her ırkın bünyesine uygun şeyler teklif ediyor. Milletleri birbiriyle kaynaştırıyor. Bu bakımdan bizim milletimizin, İslâmîyetten kopması veya koparılması fitrattan uzaklaşması manasına geldiği için felâketlere sebep olacağı da açıktır. Onun için mübarek Üstad: "Din hayatın hayatı, hem nuru hem esası, ihya-yı din ile olur bu milletin ihyası" tesbitini yapmıştır.

Maalesef bir dönem, bu tesbiti Isparta'da bir çeşmenin taşına Osmanlıca yazdıkları için mahkumiyete uğrayan insanlar olmuştu. Ben çeşmeyi gözlerimle görmüştüm. Isparta'lular onun hikâyesini iyi bilirler. Ayrıca tarihî bir gerçek olarak bilinmektedir ki, bütün meselesini akla ve ilme tesbit ettiren İslâmîyet geriliği değil ilerlemeyi hedeflemiştir. Ama tahrife uğrayan, ilim ve tekniğe karşı ters bir tavır alan bazı dinler ise, ayak bağı oldukları için yine kendi mensupları tarafından hayatın dışına itilmişlerdir. Ama maalesef İslâmîyeti o çeşit dinlerin kefesine koyanlar, İslâmîyet'e de aynı muameleyi reva görmüşlerdir. Böyle bir şeyin, tarihî gerçekler karşısında son derece yanlış olduğu, az bir inceleme ile anlaşılacaktır. Dünya İslâmîyeti tanıdıkça onu başına taç edinecektir... Evet, insan fitratına, akla, mantığa, ilme en uygun din İslâmîyettir.

Mevt, Tevehhüm Edildiği Gibi Dehşetli Değil

Dalâlet vehmîdir; mevti dehşetlendirir. Mevt, tebdil-i câmedir, ya tahvil-i mekândır. Sicinden bostana çıkar. Kim hayatı isterse şehâdet istemeli. Şehidin hayatına Kur'ân işaret eder. Sekeratı tatmamış her bir şehid, kendini Hayy biliyor, görüyor. Lâkin yeni hayatı daha nezih buluyor. Zanneder ki ölmemiş. Meyyitlere nisbeti, dikkat et şuna benzer: İki adam, rü'yâda lezâiz envâna câmi' güzel bahçede ikisi geziyorlar. Biri rü'yâ olduğunu bilir; lezzet almıyor. Onu müferrah etmez, belki teessüf eder. Öbürüsü; biliyor ki âlem-i yakazadır; hakikî

lezzet alır, ona hakikî olur. Rû'ya misâlin zıllı, misâl ise berzahın zıllı olmuştur. Ondandır onların düstûrları birbirine benziyor.

Ölüm, zannedildiği gibi dehşetli değildir. Ölümü dehşetli gösteren dalaletin verdiği kuruntudur. Ölüm elbise değiştirir veya mekân değiştirmez; zindandan bahçeye çıkmaktır. Kim hayatı isterse, şehitlik istemelidir. Şehidin yaşadığına Kur'ân işaret etmektedir. Hiçbir şehit ölümün sekerat hâlini tatmaz; kendini diri bilir, hayatta görür. Fakat yeni hayatı daha nezih bulur. Ölmemiş zanner. Ölülere göre nisbeti dikkat et şuna benzer; Rûya gören iki adam var. Bu ikisi her çeşit lezzeti içinde bulunduran güzel bir bahçede geziyorlar; birisi rüyada olduğunu bildiği için lezzet almıyor, ona ferah vermiyor, belki (uyansam şu lezzetler kaybolacak diye) teessüf ediyor. Öbür adam kendisinin uykuda olduğunu bilmediği için hakiki lezzet alır; ona rûya gerçek olur. Rûya âlemi, misâl âleminin gölgesidir. Misâl âlemi ise berzah (bakir) âleminin gölgesi olduğundan, onların düsturları birbirine benzemektedir.

Üstad başka eserlerinde ölümün mahiyetini çok güzel izah etmiştir: “Ey insan bilir misin nereye gidiyorsun ve nereye sevk olunuyorsun? Dünyanın bin sene mesudâne hayatı, bir saat hayatına mukabil gelmeyen Cennet hayatına ve o Cennet hayatının da bin senesi, bir saat cemalini görmeye mukabil gelmeyen bir Cemil-i Zülcelal'in daire-i rahmetine ve mertebe-i huzuruna gidiyorsun (...) Öyleyse kabir kapısına ağlayarak değil, gülererek giriniz.” (20. Mektup, 1. Makam, 12. Kelime)

Şehidlik mevzuunda da Üstad, hayat tabakalarından dördüncüsünü izah ederken şöyle demektedir: “Kur'ân âyeti ile şehidlerin, kabir ehlinin üstünde bir hayat tabakaları vardır. Evet, şehidler, dünya hayatlarını hak yolda feda ettikleri için Cenâb-ı Hak, kemâl-i kereminden onlara, dünya hayatına benzer, fakat kedersiz, zahmetsiz bir hayatı [berzah (kabir) âleminde] ihsan eder. Onlar kendilerini ölmüş bilmiyorlar. Yalnız kendilerinin daha iyi bir âleme gittiklerini biliyorlar. Kemal-i saadetle lezzet alıyorlar. Ölümdeki ayrılık acılığını hissetmiyorlar. Kabir ehlinin gerçi ruhları bakidir; fakat kendilerini ölmüş biliyorlar. Berzahta aldıkları lezzet ve saadet, şehidlerin lezzetine yetişmez.” (1. Mektup)

Siyaset, Efkârın Âleminde Bir Şeytandır; İstiaze Edilmeli!

Siyaset-i medenî, ekserin rahatına feda ederek allı. Belki ekall-i zâlim, kendine kurban eder ekserîn-i avâmı.

Adâlet-i Kur'ânî; tek mâsumun hayatı, kanı heder göremez, onu feda edemez değil ekseriyete, hattâ nev'in umumu...

Âyet-i *أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السَّبِيلَ ۖ فَسَبِيلُ اللَّهِ ۖ هِيَ تَتَّقُونَ* iki sırr-ı azîmi vaz' ediyor nazara. Biri: Mahz-ı adâlet. Bu düstûr-i azîmi

Ki ferd ile cemaat, şahıs ile nev'-i beşer, kudret nasıl bir görür; adâlet-i ilâhî, ikisine bir bakar. Bir sünnet-i daimî.

Şahs-ı vâhid, hakkını kendi feda ediyor. Lâkin feda edilmez, hattâ umum insana. Onun ibtal-i hakkı,

Hem iraka-yi demi, hem zevâl-i ismeti: İbtal-i hakk-ı nev'in hem ismet-i beşerin mislidir, hem nazîri. İkinci sırrı budur: Hodgâmî bir âdemî

Hırs ve heves yolunda bir mâsumu öldürse, eğer elinden gelse, hevesine mâni ise harab eder dünyayı, imha eder benî Âdem'i.

Siyaset, dünya kamuoyunda bir şeytan olduğu için ondan Allah'a sığınmalıdır. Bugünkü medeniyetin anlayışına göre siyaset, çoğunluğun rahatı için azınlığı feda eder. Belki zalim azınlık, büyük çoğunluğu teşkil eden avam halkı kendisine kurban eder. Hâlbuki Kur'an'ın adaleti, tek mâsum insanın hayatını heder etmez, onu değil insanların çoğuna, bütün insanlık için bile feda etmez. "Kim, bir cana kıymamış mâsum bir insanı öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir." (Maide, 5/32) âyeti, nazarımıza iki büyük sırrı koyuyor. Biri adalet-i mahzâ (tam adalet)... Bu büyük bir düsturdur. Nasıl ki, Cenâb-ı Hakk'ın kudretine göre ferdi veya cemaati, şahsı veya bütün insanlığı yaratmakta bir fark yoktur. O kudretin nazarında biri ile hepsi aynıdır. İşte Allah'ın adaleti de hak açısından ikisine bir bakar. Bu bir dâimi prensiptir. Ama şahıs, kendine ait hakkı, isterse kendisi feda eder. Lâkin bütün insanlık için bile onun hakkı feda edilemez; hakkı iptal edilemez; kanı akıtılamaz. Hem bir tek şahsın ismetini, masumiyetini yok etmek, bütün insanlığın hakkını iptal etmek demektir. Bu ayetin ikinci sırrı şudur: Bencil bir adam, hırs ve heves yolunda bir masumu öldürebiliyorsa, eğer elinden gelse, heves ve kötü arzularına mâni ise dünyayı harap eder, bütün insanları imhâ eder, demektir.

Bu âyet ve devamındaki “Kim de bir insanı ihya ederse, bütün insanları ihya etmiş gibi olur.” (Maide, 5/32) ifadelerini, Üstad, Sünuhat isimli eserinde genişçe izah etmiştir.

Zaaf Hasımı Teşci’ Eder; Allah, Abdini Tecrübe Eder, Abd Allah’ını Tecrübe Edemez

Ey hâif ve hem zaîf! Havf ve zaafın beyhude, hem senin aleyhinde; tesirat-ı haricî teşci’ eder, celbeder. Ey vesveseli vehham! Muhakkak bir maslahat, mazarrât-ı mev’hûme için feda edilmez. Sana lâzım hareket, netice Allah’ındır. İşine karışılmaz. Allah çeker abdini meydan-ı imtihana. “Böyle yaparsan eğer, böyle yaparım Ben.” der. Abd ise hiç yapamaz Allah’ını tecrübe. “Rabbim muvaffak etsin, ben de bunu işlerim.” dese, tecavüz eder. İsâ’ya demiş Şeytan: “Madem her şeyi O yapar; kader birdir, değişmez. Dağdan kendini at. O da sana ne yapar?” İsâ (aleyhisselâm) dedi: “Ey mel’un! Abd edemez Rabbini tecrübe ve imtihan!”

Zaaf göstermek, düşmana saldırma cesareti verir... Allah, kulunu tecrübe eder, ama kul Allah’ı tecrübe edemez... Ey korkan ve zaaf gösteren insan! Korkman ve zaaf göstermen boşuna... Hem de senin aleyhine dış tesirleri çekip saldırmaları için cesaretlendirir. Ey vesveseli ve ham insan! Bir meselede kesin olan maslahat ve fayda, kuruntuya dayalı bir zarar için feda edilemez. Senin için gerekli olan hareket etmektir, netice Allah’a aittir. Allah’ın işine karışılmaz. Allah kulunu imtihan meydanına çekerek “Sen eğer böyle yaparsan, Ben de böyle yaparım.” der. Kul ise, hiçbir zaman Rabbini tecrübe etmeye kalkışamaz. “Ben bu işi işlerim ama Rabbim de muvaffak etmeli.” dese, haddini aşmış olur. Hz. İsa Aleyhisselâm’a şeytan demiş ki: “Madem her şeyi Allah yapar ve kader birdir, değişmez. Öyle ise, kendini dağdan at bakalım; Allah’ın seni nasıl koruduğunu görelim bakalım?” Hz. İsa Aleyhisselâm da ona “Ey mel’un! Kul, hiçbir zaman Rabbini tecrübe ve imtihan etme hakkına sahip değildir.” diye cevap vermiş.

Korkunun kendisine mahsus bir kokusu olduğu tespit edilmiştir. Bazı yırtıcı hayvanların diğer canlılara, bilhassa bu kokuyu alınca saldırdıkları da bir gerçektir. Korku ve zaaf düşmanı saldırıya geçirir. Düşmanlara ve

canavarlara karşı korkmadan, yılmaz bir dirençle karşı durmak gerekir. Üstad, “Hakikat Çekirdekleri” isimli eserinde, bir vecizede şöyle demektedir: “Aç canavara karşı sevgi gösterisi, merhametini harekete geçirmez. Bilakis iştihasını açar; hem de diş ve tırnağının kirasını da ister.” Lem’alar isimli eserinde de Üstad şöyle demiştir: “Meşhurdur ki, bir zaman İslâm kahramanlarından ve Cengiz’in ordusunu pek çok defa mağlup eden Celâleddin-i Harzemşah harbe giderken, vezirleri ve çevresi ona: “Sen muzaffer olacaksın. Cenâb-ı Hak seni galip edecek.” demişler. O da “Ben Allah’ın emriyle, cihad yolunda hareket etmekle vazifeliyim. Cenâb-ı Hak’ın işine karışmam. Muzaffer etmek veya mağlup etmek O’nun işidir.” demiş. İşte o zat bu teslimiyet sırrını anlamakla, harika bir surette çok defa muzaffer olmuştur.”

Beğendiğin Şeyde İfrat Etme

Bir derdin dermanı, başka derde derd olur. Panzehiri zehir olur. Derman hadden geçerse derd getirir, öldürür.

İfrat ve mübalağa insanın fitratında vardır. Çünkü insanlar, lezzet aldıkları şeyleri ziyadeleştirme meyliyle, vafettiği şeylerde bir şeyler ilâve etme meyliyle ve hikâye ettiği şeylerde, abartma meyliyle ifrata kapılıp hayalî şeyleri hakikata karıştırırlar. Hâlbuki bu şekilde iyilik etmek fenalık etmektir. Farkına varmadan ziyadeleştirirken noksanlaştırırlar, ıslâh ederken ifsad ederler, medh ederken zemmetmiş olurlar, güzelleştirirken çirkinleştirmiş olurlar. Zira denge ve ahenkten doğan güzelliği, bilmeden ihlâl ederler.

İnadın Gözü, Meleği Şeytan Görür

İnadın işi budur: Şeytan yardım ederse birisine “melek” der, rahmeti de okutur.

Muhalif tarafında eğer meleği görse; libasını değiştirmiş, onu şeytan zanneder, adâvet lânet eder.

Bilhassa siyasetçilik ile inat birleşirse, kendi partisinden olan bir münafığı göklere çıkarıp karşı taraftan bir muttaki mümine de lanetler okuyabilir.

Üstad Hazretleri bu tip olaylara şahit olduğu için “Euzü billahi min’çeş şeytanı ves’siyaseti” demiştir.

Hakkı Bulduktan Sonra Ehakk İçin İhtilaf Çıkarma

Ey tâlib-i hakikat, madem hakta ittifak, ehakta ihtilâftır. Bâzan hak, ehaktan ehaktır. Hem de olur hasen, ahsenden ahsen.

Hakkı bulduktan sonra daha hak olan için ihtilaf çıkarma. Ey hakikati isteyen, madem hak üzerinde ittifak var; daha hak olan bir şey mevzuunda da ihtilaf var. Bu durumda ittifakı netice verecek olan hak; ihtilaf doğuracak olan daha haktan, daha iyidir. Bu şartlarda hasen (güzel) de, daha hasenden daha iyidir.

Mühim olan ittifaktır. Hak üzerine birleşmek en büyük hedeftir. Bunu bulduğumuz takdirde, daha haklı ve daha güzel gördüğümüz anlayış ve görüşlerimizden (ihtilafa sebep olacakları için) hemen vazgeçmeliyiz. Allah’ın rahmeti cemaat üzerindedir. Yani cemaatin tek yürek hâlinde bir mevzuda birlik ve beraberliği sağlaması, Allah’ın tevfik ve merhametini celbeder. Allah’ın muvaffak kıldığı, rahmet ve bereketini yağdırdığı cemaatin de önü ve ufku açık demektir. Vahiy ile müeyyed olan Efendimiz (s.a.s.) Uhud’a çıkarken, cemaatinin kanaatini paylaşmadığı hâlde, onlara uydu. Şimdi bir insan meşveret grubuna rağmen, hâla fikrinin en doğru olduğunu ileri sürüp direniyor hatta dayatmada bulunuyorsa, o zaman “Sen kimin ümmetisin?” diye sorarlar. Bir yanda yüzde bin isabetli görüşe sahip bir peygamber var ve meşveretin neticesine uyup kendi bildiğinden vaz geçiyor. Diğer tarafta ne kadar isabetli olduğu su götürür bir meselede direnen birisi var!...

İslâmiyet, Silm ve Masâlemettir; Dahilde Niza ve Husumet İstemez

Ey Âlem-i İslâmî! Hayatın ittihadı. Ger ittihad istersen düstûrun bu olmalı:

هُوَ الْأَحْسَنُ yerine هُوَ الْحَسَنُ. هُوَ الْحَقُّ yerine هُوَ الْحَقُّ olmalı.

Her müslim kendi meslek, mezhebine demeli: “İşte bu haktır, başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benim en güzeldir.”

Dememeli: “Budur hak, başkaları battaldır. Ya yalnız benimkidir güzeli; başkaları yanlıştır, hem çirkindir.”

Zihniyet-i inhisar, hubb-i nefisten geliyor, sonra maraz oluyor, nizâ ondan çıkıyor. Derd ile dermanlar

Taaddüdü hak olur, hak da taaddüd eder. Hâcât ve ağdıyenin tenevvüü hak olur, hak da tenevvü eder.

İstîdad, terbiyeler, tekessürü hak olur, hak da tekessür eder. Bir madde-i vâhide, hem zehir ve hem panzehir.

İki mîzaca göre mesâil-i fer’ide hakikat sabit değil, izafî ve mürekkeb, mükellefin mizaclar

Ona bir hisse verip, ona göre ederek tahakkuk ve terekküb, her mezhebin sahibi mühmel mutlak hükmeder.

Mezhebinin hududu tâyinini bırakır temayül-i mîzaca; taassub-i mezhebî tâmîme sebep olur.

Tâmimin iltizamı sebep olur nizâa. İslâmiyet’ten evvel tabakat-ı beşerde derin uçurumlar,

Hem tebâüd-i acibi istedi bir vakitte taaddüd-i enbiyâ, tenevvü-i şerâyi’, müteaddid mezhepler.

Beşerde bir inklâb İslâmiyet yaptırdı, beşer tekarüb etti, şer’ etti ittihad, vâhid oldu Peygamber.

Seviye bir olmadı; mezhep taaddüd etti. Terbiye-i vâhide kâfi geldiği zaman, ittihad eder mezhepler...

İslâm, sulh ve barışıklıktır; dâhilde çekişme ve düşmanlık istemez. Ey İslâm âlemi! Hayatın birlik ve beraberlikte. Eğer birlik ve bütünlük istersen, şu düsturu tutmalısın: “Sadece o haktır” yerine, “O, bir haktır” olmalı. “Sadece o güzeldir” yerine, “O, en güzeldir” olmalıdır. Her Müslüman kendi meslek ve mezhebi için demelidir ki: “İşte bu haktır; başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benim en güzeldir.” Fakat: “Budur hak; başkaları battaldır. Yalnız benimkidir güzeli; başkaları yanlıştır, hem çirkindir.” dememelidir. İnhisarcılık zihniyeti, yani her şeyi tekelinde tutup başka düşüncelere hayat hakkı tanımama anlayışı, kendi nefsinin sevmekten ileri geliyor. Bu anlayış sonra hastalığa dönüşüyor. Çekişmeler ve kavgalar da işte bundan çıkıyor. Dertlere göre derman ve ilaçların çeşit çeşit olması haktır. Hak da birden fazla olabilir. İhtiyaç ve gıdaların türlü türlü olması

haktır; hak da çeşit çeşit olur. İstidat ve kabiliyetlere göre terbiye ve eğitim metotlarının çok olması hak olur; hak da çoğalabilir. Tek bir madde, yerine göre hem zehir hem de panzehir olur. İki mizaca göre teferruat olan meselelerde hakikat sabit değildir; izafidir, mürekkeptir. İslâmiyet'i yaşamakla mükellef olanların mizaçları da bir hisse verirler. Böylece bütün bunlardan mürekkep olan bir şey tahakkuk eder. Her mezhebin sahibi görüşlerini bağlayıcı bir anlayışla değil, mutlak olarak ortaya koyar. Mezhebinin hududunun tayinini mizaçların temayülüne bırakır. Böylece mizaçlar kendilerine uygun gelen mezhebi seçebilirler. Mezhep taassubu, tâmîme, yani uysa da uymasa da her mizacın o mezhebi kabulü şartmış gibi genellemeye sebep olur. Tâmîmi iltizam, yani mezhebi herkese yaymaya çalışma, çekişmeye sebep olur. İslâmiyet'ten önce insan tabaka ve toplumlari arasındaki derin uçurumlar, hem aralarındaki büyük uzaklık, bir vakitte birkaç peygamberin olmasını, çeşitli kanunların, müteaddid mezheplerin bulunmasını icap ettirdi. İslâmiyet, insanlık âleminde bir inkılab gerçekleştirdi. İnsanlık birbirine yaklaştı; şeriat, kanun ve peygamber bir oldu. Ama seviye bir olmadığı için çeşitli mezhepler doğdu. Tek terbiye kâfi geldiği zaman, mezhepler de birleşir.

Üstad, daha sonra yazdığı 27. Söz'ün Hatime'sinde, "Asırlara göre şeriatler değişir; belki bir asırda kavimlere göre ayrı ayrı şeriatlar, peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed Aleyhisselâm'dan sonra, Şeriat-ı Kübrası, her asırda her kavme kâfi geldiğinden, muhtelif şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat teferruatta bir derece ayrı ayrı mezheplere ihtiyaç kalmıştır. Evet, nasıl ki, mevsimlerin değişmesiyle elbiseler değişir, mizaçlara göre ilâçlar tebeddül eder; öyle de asırlara göre şeriatlar değişir, milletlerin istidatlarına göre hükümler tahavvül eder. Çünkü şer'i hükümlerin teferruat kısmı insanların durumlarına bakar, ona göre ilâç olur. Geçmiş peygamberlerin zamanında insan tabakaları, birbirinden çok uzak ve secileri hem bir derece kaba, hem şiddetli ve fikir yönünden ibtidai ve bedeviliğe yakın olduğundan, o zamandaki şeriatlar, onların hâline uygun bir tarzda ayrı ayrı gelmiştir. Hatta bir kıtada bir asırda ayrı ayrı peygamberler ve şeriatlar bulunmuş. Sonra Ahir zaman Peygamberi'nin (s.a.s.) gelmesiyle insanlar, güya ibtidai derecesinden idadiye (yani ilk öğretimden sonra üniversiteye hazırlayan lise) derecesine terakki ettiğinden, çok inkılablar ve ihtilaller ile, insan kavimleri bir tek ders alacak, bir tek muallimi dinleye-

cek, bir tek şeriatla amel edecek vaziyete geldiğinden, ayrı ayrı şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır, ayrı ayrı muallime de lüzum görülmemiştir. Fakat tamamen bir seviyeye gelmediğinden ve tek bir içtimai hayat tarzında gitmediğinden, mezhepler birden fazla olmuştur. Eğer, insanların mutlak çoğunluğu bir üniversitenin talebesi gibi, içtimai hayatta bir tarz giyse, bir seviyeye girse; o vakit mezhepler birleştirilebilir. Fakat âlemin bu hâli, o duruma müsaade etmediği gibi mezhepler de bir olmaz.” diyor.

**İcad ve Cem-i Ezdadda Büyük Bir Hikmet Var;
Kudret Elinde Şems ve Zerre Birdir**

Ey birâder-i kalb-i hüşyar! Ezdâdın cem’indendir tecelli-i iktidar;
lezzet içinde elem, hayrın içinde şerri,

Hüsünün içinde kubhu, nef’in içinde dârri, nimet içinde nıkmət,
nurun içinde nârı bilir misin ki sırrı?

Hakâik-i nisbiye, sübut takarrür etsin, bir şeyde çok şey olsun,
bulsun vücûd, görünsün. Sür’at-i hareketle bir nokta bir hat olur.

Çevirmenin sür’atı yapar bir lem’a-yi nur, daire-i nurânî. Hakâik-i
nisbiye vazifesi, dünyada taneler sünbül olur.

Kâinatın çamuru, revâbıt-ı nizamı, alâik-i nakşını odur teşkil ediyor.
Âhirette bu nisbî emirler orada hakâik olur.

Hararete merâtib, ona olmuştur sebep tahallül-i Bürûdet.

Hüsündeki derecat kubhun tedâhülüdür. Sebeb, illet oluyor.

Ziyâ zulmete borçlu, lezzet eleme medyun; sıhhat, marazsız
olmaz. Cennet olmazsa belki Cehennem tâzib etmez. Zemherîrsiz
olmuyor... Ger zemherir olmazsa, o da ihrak edemez.

O Hallâk-ı lem-yezel, halk-ı ezdâd içinde hikmetini gösterdi. Haş-
meti etti zuhur...

O Kadîr-i lâ-yezâl, cem’-i ezdâd içinde iktidarı gösterdi. Azamet
etti zuhur. Madem o kudret-i ilâhî lâzıme-i Zâtî olur

O Zât-ı Ezeliye, hem zarûre-i nâşie; onda zıddı olamaz, acz ta-
hallül edemez, onda merâtib olamaz, her şeye nisbeti bir, hiçbir şey
ağır olmuyor.

O kudretin ziyâsına Güneş mişkât olmuştur. Bu mişkâtın nuruna deniz yüzü âyine, şebnemlerin gözleri birer mir'at olmuştur.

Denizin geniş yüzü, gösterdiği Güneş'i çin-i cebînindeki katreler de gösterir, şebnemin küçük gözü yıldız gibi parlıyor.

Aynı hüviyet tutar; şebnem, deniz bir olur Güneş'in nazarında, kudreti tanzir eder; şebnemin göz bebeği küçücük bir güneştir.

Şu muhteşem Güneş de küçücük bir şebnemdir; göz bebeği bir nurdur ki şems-i kudretten gelir, o kudrete Kamer olur.

Semâvât bir denizdir; bir nefes-i Rahman'la çin-i cebînlerinde mevcelenip, katarât ki nücûm ve hem şümûstur.

Kudret tecelli etti, o katarâta serpti nurânî lemeâtı. Her bir güneş bir katre, her bir yıldız bir şebnem, her bir lem'a timsaldir.

O feyz-i tecellinin küçücük bir aksidir o katre-misâl güneş. Eder mücellâ camını o lüme'ya zücâce dürri-misâl parlıyor

O şebnem-misâl yıldız latîf gözü içinde, bir yer yapar lem'aya, lem'a olur bir sirac, gözü olur zücâce, misbâhı nurlanıyor.

Yaratma ve zıtları biraraya getirmede büyük bir hikmet var. Allah'ın Kudretine göre güneş ve zerre birdir. Yani onları yaratmakta fark yoktur; zorluk ve kolaylık söz konusu değildir. Ey kalbi uyanık kardeş! İktidar tecellisi, zıtların biraraya getirilmesindedir. Lezzet içinde elemi, hayrın içinde şerri, güzelliğin içinde çirkinliği, faydanın içinde zararı, nimetin içinde nikmeti nurun içinde narı yani ateşi yaratarak, bu zıtları aynı yerde toplayıp Allah kudret tecellisini göstermektedir. Peki, bilir misin bunun sırrı nedir? Bu, nisbi hakikatların sabitleşip kararlaşması, bir şeyde çok şey olması, vücut bulması ve görünmesi içindir. Hareketin sürati ile bir nokta bir çizgi olur. Çevirmenin sür'ati, bir nur parıltısını, nuranî bir daire yapar. Nisbî hakikatlerin vazifesi dünyada tanelerin sümbül hâline gelmesini sağlamaktır.

Kâinatın çamurunu nizamının rabıta ve bağlarını ve nakşının alâka ve münasebetlerini nisbî hakikatler teşkil etmektedir. Ahirette bu nisbî şeyler, orada hakikatler olacaklardır. Hararettteki mertebelere soğukluğun araya girmesi sebep olmuştur. Güzellikteki dereceler çirkinliğin müdahâlesiyledir. Sebep illet oluyor. Ziya zulmete borçlu, lezzet eleme medyun. Sıhhat, hastalısız olmaz. Cennet olmazsa, belki ceennem azap etmez. Soğuğu

ile yakan cehennem ateşi zemherisiz olmuyor. Eğer cehennemde zemheri olmazsa, cehennem de yakamaz. Ezeli Yaratıcı, zıtları birbiri içinde yaratarak hikmetini gösterdi; haşmeti zuhur etti. O Ebedî Kudret sahibi, zıtları bir araya toplayarak iktidarını gösterdi; azameti zuhur etti. Madem o İlâhî Kudret, zatının lâzimesidir, yani Allah'ın Zatı için zarurî ve lüzumludur. O İlâhî Kudret, O Ezeli Zat'a hem zarure-i naşie yani onun zatında bulunması zarurî ve zâti hususiyetinin gereğidir. Onun için o kudretin zıddı olamaz. Ona acizlik giremez. Onda mertebeler de olamaz. Yani gücü şuna yeter, buna yetmez gibi, bir sınır, bir mertebe söylenemez. Herşeye karşı nisbeti birdir; hiçbir şey ağır gelmez.

O Kudret'in ziyasına güneş mişkât (lamba, meş'ale konulan oyuk, lâmbaların takıldığı duvar) olmuştur. Bu mişkatin nuruna deniz yüzü ve şebnemlerin (çiğ danelerinin) gözleri birer ayna olmuştur. Denizin geniş yüzünün, gösterdiği güneşi alın kırışıklığındaki damlalar da gösterir. Şebnemin küçük gözü yıldız gibi parlar. Aynı hüviyeti tutar; şebnem, deniz bir olur; güneşin nazarında kudrete nazire yapar; şebnemin gözbebeği küçücük bir güneştir. Şu muhteşem güneş de küçücük bir şebnemdir. Gözbebeği, Kudret Güneşi'nden gelen bir nurdur; O Kudret'e Ay olur. Gökler bir denizdir.. Bir nefes-i Rahmanla alın kırışıklıklarında dalgalanan damlalar da yıldızlar ve güneşlerdir. Kudret tecelli ederek o dalgalara nuranî parıltıları serpti. Her bir güneş bir damla, her bir yıldız bir şebnem, her bir parıltı timsaldir. O damlaya benzeyen güneş o tecelli feyzinin küçücük bir yansımasıdır. O parıltıcık mücellâ eder yani cilalanmış hâle getirir dev cam parçası inci gibi parlar. O çiğ danesine benzeyen yıldız, lâtif gözünün içinde, parıltıya bir yer yapar. Parıltı olur bir lâmba gözü olur bir cam; kandili nurlanır.

Cenâb-ı Hak kâinatta cemâlî ve celâlî isimlerinin tecellisi ile hayır şer, güzel çirkin, fayda zarar, kemâl noksan, ziya zulmet, hidâyet dalalet, nur nar, iman küfür, taat isyan, korku sevgi gibi zıtları birbiriyle çarpıştırıyor. Kâinat içine uyanıp kök salmış bu şeylerle tezadî bir sanatı nakış nakış dokumaktadır. Çünkü bunların çarpışması ile bir hakikat, binlerce nisbî hakikat olmaktadır. Sadece ziya olsa idi, tek hakikat olurdu ama karanlığın müdahalesi ile binlerce derece meydana gelmiştir. Çirkinlik olmasaydı, güzellikteki hakikat olacaktı. Ama birbirlerinin içine girmekle, binlerce güzellik derecesi tezahür etmiştir. Kemal karşısında noksan da öyledir. Üniversite giriş imtihanlarına katılanların binlerce dereceye göre sınıflanması da bu noksan ve kemâle göre mümkün olmaktadır..

Meseleyi Üstad Hazretleri 29. Söz'ün Remizli Bir Nüktesi'nde şöyle ele almaktadır.

“Cenâb-ı Hak ezeli hikmeti ve ebedi inâyeti ile şu dünyayı tecrübeye mahâl, imtihana meydan, Esmâ-i Hüsnâ'sına ayna, kader ve kudret kâlemine sayfa olmak için yaratmıştır. Tecrübe ve imtihan ise, neşv-ü nema yani büyüyüp gelişmelere sebeptir. Neşv-ü nema ise; istidatların inkişafına sebeptir. O inkişaf ise, kabiliyetlerin tezahürüne sebeptir. O kabiliyetlerin tezahürü ise, nisbi hakikatlerin zuhuruna sebeptir. Nisbi hakikatlerin zuhuru ise, Cenâb-ı Hakk'ın esmâ-i hüsnasının tecelli nakışlarını göstermesine ve kâinatı İlâhî mektuplar suretine çevirmesine sebeptir. İşte şu imtihan sırrı ve teklif sırrı iledir ki; âli ruhların elmas gibi cevherleri, sefil ruhların kömür gibi maddelerinden arınıp safileşerek ayrılır.”

İşte bu söylediğimiz sırlar gibi daha bilmediğimiz çok ince, âli hikmetler için, âlemi bu surette irade ettiğinden şu âlemin değişip başkalaşmasını da o hikmetler için irade etti. Halden hâle sokup değiştirmek için zıtları birbirine hikmetle karıştırıp karşı karşıya getirdi. Zararları menfaatlere mezc ederek, şerleri hayırlara sokarak, çirkinlikleri güzelliklerle toplayarak hamur gibi yoğurarak şu kâinatı tebeddül ve tagayyur kanununa ve tahavvül ve tekâmül düsturuna tâbi kıldı.

İlâhî Kudreti anlatırken, Nur suresindeki Nur ayetinde geçen kelimelere atıfta bulunmuş: “Allah, göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun misâli, bir mişkat (duy) gibidir; içinde lamba vardır. Lamba cam içerisindedir. Cam ise sanki incimsi bir yıldız.” (Nur, 24/35)

Bilhassa, “semavatın alın kırışıklığı” ve oralarda yıldızların ve güneşlerin birer su damlası gibi parıldaması ile ilgili ifadeler, yani 1920'de söylenen bu gerçek, daha yeni uzay fotoğraflarıyla doğrulanması bu ilham ve sunuhat yüklü sözlerin aynı zamanda ilmî birer keşif olduğuna da gösteriyor.

Meziyetin Varsa Hafa Türebında Kalsın; Ta Neşvünema Bulsun

Ey zıhassa-yi meşhure! Taayyünle zulmetme, ger perde-i hafanın altında sen kalırsan, ihvanına verirsin ihsan ve bereketi.

Her bir ihvanın altında sen çıkması, hem de o sen olması imkân ve ihtimali, her birine celbeder bir nazar-ı hürmeti.

Eğer taayyün edip perde altından çıksan, mükerrem iken altında; üstünde zâlim olursun. Güneş iken orada; burada gölge edersin.

İhvanını düşürttürüp hem nazar-ı hürmetten. Demek taayyün ve teşahhus, zâlim birer emirdir, sahih doğru böyle ise, hem de böyle görürsün.

Nerede kaldı yalancı tasannu' ve riyâ ile kesb-i teşahhus-i şöhret? İşte bir sırr-ı azîm ki hikmet-i ilâhî, hem o nizam-ı ahsen

Bir ferd-i fevkalâde, kendi nev'i içinde setr ile perde çeker, bununla kıymet veririr, hem de eder müstahsen.

İşte sana misâli: İnsan içinde veli, ömür içinde ecel, olmuş meçhul ve mühmel. Cuma'da müstetirdir bir saat, kabul olur dua edersen.

Ramazan'da münteşir bir leyle-i zû-kadir, Esmâ-yi Hüsnâ'da muzmer iksir-i ism-i a'zam. Bu misâllerin haşmeti, hem de o sırr-ı hasen

İbhâmda izhar eder, ihfâda isbat eder. Meselâ: Ecelin ibhâmında bir müvâzene vardır; her dakikada tutar ne vaziyet alırsan.

Kefeteyn-i havf u recâ, hizmet-i ukbâ, dünya; tevehhüm-i bekaî, lezzet-i ömrü verir. Yirmi sene mübhem bir ömür olsa ahsen

Nihayeti muayyen bin senelik bir ömre. Zira nısfı geçerse, her saati geldikçe güya adım atarak darağacına gidersin.

Şey'en şey'en üzölmek.. ve hem de teselli vermez, sen de rahat etmezsin...

Meziyetin varsa, gizlilik toprağında kalsın; tâ ki toprak altındaki tohum ve çekirdekler gibi büyüyüp gelişsin...

Ey meşhur bir özelliği olan kişi! Kim olduğunu belirtip ortaya çıkararak, başkalarına zulmetme. Eğer sen gizlilik perdesinin altında kalırsan, kardeşlerine ihsan ve bereket verirsin. Çünkü her bir kardeşinin altından senin çıkman, hem de senin olman imkân ve ihtimali, her birine celbeder bir hürmet nazarını celbeder. Eğer o perdenin altından çıkıp kimliğini ortaya koyarsan, hürmete lâıyk kerim birisi iken, altında/üstünde başkalarının hakkını gasbeden bir zalim olursun. Güneş iken, orada/burada gölge edersin. Hem de kardeşlerini hürmet nazarından düşürtürsün. Demek, meziyetlerin ve şahsî özellikleriyle ortaya çıkmak, böyle zalim bir iş oluyor. Herbir ihvânın altında sen çıkması, hem de o sen olması imkân ve ihtimali, herbirine celb eder bir nazar-ı hürmeti. Gerçekten meziyetlere sahip olduğunda yani

işin sahih ve doğrusu böyle bir netice veriyorsa, Nerede kaldı göstermelik tavırlarla ve riya ile kazanılan şöhret? İşte bu büyük bir sırdır ki, İllâhî hikmet, hem o en güzel nizam fevkalâde bir ferdi, kendi nevi içinde gizleyerek perde çeker. Bununla kıymet veririr. Hem de beğendirir.

İşte sana misâli: İnsan içinde veli, ömür içinde ecel, meçhul kılınmıştır. Cumada da gizli bir saat vardır ki, o saatte edilen dualar, kabul olur. Ramazan içinde Kadırlı bir gece yaygın vaziyettedir. İsm-i Azam'ın ikisiri Esmâ-i Hüsnâ'da gizlidir. Bu misâllerin haşmeti, hem de o güzel sır, böylece mübhemlikle izhar, gizlilikle isbat eder. Meselâ, insanın ecelinin vaktinin ne zaman geleceği mübhem tutulmakla bir denge kurulmuştur ki, her dakika nasıl bir vaziyet alacağına dair bir ölçü verir: Terazisinin korku ve ümit keferleri, hem dünyaya hem de ahirete hizmet duygusu verir. Ecelin ne zaman geleceğini bilmemek, devamlı yaşama vehmini ve zannını vererek ömürden lezzet almayı sağlar. Yirmi senelik mübhem bir ömür, ölüm tarihi belli olan bir ömürden daha iyidir. Çünkü o uzun ömrün yarısı geçince, her saati güya o ölüm tarihine doğru adım atarak darağacına idama gitmek gibi gelir. Yavaş yavaş üzülürsün... Teselli de etmez... Rahat gitmemiş olursun.

Daha önce “Şöhret Zalimdir” başlığı altında bu mevzuun üzerinde durulmuştu. Bir çekirdek, bir tohum gibi, meziyetleri gizlilik toprağı ve perdesi altında gizlemenin hikmetleri, bilhassa İsm-i Azam'ın, Kadir Gecesi'nin, Cuma günü duaların kabul saati ve ecelin gizli tutulması sırları da başka Risalelerde anlatılmıştır. 24. Söz'de de benzer bir husus ele alınmıştır:

“Ekser mahlûkat taifelerinde olduğu gibi, insanların fiillerinde ve amellerinde bazı harika ferdler bulunur. O ferdler, eğer iyilikte ileri gitmişse, o nevilere iftihar vesileleridir. Yoksa uğursuzluğa sebeptirler. Hem, gizleniyorlar; âdeta birer şahs-ı manevî, birer gâye-i hayal hükümüne geçerler. Diğer fertlerin her birisi o olmaya çalışır ve o olmak ihtimali var. Demek o mükemmel harika ferd, mutlak, mübhem bulunup, her yerde bulunması mümkün. Şu mübhemlik itibar ile mantıkça külliyetine hükmedilebilir. Yani, her bir amel şöyle bir netice vermesi mümkündür. Meselâ: "Kim iki rekât namazı filan zamanda kılsa bir hac sevabı kadardır." İşte iki rekât namazını, bazı vakitte bir hacca mukabil geldiği hakikattir. Her bir iki rekât namazda bu mana külliyet ile mümkündür. Demek şu çeşit rivâyetler, vuku-u bilfil daimi ve küllî değıl. Zira kabulün madem şartları vardır; külliyet ve daimilikten çıkar. (...) Meselâ: “Gıybet katl gibidir.” demek, gıybette öyle bir ferd bulunur ki, katl gibi

öldürücü bir zehirden daha zararlıdır. Meselâ: “Bir güzel söz, bir köle azat etmek gibi büyük bir sadaka yerine geçer.” Şimdi terğib ve teşvik için o mübhem mükemmel ferd, mutlak bir surette her yerde bulunmasının imkânını; vaki bir surette göstermekle, hayra şevki ve şerden nefreti tahrik etmek istenmiştir.” (24. Söz. 10. Asıl)

Allah'ın Rahmet ve Gazabından Fazla Tahassüs Hatadır

Allah'ın rahmetinden fazla rahmet edilmez. Allah'ın gazabından fazla gazab edilmez. Öyle ise işi bırak o Âdil ü Rahîm'e. Fazla şefkat elemdir, fazla gazab zemîme...

Allah'ın rahmet ve gazabından fazla hissiyata kapılmak hatadır. Allah'ın rahmetinden fazla rahmet ve Allah'ın gazabından fazla gazap edilmemelidir. Öyle ise işi Adil ve Rahim olan Allah'a bırakmak gerekir. Fazla şefkat elemdir, fazla gazap da zemmedilmiştir.

İsraf Sefahatin, Sefahet Sefaletin Kapısıdır

Ey müsrifli kardeşim! Tagaddî noktasında bir iken iki lokma; bir lokma bir kuruşa, bir lokma on kuruşa.

Hem ağza girmeden, hem boğazdan geçtikten, müsavi bir olurlar. Yalnız ağızda, o da kaç sâniyede bihûşe verir nûşe.

Zevkî bir fark bulunur, daim onu aldatır o kuvve-i zâika, bedene, hem mideye kapıcı, müfettişe.

Onun tesiri menfî, müsbet değil! Vazife yalnız kapıcıyı taltif ve memnun etmek? Nûş verirsin o bihûşe

Aslî vazifesinde onu müşevveş etmek, tek bir kuruş yerine on bir kuruşu vermek, olur şeytanî pîşe.

İsrafın en sefihi, tebzîrin en sakîmi, bir tarzdır bir çeşidi; heves etme bu işe...

İsraf, sefahatin yani zevk ve safa gibi yasaklara düşkünlüğü sefahat de sefaletin kapısıdır. Ey israfçı kardeşim! Gıda alma noktasında aynı beslenme değerine sahip iki lokma düşünelim ki, bir lokmada bir kuruşa, öbür lokma da on kuruş olsun. Bunlar ağza girmeden önce de, boğazdan

geçtikten sonra da eşittirler. Yalnız ağızda, o da birkaç saniyede, akılsıza haz ve neşe verir. Zevki bir fark bulunur. Tad alma duygusu onu devamlı aldattır. Onun bedene, hem mideye, kapıcı müfettişe, tesiri menfidir; müspet değildir. Mesele sadece kapıcıyı taltif ve memnun etmektir. O akılsıza haz verilmiş ama aslî vazifesinde de bir düzensizlik yaşatılmış olur. Tek bir kuruş yerine, on bir kuruş vermekle işte böyle şeytanî bir iş yapılmış olur.

İsrafin en akılsızcası, saçıp savurmanın en yanlış, bir tarzdır, bir çeşidedir. Bu işe heves etme. Üstad bu meseleyi daha sonra, “İktisad Risalesi”nde şöyle ele almıştır: “Cenâb-ı Hak hikmetiyle, insan vücudunu mükemmel bir saray suretinde ve muntazam bir şehir misalinde yaratmıştır. Ağızdaki tad alma duygusunu bir kapıcı, sinirleri ve damarları telefon ve telgraf telleri gibi, tad alma duygusu ile vücut merkezindeki mide ile bir haberleşme vasıtası yapmıştır. Böylece onlar ağza gelen maddeyi o damarlarla haber verirler. Bedene, mideye lüzumu yoksa “Yasaktır” der, dışarı atar. Bazen de, bedene menfaati olmamakla beraber, zararlı ve acı ise, hemen dışarı atar, yüzüne tükürür. İşte, madem ağızdaki tad alma duygusu bir kapıcıdır; mide, cesedin idaresi noktasında bir efendi ve bir hâkimdir. O saraya veyahut o şehre gelen ve sarayın hâkimine verilen hediyenin yüz derece kıymeti var, kapıcıya bahşiş nevinden ancak beş derecesi muvafık olur, fazla olamaz. Ta ki, kapıcı gururlanıp, baştan çıkıp, vazifeyi unutup, fazla bahşiş veren ihtilalcileri saray dâhiline sokmasın. (...)

İşte iktisad ve kanaat, hikmet-i İlâhîye uygun hareket etmektir; tad alma duygusunu kapıcı hükmünde tutup, ona göre bahşiş verir. İsrâf ise, o hikmete zıt hareket ettiği için çabuk tokat yer, mideyi karıştırır, hakiki iştihayı kaybeder, yiyeceklerin çok çeşitliliğinden gelen sunî ve yalancı bir iştiha ile yedirir, hazımsızlığa sebebiyet verir, hasta eder. (...)

Geçen İkinci Nüktede, “Tad alma duygusu kapıcıdır.” dedik. Evet, ehl-i gaflet ve ruhen terakki etmeyen ve şükür mesleğinde ileri gitmeyen insanlar için bir kapıcı hükmündedir. Onun lezzet alması hatırına israflara ve bir dereceden on derece fiyata çıkmamak gerektir. Fakat hakiki ehl-i şükrün ve ehl-i hakikatın ve ehl-i kalbin tad alma duygusu, Altıncı Söz’deki muvazenede beyan edildiği gibi, tad alma duygusu İlâhî Rahmetin mutfaklarına bir nâzır ve bir müfettiş hükmündedir. Ve o tad alma duygusunda yiyecekler adedince mizancılarla İlâhî nimetin

çeşitlerini tartmak ve tanımak, manevî bir şükür suretinde cesede, mideye haber vermektir. İşte, bu surette tad alma duygusu yalnız maddî cesede bakmıyor. Belki kalbe, ruha, akla dâhi baktığı cihette, midenin fevkinde hükmü var, makamı var. İsrâf etmemek, şartıyla ve sırf şükür vazifesini yerine getirmek ve İlâhî nimetlerin çeşitlerini hissedip tanımak kaydıyla ve meşrû olmak ve zillet ve dilencilige vesile olmamak şartıyla, lezzetini takip edebilir. Ve o tad alma duygusunu taşıyan lisanı şükürde kullanmak için lezzetli yiyecekleri tercih edebilir.

Bu hakikate işaret eden bir hâdise ve Abdülkadir Geylani Hazretleri'nin bir kerameti: Bir zaman Hz. Gavs-ı Azam Şeyh Geylani'nin terbiyesinde, nazdar ve ihtiyar bir hanımın bir tek evladı bulunuyormuş. O muhteşem ihtiyar kadın gitmiş oğlunun hücreğine, bakıyor ki, oğlu bir parça kuru ve siyah ekmeğe yiyor. O riyazat yapmaktan zaafa düşmekle, validesinin şefkatini celb etmiş. Ona acımış. Sonra Hz. Gavs'ın yanına şikâyet için gitmiş. Bakmış ki, Hz. Gavs, kızartılmış bir tavuk yiyor. Nazdarlığından demiş: "Ya Üstad! Benim oğlum açlıktan ölüyor; sen tavuk yersin!" Hz. Gavs tavuğa demiş: "Kum bi iznillah!" Yani "Allah'ın izniyle ayağa kalk!" O pişmiş tavuğun kemikleri toplanıp tavuk olarak yemek kabından dışarı atıldığını, mutemet ve mevsuk çok zatlardan, Hz. Gavs gibi harika kerametlere mazhariyeti dünyaca meşhur bir zatın bir kerameti olarak, manevî tevatürle nakledilmiş. Hz. Gavs demiş: "Ne vakit senin oğlun da bu dereceye gelirse, o zaman o da tavuk yesin." İşte, Hz. Gavs'ın bu emrinin manası şudur ki: Ne vakit senin oğlun da ruhu cesedine, kalbi nefesine, akli midesine hâkim olsa ve lezzeti şükür için istese, o vakit lezzetli şeyleri yiyebilir." (19. Lem'a)

Zâika Telgrafçısıdır; Telzîz ile Baştan Çıkarma

(Haşiye): Rubûbiyet-i İlâh hikmet ve inâyeti, ağızla hem burunla iki merkezi teşkil eylemiştir, içinde hudud karakolu, hem

Muhbirleri de koymuş. Şu âlem-i sağırde damarları telefon, a'sabları telgraf hükmüne vaz'eylemiş. Şâimme telefonu, hem

Haşiye: İktisat Risalesinin çekirdeğidir. Belki on sayfa olan İktisat Risalesi'ni kabl-el- vücüt on satırda okumuş.

Telgrafa zâika inâyet memur etmiş. O Rezzâk-ı Hakikî, erzak üstüne koymuş rahmetten bir târife; taam ve levn ve hem

Rayiha. İşte şu havâss-ı selâse, o Rezzâk canibinden birer ilânnâmesi, birer dâvetnâmesi, bir izinnâmesi, hem

Bir dellâldır ki muhtaç ve müşteriler hep onlarla celb olur. Mürtezak hayvanlara zevk ve ru'yet ve şemm, birer âlet vermiş. Hem

Taamları muhtelif zînetlerle süsletmiş; hevâî gönülleri avutup, lâkaydları tehyic ile cezbetmiş. Vakta, taam girse hem

Ağıza, birdenbire zâika her tarafa bir telgraf çekiyor bedeninin aktârına. Şâmme telefon veriyor, gelen taam nev'i, hem

Çeşitleri de söyler. Hâcetleri muhtelif, ayrı ayrı mürtezak, ona göre davranır, ona da hazırlanır ya cevab-ı red gelir. Hem

Kapı dışarı atar, yüzüne de tükürür. İnâyet tarafından madem buna memurdur; zevkle baştan çıkarma. Hem

Telzîz ile aldatma. Sonra o da unuttur doğru iştiha nedir, bir iştiha-yi kâzib gelir; başına çatar hatâsı, maraz ile hem

İlletlerle cezalar gelir. Hakikî lezzet hakikî iştihadan çıkar, doğru iştiha sâdık bir ihtiyaçtan. Bu lezzet-i kâfide, şah hem

Gedâ beraber. Hem bâhemdir bir dinar ve bir dirhem o lezzet berhem-zened eleme olur merhem.

Rabbülâlemin olan Cenâb-ı Hakk'ın hikmet ve inâyeti, ağız ve burunla iki merkez oluşturmuş, içlerinde de hudut karakolu kurmuştur. Ayrıca muhbirleri de koymuştur. Âlemin küçültülmüş bir numunesi olan insanda, damarları telefon, sinirleri telgraf hükmünde yerleştirmiştir. Koku alma telefonu, hem tat alma telgrafını inâyet memur etmiştir. O Rezzak-ı Hakikî, erzak üstüne tad, renk ve koku olarak rahmetten bir tarife koymuştur. İşte şu üç hususiyet, o erzak tarafından birer ilânnâme, birer davetnâme birer izinnamedir, hem birer dellaldır. Ki, muhtaç ve müşteriler hep onlarla çekilir. Rızık beslenen hayvanlara tadma, görme, koklama duygusu olarak birer âlet vermiş. Hem yiyecekleri çeşitli zînetlerle süslemiş. Havâî gönülleri avutup, lâkaytları heyecana getirip cezbetmiş. Yiyecek maddesi ağızdan içeri girince, birden bire tad alma duygusu bedeninin her bucağına, her tarafa bir telgraf çekiyor. Koku alma duygusu da telefonla gelen yiyeceğin tadını hem çeşitlerini söylüyor. İhtiyaçları muhtelif olan ve ayrı ayrı şeylerle

rızıklanan, beslenen canlılar ona göre davranırlar. Yani red cevabı gelir; o yiyeceği dışarı kapı atarlar hem de yüzüne tükürerek. Tok olma duygusu, ilâhî inâyet tarafından madem buna memurdur, öyleyse zevkle baştan çıkarılma, hem lezzete boğarak aldatma. Sonra o da doğru iştiha ne olduğunu unuttur. Yalancı bir iştiha gelir, başına çatar. Hatasına karşılık, hastalık ve illetlerle cezalar gelir. Hakiki lezzet, hakiki iştihadan çıkar. Doğru iştiha, sadık bir ihtiyâçtan doğar. Bu yeterli lezzette, padişah ve fakir beraberdir. Hem bir dinar (altın para) ve bir dirhem (gümüş para) o birlikte çalışan lezzet ile beraberdir. Eleme merhem olur.

19. Lem'a olan İktisad Risalesi'nde daha geniş izahlar mevcut. Bir önceki bölümde bazı aktarmalar yapılarak izah getirilmeye çalışılmıştır.

Niyet Gibi, Tarz-ı Nazar Dahi Âdeti İbadete Çevirir

Şu noktaya dikkat et; nasıl olur niyetle mübah âdât, ibâdât... Öyle tarz-ı nazarla fûnûn-i ekvan, olur maârif-i ilâhî...

Tedkik dahi, tefekkür, yâni ger harfi nazarla, hem san'at noktasında "Ne güzeldir." yerine "Ne güzel yapmış Sâni", nasıl yapmış o mâhî."

Nokta-yi nazarında kâinata bir baksan, nakş-ı Nakkaş-ı Ezel, nizam ve hikmetiyle lem'a-yi kasd ve itkan, tenvir eder şübehi.

Döner ulûm-i kâinat, maârif-i ilâhî. Eğer mânâ-yi ismîyle, tabiat noktasında, "Zâtında nasıl olmuş." eğer etsen nigâhı,

Bakarsan kâinata, daire-i fûnûnun daire-i cehl olur. Bîçâre hakikatlar, kıymetsiz eller kıymetsiz eder. Çoktur bunun güvâhı...

Niyet gibi bakış tarzı da âdeti ibadete çevirir.

Şu noktaya dikkat et. Nasıl mübah âdetler niyetle ibadet oluyorsa, bakış tarzı ile de kâinat fenleri marifetullah olur. Tedkik ve araştırmalar da sevaplı tefekkür olur. Yani, eğer mana-yı harfi ile hem san'at noktasında "Ne güzeldir!" yerine "Ne güzel yapmış Yaratan; nasıl yaratmış o Ay'ı!" nokta-i nazarında kâinata bir baksan, Ezeli Nakkaş olan Cenâb-ı Hakk'ın nakşı, nizam ve hikmetiyle kast ve muhkemlik parıltısı, şüpheleri aydınlatır. Kâinat ilimleri, İlâhî marifete, marifetullaha döner. Eğer mânâ-i ismîyle, tabiat noktasında "Kendi kendine nasıl olmuş." diye kâinata

bakarsan, fenler dairesi, cehâlet dairesi olur. Biçare hakikatten, kıymetsiz eller kıymetsiz eder. Bunun şahidi çoktur.

Mânâ-i harfi ve mânâ-i ismi tabirleri Üstadın kullandığı ifadelerdendir. Terminoloji olarak, Arapça gramer kitaplarının başlarında yapılan tariflere dayanmaktadır. Meselâ harf, müstakil mânâsı olmayıp başkasının anlaşılmasına âlet olan kelimedir. Harfi mânâ ise, yaratılmış her şeyin Allah'ın varlığının ve birliğinin anlaşılmasına âlet, bir vesile olması yani eşya ve mevcudata bu nazarla bakmak harfi mana ile bakmaktır. Zaten kâinata, âlem deyişimiz de bundandır. Âlem, âlem yani işaret ve bayrak mânâsına gelen bir kelime kökündendir. Kâinata âlem denilmesi, Allah'ın varlığına işaret ve delil olduğu içindir. Gramer kitaplarında ismin tarifi ise, müstakil bir mânâya delalet eden kelimedir. İsmi mana ise, eşya ve mevcudata, birisi tarafından yaratılmış ve o yaradan varlığına bir işaret olarak değil de, kendi kendine var olmuş ve kendi varlığına delâlet eden müstakil bir varlık olarak bakmaktır.

Bakış tarzına bir misal olarak, bir arkadaşımız birisine “Saat kaç?” diye sordu. O, saatine bakıp, “Tam 12” dedi. Sonra “Saatinizin markası neydi?” diye sordu. O, tekrar saatine bakmak istedi. Arkadaşımız, “Biraz önce bakmıştınız” dedi. O da, “Ama ben o zaman markasına değil, rakamlara bakmıştım” diye cevap verdi. Yani kainatın maddesine bakmakla, neyi gösterdiğine bakmak arasında fark vardır.

Mesnevi-i Nuriye isimli eserinde Üstad şöyle demektedir: “Kırk sene ömrümde, otuz sene tahsilimde yalnız dört kelime ile dört kelâm öğrendim. Tafsil beyan edilecektir, yalnız burada icmalen işaret edilecektir. Kelimelerden maksat, mana-i harfî, mana-i ismi, niyet, nazardır. Şöyle ki: Cenâb-ı Hakk'ın masivasına yani kâinata mana-i harfiyle ve O'nun hesabına bakmak lâzımdır. Mana-i ismiyle ve esbab hesabına bakmak hatadır. Evet, her şeyin iki ciheti vardır. Bir ciheti Hakk'a bakar. Diğer ciheti de hâlka bakar. Halka bakan cihete tenteneli bir perde veya şeffaf bir cam parçası gibi, altında Hakk'a bakan dayanma cihetini gösterecek bir perde gibi olmalıdır. Binaenaleyh, nimete bakıldığı zaman Mün'im (nimetleri veren nimetlerin sahibi), sanata bakıldığı zaman Sani (sanatkâr, Yaradan), sebeplere nazar edildiği vakit Müessir-i Hakiki (Hakiki tesiri yaratan Allah) zihne ve fikre gelmelidir. Aynı şekilde, nazar ile niyet eşyanın mahiyetini değiştirir, günahı sevaba, sevabı günaha kalbeder. Maddî eşyaya se-

bepler hesabıyla bakılırsa, cehâlettir. Allah hesabıyla olursa, İlâhî marifettir.” (Katre) “Evet niyet, öyle bir hasiyete (özellik, kuvvet, tesir) maliktir ki, adetleri, hareketleri ibadete çeviren pek acib bir iksir bir mayadır. Aynı şekilde, niyet, ölü olan hâlleri ihya eden, canlı ve hayatlı ibadetlere çeviren bir ruhtur. Niyette öyle bir hasiyet vardır ki, seyyiatı hasenata ve hasenatı seyyiata çevirir. Demek, niyet bir ruhtur. O ruhun ruhu da ihlâstır. Öyle ise, kurtuluş ve hâlas ancak ihlâs iledir. İşte bu hasiyete binaendir ki, az bir zamanda çok ameller husule gelir. Buna binaendir ki, az bir ömürde, Cennet bütün lezzetleri ve güzellikleriyle kazanılır. Ve niyet ile insan daimi bir şakir olur, şükür sevabını kazanır!” (Katre'nin Hatimesi)

Böyle Zamanda Tereffühte İzn-i Şer'î Bizi Muhtar Bırakmaz

Lezâiz çağırıldıkça “Sanki yedim.” demeli. Sanki yedim düstûr eden, bir mescidi yemedi. (Haşiye)

Eskide ekser İslâm fi'l-cümle aç değildi. Tena'uma ihtiyar bir derece var idi.

Şimdi ise, ekseri açlığa düştü kaldı. Telezzüze ihtiyar, izn-i şer'î kalmadı.

Sevâd-ı a'zam, hem ekseriyet-i mâsumun maişeti basittir. Tagaddî besatetiyle onlara tâbi olmak

Bin kerre müreccahtır, ekalliyet-i müsriفة, ya bir kısım sefihe tagaddîde tereffüh noktasında benzemek...

İnsanların aç olduğu böyle bir zamanda, refah içinde yaşama hususunda İslâmiyet izin verme mevzuunda bizi kendi irademize bırakmaz.

Lezzetler çağırıldıkça “Sanki yedim” demeli. “Sanki yedim”i düstur eden kişi bir mescidi yiyebilirdi yemedi. Eskiden Müslümanların çoğu aç değildi. Bolluk içinde yaşama isteğine bir derece izin vardı. Şimdi ise çoğu açlığa düşüp, kaldı. Artık lezzetler içinde yaşama arzusuna şer'î izin kalmadı. Müslümanların büyük çoğunluğunun, hem mâsum ekseriyetin gecimi basittir. Basit sevlerle beslenerek ve basitce geçinerek, onlara tâbi

Haşiye: İstanbul'da “Sanki Yedim” namında bir mescid var. "Sanki yedim" diyen adam, hevesinden kurtardığı paralarla bina etmiş.

olmak; bin kere müsrif azınlığı veya bir kısım sefihe refah içinde yaşama noktasında benzemekten daha iyidir.

Bu kısmın dipnotunda “İstanbul’da ‘Sanki Yedim’ namında bir mescid var. ‘Sanki yedim’ diyen adam, hevesinden kurtardığı paralarla bina etmiş.” diye yazılmış. Meselâ adamın canı, ballı börek mükellef sofralar istiyor. O hemen ‘sanki yedim’ diyerek oralar için harcayacağı parayı bir kenara ayırıyor. İşte böyle biriktirdiği paralarla bu mescidi yaptırıyor. Onun için bu isim veriliyor. Fakat bazıları; “Bu adam nefesine zulmetmiş, acaba böyle bir para ile yapılan mescidde namaz kılınır mı?” gibi şüpheler atsalar da, adam o mescidi yaptırmaya kadar yaşadığına göre nefse verilecek kut-u lâyemutu (ölmeyecek miktar azığı) vermekten esirgememiş demektir. Dolayısıyla nefse yapılmış bir zulüm yoktur. Aslında bunu iddia edenler, nefis ve şeytanlarının kendilerine yaptığı zulüm ve aldatmalardan haberleri yoktur.

Zaman Olur ki, Adem-i Nimet, Nimettir

Hâfıza bir nimettir. Fakat ahlâksız bir adamda musibet zamanında nisyan ona râcihtir. Nisyan da bir nimettir. Yalnız her günün âlâmını çektirir, müterâkim olmuş âlâmı unutturur.

Zaman olur ki, nimetin olmaması nimettir. Hafıza bir nimettir. Fakat ahlâksız bir adamda, musibet zamanında unutkanlık ondan üstündür. Unutkanlık da bir nimettir. Yalnız her günün elemlerini çektirir, yığılmış olan elemleri unutturur.

Bizim bazen mahrumiyet gibi gördüğümüz şeylerin aslında hakkımızda hayırlı olabileceğini ifade eden âyetler vardır: “Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey, hakkınızda iyi olabilir ve hoşunuza giden bir şey de hakkınızda kötü olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.” (Bakara, 2/216) “İnsan, hayra dua eder gibi, şerre dua etmekte (hayır ister gibi şerri istemekte)dir. İnsan pek acelecidir.” (İsra, 17/11)

Her Musibette Bir Cihet-i Nimet Var

Ey musibetzedede! Musibetin içinde bir nimet münderiçtir. Dikkat et de onu gör. Nasıl her şeyde vardır

Bir derece-i hararet, her musibette vardır bir derece-inimet. Daha büyüğü düşün. Küçükteki nimetin

Dereceyi görerek Allah'a çok şükür et. Yoksa isti'zamlarla ürkersen, "of of"la üflersen, o da aksine şişer.

Şişer de dehşetlenir. Eğer merak da etsen, bir iken ikileşir. Kalbde olan misâli, döner hakikat olur;

Hakikattan ders alır. Sonra döner, başlıyor, kalbini tokatlıyor...

Her musibette bir nimet ciheti vardır.

Ey musibete düşen kişi! Musibetin içinde bir nimet yerleştirilmiştir. Dikkat et de onu gör. Nasıl ki her şeyde bir hararet derecesi vardır, her musibette de bir nimet derecesi vardır. Küçük olan nimetin daha büyüğünü düşün ve derecesini görerek Allah'a çok şükür et. Yoksa, büyüterek ürkersen, "Of! Of!"larla üflersen, o da aksine şişer. Şişer de dehşetlenir. Eğer merak da etsen, bir iken ikileşir. Kalbde olan misâli döner, hakikat olur. Hakikatten ders alır, sonra döner kalbini tokatlamaya başlar.

Bedüzzaman Hazretleri, bu hususta Hastalar Risalesi'nde merak ve vehim hakkında şunları söylemiştir: "Ey lüzumsuz merak eden hasta! Sen hastalığın ağırlığından merak ediyorsun, O merakın senin hastalığını ağırlaştırır. Hastalığın hafifleşmesini istersen, merak etmemeye çalış. Yani hastalığın faydalarını, sevabını ve çabuk geçeceğini düşün, merakı kaldır, hastalığın kökünü kes. Evet, merak hastalığı ikileştirir. Maddî hastalığın altında merak ile manevî bir hastalığı kalbine verir; maddî hastalık ona dayanır, devam eden hastalığın mühim bir kökü kesilir, hafifleşir, kısmen gider. Bilhassa evhamlar bir dirhem maddî hastalık, bazen merak vasıtasıyla on dirhem kadar büyür. Merak kesilmesiyle, o hastalığın onda dokuzu gider." (25. Lem'a, 10. Deva)

"Hastalık iki kısımdır: Bir kısmı hakiki, bir kısmı vehmidir. (...) Vehmi hastalığın en müessir ilâcı, ehemmiyet vermemektir. Ehemmiyet verdikçe o büyür, şişer. Ehemmiyet vermezse küçülür, dağılır. Nasıl ki, arılara iliştiğince insanın başına üşüşürler; aldırılmazsan dağılırlar. Hem karanlıkta gözüne sallanan bir ipten gelen bir hayale ehemmiyet verdikçe büyür, hattâ bazen onu divane gibi kaçıtır. Ehemmiyet vermezse, adı bir ipin yılan olmadığını görür başındaki telâşına güler. Bu vehmi hastalık çok devam etse, hakikate inkılab eder. Vehham ve asabi insanlarda fena bir hastalıktır, habbevi kubbe yapar, kuvve-i manevîyesi kırılır. Bilhassa merhametsiz yarım hekimlere veyahut insafsız doktorlara rast gelse, evhamını daha ziyade tahrik eder. Zengin ise malı gider; yoksa ya aklı gider veya sıhhati gider." (25. Lem'a, 21. Deva)

Büyük Görünme, Küçülürsün

Ey enesi çifteli, kafası da kibirli! Şu mîzânı bilmeli: Her adam için elbet cem'iyet-i beşerde, içtimâî binada,

Görmek görünmek için şu mertebe denilen bir penceresi var.

Ger pencere, kamet-i kıymetinden yüksekse, tekebbürle tetavül edecek, uzanacak. Ger pencere, kamet-i himmetinden alçaksa, tevâzuy-la tekavvüs edecek, eğilecek.

Kâmillerde, büyüklük mikyasıdır küçüklük. Nakıslarda, küçüklük mîzânıdır büyüklük...

Ey enanîyeti çifteli, kafası da kibirli! Şu ölçüyü bilmeli: Her adam için elbette içtimai hayatta görmek ve görünmek için mertebe denilen bir pencere vardır. Eğer pencere boyundan yüksekse, kibirlenerek boyunu uzun göstermeye çalışacak, uzanacak. Eğer pencere, himmetinin boyundan alçaksa tevazu ile iki büklüm olup eğilecek. Kâmillerde, büyüklüğün ölçüsü küçük görünmedir. Nakıslarda da küçüklüğün ölçüsü, büyük görünmedir.

Kur'ân-ı Kerim de kibir üzerinde durmuş ve ilk olarak şeytanı örnek göstermiştir. “(Allah şeytana) buyurdu: Öyle ise oradan in, orada kibirlenmek senin haddin değildir. Çık, çünkü sen aşağılıklardansın!” (A'raf, 7/13) “Yeryüzünde haksız yere kibirlenenleri, âyetlerimden uzaklaştıracağım. Onlar her âyeti görseler de yine ona inanmazlar.” (A'raf, 7/146) “Yalnız İblis, diretti, kibirlendi ve kafirlerden oldu.” (Bakara, 2/34) “(Rabbin şeytana): ‘Ey İblis, bizzat kudretimle yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Kibirlendin mi, yoksa yücelerden mi oldun?’ dedi.” (Nebe', 78/75) “O (Firavun) ve askerleri, yeryüzünde haksız yere kibirlendiler ve kendilerinin bize döndürülmeyeceklerini sandılar. Biz de onu ve askerlerini tuttuk, denize attık; bak o zalimlerin sonu nasıl oldu?” (Kasas, 28/39-40) “Ama inkâr edenlere gelince ‘Âyetlerim size okunurdu, fakat siz büyüklük tasladınız ve suçlu bir toplum oldunuz değil mi?’ denilir.” (Câsiye, 45/31) “Allah'ın âyetlerinin kendisine okunduğunu işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç işitmemiş gibi inkârında direnir. Onu, acı bir azap ile müjdele.” (Câsiye, 45/8) “Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadan Allah'ın âyetleri hakkında tartışanlar (yok mu) onların göğüslerinde, (hiçbir zaman) erişemeyecekleri bir büyüklük taslamaktan başka bir şey yoktur.” (Mü'min, 40/56) “Allah, büyüklük taslayanları sevmez.” (Nahl, 16/23)

Hasletlerin Yerleri Değişse, Mahiyetleri Değişir

Hasletlerin Yerleri Değişse, Mahiyetleri Değişir

Bir haslet.. yer ayrı, sîmâ bir. Kâh dev, kâh melek, kâh sâlih, kâh tâlih; misâli şunlardır:

Zaîfin kavîye karşı izzet-i nefsi sayılan bir sıfat, ger olursa kavîde, tekebbür ve gururdur.

Kavînin bir zaîfe karşı da tevâzu'u sayılan bir sıfatı, ger olursa zaifte, tezellül ve riyâdır.

Bir ülü'l-emr, makamında olursa ciddiyeti, vakardır; mahviyeti, zillettir.

Hânesinde bulunsa mahviyeti tevâzu', ciddiyeti kibirdir.

Mütekellim-i vahde olsa eğer bir zâtta: Müsamaha, hamiyet. Fedakârlık; bir haslet, bir amel-i sâlihtir.

Mütekellim-i maa'l-gayr olsa eğer o zâtta: Müsamaha, hıyânet. Fedakârlık; bir sıfat, bir amel-i tâlihtir.

Tertib-i mebâdide tevekkül, tenbelliktir. Terettüb-i netice noktasındaki tefviz, tevekkül-i şer'îdir.

Semere-i sa'yine, kısmetine rıza ise, memduh bir kanaattır, meyl-i sa'ye kuvvettir.

Mevcud mala iktifâ, mergub kanaat değil; belki dûn-himmetliktir. Misâller daha çoktur.

Kur'ân mutlak zikreder, sâlihât ve takvâyı. İbhâmında remz eder makamâtın tesiri. Îcâzı bir tafstir. Sükûtu geniş sözdür.

Bir haslet (huy, meziyet), aynı simada olmakla beraber yerleri ayrı olunca bazen dev, bazen melek, bazen salih, bazen yaramaz bir şey olur. Meselâ: Zayıf bir kimsenin kuvvetli bir kişiye karşı izzet-i nefsi sayılan bir sıfat, eğer kuvvetlide olursa, kibir ve gururdur. Kuvvetlinin zayıfa karşı da tevâzu sayılan bir sıfatı, eğer zayıfta olursa, zillet ve riyadır. Devlet başkanı veya vali gibi bir konumda bulunan kimsenin, makamında iken gösterdiği ciddiyet, vakardır. O makamda göstereceği mahviyet zillettir. Ama kendi hanesinde iken mahviyeti tevâzudur, ciddiyeti de kibirdir. Kendi namına hareket eden ve konuşan kişinin, müsamaha göstermesi, hamiyet ve fedakârlık olan bir sıfattır ve salih bir ameldir. Fakat aynı kişi bir milleti veya bir toplumu temsil makamında ben değil de biz olarak konuşuyor

veya hareket ediyorsa, onun göstereceği müsamaha bu sefer hıyanet olur, yapacağı fedakârlık da kötü bir amel olur. Daha girişilecek işin başındaki düzenlemede hiçbir hazırlık yapmadan sebepleri hazırlamadan yapılacak bir tevekkül, gerçek tevekkül değil, tembelliktir. Ama bize düşeni yaptıktan sonraki netice noktasında tefvîz, yani işi Allah'a havale etmek ise, İslâmî manada bir tevekküldür. Çalışıp gayret ettikten sonra emeğinin meyvesi olan kısmetine razı olmak övülen bir kanaattir; çalışma meylini kuvvetlendirir. Ama hiç çalışmadan mevcut mal ile yetinmek, arzulanan kanaat değil, bilakis dun himmetlidir, yani himmetsizlik ve gayretsizliktir. Misâller daha çoktur. Kur'ân salihât ve takvâyı mutlak manada zikreder. İfadeyi mübhem (kapalı) tutmakla, makamların tesirini rumuzlu olarak gösterir. Kur'ân'ın vecizliği bir tafsilat gibidir; sükutu geniş sözdür.

Üstad bu meseleyi Sünuhât isimli eserinin başında, “İman edip salih ameller işleyenler” (Ra'd, 13/29) âyetini izah ederken şöyle açıklıyor: “Kur'ân salihâtı mutlak, mübhem bırakıyor. Çünkü ahlak ve faziletler, hüsün ve hayır çoğu nisbidirler. Neviden nev'e geçtikçe değişir. Sınıftan sınıfa indikçe ayrılır. Mahâlden mahâlle mekân değiştirdikçe başkalaşır. Cihet ve muhtelif olsa, muhtelif olur. Fertten cemaate, şahıstan millete çıktıkça mahiyeti değişir. Meselâ, cesaret, sehavet, erkte gayrete, hamiyete ve yardımlaşmaya vesiledir. Ama kadında bu meziyet ve hasletler, kocasına karşı üstünlük iddiasına, arsızlık ve utanmazlığa ve kocasının hakkına tecavüze sebep olabilir. (...) Meselâ bir şahıs, kendi namına hazm-ı nefiste bulunup, övünemez. Ama millet namına övünür, hazm-ı nefis etmez. Her birinde bir misâl gördüm; istinbat edip sen de benzerlerini bul çıkar. Madem ki, Kur'ân, bütün insan tabakalarına, her asırda, her durumla ilgili şümüllü ezeli bir hitaptır, hem nisbi, izafi güzellik ve hayırlar çoktur. Salihât kelimesinin mutlak bırakılması da belâgatlı ve veciz bir ifadedir.” (Sünuhât)

Salihât kelimesi, başta namaz, zekât gibi ibadettendir. Bir de yukarıda anlatıldığı gibi nisbî ve izafi olan salihât vardır ki, Üstad Hazretleri onları Lemaat ve Sünuhât isimli eserlerinde, aktardığımız gibi, izah etmiştir.

Küçük bir not olarak hatırlatmak isterim, Lemaat'ta geçen talih kelimesi bizim kullandığımız talih kelimesiyle aynı değildir. Çünkü bizim kullandığımız talih kelimesinin aslı tali'dir. Yani sonu “ayın” harfiyle biter. Sonu “ha” harfiyle biten talih aslında yaramaz manasına gelmektedir. Maalesef bizde galat-ı meşhur olarak öyle kullanılmaktadır.

يَعْلُو الْحَقُّ بِizzat, Hem Âkıbet Muraddır

Ey arkadaşı! Bir zaman bir sâil dedi: “Madem يَعْلُو الْحَقُّ haktır. Neden kâfir, müslime; kuvvet, hakka galibtir?”

Dedim: Dört noktaya bak! Bu müşkil de hal olur.

• Birinci nokta şudur: Her hakkın her vesilesi hak olması lâzım değildir.

Öyle de, her bâtılın her vesilesi bâtıl olması, yine lâzım değildir. Neticesi şu çıkar: Hak olan bir vesile, bâtıl vesileye galibtir. Dolayısıyla, bir hak bir bâtıla mağlûbdur. Muvakkaten, bi'l-vasıta olmuştur. Yoksa bizzât, hem daima değildir.

Lâkin âkıbetül-âkıbe, her dem yine hakkındır. Kuvvetin bir hakkı var, bir sırr-ı hilkatı var.

• İkinci nokta şudur: Her müslimin her vasfı müslim olmak vâcib iken, haricen her dem vâki', sabit değildir.

Öyle de: Her kâfirin her vasfı kâfir olmak, küfründen neş'et etmek yine lâzım değildir. Her fâsıkın her vasfı fâsık olmak, fiskından neş'et etmek, öyle de her dem sabit değildir.

Demek bir kâfirin müslim olan bir vasfı, müslimdeki lâ-meşrû' vasfına galib olur. Bilvasıta, o kâfir dahi ona galibtir.

Hem dünyada, hayatın hakkı şâmil ve âmmdır. O rahmet-i âmme-nin bir cilve-i mânidâr, onun bir sırr-ı hikmeti var; küfür mâni değildir.

• Üçüncü nokta şudur: O Zât-ı Zülcelâl'in iki vasf-ı kemâlden iki Şer'i tecelli; vasf-ı irâdeden gelen meşîtle takdirdir,

O da şer'-i tekvînî... Vasf-ı Kelâm'dan gelen şeriat-ı meşhure. Teş-riî evâmire karşı itâat, isyan nasıl olur. Öyle de tekvînî evâmire itâat ve isyan olur. Birincisi galibâ dâr-ı uhrâda görür,

Mücâzâtı, sevabı. İkincisi ağlebâ dâr-ı Dünya'da çeker, mükâfat ve ikabı. Meselâ: Nasıl sabrın mükâfatı zaferdir;

Atâletin mücâzâtı sefâlet. Öyle de, sa'yin sevabı olur servet. Sebatta da galebedir mükâfat. Zehirin ikabı bir maraz, panzehirin sevabı bir sıhhattir.

Bâzan iki şeriat evâmiri, bir şeyde beraber müctemi'dir. Her birine bir cihet... Demek tekvînî emre itâat ki bir haktır.

Îtâat galib olur, o emrin isyanına ki bir tavr-ı bâtıldır. Bir bâtıla vesile olmuş olursa bir hak, vaktaki galib olsa bir bâtıla ki, olmuş o da vesile-i hak. Bilvasıta bir hakkın bir bâtıla mağlûbdur. Fakat bizzât değildir.

Demek *يَعْلُو الْحَقُّ* bizzât demektir. Hem âkıbet muraddır, kayd-ı haysiyet maksuddur.

•Dördüncü nokta şudur: Bir hak bilkuvve kalmış, yahut kuvvetsiz kalmış, ya mahlûttur, hem mağşûş. Ona da bir inkişâf, ya bir taze kuvvet vermek lâzım gelmiştir.

Mühezzeb ve müzehheb yapmak için, muvakkat bâtıl ona musallat, tâ ki sebike-i hak ne miktar lüzum vardır tâ mahz ve hâlis çıksın. Mebâdide, Dünya'da bâtıl etse galebe, fakat kazanmaz harbi. “Âkıbetü'l-müttakîn” ona vurur bir darbe!

İşte bâtıl mağlûbdur. *يَعْلُو الْحَقُّ* sırrı onu çarpar ikaba; işte hak da galibtir.

“Hak yücedir, onun üstüne çıkılamaz.” hadisinde kastedilen manada, bizzat hakkın yüceliği ve hem de akıbet murad edilmiştir.

Ey arkadaş! Bir zaman birisi şöyle bir soru sordu: “Madem “Hak yücedir, onun üstüne çıkılamaz.” haktır. Öyleyse, neden kâfir Müslüman'a, kuvvet de hakka galiptir?” dedim, dört noktaya bak; bu müşkül de hâl olur.

Birinci nokta şudur:

Her hakkın her vesilesinin hak olması lâzım değildir. Aynı şekilde, her bâtılın her vesilesinin de bâtıl olması lazım değildir. Neticesinde şu çıkar: Hak olan bir vesile, batıl vesileye gâliptir. Dolayısıyla, bir hak bir batıla mağluptur. Geçici olarak ve bilvasıta olmuştur. Yoksa bizzat, hem daima değildir. Lâkin en son galibiyet neticesi her zaman yine hakkındır. Kuvvetin bir hakkı vardır. Allah boşuna yaratmadığına göre bir yaratılış sırrı vardır. Yani hak yolunda olanlar kuvveti ellerinden başkalarına kaptırdıkları takdirde, bâtıla bir güç vermiş olurlar. O da orada hükmünü icra eder. Müslümanlar o gücü ele geçirmek için çalışmayınca bâtıl elindeki o güç elbette durup dururken sıfırlanmayacaktır. Çünkü o zaman kuvvetin yaratılışı hikmetsiz olmuş gibi bir durum ortaya çıkar. Ama Allah istediği zaman mucize ve kerametlerde olduğu gibi harikalar kuşağında çok özel bir icraatta bulunabilir. Bunlar hem çok nâdir cereyan eder, hem de Müslümanlar işlerini hârikalar kuşağına göre ayarlayamazlar. Herkes onun koyduğu kevnî ve fitrî kanunlara uymak mecburiyetindedir.

İkinci nokta şudur:

Her Müslüman'ın bütün vasıflarının Müslüman olması vâcip iken, maa-
lesef bu durum realitede her zaman böyle olmuyor. Öyle de Müslüman
olmayanların bütün vasıflarının kâfir (kötü) olması ve inançsızlığından
doğması da gerekmez. Her günahkârın, her vasfının günahkâr olması ve
günahkârlığından doğması da her zaman sabit değildir. Demek Müslüman
olmayan bir kişinin Müslüman olan bir vasfı sebebiyle o kişi Müslüman'a
galip gelmiştir. Hem dünyada hayatın hakkı şâmil ve umumidir. Cenâb-ı
Hakk'ın o geniş rahmetinin manidar bir tecellisi olan hayatın da bir
sırrı, bir hikmeti vardır ve bunun tecellisine kişinin Müslüman olmaması
mâni değildir. Yani Müslüman olmasa dâhi bir kişi İslâmî vasıflarından
dolayı galip gelme hakkına sahiptir. Madem Müslüman değildir, öyleyse
güzel vasıfları bulursa bile galip gelme hatta güzel vasıfları olmayan
Müslümanları mağlup etme hakkına sahip olmamalıdır şeklinde bir şey
olamaz. O zaman hayatın yaradılış ve hikmetine aykırı düşer. Öyleyse
Müslümanlar dünyada ne olursa olsun, madem biz Müslümanız galip
gelme hakkı bizindir; bizi kimse mağlup edemez gibi bir imtiyaza sahip
değillerdir. Eğer galibiyeti ellerinde tutmak istiyorlarsa, devamlı üzerle-
rinde İslâmî vasıfları taşımak mecburiyetindedirler.

Üçüncü nokta şudur:

Cenâb-ı Hakk'ın iki kemâl vasfından iki şeriat tecellisi vardır. Bunlardan
irade sıfatından gelen meşiet (dileme) ile takdirdir. O da tekvini ve fitri
kanunlardır. (İnsanlar bunlara yanlışlıkta tabiat kanunları derler.) Kelâm
sıfatından gelen meşhur şeriat yani dini kanunlardır. Dinî kanunların
emirlerine karşı insanlarda nasıl itaat ve isyan olursa, öyle de, fitrî, tek-
vinî kanunlara karşı da itaat ve isyan olur. (Yani meselâ suyun kaldırma
gücünden istifade ile gemiler yapılabildiği gibi, bu kanunu dinlemeyenler
batmakla karşı karşıyadırlar. Bütün teknik ve teknoloji bu kanunlardan
istifadeye dayanmaktadır.) Dinî kanunlara uyanın veya uymamanın karşı-
lığı çoğunlukla ahirettedir. Meselâ namazın ve orucun dünyada da faydası
vardır ama ahirettekilerin yanında bunlar hiç kalır. Fitrî, tekvinî kanunlara
uymamanın veya uymamanın karşılığı da en çoğu dünyadadır. (Teknik ve
teknoloji ele geçirenler dünya hayatlarını mâmur eder ve büyük bir gücü
de ellerinde tutmuş olurlar. Eğer onu Allah için, insanlığın faydası için
kullanırlarsa, ahiretlerini de mâmur etmiş olurlar.)

Meselâ, nasıl sabrın mükâfatı vardır, tembelliğin cezası sefalettir; öyle de çalışmanın sevabı servet olur. Sebat etmenin mükâfatı da galip gelme olur. Zehirin cezası hastalık, panzehirin sevabı sıhhattir. Bazen bu iki kanunun emirleri bir şeyde beraber birleşirler. Her birine göre bir cihet vardır. Demek ki, fitrî ve tekvinî emirlere itaat etmek bir haktır. İtaat edip o kanunlardan istifade eden galip gelir. Mağlup olan da, o kanunlara isyan edip bâtil içine girendir. Bu durumda, kendi bâtil bir davada olsa bile hak bir tavırla teknik ve teknolojiyi ele geçirmiş olanlar; hak davanın mensubu bile olsa bâtil bir tavırla teknik ve teknolojiyi terk eden ve fennin gelişmelerinden mahrum olanları mağlup ederler. İşte burada yine de hak vesile, batıl vesileye galip gelmiş olur. Demek ki “Hak galiptir” demekten maksat, “bizzat” demektir. Hem âkıbet muraddır; haysiyet (mahiyet, özellik ve nitelik) kaydı kastedilmiştir.

Dördüncü nokta şudur:

Bir hak potansiyel durumda veya kuvvetsiz kalmış, yahut içine hak olmayan şeyler karışmış ve katılmış olabilir. Onun için ona bir inkişaf veya taze bir kuvvet vermek gerektiğinden onu tertemiz hâle getirip altınla yaldızlamak için muvakkaten bâtil ona musallat edilir. Nasıl ki, toprak ve diğer kıymetsiz madenlerle karışık bir şeyin içinden altın külçesinin hâlis olarak elde etmek için onlara ateş musallat edilir. İşte bâtılın musallat edilmesiyle ateş gibi yakıcı imtihanlar neticesinde hak davaya dünyalık işler, siyasî arzular gibi uygun olmayan niyetlerle katılanlar hemen bu sıkıcı ve sıkıntılı imtihan neticesi elenir ve hak külçesi de böylece haslar olarak ortaya çıkar. Dünyada bâtil galip gelse bile, fakat yine de savaşı kazanmış olmaz. Çünkü “Akabet muttakilerindir.” (Hud, 11/49; Araf, 7/128) ona bir darbe vurur. İşte yine de en sonunda bâtil mağluptur. “Hak yücedir, onun üstüne çıkılmaz.” sırrı onu cezaya çarpar; işte hak da ahirette bile galiptir.

Burada dikkat edilecek husus; hak, hak dava, dava vesileler ve hak vasıfları iyi kavrayabilmektir. Bunlar iyice bilinmeden yani burada anlatılan bu dört nokta anlaşılmadan, bu mesele idrak edilemez.

Bir Kısım Desatir-i İctimaiye

İçtimâî hey’ette düstûrları istersen: Müsavatsız adâlet, önce adâlet değil. Temâsülse, tezdadın mühim bir sebebidir.

Tenasübse tesanüdün esası. Sığar-ı nefistir tekebbürün menbaı.

Zaaf-ı kalbdır gururun mâdeni. Olmuş acz, muhalefet menşei. Meraksa ilme hocadır.

İhtiyaçtır terakkinin üstadı. Sıkıntıdır muallime-i sefâhet. Demek sefahetin menbai sıkıntı olmuş. Sıkıntı ise mâdeni: Yeisle sû-i zandır, Dalâlet-i fikrîdir, zulümât-ı kalbîdir, israf cesedîdir.

Bir kısım içtimai düsturlar: İçtimai heyette düsturları istersen, her şeyden önce eşit dağıtılmayan bir adalet, adalet değildir. (Kanun önünde herkes eşit olmalıdır. Ayrıca fırsat eşitliği herkese tanınmalıdır.) Herkesi birbirine tam misil sayma, tezaatın mühim bir sebebidir. (Çünkü, insanlar kabiliyet yönünden, maharet açısından ve çalışkanlıkları bakımından birbirinin aynı değildir. Çalışana da, çalışmayana da, becerikliği de, beceriksizi de aynı ücreti vermek yanlıştır. Böyle bir uygulama komünizmde olduğu gibi, kabiliyetleri köreltir ve üretimi düşürür.)

Her şeyi ve herkesi münasip yerde istihdam ve kullanma, dayanışmanın esasıdır. (Ayakları baş, başları ayak yapma yanlıştır. Adalet ve eşitlik yapıyorum diye kafayı yere koyup onunla yürünmez. Baş düşünüp planlayacak, ayaklar da yürüyüp vücudu taşıyacaktır.) Nefsin küçüklüğü, kibirlenmenin kaynağıdır. (Küçük insanlar, büyükenip böbürlenerek komplekslerini aşmaya çalışırlar.)

Gururun madeni, kalp zaafıdır. Muhâlefet âcizlikten doğar. (Zaten güçlü olsa iktidar olur ve muhâlefete düşmezdi.) Merak ise ilme hocadır. (Bir şey öğretmek için, merak uyandırmak en uygun yoldur.) Terakkinin üstadı, ihtiyaçtır. (Birçok keşif ve buluşlar ihtiyacın sevgiyle olmuştur. Bu da ilim ve fende gelişmeyi sağlamıştır.)

Sefaheti öğreten sıkıntıdır. Sefahet sıkıntının kaynağı olduğu gibi sıkıntı da ümitsizlik ve su-i zandan doğmaktadır. (O zaman sefahetten kurtulmak için, sıkıntının kaynağı olan ümitsizlik ve su-î zannı kökünden kurutmak gerekir.)

Dalalet fikirle; zulümat kalp ile; israf ise cesetle ilgilidir. (Onun için düşüncenin dalaletten kurtulması için Kur'ân ziyası ile aydınlatılması; kalbin zulümattan hâlas olması için zikr nuru ile donatılıp feyizlendirilmesi; cesedin israftan korunması için de riyazat ile disiplin altına alınması lazımdır.)

Kadınlar Yuvalarından Çıkıp Beşeri Yoldan Çıkarılmış; Yuvalarına Dönmeli

إِذَا تَأَنَّتِ الرَّجَالُ السُّفَهَاءُ بِالْهُوسَاتِ
(Haşiye 1) إِذَنْ تَرَجَّلَ النِّسَاءُ النَّاشِرَاتُ بِالْوَقَاحَاتِ

Mimsiz medeniyet, tâife-i nisâyı yuvalardan uçurmuş, hürmetleri de kırmış, mebzûl metaı yapmış. Şer’-i İslâm onları

Rahmeten dâvet eder eski yuvalarına. Hürmetleri orada, rahatları evlerde, hayat-ı ailede. Temizlik zînetleri.

Haşmetleri, hüsn-i hulk; lûtf-i cemâli, ismet; hüsn-i kemâli, şefkat; eğlencesi, evlâdı. Bunca esbab-ı ifsad, demir sebat kararı

Lâzımdır tâ dayansın. Bir meclis-i ihvanda güzel karı girdikçe riyâ ile rekabet, hased ile hodgâmlık debretir damarları!

Yatmış olan hevesât, birdenbire uyanır. Tâife-i nisâda serbestî inkişâfi, sebep olmuş beşerde ahlâk-ı seyyienin birdenbire inkişâfi.

Şu medenî beşerin hırçınlaşmış ruhunda, şu sûretler denilen küçük cenazelerin, mütebessim meyyitlerin rolleri pek azımdır; hem müdhiş-tir tesiri. (Haşiye 2)

Memnu’ heykel, sûretler: Ya zulm-i mütehaccir, ya mütecessid riyâ, ya münce mid hevestir. Ya tılsımdır: Celbeder o habîs ervâhları.

Sefih erkekler hevesatlarına kapılıp kadınlaştıkları takdirde, açık saçık kadınlar da erkek hakkına tecavüz ederek hayâsızlaşmış erkekleşirler. Mimsiz medeniyet yani denîyet (denî bir anlayış) kadınları yuvalardan uçurmuş, onlara karşı olan hürmet ve saygıyı kırmış, değersiz ve ucuz birer meta hâline getirmiş. İslâmiyet onları merhametinin gereği olarak eski yuvalarına davet eder. Çünkü görecekları hürmet orada; rahatları evlerde ve aile hayatında... Temizlik zînetleri... Haşmetleri ise güzel ahlâk. Bir kadının en lâtif ve en güzel yönü iffet ve ismeti vani masumluğudur. Onun kâmil manadaki ivilik

Haşiye 1: Tesettür Risalesinin esasıdır. Yirmi sene sonra müellifinin mahkûmiyetine sebep gösteren bir mahkeme, kendini ve hâkimlerini ebedî mahkûm ve mahcup eylemiş.

Haşiye 2: Nasıl meyyite bir kariya nefsanî nazarla bakmak nefsin dehşetle alçaklığını gösterir. Öyle de, rahmete muhtaç bir biçare meyyitenin güzel tasvirine müştehiyâne bir nazarla bakmak, ruhun hissiyât-ı ulviyesini söndürür. (Nasıl ölmüş bir kadına nefsanî bir nazarla yani shevi düşünceyle bakmak, nefsin dehşetli alçaklığını gösterir; öyle de, rahmete muhtaç ölmüş biçare bir kadının sağ bile olsa onun cansız güzel resim ve fotoğrafına şehvetli bir nazarla bakmak da, insan ruhunun ulvi hislerini söndürür.)

ve güzelliği şefkatidir. Eğlencesi de evladıdır. Bunca bozucu sebepler mevcut iken, dayanabilmesi için demir gibi sebatlı bir kararının olması gerekmektedir. (Ayrıca kendisi de kadın erkek karışık yerlerde ifsada sebep olabilir. Çünkü erkeklerin bulunduğu bir dostlar meclisine güzel bir kadın girince, gösteriş, rekabet, hased ve bencillik hisleri, damarları debreştirir. Yatmış olan hevesat birden bire uyanır. Bu bir nevi fitnenin uyandırılması gibidir.)

Kadınlarda serbestliğin, açık saçıklığın inkişafı, insanlarda kötü ahlâkın birden bire inkişafına sebep olmuştur. Şu medenî insanların hırçınlaşmış ruhunda, şu resim ve suretler denilen küçük cenazelerin, gülümseme pozundaki cansız görüntülerin rolleri çok büyüktür. Tesirleri de pek müthiştir. Aslında İslâmiyet'in men ettiği heykel ve resimler incelendiğinde bunlar; ya taş kesilmiş bir zulüm (Tarihlere ve kalıntıları heykellere bakarsak binlerce insanı öldürmüş Firavun, Nemrut ve benzerlerinin kan ve cesetler üzerine yükselen heykellerini görüyoruz) veya ceset hâlinde tezahür eden bir riya ve gösteriş yahut dondurulmuş bir heves ve şehvet veyahut habis varlıkları celbeden bir tılsım oldukları görünecektir.

İslâmiyet'te zulüm ve zulme teşvik, hatta en ufak bir meyil dahi yasaktır. Allah rızasının dışında yapılan işler, meşhur olmak, nam bırakmak için yapılanlar da riya'dır. Sırf böyle bir duygu ile savaştan ve ölen insan bile şehit sayılmaz. Şehvetten başka bir şeyi düşünmeyen ve müstehcen biçimde insan vücutlarını taşlara nakşedenler de İslâmiyet'in edep ve havas prensiplerini çiğnemiş olurlar. Hayâ imandan bir şubedir. İnsanlarda haya duygusunu dejenere eden her şeye karşı İslâmiyet tedbirini almıştır. Bu resim ve heykellerin bir kısmı da, sihirle, büyü ile uğraştan ve habis ruhları celbetmek için tılsım olarak bunları kullananların malzemeleridir. İslâmiyet böyle şeyleri de yasaklamıştır.

Tasarruf-u Kudretin Vüs'atı, Vesâit ve Muinleri Reddeder

O Kadîr-i Zülcelâl; tasarruf-i kudreti tevessü-i tesiri noktasında oluyor Şems'imiz zerre-misâl

Nev'-i vâhidde olan tasarruf-i azîmi mesafesi vâsi'dir. İki zerre beyninde câzibeyi ele al;

Git de tâ Şemsü'ş-Şümûs ve Kehkeşan beynindeki câzibenin yanında koy. Yüğü bir kar dânesi bir melek, Şemsi ele almış bir Şems-misâl

Meleğin yanına getir. İğne kadar bir balığı, balına balığı da yan yana bırak. O Kadîr-i Ezelî-i Zülcelâl

Tecelli-i vasii, asgardan tâ ekbere itkan-ı mükemmeli birden tasavvura al. Câzibe ve nevâmis, vesail-i pür-seyyâl

Gibi örfî emirler; tecelli-i kudrete, tasarruf-i hikmete birer isim olması.. odur yalnız meâl.

Başka meâli olmaz, beraber de bir düşün; bileceksin bizzarûre ki: Esbab-ı hakikî, vesâit-i zîmisâl,

Muinler, hem şerikler birer emr-i bâtıldır, birer hayâl-i muhâl, o kudret nazarında. Hayat vücûda kemâl,

Makamı büyük, mühimdir; buna binaen derim: Küremiz, âlemi-miz neden mutî, müsahhar olmasın hayvan-misâl.

O Sultan-ı Ezel'in bu tarz hayvan tuyuru kesretle münteşirdir şu meydan-ı fezâda, muhteşem ve pür-cemâl.

Bostan-ı hilkatinde salmış da döndürüyor, onlardaki nağamât, bunlardaki harekât; tesbihâttır o akval,

İbadettir o ahvâl, Kadîm-i lem-yezel'e, Hakîm-i lâ-yezâl'e. Küremiz hayvana pek benziyor, âsâr-ı hayat gösteriyor. Eğer yumurta kadar küçükse bi'l-farz'ı'l-muhâl,

Minimini bir hayvan olması pek muhtemel. Yuvarlak bir huveyne, küre kadar büyüse, o da böyle olması pek karîb bir ihtimal.

Âlemimiz insan kadar küçükse; yıldızları, zerrelere sûretine dönerse, bir zîşuur hayvana dönmesi caiz olur, akıl da bulur mecal.

Demek âlem erkânlarıyla birer âbid-i müsebbih, birer mutî müsahhar Hâlık-ı lem-yezel'e, Kadîr-i lâ-yezâl'e.

Kemmen büyük olması, keyfen büyük olması her vakit lâzım gelmez; zira daha cezâletlidir saat-i hardal-misâl,

Bir saatten ki timsali Ayasofya kadardır. Bir sineğin hilkati hayret-fezâdır filden, o mahlûk-i bîfasal.

Ger kalem-i kudretle bir cüz-i ferd üstüne esîrin cevâhir-i ferdiyle yazılsa bir Kur'ân ki, sığar-ı sahife nisbeti, bir kibr-i san'at-meâl

Sahife-i semâda yıldızlarla yazılan bir Kur'ân-ı Kerîm'e cezâletle müsavi. Nakkaş-ı Ezel'in san'atı her tarafta pür-cemâl ve pür-kemâl.

Her tarafta böyledir. Derece-i kemâlde kalemdekiittihad, tevhidî ilân eder. Bu kelâm-ı pür-meâl; iyi bir dikkate al!

Allah'ın kudretinin tasarrufunun genişliği ve her şeyi içine alışı ve hiçbir şeyi tasarrufu dışında bırakmayışı, vasıta ve yardımcıları kabul etmez, şirk ve ortağı reddeder. (Çünkü onlara hiç ihtiyaç yoktur.) O sonsuz kudret ve celâl sahibi Zar'ın kudretinin tasarrufu, tesirinin genişliği noktasında güneşimiz zerre gibidir. Onun tek bir nev'ide olan muazzam tasarrufunun mesafesi geniştir. İki zerre arasındaki cazibeyi (çekim gücünü) ele al git de güneşler güneşi ile Samanyolu arasındaki cazibenin yanına koy. Yüku bir kar tanesi olan bir meleği, güneşi eline almış güneşe benzeyen bir meleğin yanına getir. İğne kadar bir balığı, balina balığı ile yan yana bırak. O ezeli kudret ve celâl sahibi icraati bir tasavvur et.

Aslında çekim ve diğer kanunlar, tamamen seyyal vesileler gibi örfi şeyler, Allah'ın kudret tecellisine ve hikmetli tasarruflarına sadece bir isim ve birer mealdir. Bunların başka manası olamaz. Hepsini nazara alıp düşününce, kesin bilgi olarak anlayacaksınız ki, Allah'ın kudretine göre, sebepler, vasıtalar, yardımcıları ve şerikler, boş batıl şeylerden ve imkânsız bir hayalden ibarettir. Varlık yokluktan üstündür. Fakat varlık çeşitleri içinde hayat sahibi olanlar varlık için kemâl derecede bulunmaktadır. Çünkü cansız varlıklara göre, duygulara sahiptirler. En önemlisi varlıklarının farkındadırlar. Cansızların ise hiçbir şeyden haberleri yoktur. Hatta kendilerinden bile.

Hayatın makamı, büyük ve mühimdir. Buna dayanarak diyorum ki, küremiz, âlemimiz, neden itaatli ve emre âmade bir hayvan gibi olmasın? O Ezeli Sultan'ın bu tarz canlıları ve kuşları şu feza meydanında muhteşem ve güzel şekilde çokça yaygındır. Yaratılış bostanında salmış da döndürüyor. Onlardaki nağmeler, bunlardaki hareketler, Ezeli ve Ebedi Hikmet Sahibi Cenâb-ı Hakk'a o sözler tesbihattır; o hâller ibadettir. Küremiz, canlıya pek benziyor; hayat eserleri gösteriyor. Farz-ı muhâl olarak dünya eğer yumurta kadar küçükse, mini mini bir hayvan olması pek muhtemel. Yuvarlakça mikroskobik bir canlı, küre (Dünya) kadar büyüse, o da böyle olması pek yakın bir ihtimal. Âlemimiz insan kadar küçülse, yıldızlar zerreler suretine dönerse, şuurlu bir canlıya dönmesi câiz olur; akıl da anlamaya imkân bulur. Demek ki, âlem erkânları (ana kütleleri) ile Ebedi Yaradan ve Ezeli Kudret Sahibi Cenâb-ı Hakk'a tesbihat yapan birer kul ve itaatli ve emre âmade bir hizmetçi...

Bir şeyin kemmiyet ve madde itibariyle büyük olması her zaman keyfiyet (nitelik) itibariyle de büyük olmasını gerektirmez. Zira hardal tanesi küçükliğinde bir saat, Ayasofya Camii büyüklüğündeki bir saatten daha güzel ve daha heybetlidir. Bir sineğin yaratılışı, o eklemsiz mâhluk

filden daha hayret vericidir. Eğer Kudret Kalemiyle bir atom zerresinin üzerine esir maddesinin zerreleriyle, sayfanın küçüklüğüne nisbetle büyük bir sanat anlayışıyla yazılmış bir Kur'ân sema sayfasında yıldızlarla yazılan bir Kur'ân-ı Kerim'e güzellik, haşmet ve heybette eşittir. Her şeye nakış vuran Cenâb-ı Hak'ın sanatı her tarafta mükemmel bir güzellik ve uygunluktadır. Her tarafta böyledir. Mükemmel derecede kalem birliği (yani bütün yazıların aynı kâlemden çıkmış olması, bütün sanat eserlerinin aynı kâlemin çizgisi olması) tevhidî (yapan ve Yaradanın bir olduğunu) ilân eder. Mânâ dolu bu kelamı, iyi bir dikkate al.

Melâike Bir Ümmettir; Şeriat-i Fitriye ile Memurdur

Şeriat-ı ilâhî ikidir. Hem iki sıfattan gelmiş, iki insan muhatab, hem de mükellef olmuş. Sıfat-ı irâdeden gelen şer'-i tekvînî.

İnsan-ı ekber olan âlemin ahvâlîni, hem de harekâtını ki ihtiyarî değil, tanzim eden şer'îdir. O meşîet-i Rabbânî

Yanlış bir ıstılahla tabiat da denilir. Sıfat-ı kelâmından gelen şeriat ise, âlem-i asgar olan insanın ef'âlîni,

Ki ihtiyarî olmuş, tanzim eden şer'îdir. İki şer' bir yerde bâzan eder içtimâ'. Melâike-i ilâhî, bir ümmet-i azîme, hem bir cünd-i Sübhanî

Birinci şer'a olmuş hamele-i mümtesil, amele-i mümessil.

Hem onlardanbir kısmı ibâd-ı müsebbihtir. Bir kısmı da müstağ-rak, Arş'ın mukarrebîni.

Melekler, Allah'ın fitri kanunları ile memur olan bir ümmettir. İlâhî şeriat iki çeşittir. Hem iki sıfattan gelmiş iki insan bu kanunlara muhataptır hem de bunlarla mükelleftir. İrade sıfatından gelen tekvîni ve fitrî şeriat, büyük insan olan âlemin iradi olmayan ahvalini, hem de hareketlerini düzenleyen kanundur. Yanlış bir ıstılahla (terimle) tabiat da denilen bu kanun İlâhî Meşîet (irade)dir. Allah'ın kelam sıfatından gelen şeriat ise, küçük âlem olan insanın iradî olan fiillerini tanzim eden kanundur. İki şeriat bazen bir yerde toplanır. Allah'ın melekleri büyük bir ümmet hem de İlâhî bir ordudur. Birinci şeriat olan fitrî kanunları yüklenip onlara uymakta ve onları temsil etmekte olan amellerdir. Hem onlardan bir kısmı Allah'ı tesbih eden kullardır; bir kısmı da istiğrak hâlinde Arş-ı Âzam'ın mukarrebini (yakınları)'dır.

Madde Rikkat Peydâ Ettikçe Hayat Şiddet Peydâ Eder

Hayat asıl, esastır; madde ona tâbidir, hem de onunla kaimdir.

Bir hurdebinî huveyn havâss-ı hamsesiyle, insanın havâssını müvâzene edersen, görürsün; insan ondan ne derece büyükse, havâssı o derece onunkinden aşağı. O huveyne işitir kardeşinin sesini.

Hem de görür rızkını. Ger insan kadar büyüse, havâssı hayret-fezâ; hayatı şu'le-feşân; ru'yeti de berk-âsâ bir nur-i âsumânî.

İnsan, bir kitle-i mevattan bir zîhayat değildir. Belki de milyarlarla zîhayat hüceyrâtından mürekkebe ve zîhayat bir hücre-i insanî.

إِنَّ الْإِنْسَانَ كَصُورَةَ (يَس) كُتِبَتْ فِيهَا سُورَةُ (يَس)
فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

Madde inceldikçe, hayatıyet şiddetlenir. Hayat asıl, esastır; madde ona tâbidir, hem de onunla ayakta durur. Mikroskobik bir canlının beş duyusu ile insanın beş duyusunu karşılaştıracak olursan görürsün ki, insan ondan ne derece büyükse, duyguları da, o derece onunkinden aşağı. O mikroskobik canlı kardeşinin sesini işitir hem de kendi rızkını görür. Eğer o canlı insan kadar büyüse, duyuları hayret verici hayatı da ışık saçan bir hüviyette olup, görüşü de şimşek gibi semavî bir nur hâline gelir. (Burada maddî sebepleri yaratıcı kabul edenlere bir cevap vardır. Çünkü eğer sebepler yaratıcı ve sanatkâr olmuş olsaydı, büyük vücutlarla temasları daha fazla olduğu için büyüklerin daha harika bir sanata mazhar olup duygularının çok daha iyi gelmiş olması gerekmektedir. Hâlbuki mesele tam tersinedir. Maddî vücut küçüldükçe ters orantılı olarak hayâtî hisler daha mükemmel bir şekil almaktadır.) İnsan, ölümler kitesinden meydana gelmiş bir canlı değildir. Belki milyarlarla canlı hücreden mürekkep ve canlı bir insan hücrelidir. Şüphesiz insan, içerisinde Yasin Suresi yazılmış “Yasin” kelimesine benzer. “Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde olan Allah’ın şanı ne yücedir.” (Mü’minun, 23/14)

Maddîyyunluk Bir Tâun-u Mânevîdir

Maddîyyunluk bir tâun-u mânevî, beşere de tutturdu şu müdhîş bir sıtmayı. Hem de âni çarptırdı bir gazab-ı ilâhî, telkin hem de taklid,

Tenkide kabiliyet-i tevessüü nisbeten, o tâun da ediyor tevessü’ ve intişâr. Telkini fenden almış, medeniyetten taklid.

Hürriyet, tenkid vermiş, gururundan dalâlet çıkmış.

(Haşiye): Eski Harb-i Umumîye işaret eder.

Materyalistlik, manevî bir vebadır. Maddenin ezeliyetine inanma, yani Allah'ı inkâr, mânevî bir veba, bir hastalıktır; insanlığa şu müthiş sıtmayı tutturmuştur. Hem âni şekilde Allah'ın gazabına çarptırmıştır. Telkin, hem de taklid... Tenkide kabiliyet gücünün genişlemesi nisbetinde, o veba da genişleyip yayılıyor. Telkini fenden almış, medeniyetten de taklid. Hürriyet, tenkid vermiş; gururundan dalalet çıkmış.

Sınırsız hürriyet ve maddî-mânevî hiçbir şey tanımadan her şeyi tenkid etmek, manevî bir hastalık olan inkarcılığı ve her şeyi maddeye bağlamayı, bilhassa bilim müesseselerinde yaygın hale getirdi. İnsanlık birkaç asırdır bu acıyı çekmektedir. Herhâlde bunun çaresi bu tenkitlere cevap verip, aklî ve mantıkî bir yolla gerçekleri ortaya koyabilmek ve kalbi ve vicdâni Kur'ânî nurlar ve feyizlerle tatmin edebilmektir.

Vücutta Atâlet Yok; İşsiz Adam, Vücutta Adem Hesabına İşler

En bedbaht sıkıntılı muztarib, işsiz olan adamdır; zira ki atâlet: Vücut içinde adem, hayat içinde mevttir. Sa'y ise: Vücudun hayatı, hem hayatın yakazasıdır elbet!

Varlık âleminde, işsizlik, hareketsizlik yoktur. Onun için işsiz ve âtlı insanlar varlıkta yokluk hesabına işlemiş olurlar. En bedbaht, sıkıntılı ve muzdarip olan kişi, işsiz olan adamdır. Zira ki, atlı ve işsiz vaziyette durmak, varlık içinde yokluk, hayat içinde ölümdür. Çalışma ise elbette varlığın hayatı, hem hayatın uyanık hâlidir.

Varlık yokluktan üstündür. Varlıklar içinde hayatlı olanlar daha iyi bir durumdadır. Aslında canlılar iç dünyalarında hep hareket hâlinindedir. Çünkü atomların elektronları devamlı çekirdek etrafında hareket hâlinde döner dururlar. "Hattâ bir nokta-i nazardan cansız varlıklar bile, tekvini ve fitri işler tâbir edilen hususî vazifelerinde, tam bir şevk ve bir çeşit lezzet ile İlâhî emirlere sarılırlar. Arıdan, sinekten, tavuktan tut, ta Güneş ve Ay'a kadar her şey, tam bir lezzetle vazifesine çalışıyorlar. Demek hizmetlerinde bir lezzet var ki, akılları olmadığından akıbeti ve neticeleri düşünmeden, mükemmel vazifelerini îfa ediyorlar."

Ribâ İslâm'a Zarar-ı Mutlaktır

Ribâ, İslâm'a Zarar-ı Mutlaktır

Ribâ atâlet verir, şevk-i sa'yi söndürür. Ribânın kapıları hem de onun kapıları olan bu bankaların her

Dem nef'i ise, beşerin en fena kısmınadır; onlar da gâvurlardır. Gâvurlardaki nef'i en fena kısmınadır, onlar da zâlimler, her

Dem zâlimlerdeki nef'i en fena kısmınadır; onlar da sefihterdir. Âlem-i İslâm'a bir zarar-ı mutlaktır. Mutlak beşer her

Dem refahı nazar-ı şer'ide yoktur; zira harbî bir gâvur hüremetsiz, ismetsizdir; demi hederdir her

De.....m

Faiz, İslâm için mutlak zarardır. Faiz, tembellik verir, çalışma şevkini söndürür. Faizin kapıları, hem de onun kapıları olan bu bankaların her zaman faydası ise, insanların en fena kısmınadır. Onlar da gavurlardır. Gavurlardaki faydası en fena kısmınadır; onlar da zalimler. Her zaman zalimlerdeki faydası en fena kısmınadır. Onlar da sefihter (gayr-i meşru zevk ve sefalara düşkünler)dir. Onun için faizin İslâm âlemine zararı mutlaktır. Mutlak olarak insanlığın her zaman şeriat nazarında refahı söz konusu değildir. Çünkü insan olmasına rağmen savaş hâlindeki bir ülkenin insanı, harbî bir gavur, hüremetsiz ismetsiz (yani kanı haram ve masum olanlardan sayılmaz); her zaman kanı hederdir.

Not: Dikkat edilirse bu husus sadece savaş hâline aittir.

Kur'ân, Kendi Kendini Himaye Edip Hâkimiyetini İdame Eder^(Haşiyeye)

Bir zâtı gördüm ki yeis ile mübtelâ, bedbînlikle hasta idi. Dedi: Ulemâ azaldı, kemmiyet keyfiyeti. Korkarız dinimiz sönecek de bir zaman

Dedim: Nasıl kâinat söndürülmezse, îmân-ı İslâmî de sönemez. Öyle de, zeminin yüzünde çakılmış mismarlar hükmünde her an

Haşiyeye: 35 sene evvel yazılan bu makam, bu sene yazılmış tarzını gösteriyor. Demek Ramazan bereketiyle yazdırılmış bir nevi ihbar-ı gaybîdir.

Olan İslâmî şeâir, dînî minârât, ilâhî maâbid, şer'î maâlim itfa olmazsa, İslâmiyet parlayacak ân-be-ân!..

Her bir mâbed bir muallim olmuş tab'ıyla tabâyie ders verir. Her maâlim dahi birer üstad olmuştur; onun lisân-ı hâli eder telkin-i dinî; hatâsız, hem bînisiyan.

Her bir şeâir bir hoca-yi dânadır, ruh-i İslâm'ı daim enzâra ders veriyor. Mürûr-i a'sâr ile sebep-i istimrâr-ı zaman.

Güyaecessüm etmiş envâr-ı İslâmiyet, şeâiri içinde. Güya tasallüb etmiş zülâl-i İslâmiyet, maâbidi içinde. Birer sütun-i îmân.

Güyaecessüd etmiş ahkâm-ı İslâmiyet, maâlimi içinde. Güya tahaccür etmiş erkân-ı İslâmiye, avâlimi içinde. Birer sütun-i elmas. Onunla murtabıttır zemin ile âsumân.

Lâsiyyemâ bu Kur'an-ı Hatîb-i Mu'ciz-Beyân; daima tekrar eder bir hutbe-i ezeli, aktâr-ı İslâmî'de kalmamış hiç de bir köy, hem dahi hiçbir mekân;

Nutkunu dinlemesin, tâlimi işitmesin. وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ sırrı ile hâfızlıktır pek de büyük bir rütbe. Tilâvet ise, ibadet-i ins ü cân.

Onun içinde tâlim, hem müsellemtâ tezkîr. Tekerrür-i zamanla nazariyat, kalbolur müsellemtâ hem döner bedihiyata. İstemez daha beyân.

Zarûriyât-ı dînî, nazariyattan çıkıp zarûriyât olmuştur. Tezkîr ise kâfidir. İhtar ise vâfidir. Şâfidir her dem Kur'an.

İhtara, hem tezkîre, şu intibah-ı İslâm, hem içtimâî yakaza her birine veriyor: Umuma ait olan delâil ve hem mîzân.

Madem içtimâî hayat İslâm'da başlamıştır; her birinin îmânı kendine mahsus olan delîle münhasıran değil; müstenid vicdan.

Belki cemaatın kalbinde gayr-i mahdud esbaba dahi eder istinad. Hattâ cây-ı dikkattir: Bir mezheb-i zaîfi, mürûr ettikçe zaman,

İbtali müşkil olur. Nerede kaldı ki İslâm, vahy ile fitrat gibi, iki metin esasa hem istinad etmiştir; hem bu kadar a'sârda nâfizâne hükümrân!..

Râsih esaslarıyla, bâhir eserleriyle kürenin yarısıyla iltiham peydâ etmiş, bir ruh-i fitrî olmuş; nasıl küsûfa girer.. küsûftan çıkmış el'ân!

Fakat maatteessüf, bâzı zevzek kefere, safsatılı adamlar şu kasr-ı âlînin metin esaslarına ilişir buldukça imkân.

Onları deprettirir. Esaslara ilişilmez, onlarla oynanılmaz, sussun şimdi dinsizlik! İflâs etti o teres. Besdir tecrübe-i küfrân ve yalan.

Bu Âlem-i İslâm'ın âlem-i küfre karşı en ileri karakolu şu dâru'l-fünûn idi. Lâkayd ve gafletlikle hasm-ı tabiat-yılan

Gediği açtı cephenin arkasında, dinsizlik hücum etti, millet epey sarsıldı. En ileri karakol, İslâmiyet ruhuyla tenevvür etmiş cinân.

En mütesallib olmalı. En müteyakkız olmalı yahut o dar olmamalı, İslâm'ı aldatmamalı. İmânın yeri kalbdır; dimağ ise oluyor ma'kes-i nur-i îmân.

Bâzan da mücahiddir, bâzan süpürgecidir, dimağda vesveseler, hem pek çok ihtimaller kalb içine girmese, sarsılmaz îmân, vicdan.

Yoksa bâzıların zannınca îmân dimağda olsa; ruh-ı îmân olan hakka'l-yakîne, ihtimalât-ı kesîre olur birer hasm-i bîemân.

Kalb ile vicdan, mahall-i îmân. Hads ile ilham, delîl-i îmân.

Bir hiss-i sâdis; tarîk-ı îmân... Fikr ile dimağ, bekçi-i îmân.

Kur'ân kendi kendini koruyup hakimiyetini devam ettirir. Bir zatı gördüm ki, ümitsizliğe mübtela ve karamsarlıkla hasta idi. "Alimler hem sayı olarak hem de nitelik olarak azaldı. Bir zaman dinimizin sönmesinden de korkarız." dedi.

Ona dedim ki: "Nasıl kâinat söndürülemezse, İslâmî iman da sönemez. Ayrıca, her an yeryüzünde çakılmış çiviler hükmünde olan İslâmî şeari (Ezan, Ramazan gibi İslâmiyet'in sembolü olan şeyler ve ibadetler), dinî minareler, İlâhî mabedler, şer'i maalim (İslâmî prensipleri hatırlatır, nişanlar, izler, eserler, meseleler) söndürülmezse İslâmiyet an be an parlayacak. Her bir mabed bir muallim olmuş, tabiatıyla yani İslâmiyet'i hatırlatan hâliyle insanların tabiatına ders veriyor. İslâm'ın inanç ve değerlerini ifade eden her bir maalim birer üstad olarak lisan-ı hâliyle dini, unutturmadan ve hatasız olarak telkin ediyor. Ezanlar, oruçlar, dini bayramlar da; İslâm'ın birer şiarı olarak âlim birer hoca gibi, insanların nazarlarına İslâm ruhunu ders veriyor.

Asırların geçmesiyle, zamanın sürüp gitmesi sebebiyle, İslâmiyet'in nurları şeari içinde güyaecessüm etmiş. Güya İslâmiyet'in zülali (berak, saf, tatlı, soğuk suyu) birer iman sütunu hâlinde mabedlerin içinde katlaşıp donmuş. Güya maalimi içinde İslâmî hükümler gerçek vücut peyda etmiş. Güya İslâmî rükünler, âlemleri içinde birer elmas sütun

şeklinde sağlam birer taş hâline gelmişler; gökler ile yer de onlarla bağ-
lıdır. Bilhassa, mucizeli bir beyana sahip olan Kur'ân bir hatip olarak
daima ezeli bir hutbeyi tekrar eder ki, onun nutkunu ve talimini İslâm
âlemi çapında işitmeyen hiçbir köy, hiçbir mekân kalmamıştır. O nutuk
ise “İnna lehû le hafizûn, yani Kur'ân'ı koruyucu olan da Biziz.” (Hicr,
15/9) âyetinin sırrı ile hâfızlıktır, pek de büyük bir rütbe. Kur'ân-ı okumak
ise, insanların ve cinlerin ibadetidir. Onun içinde tâlim ve müsellematı
(İslâmiyet'in kabul ve tasdik edilmiş genel düsturları) hatırlatma var.
Uzun zaman geçmesiyle nazariyat seviyesindeki şeyler, müsellemata, hem
beyana, izaha gerek kalmayan bedihî, apaçık şeyler hâline döner. Artık di-
nin zaruriyatı (kabul edilmesi zaruri olan dinî esaslar), nazariyattan çıkıp
zaruriyat olmuştur. Hatırlatma ise kâfidir, ihtar ise yeterlidir. Kur'ân her
zaman şifa verir. Kur'ân yaptığı ihtar ve hatırlatmalarla, şu İslâmî uyanış
ve içtimâi ikazın her birine, umuma ait olan delilleri ve ölçüyü veriyor.

Madem içtimâi hayat İslâm âleminde başlamıştır, o zaman her bir
Müslüman'ın imanı, sadece kendine mahsus olan delile bağlı değil.
Vicdan sadece ona dayanmıyor. Bilakis bütün cemaatin kalbindeki sınırsız
sebeplere de istinad eder. Hatta bir dikkat noktasıdır ki, zayıf bir mezhep,
bir anlayış bile, uzun zaman geçince kökleşir ve artık iptali müşkül olur.
Böyle zayıf bir şey bile zamanla silinmez ve söndürülmez hâle geliyor-
sa İslâmiyet nasıl söndürülebilir? Vahiy ve fitrat gibi iki sağlam esasa
dayanmış ve bunca asırdır hükmü geçerli olmuş olan; İslâmiyet köklü
esasları ile, apaçık eserleriyle dünyanın yarısı ile lehimlenmiş ve fitri bir
ruh olmuş ve küsuftan (güneş tutulması gibi bir tutulmaya girmişlikten)
çıkışmış iken, nasıl küsufa girer? Fakat teessüfle ifade edelim ki, bazı zevzek
kefere, safsatılı adamlar şu yüce sarayın, imkân buldukça sağlam esasları-
na ilişmekte ve onları sarsmaya çalışmaktadırlar. Esaslara ilişilmez, onlarla
oynanılmaz.

Sussun şimdi dinsizlik, iflas etti o teres. Yeter artık inkâr, yalan tecrü-
besi... Bu İslâm Âleminin, gayr-i Müslim âleme karşı en ileri karakolu
şu dar'ül funun (üniversite) idi. Lakayt kalıp gaflete daldığımız için
yılan tabiatlı düşman cephenin arkasında gediği açtı, dinsizlik hücum
etti, millet epeyce sarsıldı. Hâlbuki en ileri karakol ve İslâmiyet ruhu ile
nurlanmış olan o cennetler, en sağlam, en kuvvetli ve en uyanık olmalı.
Yahut dar olmamalı. Müslümanları aldatmamalıdır. İmanın yeri kalptir;
beyin ise iman nurunun aksettiği yerdir. Beyin bazen mücahiddir, ba-
zen süpürgecedir. Onun için beyindeki vesveseler ve pek çok ihtimaller,

eğer kalbin içine girmezse, iman ve vicdan sarsılmaz. Yoksa bazılarının zannettiği gibi eğer iman beyinde olsaydı, imanın ruhu olan hakkalyakin kesin kanaata, çeşitli ihtimaller amansız bir düşman olurdu. Kalb ile vicdan, imanın yeridir. Sezgi ile ilham imanın delilidir. Altıncı bir his, imanın yoludur. Fikir ile beyin, imanın bekçisidir.

Talim-i Nazariyattan Ziyade Tezkir-i Müsellemata İhtiyaç Vardır

Zarûriyât-ı dînî, müsellemt-ı şer'î; kulûblerde hâsıldır, ihtar ile huzuru, tezkîr ile şuûru.

Matlub da hâsıl olur. İbâre-i Arabî^(Haşiye) daha ulvî ediyor tezkîri, hem ihtarı.

Onun için Cuma'da hutbe-i Arabiye, zarûriyâtı ihtar, müsellemtı tezkîr, maalkifâye olur onun tarz-ı tezkîri.

Nazariyatı tâlim onda maksud değildir; hem İslâm'ın vahdânî sîmâsında şu Arabî ibâre bir nakş-ı vahdettir; kabul etmez teksiri.

Dinin zaruriyatı, İslâmiyetin müsellemtı kalplerde hâsıldır, onları hatırlatma huzur verir ve şuuru uyandırır ve böylece istenilen de elde edilmiş olur. Arapça ibare daha ulvî hatırlatır ve ihtarda bulunur. Onun için cumada Arapça hutbe okumak, zaruriyatı ve müsellemtı hatırlatma içindir. Böylece onun hatırlatma tarzı yeterli olur. Nazariyatı talim etmek istenilmiyor. Yani hutbe, nazârî, günlük siyasi şeylerin anlatılacağı yer değil; bilakis dinin ana maddelerinin anlatılacağı, açıkça beyan edilen şeylerin hatırlatılacağı bir yerdir. Bunun için de İslâmî kültürle herkesin bildiği, farzlarda salât, zekat, savm ve hac kelimeleri, haramlarda da katl, hamr gibi sözlerin Arapça söylenmesi yeterlidir. İslâm'ın vicdânî simasında şu Arapça ibare birlik nakşıdır; çoğaltılmayı kabul etmez.

Hadis Der Âyete "Sana Yetişmek Muhâl"

Hadîs ile âyeti müvâzene edersen, bilbedâhe görürsün beşerin en belîği, vahyin de mübellîği, o dahi balığ olmaz

Haşiye: On sene sonra gelen bir hâdiseyi hissetmiş, mukabeleye çalışmış.

Belâğat-ı âyete. O da ona benzemez. Demek ki: Lisân-ı Ahmedî'den gelen her bir kelâm her dem O'nun olamaz.

Hadis ayete “Sana yetişmek imkânsız.” der. Hadis ile ayeti mukayese edersen açıkça, insanların en belîğ, en ebedî konuşanı ve vahyi tebliğ eden Hz. Muhammed Aleyhisselam'ın bile, ayetin belâğatına yetişemediğini görürsün. Hadis bile ayete benzemez. Demek ki, Habib-i Edib Ahmed-i Muhammed Aleyhisselam'dan gelen her bir kelâm her zaman onun olamaz.

Îcaz İle Beyan İ'câz-ı Kur'ân

Bir zaman rü'yâda gördüm ki: Ağrı dağı altındayım. Birden o dağ patladı, dağ gibi taşları âleme dağıttı, sarstı cihanı.

Füc'eten bir adam yanımda peydâ oldu. Dedi ki: “Îcâz ile beyân et, icmâl ile îcâz et, bildiğin envâ-yi i'câz-ı Kur'ân'ı!”

Daha rü'yâda iken tabirini düşündüm, dedim: Şuradaki infilâk, beşerde bir inkılâba misâl. İnkılâbda ise elbet hüdâ-yi Furkanî,

Her tarafta yükselip hem de hâkim olacak. İ'câzının beyânı, zamanı da gelecek! O sâile cevaben dedim: İ'câz-ı Kur'ânî,

Yedi menâbi-i külliyyeden tecelli, hem yedi anâsırdan terekküb eder.

• Birinci Menba': Lâfzın fesâhatından selâset-i lisânı;

Nazmın cezâletinden, mânâ belâğatından, mefhumların bedâatından, mazmunların beraatından, üslûbların garabetinden birden tevellüd eden bârika-yi beyânı.

Onlarla oldu mümtezc, mizac-ı i'câzında acib bir nakş-ı beyân, garib bir san'at-ı lisânî. Tekrarı hiçbir zaman usandırmaz insanı.

• İkinci Unsur ise: Umûr-i kevnîyede gaybî olan esâsât, ilâhî hakâ-ikten gaybî olan esrârdan, gaybî-yi âsumânî.

Mâzide kaybolan gaybî olan umûrdan, müstakbelde müstetir kalmış olan ahvâlden birden tazammun eden bir ilmü'l-guyub hızânı,

Âlemü'l-guyub lisânı, şehâdet âlemiyle konuşuyor erkânı, rumûz ile beyânı, hedef nev-i insanî, i'câzın bir lem'a-yi nurânî...

• Üçüncü Menba' ise: Beş cihetle hârîka bir câmiyyet vardır. Lâfzında, mânâsında, ahkâmında, hem ilminde, makâsıdın mîzânı.

Lâfzı tazammun eder: Pek vâsi' ihtimalât; hem vücuh-i kesîre ki, her biri nazar-ı belâğatta müstahsen, Arabiyece sahih, sırr-ı teşriû lâyıkh görüyor ânı.

Mânasında: Meşârib-i evliyâ, ezvak-ı ârifîni, mezahib-i sâlikîn, turuk-i mütekellimîn, menahic-i hükemâ, o i'câz-ı beyânı

Birden ihata etmiş, hem de tazammun etmiş. Delâletinde vüs'at, mânâsında genişlik. Bu pencere ile baksan, görürsün ne geniştir meydana!

Ahkâmdaki istiab: Şu hârika şeriat ondan olmuş istinbat, saadet-i dâreynin bütün desâtirini, bütün esbab-ı emni.

İçtimâî hayatın bütün revâbitını, vesail-i terbiye, hakâik-i ahvâli birden tazammun etmiş onun tarz-ı beyânı...

İlmindeki istiğrak: Hem ulûm-i kevnîye, hem ulûm-i ilâhî, onda merâtib-i delâlât, rumûz ile işârât, sûreler surlarında cem'etmiştir cinânı.

Makâsıd ve gayâtta: Müvâzenet, ittırad, fitrat desâtirine mutabakat, ittihad; tamam müraat etmiş, hıfzylemiş mîzânı.

İşte lâfzın ihatasında, mânânın vüs'atında, hükümün istiabında, ilmin istiğrakında, müvâzene-i gayâtta câmiyet-i pür-şânı!..

•Dördüncü Unsur ise: Her asrın derece-i fehmine, edebî rütbesine, hem her asırdaki tabakata, derece-i istîdad, rütbe-i kabiliyet nisbetinde ediyör bir ifâza-yi nurânî.

Her asra, her asırdaki her tabakaya kapısı küşâde. Güya her demde, her yerde taze nâzil oluyor o Kelâm-ı Rahmanî.

İhtiyarlandıkça zaman, Kur'ân da gençleşiyor. Rumûzu hem tavazzuh eder, tabiat ve esbabın perdesini de yırtar o hitâb-ı Yezdânî.

Nur-i tevhidi, her dem her âyetten fıskırır. Şehâdet perdesini gayb üstünden kaldırır. Ulviyet-i hitâbı dikkate dâvet eder, o nazar-ı insanı.

Ki o lisân-ı gaybdır; şehâdet âlemiyle bizzât odur konuşur. Şu unsurdan bu çıkar hârika tazeliği bir ihata-yi ummanî!

Te'nis-i ezhân için akl-ı beşere karşı ilâhî tenezzülât. Tenzil'in üslûbunda tenevvüü, mûnisliğidir mahbub-i ins ü cânı.

•Beşinci Menba' ise: Nakil ve hikâyatında, ihbar-ı sâdikada esasî noktalarından hazır müşâhid gibi bir üslûb-i bedî-i pür-maânî

Naklederek, beşeri onunla ikaz eder. Menkulâtı şunlardır: İhbar-ı evvelîni, ahvâl-i âhirîni, esrâr-ı Cehennem ve cinânı.

Hakâik-i gaybiye, hem esrâr-ı şehâdet, serâir-i ilâhî, revâbit-ı kev-nîye dair hikâyatıdır hikâyet-i ayânî

Ki ne vâki' reddeylemiş, ne mantık tekzib etmiş. Mantık kabul etmezse red de bile edemez. Semâvî kitapların ki matmah-ı cihanî.

İttifakî noktalarda musaddıkâne nakleder. İhtilâfî yerlerinde musahhihâne bahseder. Böyle naklî umûrlar bir "Ümmî"den sudûru hârîka-yi zamanî...

•Altıncı Unsur ise: Mutazammın ve müessis olmuş Din-i İslâm'a. İslâmiyet misline ne mâzî muktedirdir, ne müstakbel muktedir; araş-tırsan zaman ile mekâm!..

Arzımızı senevî, yevmî dairesinde şu hayt-ı semâvîdir; tutmuş da döndürüyor. Küreye ağır basmış, hem dahi ona binmiş. Bırakmıyor isyanı.

•Yedinci Menba' ise: Şu altı menba'dan çıkan envâr-ı sitte, bir-den eder imtizac. Ondan çıkar bir hüsün, bundan gelir bir hads, vasita-yi nurânî.

Şundan çıkan bir zevktir; zevk-i i'câz bilindir, tabirine lisânımız yetiş-mez. Fikir dahi kâsırdır, görünür de tutulmaz o nücûm-i âsumânî.

On üç asır müddette meylü't-tahaddî varmış Kur'ân'ın a'dasında, şevk-i taklid uyanmış Kur'ân'ın ahbabında. İşte i'câzın bir bürhânı...

Şu iki meyl-i şedidle yazılmıştır meydanda, milyonlarla kütüb-i Arabiye, gelmiştir kütüphâne-i vücûda. Onlar ile tenzili düşerse bir mîzânı

Müvâzene edilse, değil dâna-yi bî-müdânî, hattâ en âmî adam, göz kulakla diyecek: Bunlar ise insanî, şu ise âsumânî!

Hem de hükmedecek: Şu bunlara benzemez, rütbesinde olamaz. Öyle ise ya umumdan aşağı; bu ise, bilbedâhe mâlûm olmuş butlanı.

Öyle ise, umumun fevkindedir. Mazmunları o kadar zamanda, kapı açık, beşere vakfedilmiş; kendine dâvet etmiş ervâhiyla ezhânı!

Beşer onda tasarruf, kendine de mâl etmiş. Onun mazmunları ile yine Kur'ân'a karşı çıkmamış, hiçbir zaman çıkamaz; geçti zaman-ı imtihanı.

Sâir kitaplara benzemez, onlara makîs olmaz; zira yirmi sene zarfında müneccemen hâcetlere nisbeten nüzûlü; müteferrik mütekatı', bir hikmet-i Rabbânî.

Esbab-ı nüzûlü muhtelif, mütebayin. Bir maddede es'ile mütekerrir, mütefavit. Hâdisat-ı ahkâmı müteaddid, mütegayir. Muhtelif, mütefarik nüzûlünün ezmanı.

Hâlât-ı telâkkisi mütenevvi', mütehalif. Aksam-ı muhatabı müteaddid, mütebaid. Gayât-ı irşâdında mütederric, mütefavit. Şu esaslara müstenid binâî, hem beyânî,

Cevabî, hem hitâbî. Bununla da beraber selâset ve selâmet, tenasüb ve tesanüd, kemâlini göstermiş; işte onun şâhidi: Fenn-i Beyân Maânî.

Kur'ân'da bir hassa var; başka kelâmda yoktur. Bir kelâmı işitsen, asıl sahib-i kelâmı arkasında görürsün, ya içinde bulursun. Üslûb: Âyine-i insanî.

Ey sâil-i misâlî! Sen ki îcâz istedin, ben de işaret ettim. Eğer tafsil istersen, haddimin haricinde!.. Sinek seyretmez âsumânı.

Zira o kırk envâ-yi îcâzından yalnız bir tekini ki, cezâlet-i nazmıdır; İşârâtü'l-İcâz'da sıkışmadı tıbyanı.

Yüz sahife tefsirim ona kâfi gelmedi. Senin gibi ruhânî ilhamları ziyade. Ben istiyorum senden tafsil ile beyânı!

Bir zaman rüyada Ağrı Dağı'nın altında olduğumu gördüm. Birden o dağ patladı, dağ gibi taşları âleme dağıttı, cihanı sarstı. Aniden yanımda bir adam peyda olarak "Veciz bir ifade ile Kur'ân'ın mucizelik çeşitlerinden bildiklerini beyan et." dedi. Daha rüyada iken tabirini düşündüm; dedim ki: "Şuradaki infilak, insanlık âleminde bir inkılâba misal. O inkılâbda ise elbette Kur'ân'ın hidayeti her tarafta yükselip, hem de hâkim olacak. Onun mucizeliğini anlatmanın zamanı da gelecek." O soruyu sorana cevaben şunları söyledim: "Kur'ân'ın mucizeliği yedi tane külli menbattan tecelli eder ve yedi unsurdan meydana gelir.

Birinci menba: Lafzın fesahatinden doğan dildeki akıcılıktan, nazmın cezaletinden (dil tutukluğu ve dolaşıklığı olmadan telaffuz edilen, söylenişine

göre tatlılığı olan kelimelerden kurulu ifadelerden) mazmunların beraatin-den (mânâların üstünlüğü/günden ve güzelliğinden) üslûblarının garabetin-den (ifade tarzlarının hayret vericiliğinden) birden doğan parlak bir beyan. Bütün bunlarla imtizac ederek mucizelik mizacında hayret verici bir beyan nakışı, garip bir sanat dili. Tekrarı hiçbir zaman insanı usandırmaz.

İkinci unsur: Kâinatın ilk yaratılışı ile ilgili hususlarda gaybî esaslarda, İlâhî hakikatlerden gaybi olan sırlardan, gaybî semavi mevzulardan, mazide kaybolan gaybî işlerden gelecekle ilgili örtülü hâllerden hepsini içine alan gaybi ilimler hazinesi, gayb âlemlerinin dili... Şehadet âlemiy-le konuşuyor, erkânı... Rumuzlu ifadelerle beyan ediyor... Hedefini de insanlığı almış... Bu tarz ise, mucizeliğin nurani bir parıltısı.

Üçüncü menba: Beş cihetle harika olan bir camiiyete (pek çok hakikati, mânâyı, meseleyi, ahkâmı, ilmi, kelimelerde, ifadelerde, anlatım tarzında toplama gücüne) sahiptir. Bu camiiyet, lafzında, manalarında, hükümlerde hem ilminde maksatların ölçüsüne göre tezahür eder. Kur'ân âyetlerinin lafzı geniş ihtimalleri, hem her biri belâğat nazarında beğenilen ve Arapça açısından doğru olan pek çok vecihleri içinde tutar. Onu, teşri yani âyetlerden hüküm çıkarma sırrı lâyık görüyor. Mânâlarında, velilerin meşreplerini, ariflerin zevklerini, mensup olanların mezheplerini, kelâm alimlerinin yollarını, hikmet erbabının mesleklerini o mucizeli beyan birden kuşatıp içine almış. Engin bir delâlet gücü ve manalarında genişlik var. Sadece bu pencereden bakılsa pek geniş bir meydan görünür! Hükümlerinde büyük bir istiab kapasitesi vardır ki, şu harika şeriat ondan istinbat olmuştur. (Âyetlerdeki gizli derin ve engin mânâları müctehidler içtihadla çıkarmışlardır.) Dünya ve ahiret saadetinin bütün düsturlarını, bütün emniyet tedbir ve sebeplerini, içtimâî hayatın bütün rabıta ve bağlarını, terbiye ve eğitimin bütün vesilelerini, ortaya çıkacak hâllerin hakikatlerini Kur'ân'ın beyan tarzı hep birden içine almıştır. İlimdeki istiğraka (pek çok şeyi içine alma, içine gömme) gelince, hem kâinat ilimlerinde hem ilâhî ilimlerde, öyle geniş delâlet mertebelerini, rumuz ve işaretler vardır ki, onları Kur'ân sureleri, surlarının içindeki cennetlerde cem edip toplamıştır. Maksad ve gâyeleri açısından Kur'ân'a bakacak olursak; dengelere riâyet, nizam intizam içinde gidiş, birlik ve beraberlik içinde işleri götürmeye tam riâyet edildiği, ölçüyü koruduğu görülecektir. İşte, lafzın kuşatıcılığında, manaların genişliğinde, hükümün istiab gücünde, ilmin istiğrakında, gâyelerin dengelenmesinde Kur'ân'ın şanlı camiiyeti.

Dördüncü unsur: Her asrın anlayış derecesine, edebî rütbesine, hem her asırdaki insan tabakalarına, istidat derecelerine, kabiliyet rütbesine göre

Kur'an nuranî bir feyiz vermektedir. Her asırda, her asırdaki her tabakaya kapısı açıktır. Güya her zaman her yerde, o İlahî Kelâm taze nazil olmaktadır. Zaman ihtiyarladıkça, Kur'an da gençleşiyor. Rumuzlu mânâları daha açık hâle geliyor. Tabiat ve sebepler perdesini de o İlahî Hitap yırtıp parçalıyor. Tevhid nuru her zaman her âyetten fışkırıyor. Şehadet âleminin perdesini gayb âleminin üstünden kaldırıyor. Hitabının yüceliği insanın nazarını dikkate davet eder. Çünkü o gaybın dili olarak, şehadet âlemi olan bu âlem ile bizzat konuşan odur. Bu dördüncü unsurdan, Kur'an'ın ülfet ve ünsiyeti için insan aklına karşı Kur'an'da İlahî tenezzülât (muhatapın seviyesine inerek onun anlayacağı üslup ve şekilde konuşma) ayrıca üslubunda renklilik, çeşitlilik ve ünsiyet (cana yakınlık) insan ve cinlerin sevdiği bir husustur.

Beşinci menba: Nakil ve hikâyelerinde doğru haberler vermede, esaslı noktalardan hazır müşahit gibi mana dolu bedi bir üslup ile naklederek insanları böylece ikaz eder. Naklettiği şeyler şunlardır: Evvelerin haberlerini, geleceğin hâllerini, Cehennem ve Cennetlerin sırlarını, gaybın hakikatlerini, şehadetin, şehadet âleminin esrarını, İlahî sırları, kâinatın ve var oluşun rabitalarına dair gerçek hikâyeleri, yani oluşun gerçekten görerek bilerek anlatımını Kur'an'a öyle bir ele alır ki, onları ne realite reddedebilir ne de mantık yalanlayabilir. Bazı mantıklar kabule yanaşmasa bile redde gücü yetmez. Kur'an'ı cihanın matmahı, yani büyük bir istekle bakıp tamah ettiği semavî kitapların ittifak ettikleri noktaları tasdik ederek nakleder. Onların ihtilafa düştükleri yerlerden de düzeltmeler yaparak bahseder. Böyle nakli ilimlere ait mevzularda isabetli söz söylemenin, okuması yazması olmayan bir ümmîden sudur etmesi, zamanın harikasıdır.

Altıncı unsur: Kur'an, İslâm dininin esaslarını ihtiva ederek onun kurucusu olmuştur. Zaman ve mekân araştırılsa, İslâm dininin benzerini ortaya koymaya ne geçmişin ne de geleceğin muktedir olamayacağı anlaşılır. Arzımızı, yıllık ve günlük dairesinde, şu semavi bağ olan Kur'an, tutmuş da döndürüyor. Küreye ağır basmış, hem dâhi ona binmiş; isyana bırakmıyor.

Yedinci menba: Şu altı menbadan çıkan altı nur, birden imtizac eder. Ondandır bir güzellik çıkar, bundan da nuranî bir vasıta olan hads (sezgi) gelir. Şundan bir zevk doğar. Mucizelik zevk ile bilinir; onu tabir etmeye dilimiz yetişmez. Fikir de ulaşmaz; görünür de o semavi yıldızlar tutulamaz. On üç asır müddet Kur'an'ın düşmanlarında tehaddi (meydan okuma, karşı çıkma) meyli; ahbaplarında da sevgili Kur'an'ı taklid meyli uyanmış. İşte mucizeliğin kesin bir delili. Şu iki şiddetli meyille milyonlarca Arapça kitap meydana gelmiş ve kütüphaneler doldurmuştur. Onlarla Kur'an bir muka-

yese edilirse değil eşsiz bir âlim, hatta en avamdan birisi bile gözü ve kulağı ile “Bunlar insanlara ait ama şu Kur’ân ise semavî ve İlâhî’dir” diyecek. Hem de “Şu bunlara benzemez, rütbesinde olamaz. Öyle ise, ya onların hepsinden aşağı (Böyle bir şeyin imkânsız ve batıl olduğu da mâlumdur.) veya hepsinin üstünde olacaktır. Mânâları, kavramları o kadar zamanda, kapı açılarak insanlığa vakfedilmiş; bütün ruhlar ve zihinler davet edilmiş. Beşer o manalar üzerinde tasarrufta bulunarak kendine de mâl etmiş. Yine de onun mazmunları ile Kur’ân’a karşı çıkamamış; hiçbir zaman çıkamaz. İmtihan zamanı da geçti. Diğer kitaplara benzemez, mukayese edilemez. Zira yirmi sene zarfında ihtiyaçlara göre parça parça ayrı ayrı meseleler için nâzil olması İlâhî bir hikmettir. Nüzül sebebi muhtelif ve çok ayrı ayrı mevzularda. Bir maddede sorular tekrarlı ve çeşitli... İnen hükümlerle ilgili hâdiseler çeşitli ve farklı iniş zamanları da değişik. Telakki hâlleri çeşitli ve muhtelif... Muhatapları da birbirinden uzak anlayış ve seviyede. İrşad gayeleri, derece derece ilerleyen, çeşitli ve farklı alanlarda olan, binaî, beyanî, cevabî ve hitabî esaslara dayanan bir kitap... Bununla beraber, kemâl derecede akıcı, selim, tenasüblü, birbiriyle dayanışan ifadeler kendisini göstermiş. İşte bunun şahidi, beyan ve maâni ilmi... Kur’ân’da bir hususiyet var; başka kelimadan yoktur. Bir kelâmı işitsen, asıl kelâm sahibini arkasında görürsün, ya da içinde bulursun. Üslub insanın aynasıdır. Ey soru soran ve misâl âleminden akseden kişi! Sen ki veciz olarak anlatmamı istedin; ben de işaret ettim. Eğer tafsilat istersen, haddimin haricinde. Sinek gökleri seyretmez. Zira o kırk çeşit mucizelikten yalnız bir teki olan cezalet-i nazmını, edebî ifadelerini İşarat’ül İ’caz kitabında beyan etmeye çalıştım, ama yüz sayfalık tefsirim ona kâfi gelmedi. Senin gibi ruhanî ilhamları çok olandan ben tafisatlı bir beyan istiyorum.

Ulaşmaz Dest-i Edeb-i Garb-ı Hevesbâr-ı Hevakâr-ı Dehâdâr De’b-i Edeb-i Ebed Müddet Kur’ân-ı Ziyâbâr-ı Şifâkâr-ı Hüdâdâr

Kâmilîn insanların zevk-i maâlâsini hoşnud eden bir hâlet, çocukça bir hevese, sefilhçe bir tabiat sahibine hoş gelmez,

Onları eğlendirmez. Bu hikmete binâen, bir zevk-i süflî, sefilh, hem nefsî ve şehvânî içinde tam beslenmiş, zevk-i ruhîyi bilmez.

Avrupa’dan tereşşuh etmiş şu hazır edebiyat romanvâri nazarla, Kur’ân’da olan letâif-i ulviyet, mezâyâ-yı haşmeti göremez, hem tadamaz.

Kendindeki mihengi ona ayar edemez. Edebiyatta vardır üç mey-dân-ı cevelân; onlar içinde gezer, hâricine çıkamaz.

Ya aşkla hüsündür, ya hamâset ve şehâmet, ya tasvir-i hakikat. İşte yabanî edepse, hamâset noktasında hakperestliği etmez.

Belki zâlim nev-i beşerin gaddarlıklarını alkışlamakla kuvvetperestlik hissini telkin eder. Hüsün ve aşk noktasında, aşk-ı hakikî bilmez.

Şehvet engiz bir zevki nefislere de zerk eder. Tasvir-i hakikat mad-desinde, kâinata san'at-ı İlâhî suretinde bakmaz,

Bir sıbga-i Rahmânî suretinde göremez. Belki tabiat noktasında tutar, tasvir ediyor; hem ondan da çıkamaz.

Onun için telkini aşk-ı tabiat olur. Maddeperestlik hissi, kalbe de yerleştirir; ondan ucuzca kendini kurtaramaz.

Yine ondan gelen, dalâletten neş'et eden ruhun ıztırâbâtına, o edepsizlenmiş edeb müsekkim, hem münevvim, hakikî fayda vermez.

Tek bir ilâcı bulmuş, o da romanlarıymış. Kitap gibi bir hayy-ı meyyit, sinema gibi bir müteharrik emvat. Meyyit hayat veremez.

Hem tiyatro gibi tenasuhvâri, mâzi denilen geniş kabrin hortlakları gibi şu üç nevi romanlarıyla hiç de utanmaz.

Beşerin ağzına yalancı bir dil koymuş, hem insanın yüzüne fâsık bir göz takmış, dünyaya bir âlüfte fistanını giydirmiş, hüsn-ü mücerred tanımaz.

Güneşi gösterirse, sarı saçlı güzel bir aktrisi. Kârie ihtar eder. Zahiren der: "Sefahet fenadır, insanlara yakışmaz."

Netice-i muzırrayı gösterir. Hâlbuki sefahete öyle müşevvikane bir tasviri yapar ki, ağız suyu akıtır, akıl hâkim kalamaz.

İştihayı kabartır, hevesi tehyiç eder, his daha söz dinlemez. Kur'ân'daki edepse hevâyı karıştırmaz.

Hakperestlik hissi, hüsn-ü mücerred aşkı, cernalperestlik zevki, hakikatperestlik şevki verir. Hem de aldatmaz.

Kâinata tabiat cihetinde bakmıyor. Belki bir san'at-ı İlâhî, bir sıbga-i Rahmânî noktasında bahseder; akılları şaşırtmaz.

Mârifet-i Sâniin nurunu telkin eder. Herşeyde âyetini gösterir. Her ikisi rikkatli birer hüznü de veriyor; fakat birbirine benzemez.

Avrupazâde edepse, fakedü'l ahabtan, sahipsizlikten neş'et eden gamlı bir hüznü veriyor; ulvî hüznü veremez.

Zira sağır tabiat, hem de bir kör kuvvetten mülhemâne aldığı bir hiss-i hüzn-ü gamdar. Âlemi bir vahşetzar tanır; başka çeşit göstermez.

O surette gösterir, hem de mahzunu tutar, sahihsiz de olarak yabancılar içinde koyar, hiçbir ümit bırakmaz.

Kendine verdiği şu hiss-i heyecanla git gide ilhâda kadar gider, tâtile kadar yol verir. Dönmesi müşkül olur; belki daha dönemez.

Kur'ân'ın edebi ise, öyle bir hüznü verir ki, âşıkane hüzdür, yetimâne değıldir. Firâku'l ahabtan gelir; fakd'ül ahabtan gelmez.

Kâinata nazarı, kör tabiat yerine, şuurlu, hem rahmetli bir san'at-ı İlâhî onun medar-ı bahsi. Tabiattan bahsetmez.

Kör kuvvetin yerine, inâyetli, hikmetli bir kudret-i İlâhî ona medar-ı beyan. Onun için, kâinat vahşetzar suret giyemez.

Belki muhâtab-ı mahzunun nazarında oluyor bir cemiyet-i ahab. Her tarafta tecavüb, her cânibde tahabbüb; ona sıkıntı vermez.

Her köşede istînas, o cemiyet içinde mahzunu vâz ediyor bir hüzn-ü müştakane; bir hiss-i ulvî verir, gamlı bir hüznü vermez.

İkisi birer şevki de verir. O yabanî edebın verdiği bir şevk ile nefis düşer heyecana, heves olur münbasıt. Ruha ferah veremez.

Kur'ân'ın şevki ise, ruh düşer heyecana, şevk-i maâli verir. İşte bu sırra binaen, şeriat-i Ahmediye (a.s.m.) lehviyâtı istemez.

Bazı âlât-ı lehvi tahrim edip, bir kısmı helâl diye izin verip; demek hüzn-ü Kur'ânî veya şevk-i tenzilî veren âlet zarar vermez.

Eğer hüzn-ü yetimî veya şevk-i nefsanî verse, âlet haramdır. Değışir eşhasa göre; herkes birbirine benzemez.

Heva ve hevese bağılı dehadan çıkma Batı edebiyatının eli, ebediyen ziya, şifa ve hidâyet dolu.

Kur'ân'ın edebî tarzına ulaşmaz. Kamil insanların ulvî zevklerinin hoşuna giden bir durum, çocukça bir hevese, sefilhçe bir tabiat sahibine hoş gelmez, onları eğlendirmez. Bu hikmete binaen, süflî, sefil, nefisî ve shevanî bir zevk içinde beslenmiş olan edebî bir anlayış, ruhî zevki bilmez. Avrupa'dan içimize sızmış olan bugünkü edebiyat anlayışı da romancı görüşü ile Kur'ân'da olan ulvî incelikleri, muhteşem meziyetleri göremez ve tadamaz. Kendindeki mihengi ona ayar edemez.

Edebiyatın dolaştığı üç meydan vardır; onlarda gezer, dışına çıkamaz. Ya aşkla hüsein (güzellik), ya kahramanlık yiğitlik veya hakikat tasviri. İşte bu bize yabancı olan edebiyat, kahramanlık noktasında hakperestlikte bulunmaz; belki zalim insanların gaddarlıklarını alkışlamakla kuvvetperestlik hissini telkin eder. Güzellik ve aşk noktasında hakiki aşkı bilmez. Nefislere şehvet aşılardan bir zevki şırınga eder.

Hakikati tasvir noktasında, kâinata Allah'ın bir sanatı şeklinde bakmaz; Rabbanî bir boya suretinde görmez. Belki tabiat noktasında tutarak tasvir eder, hem ondan da çıkamaz. Onun için telkini, tabiat aşkı olur. Maddeperestlik hissini kalbe de yerleştirir; ondan ucuzca kendini kurtarmaz. Yine o anlayıştan gelen dalaletten doğan ruhun ızdıraplarına, o edebî dışına çıkmış edebiyat müsekkîn (teskin edici) ve münevvim (uyutucu); hakiki fayda vermez. (Müsekkîn ve uyutucu ilâçlar hastalığı tedavi etmek için değil sadece hastayı sakinleştirip uyutmak içindir.)

Tek bir ilacı bulmuş, o da romanlarıymış... Kitap gibi bir ölmüş canlı, sinema gibi hareketli ölümler.. Ölmüş olan hayat veremez. Hem tiyatro gibi tenasühe benzer, mazi denilen geniş kabrin hortlakları gibi şu üç nevi romanlarıyla hiç de utanmaz. İnsanın ağzına yalancı bir dil koymuş, hem insanın yüzüne günahkâr bir göz takmış, dünyaya ahlâksız bir kadının fistanını giydirmiş, saf güzelliği tanımaz. Güneşi gösterirse, sarı saçlı güzel bir aktristi okuyucuya hatırlatır. Zahiren “Haram eğlence ve lezzetler fenadır, insanlara yakışmaz.” der. Zararlı neticeyi gösterir. Hâlbuki o sefih hayata öyle teşvik edici bir tasvir yapar ki, ağız suyu akıtır, akıl hâkim kalamaz. İştihayı kabartır, hevesi heyecana getirir; his daha söz dinlemez.

Kur'ân edebiyatı ise, edeblidir, kötü arzuları karıştırmaz. Hakperestlik hissi, saf güzellik aşkı, cemelperestlik zevki, hakikatperestlik şevki verir. Hem de aldatmaz. Kâinata tabiat cihetinde bakmıyor. Belki İlâhî bir sanat, Rahmanî bir boya noktasında bahseder. Akılları şaşırtmaz marifetullahın nurunu telkin eder, her şeyde ayetini gösterir. Her ikisi rikkatli ince birer hüznün de veriyor; fakat birbirine benzemez. Avrupa'dan gelmiş olan edebiyat ise, ahab yokluğundan, sahipsizlikten doğan gamlı bir hüznü veriyor; ulvî hüznü veremez. Zira sağır tabiat, hem de kör bir kuvvetten ilhamla aldığı hüznü ve gamlı bir his vardır. Âlemi bir vahşet yeri olarak tanır. Başka çeşit göstermez. O surette gösterir, hem de mahzunu tutar, sahipsiz de olarak yabancılar içine koyar. Hiçbir ümit bırakmaz. Kendine

verdiği şu heyecan hissiyle git gide imansızlığa kadar gider. İnkâra kadar yol verir. Dönmesi müşkül olur; belki daha dönemez.

Kur'ân edebiyatı ise, öyle bir hüznü verir ki, aşikane hüzündür, yetimane değildir. Dost ve ahbabların ayrılığından gelir; ahbabsızlıktan gelmez. Kâinata bakışına gelince, kör tabiat yerine, onun bahsine mevzu olan ise şuurlu hem merhametli İlahî bir sanat... Tabiattan bahsetmez. Mevzu olarak kör kuvvetin yerine inâyetli, hikmetli, İlahî bir kudreti beyan eder. Onun için, kâinat vahşetli bir suret giyemez. Belki mâhzun muhatabının nazarında kâinat bir ahbablar cemiyeti oluyor. Her tarafta karşılıklı cevaplaşma, her yerde sevgi, muhabbet; ona sıkıntı vermez. Her köşede, ünsiyet ve alışkanlık, o cemiyet içinde mâhzunu iştiyaklı bir hüznü ortamına koyuyor; ulvî bir hüznü verir, gamlı bir hüznü vermez. İki birer şevki de verir. O yabancı edebînin verdiği bir şevk ile nefis heyecana düşer, kötü arzular yayıyor; ruha ferah veremez. Kur'ân'ın şevki ile ruh heyecana düşer, yüce bir şevk verir.

İşte bu sırta binaen, İslâmî prensipler, nefsanî gayr-i meşru eğlenceleri istemez. Bazı haram eğlencelerle ilgili âletleri yasaklayıp, bir kısmına da helal diye izin vermiştir. Demek ki, Kur'ânî hüznü veya Kur'ânî şevki veren âlet zarar vermez. Eğer yalnızlık hissiyle yetimane bir hüznü veya nefsanî bir şevk verse, âlet haramdır. Şahıslara göre değişir; herkes birbirine benzemez.

Kur'ân-ı Kerim, insan-ı kâmil konumundaki muhataplarına onların ulvî edebî zevklerine hitap etmektedir. Elbetteki o konuma yükselememişlerin ondan hoşlanmaları beklenemez. Hele hele basitçe heveslere veya şeheviyata ve müstehcenliklere kapılan seviyesizlerin istifade etmeleri imkânsızdır. Sırf sürükleyici olsun diye mecazî aşklarla, hayalî olaylarla örgülenmiş romanlar onun gerekçi ve temiz anlayışına asla ulaşamazlar. Kur'ân-ı Kerim'in her âyetinin, zahiri, batınî manaları, bir haddi ve muttalaı vardır. Ayrıca bu dört tabakanın (zahr, batn, had ve muttalaın) da her birinin şücun, gusûn ve funûnu (dalları fûruat ve fenlere işaretleri) vardır. Yani her bir âyetin oniki tabaka manası vardır. Zaten sadece fıkıh ilmiyle ilgili âyetler ele alınırken bile her bir âyet ibârî, işârî, iktiza ve delâlet manası olarak dört mana tabakası yönünden incelenir. Her asırda yaşayan her seviye insana hitap eden Kur'ân âyetlerinin ne kadar ilim dalı varsa ve bundan sonra da ne kadar olacaksa hepsini ilgilendiren yönleri vardır.

Kur'ân-ı Kerim'in bu derin sırrını anlamak için yine Üstad Bediüzzaman Hazretleri'nin verdiği şu temsile dikkat etmemiz gerekmektedir: Öyle bir kulak düşünelim ki, Hz. Adem Aleyhisselam'dan kıyamete kadar gelen

bütün insanlar o kulak içinde yer almış olsun... İşte her seviyede, her ilim ve fen dalından her asırdan insan bir anda, sınırlı kelimeleri olan fakat sonsuz manaları ihtiva eden bir kelamı dinliyorlar. Böyle muazzam ve muhteşem bir kitabın hitabı, üslubu elbette eşsiz ve benzersiz olacaktır. Çünkü o hem bir kanun kitabı, hem de dua, ibadet, hikmet, emir, davet, zikir, fikir kitabıdır. Ayrıca bütün insanların her çeşit manevî ihtiyaçlarına kaynaklık teşkil edecek çok kitapları içinde toplayan mukaddes bir kütüphane hükmündedir. Her bir kelimesi konuşan bir melek gibi olan ve gerçek muhataplarına engin ve zengin manalar ilham eden Kur'ân hiçbir kitapla kıyas kabul etmez. Çok önemli bir noktası da Kur'ân'ın Arş-ı Azam'dan Allah'ın bir kelamı olarak vicdanlar üzerindeki derin tesiridir.

Dallar, Semeratı, Rahmet Nâmına Takdim Ediyor

Şecere-i hilkatın dalları her tarafta semerât-ı niâmî zîruhun ellerine zâhiren uzatıyor.

Hakikatta bir yed-i rahmet, bir dest-i kudrettir ki, o semerâtı, o dalları içinde sizlere uzatıyor.

O yed-i rahmeti, siz de şükür ile öpünüz. O dest-i kudreti de minnetle takdis ediniz...

Dallar meyveleri Allah'ın rahmeti adına takdim ediyor. Yaratılış ağacının dalları, her tarafta zâhiri görünüşe göre nimet meyvelerini ruh taşıyan varlıkların ellerine uzatıyor. İşin gerçeği ise, Cenâb-ı Hakk'ın merhamet ve kudret eli, o meyveleri, o dalları içinde sizlere uzatıyor. Öyleyse, o rahmet elini siz de şükür ile öpünüz. O kudret elini de minnetle takdis edip hürmet ederek mukaddes biliniz. Çünkü o meyveler merhametli bir gâye ile hazırlanıyorlar. Hâlbuki akılsız, şuursuz ağaçların öyle bir merhamet ve hedefleri olamaz.

Fatiha'nın Âhırinde İşaret Olunan Üç Yolun Beyanı

Ey birâder-i pür emel! Hayâlini ele al, benimle beraber gel. İşte bir zemindeyiz, etrafına bakarız; kimse de görmez bizi.

Çadır direkleri hükmünde yüksek dağlar üstünde karanlıklı bir bulut tabakası atılmış, hem o dahi kaplatmış zeminimizin yüzü.

Müncemid bir sakf olmuş, fakat altı yüzü açılmış, o yüz Güneş görürmüş. İşte bulut altındayız, sıkıyor zulmet bizi.

Sıkıntı da boğuyor; havasızlık öldürür. Şimdi bize üç yol var: Bir âlem-i ziyâdâr, bir kerre seyrettimdi bu zemin-i mecâzî.

Evet bir kerre buraya da gelmişim, üçünde ayrı ayrı gitmişim.
• Birinci yolu budur: Ekseri burdan gider; o da devr-i âlemdir, seyahate çeker bizi.

İşte biz de yoldayız, böyle yayan gideriz. Bak şu sahranın kum deryalarına, nasıl hiddet saçıyor, tehdid ediyor bizi!

Bak şu deryanın dağ-vârî emvacına! O da bize kızıyor. İşte elham-dülillâh öteki yüze çıktık; görürüz Güneş yüzü.

Fakat çektiğimiz zahmeti ancak da biz biliriz. Of! tekrar buraya döndük şu zemin-i vahşet-zâr, bulut damı zulmetdâr. Bize lâzım: Revnakdâr eder kalbdeki gözü

Bir âlem-i ziyâdâr. Fevkalâde eğer bir cesâretin var; gireriz de beraber, bu yol-i pür-hatarkâr. • İkinci yolumuzu:

Tabiat-ı arzı deleriz, o tarafa geçeriz. Ya fitrî bir tünelden titreyerek gideriz. Bir vakitte bu yolda seyrettim de geçtim bî-nâz ve pür-niyazî.

Fakat o zaman tabiatın zemini eritecek, yırtacak bir madde var idi elimde. Üçüncü yolun o delîl-i mu'cizi

Kur'ân onu bana vermişti. Kardeşim, arkamı da bırakma, hiç de korkma! Bak hâ şurada tünel-vârî mağaralar, tahte'l-arz akıntılar beklerler ikimizi.

Bizi geçirecekler. Tabiat da şu müdhiş cümudiyeleri de seni hiç korkutmasın. Zira bu abus çehresi altında merhametli sahibinin tebes-sümlü yüzü.

Radyum-vârî o madde-i Kur'ânî ışıyla sezmiştim. İşte, gözüne aydın! Ziyâdâr âleme çıktık, bak şu zemin-i pür-nâzî

Bu fezâ-yi latîf, şirin. Yahu başını kaldır! Bak semâvâta ser çekmiş, bulutları da yırtmış, aşağıda bırakmış. Dâvet ediyor bizi.

Şu şecere-i tûbâ, meğer o Kur'ân imiş. Dalları her tarafa uzanmış. Tedelli eden bu dala biz de asılmalyız, oraya alsın bizi.

O şecere-i semâvî; bir timsali zeminde olmuş şer'-i enveri. Demek zahmet çekmeden o yol ile çıkardık bu âlem-i ziyâya, sıkmadan zahmet bizi.

Madem yanlış etmişiz; eski yere döneriz, doğru yolu buluruz. Bak, •üçüncü yolumuz; şu dağlar üstünde durmuş olan şehbazi

Hem de bütün cihana okuyor bir ezanı. Bak müezzini-i a'zama, Muhammedü'l-Hâşimî (aleyhissalâtu vesselâm)dâvet eder insanı âlem-i nur-i envere. İlam eder niyaz ile namazı.

Bulutları da yırtmış, bak bu hüdâ dağlarına. Semâvâta ser çekmiş, bak şeriat cibaline. Nasıl müzeyyen etmiş zeminimizin yüzü gözü.

İşte çıkmalıyız buradan himmet tayyaresiyle. Ziyâ, nesim orada, nur u cemâl orada. İşte buradadır Uhud-i Tevhid, o cebel-i azizi.

İşte şuradadır Cûdi-i İslâmiyet, o cebel-i selâmet. İşte Cebelü'l-kamer olan Kur'ân-ı Ezher, zülâl-i Nîl akıyor o muhteşem menba'dan. İç o âb-ı lezizi!..

فَتَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ
وَأَخِرُ دَعْوَانَا أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Ey arkadaşı! Şimdi hayâli baştan çıkar, aklı kafaya geçir! Evvelki iki yolun mağdub ve dâllin yolu; hatarları pek çoktur, kıştır daim güz, yazı...

Yüzde biri kurtulur; Eflâtun, Sokrat gibi. Üçüncü yol; sehildir, hem karîb-i müstakîmdir. Zaîf, kavî müsavi. Herkes o yoldan gider. En rahatı budur ki: Şehid olmak ya gazi.

İşte neticeye gireriz. Evet dehâ-yi fennî: Evvelki iki yoldur ona meslek ve mezhep. Fakat hüdâ-yi Kur'ânî: Üçüncü yoldur, onun sırat-ı müstakîmi îsâl eder o bizi.

اللَّهُمَّ (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ
صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ. آمِينَ

Ey ümit dolu kardeşim! Hayalini ele al, benimle beraber gel. İşte bir zemindeyiz. Etrafına bakarız; kimse de görmez bizi. Çadır direkleri hükümünde yüksek dağlar üstünde ve yeryüzünü kaplayıp donmuş bir tavan olmuş karanlık bir bulut tabakası altındayız. Fakat alt yüzü açık olup güneş görüyor. İşte bulut altında bizi zulmet sıkıyor. Sıkıntı da boğuyor.

Havasızlık ise öldürüyor. Şimdi bizim için üç yol var. Bir aydınlık yol mevcut. Bu mecâzî zemini bir defa seyretmiştim. Evet, bir kere buraya gelmiştim. Üçünde ayrı ayrı gitmiştim.

Birinci yolu budur: Ekseri buradan gider. O da devr-i âlemdir, seyahat çeker bizi. İşte biz de yoldayız, böyle yayan gideriz. Şu sahranın kum dergâhlarına bak, nasıl hiddet saçıyor, bizi tehdit ediyor. Şu deryanın dağlar gibi dalgalarına bak. O da bize kızıyor. İşte, elhamdülillah, öteki yüze çıktık. Güneş yüzü görürüz. Fakat çektiğimiz zahmeti de ancak biz biliriz. Of, tekrar buraya, şu vahşet yeri zemine bulutun tavan gibi kapkaranlık kapladığı yere döndük. Bize kalp gözünü güzelliklerle süsleyip parlatacak ziyâdar bir âlem lazım. Eğer fevkalade bir cesaretin varsa, beraber bu hatalı ikinci yola gireriz. Tabiat-ı arzı deleriz, o tarafa geçeriz. Ya fitrî bir tünelden titreyerek gideriz. Bir vakit bu yoldan nazsız ve niyazlarla seyredip geçmiştim. Fakat elinde o zaman tabiatın zemini eritip yırtacak bir madde vardı. Onu buna üçüncü yolun o mucizeli delili olan Kur'ân vermişti. Kardeşim, arkamı da bırakma, hiç de korkma.

Bak, ha, şurada ikimizi tünelvârî mağaralar, yerin altındaki akıntılar beklerler. Bizi geçirecekler. Tabiattaki şu müthiş donukluklar da seni hiç korkutmasın. Zira bu asık, çatik çehresi altında merhametli sahibinin tebessümlü yüzü. Radyuma benzeyen o Kur'ânî madde olan ışıkla sezmiştim. İşte gözün aydın! Ziyadar âleme çıktık. Şu nazlı zemine, bu latif, şirin fezaya bak. Yahu başını kaldır. Göklere başını çekmiş bulutları da yırtıp onları aşağıda bırakmış olan ve bizi davet eden şu tûba ağacına bak. Meğer o Kur'ân imiş. Dalları her tarafa uzanmış. Sarkan bu dala biz de asılmalyız, bizi oraya alsın. O semavi ağacın bir timsali, zeminde en nurlu şeriatı olmuş. Demek zahmet bizi sıkmadan ve hiç zahmet çekmeden o yol ile bu ziya âlemine çıkarabiliriz. Madem yanlış etmişiz; eski yere döneriz, doğru yolu buluruz.

Bak, üçüncü yolumuz, şu dağlar üstünde durmuş olan şahbaz şanlı kahraman, cihana bir ezan okuyor. Bak bu müezzini azam, Muhammed-i Haşimi, insanı en nurlu âleme davet eder, namaz ile niyazı mecbur eder. Bulutları da yırtmış... Bak bu hüda dağlarına, onlar semalara ser çekmiş. Bak şeriat dağlarına. Nasıl zeminimizin yüzünü gözünü tezyin etmiş. İşte buradan himmet tayyaresiyle çıkmalyız. Ziya ve nesim (lâtif esen rüzgâr) orada, cemal nuru orada. İşte aziz, tevhid dağı Uhut burada, işte o İslâmiyet ve selâmet dağı olan Cudi dağı şuradadır. İşte Kamer dağı olan Kur'ân-ı Ezher; o muhteşem kaynaktan Nil'in zülâli akıyor. O leziz

suyu ile “Yaratıcılık mertebelerinin en güzelinde olan Allah’ın şanı ne yücedir.” (Mü’minun, 2314) “Dualarımız ise şu sözle sona erer; Âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd olsun.” (Yusuf, 12/10)

Ey arkadaş! Şimdi hayalî baştan çıkar, aklı kafaya geçir. Evvelki iki yolun gazaba uğrayan ve dalâlete düşenlerin yolu; tehlikeleri pek çoktur, daima güzü, yazı kıştır. Yüzde biri kurtulur: Eflatun, Sokrat gibi. Üçüncü yol en kolaydır, hem kestirme ve dosdoğrudur. Zayıf, kuvvetli eşittir; herkes o yoldan gider. En rahatı, şehit veya gazi olmaktır. İşte neticeye gireriz. Evet fennî dehaya evvelki iki yol meslek ve mezheptir. Fakat Kur’ân hidâyetinin yolu üçüncü yoldur. O bizi sırat-ı müstakime ulaştırır. Allah’ım “Bizi sırat-ı müstakime hidâyet et yani doğru yolu bize hem göster hem de onda yürüt. O yol ki, kendilerine nimet ve ihşanda bulunduğu peygamberlerin, siddıkların, şehidlerin ve salihlerin yolu... Bizi gazaba uğrayanların ve dalâlete düşenlerin yoluna saptırma.” Amin.

Üstad Hazretlerinin aynı mevzu ile ilgili sekiz sene sonra yazdığı Otuzuncu Söz’ün “Ene” bahsinde şöyle diyor:

İstanbul’da, Ramazan-ı Şerifte, felsefe mesleğiyle münasebette bulunan Eski Said’in Yeni Said’e inkılab edeceği bir hengâmede, Fatiha-i Şerifenin ahirinde *صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ*. أمين ile işaret edilen üç mesleği düşünürken şöyle bir hayalî vakıa, misâli bir hâdise, rüyaya benzer bir hâdise gördüm ki: Kendimi büyük bir sahra-da görüyorum. Bütün yeryüzünü karanlık, sıkıcı ve boğucu bir bulut tabakası kaplamış. Ne nesim (hoş esinti) var, ne ziya ne ab-ı hayat, hiçbirisi bulunmuyor. Her tarafı canavarlar, zararlı ve vahşi hayvanlarla dolu olduğunu zannettim. Kalbime geldi ki, şu zeminin öteki tarafında ziya, nesim, ab-ı hayat var. Oraya geçmek lâzım. Baktım ki, irademin dışında sevk olunuyorum. Zeminin içinde tünelvâri bir mağaraya sokuldum; git gide zeminin içinde seyahat ettim. Bakıyorum ki, benden evvel o yeraltı yolunda çok kimseler gitmişler. Her tarafta boğulup kalmışlar. Onların ayak izlerini görüyordum. Bazılarının bir zaman seslerini işitiyordum. Sonra sesleri kesiliyordu.

Ey hayalî ile benim hayalî seyahatime iştirak eden arkadaş! O zemin, tabiat ve tabiat felsefesidir. Tünel ise felsefecilerin fikirleri ile hakikate yol açmak için açtıkları meslektir. Gördüğüm ayak izleri, Eflatun ve Aristo gibi meşhurlarıdır. İşittiğim sesler, İbn-i Sina ve Farabi gibi dâhilerindir. Evet, İbn-i Sina’nın bazı sözlerini, kanunlarını bazı yerlerde görüyor-

dum; sonra bütün bütün kesiliyordu. Daha ileri gidememiş. Demek boğulmuş. Her ne ise, seni meraktan kurtarmak için hayalîn altındaki hakikatin bir köşesini gösterdim. Şimdi seyahatime dönüyorum. Gitgide baktım ki, benim elime iki şey verildi: Biri, bir elektrik; o yeraltında tabiatın zülumatını dağıtır. Diğeri, bir âlet ile de, büyük kayalar, dağ gibi taşlar parçalanıp bana yol açılıyor. Kulağıma denildi ki; “Bu elektrik ile o âlet, Kur’ân’ın hazinesinden size verilmiştir. Her ne ise, çok zaman öylece gittim. Baktım ki, öteki tarafa çıktım. Gayet güzel bir bahar mevsiminde bulutsuz bir güneş, ruha ferahlık veren bir nesim (esinti) hayattâr, lezzetli bir su, her taraf şenlik içinde bir âlem gördüm. “Elhamdülillah” dedim. Sonra baktım ki, ben kendi kendime mâlik değilim. Birisi, beni tecrübe ediyor. Yine kendimi evvelki vaziyette, o büyük sahrada, boğucu bulut altında gördüm. Daha başka bir yolda bir sâik (sevkedem) beni sevk ediyordu. Bu defa yeraltında değil, belki seyir ve seyahatle yeryüzünü katedip öteki yüze geçmek için gidiyordum. O seyahatimde öyle acâib ve garâibi görüyordum ki, tarif edilmez. Deniz bana hiddet ediyor, fırtına beni tehdit ediyor, her şey bana müşkilat peyda ediyordu. Fakat yine Kur’ân’dan bana verilen bir seyahat vasıtam ile geçiyordum, galebe çalıyordum. Git gide, bakıyordum her tarafta seyyahların cenazeleri bulunuyor. O seyahati bitirenler, binde ancak bir idi. Her ne ise, o buluttan kurtulup, zeminin öteki yüzüne geçip güzel güneşle karşılaştım. Ruhu ferahlatan nesimi teneffüs ederek “Elhamdülillah” dedim. O cennet gibi âlemi seyre başladım. Sonra baktım, biri var ki, beni orada bırakmıyor. Başka yolu bana gösterecek gibi, yine beni bir anda o müthiş sahraya getirdi. Baktım ki, yukarıdan inmiş aynı asansörler gibi, muhtelif tarzlarda bazı tayyare (uçak), bazı otomobil, bazı zembil gibi şeyler görünüyor. Kuvvet ve istidada göre onlara atılsa, yukarıya çekiliyor. Ben de birisine atladım. Baktım, bir dakika zarfında beni bulutun üstüne çıkardı. Gayet güzel, süslenmiş, yeşil dağların üstüne çıktım. O bulut tabakası, dağın yarısına kadar gelmişti. En lâtif bir nesim, en lezzetli bir su, en şirin bir ziya her tarafta görünüyor. Baktım ki, asansörler gibi nuranî menziller her tarafta var. Hatta iki seyahatimde ve zeminin öteki yüzünde onları görmüştüm, anlamamıştım.

Şimdi anlıyorum ki, şunlar Kur’ân-ı Hakim’in âyetlerinin cilveleridir. İşte وَلَا الضَّالِّينَ ile işaret olunan evvelki yol, tabiata saplanların ve tabiatçılık fikrini taşıyanların mesleğidir ki, onda hakikate ve nura geçmek için ne kadar müşkilât olduğunu hissettiniz. غَيْرِ الْمَغْضُوبِ ile işaret olunan ikinci yol,

esbabperestlerin, vasıtalara yaratma gücü ve tesir verenlerin, meşşaiyyun filozofları gibi yalnız akıl ile fikir ile hakikatlerin hakikatine ve Varlığı Zaruri olan Allah'ın marifetine yol açanların mesleğidir. الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ile işaret olunan üçüncü yol ise, sırat-ı müstakim ehli olan Kur'ân ehlinin nuranî caddesidir ki, en kısa, en rahat, en selamet ve herkese açık, semavi, Rahmanî ve nuranî bir meslektir. (Otuzuncu Söz, Birinci Maksat)

Hakikî Bütün Elem Dalâlette, Bütün Lezzet İmandadır (Hayal Libasını Giymiş Muazzam Bir Hakikat)

Ey yoldaş-ı hüşdâr! Sırat-ı müstakîmin o meslek-i nurânî, mağdub ve dâllînin o tarîk-i zulmanî, tam farklarını görmek eğer istersen ey aziz,

Gel vehmini ele al, hayâl üstüne de bin, şimdi seninle gideriz zulümât-ı ademe. O mezar-ı ekberi, o şehri-pür-emvâtı bir ziyaret ederiz.

Bir Kadîr-i Ezelî, kendi dest-i kudretle bu zulümât-ı kitadan bizi tuttu çıkardı, bu vücûda bindirdi, gönderdi şu Dünya'ya; şu şehri-bî-lezâiz.

İşte şimdi biz geldik şu âlem-i vücûda, o sahra-yi hâile. Gözümüz de açıldı, şeş cihette biz baktık; evvel istîtafkârâne önümüze bakarız.

Lâkin beliyeler, elemeler önümüzde düşmanlar gibi tehacüm eder. Ondan korktuk, çekindik. Sağa sola, anâsır-ı tabâyia bakarız, ondan meded bekleriz.

Lâkin biz görüyoruz ki, onların kalbleri kâsiye, merhametsiz. Dişlerini bilerler, hiddetli de bakarlar; ne nâz dinler, ne niyâz!

Muztar adamlar gibi me'yusâne nazarı yukarıya kaldırdık. Hem istimdadkârâne ecrâm-ı ulviyeye bakarız; pek dehşetli tehdidkâr da görürüz.

Güya birer gülle bomba olmuşlar, yuvalardan çıkmışlar, hem etraf-ı fezâda pek sür'atli geçerler, her nasılsa ki onlar birbirine dokunmaz.

Ger birisi yolunu kazara bir şaşırtsa, el-iyazü billâh, şu âlem-i şehâdet ödü de patlayacak. Tesadüfe bağlıdır; bundan dahi hayır gelmez.

Me'yusâne nazarı o cihetten çevirdik, elîm hayrete düştük. Başımız da eğildi, sinemizde saklandık, nefsimize bakarız. Mütalâa ederiz.

İşte işitiyoruz: Zavallı nefsimizden binlerle hâcetlerin sayhaları

geliyor. Binlerle fâkatlerin enînleri çıkıyor. Teselliye beklerken tevahhuş ediyoruz.

Ondan da hayır gelmedi. Pek ilticakârâne vicdanımıza girdik; içine bakıyoruz, bir çareyi bekleriz. Eyvah! Yine bulamayız; biz meded vermeliyiz.

Zira onda görünür binlerle emelleri, galeyanlı arzular, heyecanlı hissiyat, kâinata uzanmış. Her birinden titreriz, hiç yardım edemeyiz.

O âmâl sıkışmışlar vücûd-i adem içinde; bir tarafı ezele, bir tarafı ebede uzanıp gidiyorlar. Öyle vüs'atları var; ger Dünya'yı yutarsa o vicdan da tok olmaz.

İşte bu elîm yolda nereye bir baş vurduk, onda bir belâ bulduk. Zira mağdub ve dâllîn yolları böyle olur. Tesadüf ve dalâlet, o yolda nazar-endaz.

O nazarı biz taktık, bu hâle böyle düştük. Şimdi dahi hâlimiz ki mebd'e ve meâdi, hem Sâni' ve hem haşri muvakkat unutmuşuz.

Cehennem'den beterdir, ondan daha muhriktir, ruhumuzu eziyor. Zira o şeş cihetten ki onlara başvurduk. Öyle hâlet almışız.

Ki yapılmış o hâlet, hem havf ile dehşetten, hem acz ile raşetten, hem kalâk ve vahşetten, hem yütm ve hem yeisten mürekkebe vicdan-sûz.

Şimdi her cihete mukabil bir cepheyi alırız, def'ine çalışırız.

• Evvel, kudretimize müracaat ederiz, vâesefâ götürürüz. Ki âcize zaîfe.

• Sâniyen: Nefiste olan hâcâtın susmasına teveccüh ediyoruz. Vâesefâ durmayıp bağırırlar görürüz.

• Sâlisen: İstimdadkârâne, bir halaskârı için bağırır, çağırırız, ne kimse işitiyor, ne cevabı veriyor. Biz de zannediyoruz:

Her bir şey bize düşman, her bir şey bizden garib. Hiçbir şey kalbimize bir teselli vermiyor; hiç emniyet bahşetmez, hakikî zevki vermez.

• Râbian: Biz ecrâm-ı ulviyeye baktıkça, onlar nazara verir bir havf ile dehşeti. Hem vicdanın müz'ici bir tevahhuş geliyor: Akıl-sûz, evham-sâz!

İşte ey birâder! Bu dalâletin yolu, mahiyeti şöyledir. Küfürdeki zulmeti, bu yolda tamam gördük. Şimdi de gel kardeşim, o ademe döneriz.

Tekrar yine gelirim. Bu kerre tarîkımız sırat-ı müstakîmdir, hem

îmânın yoludur. Delîl ve imamımız, inâyet ve Kur'ân'dır, şebaz-ı edvâr-pervaz.

İşte Sultan-ı Ezel'in rahmet ve inâyeti, vakta bizi istedi, kudret bizi çıkardı, lûtfen bizi bindirdi kanun-i meşîete: E'tvar üstünde perdez.

Şimdi bizi getirdi, şefkat ile giydirdi şu hil'at-i vücûdu, emanet rütbesini bize tevcih eyledi. Nişanı niyaz ve namaz.

Şu edvâr ve etvarın, bu uzun yolumuzda birer menzil-i nazdır. Yolumuzda teshilât içindir ki, kaderden bir emirnâme vermiş, sahifede cephemiz.

Her nereye geliriz, herhangi tâîfeye misafir oluyoruz, pek uhuvvetkârâne istikbal görüyoruz. Malımızdan veririz, mallarından alırız.

Ticaret muhabbeti, onlar bizi beslerler, hediyelerle süslerler, hem de teşyi' ederler. Gele gele işte geldik, dünya kapısında'yız işitiyoruz âvâz.

Bak girdik şu zemine; ayağımızı bastık şehâdet âlemine: Şehr-âyîne-i Rahman, gürültühâne-i insan. Hiçbir şey bilmeyiz, delîl ve imamımız,

Meşîet-i Rahman'dır. Vekil-i delîlimiz, nâzeningözlerimiz. Gözlerimizi açtık, dünya içine saldı. Hatırına gelir mi evvelki gelişimiz?

Garib, yetim olmuştuk; düşmanlarımız çoktu, bilmezdik hâmimizi. Şimdi nur-i îmânla o düşmanlara karşı bir rükn-i met'nimiz

İstinadî noktamız, hem himayetkârımız defeder düşmanları. O îmân-ı billâhtır ki ziyâ-yi ruhumuz, hem nur-i hayatımız, hem de ruh-i ruhumuz.

İşte kalbimiz rahat, düşmanları aldırılmaz, belki düşman tanımaz. Evvelki yolumuzda, vakta vicdana girdik; işittik ondan binlerle fer-yad u fizar ve âvâz.

Ondan belâya düştük. Zira âmâl, arzular, istîdad ve hissiyat; daim ebedî ister. Onun yolunu bilmezdik, bizden yol bilmemezlik, onda fizar ve niyaz.

Fakat elhamdülillâh, şimdi gelişimizde bulduk nokta-yi istimdad, ki daim hayat verir o istîdad, âmâle; tâ ebedü'l-âbâda onları eder pervaz.

Onlara yol gösterir, o noktadan istîdad hem istimdad ediyor, hem âb-ı hayatı içer, hem kemâline koşuyor; o nokta-yi istimdad, o şevk-engiz remz ü nâz.

İkinci kutb-ı îmân ki: Tasdik-i haşirdir, saadet-i ebedî; o sadefin cevheri îmân, bürhânı Kur'ân. Vicdan, insanî bir râz.

Şimdi başını kaldır, şu kâinata bir bak, onun ile bir konuş. Evvelki yolumuzda pek müdhiş görünürdü. Şimdi de mütebessim her tarafa gülüyor, nâzenînâne niyaz ve âvâz.

Görmez misin: Gözümüz arı-misâl olmuştur; her tarafa uçuyor. Kâinat bostanıdır, her tarafta çiçekler, her çiçek de veriyor ona bir âb-ı lezîz.

Hem ünsiyet, teselli, tahabbübü veriyor. O da alır getirir; şehd-i şehâdet yapar. Balda bir bal akıtır, o esrâr-engiz şehbaz.

Harekât-ı ecrâma, ya nücûm, ya şümûsa nazarımız kondukça, ellerine verirler Hâlık'ın hikmetini. Hem mâye-i ibreti, hem cilve-i rahmeti alır ediyor pervaz.

Güya şu Güneş bizlerle konuşuyor: Der: “Ey kardeşlerimiz! Tevahhuşla sıklamayınız, ehlen sehlen merhaba, hoş teşrif ettiniz. Menzil sizin; ben bir mumdâr-ı şehnaz.

Ben de sizin gibiyim; fakat sâfî isyansız, mutî bir hizmetkârım. O Zât-ı Ehad ü Samed ki mahz-ı rahmetiyle hizmetinize beni müsahhar-ı pür-nur etmiş. Benden hararet, ziyâ; sizden namaz ve niyaz.”

Yahu, bakın Kamer'e! Yıldızlarla denizler her biri de kendine mahsus birer lisânla: “Ehlen sehlen merhaba!” derler. “Hoş geldiniz, bizi tanımaz mısınız?”

Sırr-ı teâvünle bak, remz-i nizamla dinle. Her birisi söylüyor: “Biz de birer hizmetkâr, rahmet-i Zülcelâl'in birer âyinedârıyız; hiç de üzülmeyiniz, bizden sıklamayınız.”

Zelzele na'raları, hâdisat sayhaları sizi hiç korkutmasın, vesvese de vermesin. Zira onlar içinde bir zemzeme-i ezkâr, bir demdeme-i tesbih, velvele-i nâz u niyaz.

Sizi bize gönderen o Zât-ı Zülcelâl, ellerinde tutmuştur bunların dizginlerini. İmân gözü okuyor yüzlerinde âyet-i rahmet, her biri birer âvâz.

Ey mü'min-i kalbi hüşyâr! Şimdi gözlerimiz bir parça dinlensinler, onların bedeline hassas kulağımızı îmânın mübarek eline teslim ederiz, dünyaya göndeririz. Dinlesin leziz bir sâz.

Evvelki yolumuzda bir matem-i umumî, hem vaveylâ-yi mevî

zannolunan o sesler, şimdi yolumuzda birer nevac u namaz, birer âvâz u niyaz, birer tesbihe âğâz.

Dinle, havadaki demdeme, kuşlardaki civcive, yağmurdaki zemzeme, denizdeki gangama, raadlardaki rakraka, taşlardaki tıktıka birer mânidâr nevac...

Terennümat-ı hava, naarat-ı ra'diye, nağamât-ı emvac, birer zikr-i azamet. Yağmurun hezecatı, kuşların seceâtı birer tesbih-i rahmet, hakikate bir mecâz.

Eşyada olan asvat, birer savt-ı vücûddur: Ben de varım derler. O kâinat-ı sâkit, birden söze başlıyor: “Bizi câmid zannetme, ey insan-ı boşboğaz!”

Tuyurları söylettirir ya bir lezzet-i nimet, ya bir nüzûl-i rahmet. Ayrı ayrı seslerle, küçük âğâzlarıyla rahmeti alkışlarlar, nimet üstünde iner, şükür ile eder pervaz.

Remzen onlar derler: “Ey kâinat kardeşler! Ne güzeldir hâlimiz: Şefkatle perverdeyiz, Hâlimizden memnunuz. Sivri dimdikleriyle fezâya saçıyorlar birer âvâz-ı pür-nâz.

Güya bütün kâinat ulvî bir musikîdir, îmân nuru işitir ezkâr ve tesbihleri. Zira hikmet reddeder tesadüf vücûdunu, nizam ise tarde-der ittifak-ı evham-sâz.

Ey yoldaş! Şimdi şu âlem-i misâliden çıkarız, hayâlî vehimden ineriz, akıl meydanında dururuz, mîzâna çekeriz, ederiz yolları ber-endaz.

Evvelki elîm yolumuz mağdub ve dâllîn yolu, o yol verir vicdana, tâ en derin yerine hem bir hiss-i elîmi, hem bir şedid elemi. Şuûr onu gösterir. Şuûra zıd olmuşuz.

Hem kurtulmak için de muztar ve hem muhtacı; ya o teskin edilsin, ya ihsas da olmasın; yoksa dayanamayız, feryad u fizar dinlenmez.

Hüdâ ise şifadır; hevâ, ibtal-i histir. Bu da teselli ister, bu da tega-fül ister, bu da meşgale ister, bu da eğlence ister. Hevesât-ı sihirbaz.

Tâ vicdanı aldatsın, ruhu tenvim edilsin, tâ elem hissolmasın. Yoksa o elem-i elîm, vicdanı ihrak eder; fızara dayanılmaz, elem-i ye's çekilmez.

Demek sırat-ı müstakîmden ne kadar uzak düşse, o derece nisbe-

ten şu hâlet tesir eder, vicdanı bağırttırır. Her lezzetin içinde elemi var, birer iz.

Demek heves, hevâ, eğlence, sefâhetten memzuc olan şâşaa-yi medenî, bu dalâletten gelen şu müdhiş sıkıntıya bir yalancı merhem, uyutucu zehir-baz.

Ey aziz arkadaşım! İkinci yolumuzda, o nurânî tarîkte bir hâleti hissettik; o hâletle oluyor hayat, mâden-i lezzet. Âlâm, olur lezâiz.

Onunla bunu bildik ki mütefavit derecede, kuvvet-i îmân nisbetinde ruha bir hâlet verir. Cesed ruhla mültezdir, ruh vicdanla mütelezziz.

Bir saadet-i âcile, vicdanda münderiştir; bir firdevs-i mânevî, kalbinde mündemiştir. Düşünmekse deşmekdir; şuûr ise, şiar-ı râz.

Şimdi ne kadar kalb ikaz edilirse, vicdan tahrik edilse, ruha ihsas verilse; lezzet ziyade olur, hem de döner ateşi nur, şitası yaz.

Vicdanda firdevslerin kapıları açılır, Dünya olur bir Cennet. İçinde ruhlarımız, eder pervaz u perdez, olur şehbaz u şehnaz, yelpez namaz u niyaz.

Ey aziz yoldaşım! Şimdi Allah'a ısmarladık. Gel, beraber bir dua ederiz, sonra da buluşmak üzere ayrılırız...

اللَّهُمَّ (إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ) آمِينَ

Ey akli başında olan aziz yoldaş! Nuranî meslek olan Sırat-ı Müstakim'in, karanlık yol olan mağlub ve dallinin tam farklarını eğer görmek istersen, gel vehmini ele al, hayal üstüne de bin, şimdi seninle yokluk karanlığına gidelim ve o büyük mezarı, o tamamen ölülerle dolu şehri bir ziyaret edelim. Ezeli bir kudret sahibi, kendi kudret eliyle bu karanlık kıtadan bizi tuttu çıkardı, bu vücuda bindirdi. Şu lezzetleri bulunmayan tadı kaçmış dünya şehrine gönderdi. İşte şimdi biz şu varlık âlemi olan korkunç sahraya geldik. Gözümüz de açıldı, altı tarafa bir baktık.

Önce şefkat beklercesine önümüze bakarız, lâkin belâlar, elemeler önümüzde düşmanlar gibi hücum ediyor. Ondandır korktuk, çekindik. Sağa sola, tabiattaki unsurlara bakarız, onlardan medet bekleriz. Lâkin görüyoruz ki, onların kalpleri katl merhametsiz. Dışlerini bilerler. Hiddetli de bakarlar. Ne naz, ne niyaz dinlerler. Başvuracağı her şey bitip kesilmiş ve zor durumda kalmış adamlar gibi nazarımızı ümitsizce yukarıya kaldırdık. Hem medet ve imdat istercesine gökteki ulvi cirimlere bakı-

yoruz, onları da pek dehşetli ve tehditkâr görüyoruz. Güya birer gülle ve bomba olup yuvalarından çıkmışlar, hem fezanın etrafında pek süratli geçerler. Her nasılsa ki, onlar birbirine dokunmuyorlar. Eğer birisi kazara yolunu şaşırırsa Allah korusun şu gördüğümüz âlemin ödü patlayacak. Tesadüfe bağlı; buradan da hayır gelmez. Ümitsizce bakışları o cihetten çevirdik. Elem verici bir hayrete düştük. Başımızda eğildi, sinemize sakladık. Kendimize bakarız. Mütalâa ederiz.

İşte işitiyoruz; zavallı nefsimizden binlerle ihtiyaçların çığlıkları geliyor. Binlerce yoklukların inleyişleri çıkıyor. Teselli beklerken yalnızlıkla ürküyoruz. Ondan da hayır gelmedi. Pek büyük bir iltica hissiyle vicdanımıza girdik. İçine bakıp bir çare bekliyoruz. Eyvah! Yine bulamadık. Biz imdadına koşmalıyız. Çünkü vicdanda kâinata uzanmış binlerle emeller, galeyanlı arzular ve heyecanlı hissiyat görünüyor. Her birinden titriyoruz, hiç yardım edemiyoruz. O emeller varlık-yokluk içine sıkışmışlar; bir tarafı ezele, öbür tarafı da ebede uzanıp gidiyor. Öyle genişlikleri var ki, eğer dünyayı yutsa, o vicdan tok olmaz. İşte bu elim yolda başvurduğumuz her yerden bir belâ bulduk. Zira mağdub ve dallin yolları böyle olur. Tesadüf ve dalalet o yolda esas görüştür. O nazarı biz taktık; bu hâle böyle düştük. Şu hâlimize bakacak olursak, nereden gelip nereye gittiğimizi, Yaratanı ve öldükten sonra dirilmeyi muvakkaten unutmuşuz. Bu durum cehennemden beter, ondan daha yakıcı ve ruhumuzu eziyor. Zira başvurduğumuz altı cihetten öyle bir hâl almışız ki, hem korku ve dehşetten, hem acz ve ürpertiden, hem sıkıntı ve vahşetten, hem yetimlik ve ümitsizlikten mürekkep vicdanı yakan bir vaziyet... Şimdi her cihete mukabil bir cepheyi alıp def etmeye çalışacağız.

Önce, kendi gücümüze müracaat ediyoruz. Ne yazık ki, âciz ve zayıf görüyoruz. İkinci olarak içimizdeki hâcetlerin susması için onlara yöneliyoruz. Ne yazık ki, hiç durmadan bağırdıklarını görüyoruz. Üçüncü olarak, imdat isteyerek bir kurtarıcı için bağıırıp çağırıyoruz ama ne kimse işitiyor, ne cevap veriyor. Biz de her şeyin bize düşman ve hepsinin bize yabancı olduğunu zannediyoruz. Hiçbir şey kalbimize bir teselli vermiyor ve emniyet bahşetmiyor. Artık hakiki zevki bulamıyoruz. Dördüncü olarak: Biz yükseklerdeki cirim ve cisimlere baktıkça, onlar bakışlarımızı bir korku ve dehşet veriyorlar. Hem de vicdanı tâciz eden öyle bir yalnızlık ve yabancıklık geliyor ki, aklı yakıyor ve evhamı da kaldırıyor. İşte ey birader! Dalâletin yolu ve mahiyeti böyledir. İnkârın karanlığını bu yolda tamamen gördük. Şimdi de gel kardeşim, ilk başladığımız o yokluk âlemine dönüyoruz, tekrar yine geleceğiz. Bu sefer yolumuz Sırat-ı

Müstakim'dir, hem iman yoludur. Delil ve rehberimiz Allah'ın inâyeti ve devirleri uçup geçen şahbaz: Kur'ân'dır.

İşte Ezeli Sultan'ın rahmet ve inâyeti bizim var olmamızı isteyince İlahî Kudret bizi yokluktan çıkarıp lütfen bizi İlahî irade kanuna bindirdi, tavırdan tavıra geçirdi. Şimdi bizi getirip şu muhteşem varlık elbisesini bize giydirdi. Emanet rütbesini bize yöneltti. Nişanı, namaz ve niyaz. Geçtiğimiz ve geçirdiğimiz şu devreler ve tavırlar bu uzun yolumuzda birer naz menzildir. Yolumuzda kolaylıklar olsun diye alın sayfamıza kaderden bir emirname olarak yazılmıştır. Her nereye gelsek, herhangi bir taifeye misafir olsak, pek kardeşâne bir karşılama görüyoruz. Malımızdan veririz mallarından alırlar. Ticaret muhabbetiyle onlar bizi besliyorlar, hediyelerle süslüyorlar, hem de uğurluyorlar. Gele gele işte geldik, dünya kapısında; sesler işitiyoruz. Bak şu zemine girdik. Ayağımızı şehadet âlemine bastık. Burası, İlahi bir şenlik âlemi ve insanların da gürültühânesi. Hiçbir şey bilmiyoruz. Delil ve rehberimiz Cenâb-ı Hakk'ın irade ve İlahî arzudur. Delilimizin vekili de nazenin gözlerimizdir. Gözlerimizi açtık, dünya içine saldık. Evvelki gelişimiz hatırına gelir mi? O zaman garip ve yetim olmuştuk. Düşmanlarımız çoktu. Hami ve koruyucumuz bilmiyorduk. Şimdi ise bizim o düşmanlara karşı sağlam esasımız ve dayanma noktamız hem de koruyucumuz olan iman nuru, düşmanları def ediyor.

Evet, o Allah'a iman olan o nur, hem ruhumuzun ziyası, hem hayatımızın nuru, hem de ruhumuzun ruhu. İşte artık kalbimiz rahat, düşmanlara aldırılmaz. Belki düşman tanımaz. Evvelki yolumuzda vicdanın içine girdiğimizde, binlerce feryat inilti ve ses işitmiş imdatlarına yetişemeyince o yüzdenden belâya düşmüştük. Zira emeller, arzular, istidad ve hissiyat daima ebediyeti istiyordu. Biz de onun yolunu bilmiyorduk. Bizden yol bilmemezlik, ondan da inilti ve niyaz vardı. Fakat elhamdülillah, şimdiki gelişimizde medet isteme noktasını bulduk. Böylece, istidatlar emellere hayat veriyor, onları tâ ebedi saadete uçuruyor.

Evet, o noktadan istidatlar onlara yol gösteriyor. O medet isteme noktası o şevk verici remiz ve naz ile insan hem medet alıyor, hem ab-ı hayat içiyor, hem de kemâline koşuyor. İmanın ikinci kutbu ise, öldükten sonra dirilme hakikatini tasdik etmektir: Ebedî saadet... O sedefin içindeki cevher imandır. Kesin delili, Kur'ân'dır. Vicdan ise, insanî bir sırdır. Şimdi başını kaldır, şu kâinata bir bak, onun ile bir konuş. Evvelki yolumuzda pek müthiş görünüyordu. Şimdi ise, tebessümle her tarafa gülüyor. Her tarafta

nâzeninâne bir niyaz ve âvâz ve âvâz mevcut. Görmüyor musun; gözümüz arı gibi her tarafa uçuyor. Kâinat bostanının her tarafı çiçeklerle dolu. Her çiçek ona leziz bir ab-ı hayatla beraber, ünsiyet, tesellî ve sevgi de veriyor. O da alıp getirerek şehâdet balı yapıyor. O esrarengiz şahbâz balda bir bal akıtıyor. Bakışımız gökteki büyük cirmlerin, yıldızların veya güneşlerin hareketlerine yöneldikçe, onlar nazarımıza Allah'ın hikmetini, hem ibret mayasını veriyorlar. Hem de rahmetin cilvesini kanatlandırıyorlar. Güya şu güneş bizlerle şöyle konuşuyor:

“Ey kardeşlerimiz! Yalnızlık ve yabancılık hissiyle sıkılmayınız. Buyurunuz merhaba. Hoş geldiniz, bizleri şerefledirdiniz. Menzil sizin. Ben ahenkli ve şirin bir mum hükümündeyim. Ben de sizin gibiyim. Fakat safî, isyansız, itaatlı bir hizmetkârım. Ehad ve Samed olan yani her şey kendisine muhtaç olup, hiçbir şeye muhtaç olmayan Cenâb-ı Hak, sırf rahmetinin tecellisiyle beni sizin hizmetinize tamamen nur saçan bir memur tayin etmiş. Benden hararet ve ziya; sizden de namaz ve niyaz beklenir.” diyor. Yahu bir Ay’a bakın... Yıldızlarla denizlerin herbiri, kendilerine mahsus bir dil ile “Ehlen sehlen merhaba, hoş geldiniz, bizi tanımaz mısınız?” diyorlar. Onlara yardımlaşma sırrıyla bak ve onları nizam ve intizamın ifade ettiği ifade ile dinle. Her birisi: “Biz de birer hizmetkâriz. Cenâb-ı Hakk'ın rahmetinin birer aynasıyız. Hiç de üzölmeyiniz, bizden sıkılmayınız. Zelzelenin nâraları, hâdiselerin sayhâları sizi hiç korkutmasın, vesvese de vermesin. Zira onların içinde birer zikir zemzemesi birer tesbih demdemesi, birer naz ve niyaz velvelesi var. Sizi bize gönderen Cenâb-ı Hak, bunların dizginlerini ellerinde tutmuştur.” diyor. İman gözü yüzlerindeki rahmet âyetini okuyor... Her biri birer ses veriyor.”

Ey kalbi uyanık mümin! Şimdi gözlerimiz bir parça dinlensinler. Onların bedeline, hassas kulağımızı, imanın mübarek eline teslim ederek dünyaya gönderelim de leziz bir söz dinlesin. Evvelki yolumuzda umumî birer mâtem hem ölüm vaveylası zannedilen o sesler şimdiki yolumuzda birer nevâz ve namaz, birer âvâz ve niyaz birer tesbihe ağaz. Dinle havadaki demdeme, kuşlardaki civcive, yağmurdaki zemzeme, denizdeki gamgama, şimşekteki rakraka, taşlardaki tıktıka birer mânidar nevâz. Havanın terennümleri, şimşegin naraları, dalgaların nağmeleri Allah'ın azametini zikretmektir. Yağmurun hezecâtı, kuşların seci' sanatına benzer ötüşleri, birer rahmet tesbihi ve hakikate bir mecazdır. Eşyada var olan sesler, birer varlık sesidir. Yani varlıklar çıkardıkları seslerle: “Ben de varım.” derler. O susan kâinat böylece birden söze başlamış ve “Bizi, cansız ve donuk zantetme ey boşboğaz insan!” demiş oluyolar. Kuşlar iki sebepten öterler;

ya nimetin lezzetinden veya rahmetin inişinden. Arı ayrı seslerle, küçük ağızları ile zikre başlamalarıyla rahmeti alkışlarlar. Nimet üstüne inerler ve şükrederek uçarlar. Kuşlar rumuzlu bir ifade ile şöyle derler: “Ey kâinat-taki kardeşler! Ne güzeldir hâlimiz, şefkatle beslenmekteyiz, hâlimizden memnunuz.” Sivri dimdikleriyle fezaya naz dolu birer avaz saçıyorlar. Güya bütün kâinat ulvi bir musikiden ibarettir. İman nuru, zikirleri ve tesbihleri ıştır. Zira, hikmet tesadüfün varlığını reddeder. Nizam ise, evham-saz ittifakı tard eder.

Ey yoldaş! Şimdi şu misâl âleminden çıkalım, hayalî vehimden inelim. Akıl meydanında duralım. Anlattığımız şu yolları zamana çekip berendâz edelim. Evvelki yolumuz gazaba uğrayanların ve dalâlete gidenlerin yoludur. O yol vicdanın tâ en derin yerine, hem elim bir hissi hem de şiddetli bir elem veriyor. Zaten şuur bu gerçeği göstermektedir ama biz şuura zıt hareket etmişiz. Hem kurtulmak için de mecbur ve muhtacız. Çünkü ya vicdan teskin edilmelidir veya bu durumlar hiç hissettirilmemelidir. Yoksa dayanamayız; vicdandan yükselen feryat ve iniltiler dayanılacak gibi değildir. Hüda ve hidâyet ise şifadır... Heva ve kötü arzular hissi iptal etmektir. Bu da teselli ister, bu da gaflete dalmayı gerektirir, bu da meşgale ister, bu da eğlence ister. İşte sihirbaza benzeyen kötü arzuların getirdiği noktalar bunlardır. Evet, hisleri iptal, gaflet, meşgale arzusu ve eğlenceler, vicdanı aldatmak, ruhu uyutmak böylece elem hissetmemek içindir. Yoksa vicdandaki o elim elem, vicdanı yakar atar; o zaman da inleyişlere dayanılmaz, ümitsizlik elemini çekilmez olur. Demek heves, heva, eğlence ve sefahatten oluşan şu medeni şaşaa, bu dalaletten gelen şu müthiş sıkıntıya yalancı bir merhem ve uyutucu bir zehirden ibaretmiş.

Ey aziz arkadaşım! İkinci yolumuz olan o nuranî yolda öyle bir hâl hissettik ki, o hâl ile hayat lezzet kaynağı elemeler de lezzetler oluyor. Böylece biliyoruz ki, çeşitli derecede iman kuvvetine göre ruha güzel bir hâl bahşetmektedir. Bu sayede ceset ruhla lezzet almakta, ruh da vicdan ile lezzete dalmaktadır. Acil bir saadet vicdanda yerleşmiş durumdadır. Yani imanın mükâfatı olarak daha cennete gitmeden daha dünyada bir saadet çekirdeği vicdana ekilip geliştirilmektedir. Manevî bir firdevs cenneti, kalbin içine yerleşmiş vaziyettedir. Tefekkür ve düşünce bu zevkli saadeti deşmek ve geliştirmeye vesiledir. Şuur ise, gizli sırrı fark etmektir. Şimdi kalp ne kadar ikaz edilir, vicdan harekete geçirilir, ruha hissettirilirse, lezzet de o kadar ziyadeleşir. Hem de ateşi nura, kışı yaza döner. Vicdanda firdevs cennetlerinin kapıları açılır; dünya bir cennet olur. İçinde ruhlarımız ahenkli ve güzel bir şahbaz gibi uçuşup dururlar. Namaz da bir yelpaze gibi olur.

Ey aziz yoldaşım! Şimdi Allah'a ısmarladık. Gel beraber bir dua edelim. Sonra da buluşmak üzere ayrılalım. "Allah'ım bize doğru yolu göster ve bizi o yolda yürüt." Amin...

Bediüzzaman Hazretleri, Hz. İsa Aleyhisselam'ın getirdiği hakiki dinden feyiz alarak içtimaî hayat için faydalı sanatları esas alan, adalet ve hakkaniyete hizmet eden fenleri takip eden Avrupa'yı takdir ediyor. Fakat dinden uzaklaşmış olan insanları, sefahate ve dalâlete sevkeden Avrupa'yı da şöyle hitap ediyor:

"Acaba, hem ruhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musibetlerle yaralanıp azaba düşmüş bir adamın cismiyle, zâhiri bir surette aldatici bir ziyet ve servet içinde bulunmasıyla saadeti mümkün olabilir mi? Ona mesud denilebilir mi? Görmüyor musun ki, bir adamın vehmi bir emelden ve küçük bir meseleden ümidi kesilmesi ve ehemmiyetsiz bir işten hayal kırıklığına uğraması sebebiyle tatlı hayaller ona acılaşıyor. Şirin vaziyetler onu azaba atıyor. Dünya ona dar geliyor; zindan oluyor. Senin yanlış telkinlerinle, kalbinin en derin köşelerinde ve ruhunun ta esasında dalâlet darbesini yiyen ve o dalâlet cihetiyle bütün emelleri kopup bütün elemeleri ondan doğan bir biçare insana hangi saadeti temin ediyorsun? Acaba, geçici yalancı bir cennette cismi bulunan, kalbi ve ruhu cehennemde azap çeken bir insana mesud denilebilir mi? İşte sen biçare insanlığı böyle baştan çıkardın. Yalancı bir cennet içinde cehenneme benzer bir azap çektiriyorsun. Bu temsile dikkat ederek insanları nereye sevk ettiğini bil. Meselâ; bizim önümüzde iki yol var: Birisinden gidiyoruz. Görüyoruz ki, her adım başında biçare âciz bir adam bulunur. Zalimler hücum edip, malını, eşyasını gasb ederek kulübeciğini harap ediyorlar. Bazen de yarahıyorlar. Öyle bir tarzda ki, acınacak hâline sema ağlıyor. Nereye bakılsa hâl bu minval üzere gidiyor. O yolda işitilen sesler, zalimlerin gürlültüleri, mazlumların ağlayışları olduğundan umumi bir mâtem, o yolu kaplıyor. İnsan, insanîyet cihetiyle gayrın elemiyle müteellim olduğundan, hadsiz bir eleme giriftar oluyor. Halbuki vicdan bu derece eleme tahammül edemediğinden, o yolda giden iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insanlıktan sıyrılıp nihâyetsiz bir vahşet yolunu tutup öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umumun helâketi onu müteessir etmesin. Yahut kalp ve aklın muktezasını iptal etsin. (...) Senin karanlıklı dehan, insanlığın gündüzünü geceye kalbetmiş. Yalnız o sıkıntılı, zulümlü ve zulmetli geceye ısındırmak için, yalancı, muvakkat lâmbalarla tenvir ettin. O lâmbalar sürur ile beşerin yüzüne tebessüm etmiyor. Belki insanlığın ağlanacak acı hâllerindeki ahmakçasına gülmesine, o ışıklar istihza ederek

gülp eğleniyor. Ama Kur'ân'ın hâlis ve tam şakirdi ise, bir kuldur. Fakat yaratılmışların en büyüğüne karşı da ubudiyete tenezzül etmez ve cennet gibi en büyük ve muazzam bir menfaati kulluğuna gâye yapmaz, aziz bir kuldur. Hem hâlim, selimdir. Fakat Cenâb-ı Hak'tan başkasına, izni ve emri olmadan zillet göstermeye tenezzül etmez, yüce himmet sahibi bir halimdir. Hem fakirdir. Fakat, Malik-i Kerim'in kendisi için hazırladığı mükâfaat ile müstağni bir fakirdir. Hem zayıftır. Fakat kudreti nihâyetsiz olan Efendisi'nin kuvvetine dayanan kavi bir zayıftır ki; Kur'ân hakiki bir talebesine ebedî cenneti dahi gâye ve maksat yaptırmadığı hâlde; bu geçici, fani dünyayı ona hiç gaye ve maksat yapar mı?(...) Kur'ân, kendi talebelerinin ruhuna öyle bir genişlik ve yücelik verir ki, doksandokuz taneli tesbihe bedel, doksandokuz Esmâ-i İlahiye'nin tecellilerini gösteren doksandokuz âlemin zerrelerini, birer tesbih tanesi olarak talebelerinin ellerine verir: "Evradlarınızı bununla okuyunuz." der. İşte Kur'ân'ın talebelerinden Şâh-ı Geylani, Rufai, Şazeli (Allah hepsinden razı olsun) gibi talebeleri, virdlerini okudukları vakit dinle, bak! Ellerinde zerrelerin silsilelerini, katrelerin adetlerini, mahlukatın nefeslerinin sayısını tutmuşlar, onunla evradlarını okuyorlar. Cenâb-ı Hakkı zikir ve tesbih ediyorlar. İşte Kur'ân'ın mucizâne terbiyesine bak ki, nasıl hafif bir keder ve küçük bir gam ile başı dönüp sersemleşen ve küçük bir mikroba mağlup olan bu küçük insan, Kur'ân'ın terbiyesi ile, ne kadar yücelere yükseliyor ve ne derece duyguları geliyorki, koca dünya mevcudatını, zikir ve virdine tesbih olmakta kısa görüyor. Cenneti evrad ve ezkârına gâye olmakta az gördüğü hâlde, kendisine de Cenâb-ı Hakk'ın en küçük bir mahlukunun üstünde büyük tutmuyor. Nihâyetsiz izzet içinde, nihâyet tevazuu cem ediyor." (Zühre, Beşinci Nota)

Anglikan Kilisesine Cevap*

Bir zaman bî-aman İslâm'ın düşmanı, siyâsî bir dessor, yüksekte kendini göstermek isteyen vesvas bir papaz, desise niyetiyle hem inkâr sûretinde,

Hem de boğazımızı pençesiyle sıktığı bir zaman-ı elimde pek şematetkârâne bir istifham ile dört şey sordu bizden.

Altı yüz kelime istedi. Şematetine karşı: Yüzüne "tuh!" demek. Desisesine karşı: Küsmekle sükût etmek, inkârına karşı da:

* Yüz mâşâallah bu cevaba.

Tokmak gibi bir cevap-ı müskit vermek lâzımdı. Onu muhatab etmem. Bir hak-perest adama böyle cevabımız var. O dedi •birincide:

“Muhammed (aleyhissalâtü vesselâm) dini nedir?” dedim: İşte Kur’ân’dır. Erkân-ı sitte-i îmân, erkân-ı hamse-i İslâm, esas maksad-ı Kur’ân. der •ikincisinde:

“Fikir ve hayata ne vermiş?” dedim: “Fikre tevhid, hayata istikamet. Buna dair şahidim:

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ der •üçüncüsünde:

“Mezahim-i hâzıra nasıl tedavi eder?” derim: “Hurmet-i ribâ, hem vücub-i zekâtla. Buna dair şahidim: اللَّهُ الرَّبُّوَا” da.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ * وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا der •dördüncüsünde: “İhtilâl-i beşere ne nazarla bakıyor?” derim: Sa’y, asıl esastır. Servet-i insâniye, zâlimlerde toplanmaz, saklanmaz ellerinde.

Buna dair şahidim:

وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى *
وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

Bir zaman İslâm’ın bir amansız düşmanı, siyasi bir hilekâr ve kendisini yüksekte göstermek isteyen vesvese üfleyen bir papaz, aldatmak niyetiyle, inkâr suretinde, hem de pençesiyle boğazımızı sıktığı elim bir zamanda, şamatatalı bir sorgulama ile bizden dört şey sordu:

Karşılığında da altıyüz kelimelik bir cevap istedi. Şamatasına karşı yüzüne “Tuh!” demek, hilesine karşı küserek sükut etmek, inkârına karşı da susturucu ve tokmak gibi bir cevap vermek lâzımdı. Onu muhatap kabul etmem. Hakperest bir adama böyle cevabımız var.

O hakperest kişi birinci sorusunda “Muhammed’in (s.a.s.) dini nedir?” dedi. Dedim ki: “İşte Kur’ân... Kur’ân’ın esas maksadı; altı iman esası ile İslamiyet beş rüknüdür.”

İkinci olarak “Fikir ve hayata ne vermiş?” dedi. “Fikre tevhid, hayata da istikamet vermiştir. Buna dair şahidim, ‘Emrolunduğun gibi dosdoğru ol.’ (Hud, 11/112) ve ‘De ki: O Allah birdir.’ (İhlâs, 112/1) âyetleridir.” dedim.

Üçüncü olarak: “Çağımızın sıkıntı ve dertlerini nasıl tedavi eder?” dedi. “Faizin haram kılınması ve zekâtın farz kılınması ile. Buna dair şahidim ‘Allah faizi mahveder.’ (Bakara, 2/276) ‘Allah alış-verişi helâl, faizi haram kılmıştır.’ (Bakara, 2/275) ve ‘Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin’ (Bakara, 2/43) âyetleridir.” dedim.

Dördüncü olarak: “İslamiyet, insanlık ihtilaline (Fransız ve Bolşevik ihtilallerine) ne nazarla bakıyor?” dedi. “Çalışma ve emek, asıl, esastır. İnsanlığın serveti zalimlerde toplanmamalı, ellerinde saklanmamalıdır. Buna dair şahidim: ‘İnsan için ancak emeğinin karşılığı vardır.’ (Necm, 53/39) ‘Altını ve gümüşü biriktirip de onu Allah yolunda harcamayanlar ise, acı bir azapla müjdele.’ (Tevbe, 9/34) âyetleridir.” dedim.

*İsm-i Âzamin hakkına ve
Kur'ân-ı Mu'cizül-Beyânın hürmetine
ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmin şerefine,
bu mecmuayı bastırانları ve mübarek yardımcılarını
Cennetü'l-Firdevste saadet-i ebediyeye mazhar eyle. Âmin.
Ve hizmet-i imaniye ve Kur'âniyede daima muvaffak eyle. Âmin.
Ve defter-i hasenatlarına, Sözler mecmuasının
herbir harfine mukabil, bin hasene yazdır. Âmin.
Ve nurların neşrinde sebat ve devam ve ihlâs ihsan eyle. Âmin.
Yâ Erhamerrâhimîn!
Umum Risale-i Nur şakirtlerini iki cihanda mes'ut eyle. Âmin.
İnsî ve cinnî şeytanların şerlerinden muhafaza eyle. Âmin.
Ve bu âciz ve biçare Said'in kusuratını affeyle. Âmin.*

Umum Nur Şakirtleri Namına
Said Nursî